

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rada Drnovšek

Trajnostni regionalni razvoj kot paradigma razvoja v Sloveniji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rada Drnovšek

Mentor: izr. prof. dr. Drago Kos

Trajnostni regionalni razvoj kot paradigma razvoja v Sloveniji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Izjava o avtorstvu

POVZETEK

Trajnostni regionalni razvoj kot paradigma razvoja v Sloveniji

Izbor teme magistrske naloge je bil vezan na stanje, ki ga je po svetu, v Evropski uniji in pri nas, povzročila svetovna gospodarska kriza v letu 2008, in razmislek o smeri nadaljnjega razvoja držav in regij. V analizi sem se osredotočila na trajnostni regionalni razvoj kot eno izmed možnih paradigem, v katero bi se lahko usmerili. Za analizo sem izbrala tri regije, Ljubljansko urbano regijo, gorenjsko in Zasavsko regijo, saj sem pričakovala, da v ukrepih svojih regijskih razvojnih programov zastopajo različne stopnje trajnosti. Izhodiščni vprašani naloge sta bili - kakšen je vpliv izbranih akterjev (predstavniki občin, župan, predstavniki društev, javnih zavodov in obrtno podjetniških zbornic), ki sem jih intervjuvala in ki so bili člani regijskih razvojnih svetov v svoji regiji v obdobju 2007–2013, na oblikovanje trajnostnih ukrepov v regionalnih razvojnih programih ter kolikšna je zaradi tega legitimnost teh programov pri implementaciji in operacionalizaciji trajnosti v njihovih ukrepih.

Teoretični del naloge vsebuje postopke vrednotenja regionalnih politik in metodologijo za ocenjevanje trajnosti v ukrepih različnih razvojnih programov (metoda štirih kapitalov in metoda trajnostne rože), razvoj koncepta trajnostnega razvoja in njegov pomen v sedanjem času ter izpostavlja mejnike slovenske regionalne politike. V drugem delu sem ocenjevala razvojno stanje preučevanih regij, nato pa njihove regionalne razvojne programe po omenjeni metodologiji uvrstila v posamezne stopnje modelov trajnosti. Vse dokumente sem na tej podlagi uvrstila v model šibke trajnosti. Sledi analiza intervjujev s sedemnajstimi člani regijskih razvojnih svetov ter s tremi koordinatorji procesa priprave regionalnih razvojnih programov z vidika zagotavljanja legitimnosti dokumentov pri implementaciji in večje operacionalizacije trajnosti v ukrepih. Analiza je pokazala, da sodelovanje predstavnikov različnih sektorjev poveča legitimnost procesa in dokumentov, vendar pa še vedno obstaja dvom o dvigu kakovosti teh dokumentov zaradi vključevanja treh sektorjev v proces priprave. Na drugi strani pa je bil sam proces sprejetja dokumentov, vključno z debatami o trajnostnem razvoju, medel in nepoglobljen, zato večjega vpliva na samo operacionalizacijo ni bilo.

Prispevek magistrske naloge je predvsem v razumevanju pomembnosti: koncepta trajnostnega razvoja, procesa priprave različnih razvojnih programov ter sodelovanja različnih javnosti v tem procesu v povezavi z uvajanjem trajnosti v ukrepe. Hkrati pa ob koncu podajam tudi predloge za izboljšanje tako vsebinskega kot procesnega vidika priprave razvojnih programov.

Ključne besede:

Gorenjska regija, Ljubljanska urbana regija, modeli trajnosti, regionalni razvojni program trajnostni razvoj, Zasavska regija.

SUMMARY

The sustainable regional development as the paradigm of the development of Slovenia

The topic of the presented master's degree thesis has been based on the recent condition around the world, the European Union and Slovenia that had been caused by the world economic crisis which started in 2008. Also, it presents the consideration about the possible direction of the future development of the states and the regions.

The analysis presents the sustainable regional development as a possible paradigm of the development of Slovenia. Three various regions have been selected for the analysis: the Ljubljana urban region, the Gorenjska region and the Zasavje region. Initially, different regional development plans that support different stages of sustainability were expected. The introductory questions were two. Firstly, the influence of the chosen actors on the creation of the sustainable measures in the regional development plans, and secondly the level of the legitimacy of these plans in the implementation and the operationalization of the sustainability in the measures. Therefore, I have interviewed the mayor, the representatives of municipalities, different associations, different state institutions, the chamber of trade and commerce etc., who were the members of the regional development counsels in their local region between 2007 and 2013.

The theoretical part of the thesis presents different procedures of the regional policy assessment, as well as the methodology for the sustainable development plans' measures' assessment (e.g. the four capitals – the economist model for sustainability, or the model of sustainable flower). Also, it presents the concept of the sustainable development and its present day influence, as well as it exposes the landmarks of the Slovene regional policy.

The second part of the thesis deals with the assessment of the recent state of the targeted regions. Further on, their regional development plans have been classified into different sustainability model levels. By using the previously described methods, all the documents have been classified as weak sustainability models.

Additionally, the thesis presents the analysis of the interviews done with seventeen members of regional development councils and three coordinators, who had been in charge of the process of the preparation of the regional development plans from the point of view of providing legitimacy of the documents in the process of the implementation and better operationalization of sustainability in different measures.

The analysis shows that on the one side, the cooperation of the representatives of various sectors increases the legitimacy of the processes as well as the documents, but there is still certain doubt concerning the raise of the quality of these documents because of different sectors involved in the preparation process. On the other side, however, the process of passing these documents, including the sustainable development debates, is rather faint and shallow, and has therefore, no serious influence on the operationalization.

The major contribution of the presented thesis is basically the understanding of the influence of the meaning of the concept of the sustainable development, as well as the process of preparing different development plans and the cooperation of various publics involved in the process. Towards the end of the thesis, some suggestions are presented, as how to prepare sustainable development plans better, regarding the contents and the process.

Key words:

the Ljubljana urban region, the Gorenjska region, the Zasavje region, the sustainability models, the regional development plan, the sustainable development.

KAZALO

1	UVOD	9
1.1	Stanje v Sloveniji	11
2	METODOLOŠKI OKVIR NALOGE	13
2.1	Nameni, cilji in struktura	13
2.2	Raziskovalne metode v magistrski nalogi	16
2.3	Opredelitev osnovnih pojmov	18
2.4	Vrednotenje regionalne politike	27
3	RAZVOJ PARADIGME TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	29
3.1	Nastanek koncepta trajnostnega razvoja	29
3.1.1	Vloga Rimskega kluba	30
3.1.2	Od konference v Stockholmu 1972 do poročila Brundtludine komisije 1987	32
3.1.3	Razvoj okoljske politike OZN od vrha v Riu 1992 do Lime 2014	35
3.2	Pomen paradigme trajnostnega razvoja danes	39
3.3	Okoljska politika v povezavi s kohezijsko politiko v EU	43
3.4	Modeli trajnosti	46
3.5	Metodologija za vrednotenje ukrepov trajnosti v RRP	49
3.5.1	Model štirih kapitalov	50
3.5.2	Model trajnostne rože	53
4	MEJNIKI SLOVENSKE REGIJSKE POLITIKE	56
4.1	Regionalna politika pred osamosvojitvijo Slovenije	56
4.2	Regionalna politika od leta 1991 do leta 2014	57
4.3	Temeljni dokumenti za izvajanje regionalne politike	58
4.4	Akterji v regionalni politiki v Sloveniji	59
4.4.1	Regionalni razvojni programi in njihov pomen	62
4.4.2	Proces priprave ter oblikovanja RRP ter njihovi nosilci	62
4.5	Proces uvajanja pokrajin	62
5	ANALIZA IZBRANIH REGIONALNIH RAZVOJNIH PROGRAMOV PO	

MODELJIH TRAJNOSTI	64
5.1 Primerjava stanja LUR, gorenjske in Zasavske regije do leta 2007	
64	
5.2 Analiza RRP po metodah trajnosti	72
5.2.1 Stopnja trajnosti v RRP LUR	73
5.2.2 Stopnja trajnosti v RRP Gorenjske regije	80
5.2.3 Stopnja trajnosti v RRP Zasavske regije	87
5.3 Evalvacija vloge akterjev pri uvajanju trajnosti v RRP in stopnje operacionalizacije v njem	92
6 UVAJANJE, UPRAVLJANJE IN IMPLEMENTACIJA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V PRIHODNOSTI V SLOVENIJI	101
6.1 Obeti za obdobje 2014–2020	101
6.2 Primerjava LUR, gorenjske in Zasavske regije z vidika pričakovane razvojne trajnosti	103
6.3 Dobre prakse na področju trajnostnega razvoja	104
6.4 Procesne ter vsebinske spremembe RRP v luči trajnostnega razvoja	109
7 SKLEP	113
8 VIRI	117
PRILOGE	129

PRILOGA A: Intervju z gospo Lidijo Zeme Johnston, namestnico direktorja RRA Gorenjske regije, in gospo Franjo Gabrovšek Schmidt, vodjo projektov, (11. 7. 2014)

PRILOGA B: Intervju z gospo Polono Siter Drnovšek, tedanjo predstavnico mladinskega sektorja v svetu, (11. 8. 2014)

PRILOGA C: Intervju z gospo Tino Mikuš, takratno predsednico društva Ekokrog, (23. 8. 2014)

PRILOGA Č: Intervju z gospodom Matejem Gojčičem, namestnikom direktorice za razvoj in splošne zadeve na RRA LUR, (25. 8. 2014)

PRILOGA D: Intervju z gospodom Jožetom Bencem, direktorjem Kmetijsko gozdarskega zavoda Ljubljana, (29. 8. 2014)

PRILOGA E: Intervju z gospo Vido Ogorevc Wagner, direktorico Fundacije za trajnostni razvoj Umanotera, (8. 9. 2014)

PRILOGA F: Intervju z gospo Teo Urbanija, sekretarko Območne obrtno podjetniške zbornice Trbovlje, (12. 9. 2014)

PRILOGA G: Intervju z gospodom Mirkom Mastnakom, predsednikom Območne obrtno podjetniške zbornice Hrastnik, (16. 9. 2014)

PRILOGA H: Intervju z gospo Stašo Baloh Plahutnik, vodjo podjetniškega inkubatorja RCR Zasavje, (10. 10. 2014)

PRILOGA I: Intervju z gospo Heleno Budin Čuk, višjo svetovalko za kmetijstvo, gospodarstvo in turizem na občini Dobrava – Polhov Gradec, (17. 10. 2014)

PRILOGA J: Intervju z gospodom mag. Iztokom Lesjakom, direktorjem Tehnološkega parka Ljubljana, (30. 10. 2014)

PRILOGA K: Intervju z gospodom Davorinom Korenom, vodjem službe za trajnostni razvoj pri Triglavskem narodnem parku (TNP), (30. 10. 2014)

PRILOGA L: Intervju z gospo Romano Oman, sekretarko območne organizacije Zveze svobodnih sindikatov Slovenije Gorenjske, (3. 11. 2014)

PRILOGA M: Intervju z gospo Lijano Vidic Ristič, direktorico območne službe Zavoda RS za zaposlovanje Trbovlje, (10. 11. 2014)

PRILOGA N: Intervju z gospo Lučko Žižek, višjo področno svetovalko na Zavodu RS za zaposlovanje, (10. 11. 2014)

PRILOGA O: Intervju z gospodom Leopoldom Pogačarjem, županom občine Žirovnica, (13. 11. 2014)

PRILOGA P: Intervju z gospodom Simonom Hlebce, predstavnikom Obrtne zbornice Vrhnika, (14. 11. 2014)

PRILOGA R: Intervju z gospodom mag. Miranom Gajškom, vodjem oddelka za urejanje prostora Mestne občine Ljubljana, (19. 11. 2014)

PRILOGA S: Intervju z gospodom Matjažem Berčonom, direktorjem občinske uprave Bled, (19. 11. 2014)

PRILOGA Š: Intervju z gospodom Markom Hočvarjem, predstavnikom Mestne občine Kranj, (28. 11. 2014)

KRATICE

BDP - Bruto domači proizvod

BSC – Regionalna razvojna agencija Gorenjske

CNVOS – Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij

DRP – Državni razvojni program

ECOSOC – Ekonomski in socialni svet Združenih narodov (United Nations Economic and Social Council)

EGS – Evropska gospodarska skupnost (European Economic Community)

EIB – Evropska investicijska banka (European Investment Bank)

EKUJS – Evropski kmetijski, usmerjevalni in jamstveni sklad (European Agricultural Fund for Rural Development)

EPD – Evropski programski dokument

ES – Evropska skupnost (European Community)

ESPJ – Evropska skupnost za premog in jeklo (European community for Coal and Steel)

ESRR – Evropski sklad za regionalni razvoj (European Regional Development Fund)

ESS – Evropski socialni sklad (European Social Fund)

EU – Evropska unija (European Union)

EURATOM – Evropska skupnost za atomsko energijo (European Atomic Community)

EUROSTAT - Evropski statistični urad

FAO – Agencija za kmetijstvo in prehrano (Food and Agriculture Organisation of the United Nations)

IKT – Informacijsko - komunikacijska tehnologija

ISPA – Instrument za predpristopno pomoč (Structural Pre - Accession Instrument)

IUCN – Mednarodno združenje za varstvo narave in naravnih virov (International Union for Conservation of Nature)

KGZ – Kmetijsko gozdarska zbornica

LAS – Lokalna akcijska skupina

LEADER - Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (Links between the rural economy and development actions)

LUR – Ljubljanska urbana regija

MGRT – Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo

MOL – Mestna občina Ljubljana

MOPE – Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

MPJU – Ministrstvo za pravosodje in javno upravo

NATO – Organizacija severnoatlantskega sporazuma (North Atlantic Treaty Organisation)

NUTS – Klasifikacija teritorialnih enot za statistiko (Nomenclature des Unites Territoriales pour Statistique)

OECD – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Co - operation and Development)

OPR – Operativni razvojni program

OZN – Organizacija združenih narodov (United Nations Organization)

PHARE – Program za pomoč pri prestrukturiranju gospodarstva (Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economies)

RCR – Regionalni center za razvoj Zasavja

RDO – Regijska destinacijska organizacija

RRA – Regionalna razvojna agencija

RRP – Regionalni razvojni program

RS – Republika Slovenija

RTH – Rudnik Trbovlje Hrastnik

SAPARD – Pristopni program za razvoj kmetijstva in podeželja (Special Accession programme for Agriculture and Rural Development)

SEA – Enotna evropska listina (Single European Act)

SGRS – Strategija gospodarskega razvoja Republike Slovenije

SRRS – Strategija razvoja Republike Slovenije

SVRL – Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko

TNP – Triglavski narodni park

TET – Termoelektrarna Trbovlje

UNCED – Konferenca ZN o okolju in razvoju (United Nations Conference on Environment and Development)

UNIDO – Agencija za razvojni program (United Nations Industrial Development Organisation)

UNEP – Okoljski program Združenih narodov (United Nations Environmental Programme)

ZDA – Združene države Amerike

ZPZRTH – Zakon o postopnem zapiranju rudnika Trbovlje–Hrastnik in razvojno prestrukturiranje regije

ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

ZSRR-1 – Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja

ZSRR-2 – Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja

ZUJF – Zakon o uravnoteženju javnih financ

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 2.1: Prednosti in slabosti obeh načinov vrednotenja	29
Preglednica 3.1: Štirje ključni cilji, na katerih temelji trajnostni razvoj	40
Preglednica 3.2: Pregled značilnosti dojemanja trajnostnega razvoja v razvitih državah	49
Preglednica 3.3: Značilnosti regijskega in državnega načrtovanja	50
Preglednica 3.4: Sistem vrednotenja, s katerim ocenimo vpliv posameznega ukrepa RRP na različne vrste kapitalov	51
Preglednica 3.5: Shema za spremljanje povezav med kapitali v RRP	52
Preglednica 3.6: Primer matrike za spremljanje trajnostnih elementov v RRP po metodi trajnostne rože	55
Preglednica 5.1: Matrika učinkov uresničevanja prioritet RRP LUR po štirih regionalnih kapitalih	73
Preglednica 5.2: Matrika učinkov uresničevanja celotnega RRP LUR	78
Preglednica 5.3: Matrika trajnostnih elementov v RRP LUR po metodi trajnostne rože	78
Preglednica 5.4: Matrika učinkov uresničevanja prioritet RRP gorenjske regije po štirih regionalnih kapitalih	80
Preglednica 5.5: Matrika učinkov uresničevanja celotnega RRP Gorenjske regije	85
Preglednica 5.6: Matrika trajnostnih elementov v RRP Gorenjske regije po metodi trajnostne rože	85
Preglednica 5.7: Matrika učinkov uresničevanja prioritet RRP Zasavske regije po štirih regionalnih kapitalih	87
Preglednica 5.8: Matrika učinkov uresničevanja celotnega RRP Zasavske regije	91
Preglednica 5.9: Matrika trajnostnih elementov v RRP Zasavske regije po metodi trajnostne rože	91

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Trajnostni štirikotnik	21
Slika 3.1.: Trajnostna roža	54
Slika 5.1: Občine v LUR	66
Slika 5.2: Občine v Gorenjski regiji	69
Slika 5.3: Občine v Zasavski regiji	71

1 UVOD

Leta 2008 je svet zaznamoval začetek finančne in gospodarske krize, ki velja za najhujšo po 2. svetovni vojni. Začela se je v Združenih državah Amerike (ZDA) in ni zaobšla niti evropskih držav, kasneje pa se je razširila tudi v druge dele sveta. Prišlo je do znižanja gospodarske dejavnosti, do poka t. i. nepremičninskega balona, do propadov podjetij in višanja stopnje brezposelnosti. Prvi indici o krizi so se v ZDA pojavili v poletnih mesecih 2008, vendar pa se težko znebimo občutka, da smo bili na krizo nepripravljeni. Nekateri izpostavljajo, da se je kriza napovedovala že več let prej z velikimi dvigi cen nafte in nepremičnin, ki so postale nedostopne za povprečnega človeka. Piketty (2014) in Kos (2014) celo menita, da so krize obstoječega gospodarskega sistema neizbežne in da se tega sistema ne da spremeniti tako, da krize ne bi bile več običajni način (ne)funkcioniranja. Nobena kriza ni zgolj ekonomska, posledično je tudi socialna, politična, okoljska ter kriza vrednot, ki nas sili, da spremenimo pogled na svet, na naše odnose z drugimi ljudmi, narodi, do okolja ter se ob tem zavedamo omejitev, ki nam jih določa planet. Ta je le eden, omejen, vsem dan v odgovorno rabo. V krizah je okolje običajno postavljeno na stranski tir, saj se v prvi vrsti rešuje ekonomske in politične posledice. Vse naštetu terja od nas dolgoročno načrtovanje in celostni pristop. Temeljni cilj našega delovanja bi moralo biti doseganje blaginje za vse, kar vključuje tudi zdravo, varno in neoporečno okolje (Gregorčič *et al.* 2001, 7–8). To dokazujejo številne iniciative za spremembo politično družbenih razmerij ter moralno etičnih standardov v političnih in ekonomskih krogih, ki se oz. so se kazali v obliki protestov in stavk državljanov, vse od Grčije, Španije, Portugalske do Slovenije. Vse več razpravljavcev ob teh dogajanjih izpostavlja družbene izzive, s katerimi se prvič po osamosvojitvi leta 1991 konkretnije srečujemo, a dejstvo je, da nihče niti na globalni, nacionalni, kaj šele na regijski ali lokalni ravni nima odgovora, kako se reševanja teh vprašanj lotiti (Kos 2014).

Ugotovimo lahko, da je svet vse bolj razdvojen na revne in bogate, osnovno pravilo kapitala ostaja bolj ali manj rast na račun rabe naravnih in človeških virov. Piketty (2014, 571 in 1) pravi, da je distribucija bogastva danes glavna destabilizacijska sila v svetu. Ključni razlog Piketty pripisuje dejstvu, da je donos na kapital višji, kot je donos na delo. Kapitalizem vzdržuje trajnostno neenakost, kar spodkopava vrednote (enakopravnost, sodelovanje, soodločanje itd.), na katerih naj bi bile zasnovane sodobne demokratične družbe. Človeštvo je sicer že pred kapitalizmom bilo pomemben dejavnik preoblikovanja okolja, naravnih procesov in pojavov, kapitalizem pa je te procese izredno dinamiziral. Eden ključnih razlogov je tesna povezava med kvaliteto življenja in materialno blaginjo. Sredstva za doseganje kakovosti življenja so postala cilj. Naravni kapital je na zemlji nastajal štiri milijarde let,

intenzivna raba naravnih virov pa je v zadnjih stoletjih pripeljala do velikega onesnaževanja ter pomanjkanja surovin. Prihodnost ni svet pomanjkanja, vsekakor pa niti svet potrošništva (Plut 1985, 1 – 2 in 8). Dosedanji globalni razvojni model pomeni prevladovanje ekonomije nad ostalimi deli družbe in okoljem (Gregorčič *et al.* 2001, 9–10).

V Evropski uniji (EU) je kriza najbolj prizadela Grčijo, podobne razplete pa smo lahko spremljali tudi v Španiji in Italiji, v Franciji, na Portugalskem, na Irskem, na Cipru, v Sloveniji pa tudi drugod. Recesijski spirali pa se ni izognila niti Republika Slovenija (RS), kjer je krizo najprej začutila avtomobilska industrija, nato gradbeništvo, kasneje pa tudi drugi deli gospodarstva ter javni sektor. Od leta 2008 do leta 2014 se je bruto domači proizvod (BDP) znižal za okrog 7%. Ta kriza je tako pri nas relativno močno vplivala na oblikovanje tako nacionalnih kot lokalnih politik.

Eden izmed pristopov, ki lahko odgovori na izpostavljene izzive, je paradigma trajnostnega razvoja. To ni nov koncept, vendar mu v preteklosti odločevalci in družba nasploh niso namenjali ustrezne pozornosti, čeprav gre verjetno celo za edino vizijo družbenega razvoja, ki jo je danes mogoče legitimizirati. Večina se namreč zaveda, da so naravni viri na planetu omejeni in da jih ni mogoče izrabljati v nedogled. Gospodarska rast je osrednja preokupacija sodobnega političnega procesa in je še vedno ključni kriterij uspešnosti neke države. Zlasti ekonomisti izpostavljajo gospodarsko rast kot zdravilo za vse težave in so kot stroka postali nekritični do tistih dimenzij družbenega razvoja, ki jih BDP ne zajema. Vodilni so neoliberalci z nekritično apologijo svobodnega trga. Vprašanje je, ali v modernih družbah višja gospodarska rast dejansko povečuje blaginjo oz. kakovost življenja. Rezultati namreč kažejo, da je takšno sklepanje preenostavno. Tiha predpostavka sodobnega kapitalizma sicer je, da se svet razvija proti boljši prihodnosti in da je motor napredka stalna gospodarska rast, torej širjenje obsega blaga in storitev, ki so ljudem na voljo. V tem procesu občasno pride do t. i. motenj oz. periodičnih recesij. Ena hujših tovrstnih kriz nas je doletela v zadnjih letih. Danes nam je bolj ali manj jasno, da okolje ne bo več dolgo vzdržalo, če bomo še naprej vztrajali pri obstoječem vzorcu rabe naravnih virov. Če bi vsi trošili toliko, kolikor trošimo prebivalci ekonomsko razvitega dela sveta, bi za obstoj potrebovali štiri planete. »Post - rastna« družba (*postgrowth society*) pa po drugi strani predvideva, da naravnega okolja in javnega sektorja ne bi več žrtvovali za višjo stopnjo gospodarske rasti (Hamilton 2007). Prekiniti je treba tesno povezavo med naraščanjem rabe naravnih virov in rastjo gospodarstva. Temu pritrjuje tudi Piketty (2014, 571–573), ki pravi, da se rast sicer lahko poveča z vlaganji v izobraževanje, znanje in trajnostne tehnologije, vendar pa ta rast nikoli ne bo dosegla rasti donosa na kapital.

Koncept trajnostnega razvoja lahko opišemo skozi t. i. strateški razvojni štirikotnik¹ (Plut 2004, 233; Brutlandino poročilo; Rimski klub, Becker, Jahn, Stiess in Wehling 1997):

- socialno uravnotežen razvoj,
- dolgoročen gospodarski napredek ob
- upoštevanju zmogljivosti okolja ter
- kulturna oz. etična dimenzija, ki upošteva raznovrstnost gospodarjenja v svetu, ki je pogoj za uspešno legitimacijo trajnostnega razvoja².

Trajnostni razvoj med seboj povezuje zahtevna področja, ki zaradi kompleksnosti zahtevajo dobro načrtovano in usklajeno implementacijo.

1.1 Stanje v Sloveniji

V Sloveniji v devetdesetih letih dvajsetega stoletja nismo naredili temeljitejših korakov k trajnostnem razvoju družbe oz. njenih regij, čeprav so nekateri že takrat opozorili na potrebo po odločnejšem prehodu naše države v smeri te paradigme (npr. Plut, prav tam). Poleg osamosvojitve je bilo v Sloveniji obdobje zadnjih let dvajsetega stoletja namenjeno predvsem doseganju pomembnih političnih ciljev, kot sta vstopa v EU in v Organizacijo severnoatlantskega sporazuma (NATO). Ob tem pa smo zanemarili mnoga vprašanja, med njimi tudi omenjeni trajnostni razvoj, ki je neposredno povezan z enakomernim regionalnim razvojem. Zaradi težav pri izvedbi procesa regionalizacije, ki so jo pisci v slovenski ustavi opredelili zelo demokratično, še vedno ohranjamo centralističen način upravljanja države, z jedrom v Ljubljani in njeni okolici (moč odločanja o upravnih zadevah, razvojne in kontrolne funkcije so na enem mestu) (Gulič in Praper 1995, 74). Zahtevnost in občutljivost regionalizacije je predvsem posledica izključujočih političnih in lokalnih interesov. Tako smo se znašli v položaju, ko vsi podpirajo regionalizacijo, obenem pa nikomur ni jasno, kako jo legitimno institucionalizirati. Regije oz. pokrajine kot politično upravljavska institucija v RS (še) ne obstajajo. Obstaja le dvanajst t. i. statističnih regij, pri katerih gre za ekonomsko - geografsko členitev (Mejač 2000, 223). V Sloveniji pa tudi drugje zaradi že prej omenjene zahtevnosti in občutljivosti tega procesa namreč še nismo izpeljali regionalizacije in za enkrat

¹ V preteklosti je prevladoval t. i. strateški trikotnik, vendar mu v zadnjih letih dodajajo še kulturno oz. etično dimenzijo, zato nastaja strateški štirikotnik.

² Kulturna oz. etična dimenzija se je v trajnostnem razvoju uveljavila nedavno. Predvsem se nanaša na vključevanje ljudi v procese soodločanja in prebivalce prepoznavna kot nosilce dejavnosti in razvoja posameznega območja, na medgeneracijsko in intrageneracijsko sodelovanje, hkrati se nanaša tudi na ohranjanje ter varovanje kulturne in naravne dediščine. Pomemben vidik je predvsem ta, kako pomembno je zavedanje o različnih vrstah pristopov k upravljanju ostalih treh komponent trajnostnega razvoja po svetu in upoštevanje tega pri uvajanju te paradigme na različna območja.

še ni jasno, če in kdaj bo to sploh mogoče. Regionalni razvojni programi (RRP) so oblikovani za 12 statističnih regij, oblikovanih po klasifikaciji *NUTS (Nomenclature des Unites Territoriales pour Statistique)*³, ki jo je izdelal Evropski statistični urad (*Eurostat*). Slovenijo na ravni NUTS 0 in NUTS 1 predstavlja država kot celota, na ravni NUTS 2 jo delimo na dve kohezijski regiji, Vzhodno in Zahodno, na ravni NUTS 3 pa obstaja delitev na omenjene regije (prav tam). Te regije so zaključene prostorske celote, v katerih je mogoče zagotoviti enake možnosti za skladen razvoj. Statistične regije v RS so:

- Osrednjeslovenska,
- Pomurska,
- Koroška,
- Savinjska,
- Zasavska,
- Spodnjeposavska,
- Jugovzhodna Slovenija,
- Gorenjska,
- Notranjsko - kraška,
- Goriška,
- Obalno - kraška in
- Podravska.

Kot navaja Plut (1995, 20–21), ni dvoma, da smo na prelomni razvojni točki. Kriza pa ni le nevarnost, je tudi priložnost za iskanje izhodov. Zato sem se odločila, da v magistrski nalogi s sociološko analizo, ki pa bo vsebovala tudi ekonomske dimenzije, ugotavljam potenciale razvojne in perspektive treh izbranih regij – Gorenjske, Zasavske in Ljubljanske urbane regije (LUR). Izbrala sem regije, za katere menim, da predstavljajo različne perspektive razvoja in da v različni meri upoštevajo trajnost v svojih RRP. Gorenjska in Zasavska regija sta stari industrijski regiji, LUR pa izstopa v skoraj vseh kazalnikih razvoja kot najbolj uspešna regija v RS.

³ Namen te klasifikacije je zagotavljanje celovite in dosledne členitve teritorialnih enot za potrebe zbiranja, razvoja in usklajevanja statističnih podatkov ter posledično dodeljevanja finančnih sredstev, kar je lahko tudi problematično, saj namen regij ni črpanje sredstev, temveč uspešno zagotavljanje potreb, ki jih ima prebivalstvo posameznega območja. Ta klasifikacija je zasnovana tako, da daje prednost že obstoječim upravnim regijam. Po tej členitvi se teritorij hierarhično deli na pet ravni, in sicer na tri regionalne in dve lokalni (Kezunovič 2003, 99; Mrak 2004, 57–58).

2 METODOLOŠKI OKVIR NALOGE

2.1 Nameni, cilji in struktura

Namen magistrske naloge je ugotoviti, kakšen je vpliv (sindikata, zavoda za zaposlovanje (ZRSZ), mladinskega centra, kmetijsko gozdarskega zavoda (KGZ), obrtno - podjetniških zbornic, okoljskih društev in organizacij, tehnološkega parka, Triglavskega narodnega parka (TNP) ter občinskih uslužbencev, torej članov regijskih razvojnih svetov v obdobju 2007 – 2013, na oblikovanje trajnostnih ukrepov v RRP ter kolikšen je njihov vpliv na legitimnost teh programov, zlasti na implementacijo in operacionalizacijo trajnostnih razvojnih ukrepov.

Teoretični del naloge obsega prva štiri poglavja in je namenjen osnovni predstavitvi problematike z metodološkim okvirjem in hipotezama, opredelitvi osnovnih pojmov, vrednotenju regionalne politike ter razvoju paradigme trajnostnega razvoja ter njegovemu pomenu v sodobnem času. Najprej razpravljam o mejnikih slovenske regionalne politike. Sledijo opisi modelov trajnosti ter metodologija, s pomočjo katere bom preučevane RRP uvrstila v posamezen model trajnosti. Podrobneje predstavljam dokumente in akterje regionalne politike ter proces regionalizacije Slovenije. V tem poglavju predstavljam tudi pomen RRP, način njihovega sprejemanja ter akterje, ki jih (so)ustvarjajo.

V drugem, empiričnem delu naloge, najprej na kratko predstavljam statistične podatke o razvoju treh preučevanih regij pred letom 2007, kar mi je omogočilo prepoznati stanje izbranih regij pred sprejetjem RRP 2007–2013. Drug del tega poglavja je nato na osnovi predlaganega modela namenjen analizi ukrepov izbranih treh RRP, in sicer z uvrščanjem le - teh v modele trajnosti, ki jih poznamo (model šibke trajnosti, model močne trajnosti ali model zelo močne trajnosti oz. t. i. idealni model) (Baker 1997, 8–17).

Gorenjska regija je relativno velika, saj obsega 18 občin. Po velikosti je šesta največja regija, je pa glede na gostoto poselitve podpovprečno naseljena (del regije je neposeljen visokogorski prostor, kot so npr. planote Jelovica, Pokljuka, Mežaklja ter območje Julijskih Alp). Gorenjska je alpska regija, zato se po stagnaciji in celo propadu prej prevladujočega industrijskega gospodarstva usmerja predvsem v razvoj turizma oz. išče nove postindustrijske razvojne priložnosti, ki jih omogoča privlačna in relativno ohranjena narava.

LUR je ekonomsko najbolj razvita regija Slovenije, saj je že zaradi svoje lege gospodarsko, upravno in politično jedro države, hkrati pa je tudi center skoraj vseh pomembnih državnih in regijskih institucij. Obsega glavno mesto Ljubljano, ki skupaj s sosednjimi 25 obmestnimi občinami tvori neformalno »metropolitansko« regijo, kjer živi približno pol milijona prebivalcev. Ta regija ima v Sloveniji zaradi tega tudi največjo koncentracijo kakovostnih človeških virov in znanja.

Zasavska regija je med vsemi slovenskimi regijami najmanjša in obsega zgolj 3 občine, Trbovlje, Zagorje ob Savi ter Hrastnik. Je značilna tradicionalno industrijska in rudarsko-energetska regija. Poleg tega jo je v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja nadpovprečno močno prizadela izguba trgov nekdanje Jugoslavije. Tranzicijski val je povzročil propad industrije ter posledično eno izmed najvišjih stopenj brezposelnosti pri nas. Je okoljsko, gospodarsko in socialno degradirana regija, a prav na tem pogorišču morda lahko vzniknejo nove ekonomske priložnosti.

Podrobneje so regije predstavljene v poglavju 5.1. V drugem delu analize bom predstavila strokovno in politično refleksijo ne/razvoja teh treh izbranih regij. Gradivo sem zbrala z intervjuji, ki sem jih opravila v dveh sklopih. Prvem sklopu sem jih opravila s koordinatorji priprave RRP, s predstavniki regionalnih razvojnih agencij (RRA) vseh treh regij (z Zeme Johnstonovo in Gabrovšek Schmidtovo, s predstavnicama RRA Gorenjske, Gojčičem, predstavnikom RRA LUR ter Baloh Plahutnikovo, predstavnico RRA Zasavje), v drugem sklopu pa so bili intervjuji opravljeni s člani regionalnih razvojnih svetov v LUR, v Gorenjski in Zasavski regiji, ki sem jih že omenila. Poslala sem tri prošnje za intervjuje na vse tri regionalne agencije, ti so bili tudi izvedeni, ter šestinšestdeset prošenj predstavnikom v svetu regij, saj sem želela iz vsakega proučevanega sektorja (politični sektor, gospodarstvo ter nevladni sektor) pridobiti po več predstavnikov ter preučiti njihov pogled na vključevanje trajnostnega razvoja v RRP ter na zagotavljanje legitimnosti pri implementaciji teh programov. Prošnje so bile poslane po elektronski pošti. Odziv na ta poziv je bil četrtninski, torej 25 %, saj se je prošnji odzvalo 17 intervjuvancev, in sicer iz vseh treh sektorjev in iz vseh treh regij, vendar pa vzorec ni reprezentativen. Intervjuvala sem vse, ki so se pozivu odzvali. Intervjuvance lahko razdelimo v tri kategorije, in sicer na predstavnike občin oz. župana (Gajšek, predstavnik mestne občine Ljubljana, Berčon, predstavnik občine Bled, Budin Čokova, predstavnica občine Dobrova - Polhov Gradec, Hočevlar, predstavnik mestne občine Kranj, Pogačar, župan občine Žirovnica), na predstavnike gospodarstva, podjetništva ter kmetijstva (Urbanija, predstavnica Obrtno podjetniške zbornice Trbovlje, Mastnak, predstavnik Obrtno podjetniške zbornice Hrastnik, Hlebec, predstavnik Obrtno podjetniške zbornice Vrhnika, Benec, direktor KGZ Ljubljana, Lesjak, direktor Tehnološkega parka Ljubljana) ter na predstavnike nevladnega sektorja, kamor pa so bili v vseh regijah vključeni tudi javni zavodi (Mikuš, predstavnica okoljskega društva, Siter Drnovšek, nekdanja direktorica mladinskega centra, Oman, predstavnica sindikata, Vidic Rističeva in Žiškova, predstavnici ZRSZ, Koren, predstavnik TNP, Ogorevc Wagnerjeva, predstavnica okoljske organizacije Umanotera). Intervjuji so bili opravljeni med julijem in novembrom 2014 v vseh

treh regijah, večinoma na sedežih organizacij in podjetij, kjer delujejo intervjuvanci, ki so se pozivu odzvali.

Težava, na katero sem naletela pri pridobivanju intervjujev, je, da je obdobje sprejemanja RRP 2007–2013 že relativno oddaljeno in da se mnogi podrobnosti niti ne spomnijo več ali pa o postopkih niso prepričani. Hkrati pa tudi niso več člani ali zaposleni pri organizacijah, inštitucijah oz. podjetjih, ki so jih v regijske razvojne svete predlagale, zato so bili dogovori za intervjuje toliko težji oz. zaradi tega v njih niso želeli sodelovati. V regijskih razvojnih svetih so namreč sodelovali direktorji velikih gospodarskih družb (npr. Save, Merkurja, Aerodroma Ljubljana, Rudnika Trbovlje Hrastnik (RTH) itd.). Mnoge med njimi pa so v tem času zašle v težave in se spremenile po obsegu poslovanja, zmanjšal se je njihov vpliv, spremenili so se tudi vodilni kadri.

V tem poglavju analiziram tudi vlogo posameznih akterjev v procesu nastajanja RRP ter zlasti kakšen je bil njihov vpliv na uveljavljanje idej in implementacijo trajnostnega razvoja. Sledi predstavitev in analiza implementacije trajnostnih ukrepov razvojnih programov z vidika njihove legitimnosti ter nekaj dobrih praks trajnosti ter ocena procesa priprave RRP za obdobje 2014–2020. Na koncu tega poglavja sledijo še sklepi. Magistrsko nalogo zaključujem s tremi poglavji, ki vsebujejo zaključek, seznam virov ter priloge (intervjuje).

Magistrsko delo bo pripomoglo k razumevanju pomena koncepta trajnostnega razvoja in k praktični vpeljavi te paradigme v različne razvojne dokumente tako na regijski ravni kot v povezavi z nacionalno in lokalno ravno. Z raziskavo bom poizkusila odgovoriti na vprašanja, v kolikšni meri vključevanje različnih akterjev (npr. predstavnikov okoljskih organizacij, mladinskega centra, TNP, tehnološkega parka, KGZ) pri pripravi RRP pripomore k vpeljavi trajnostnih modelov in implementaciji idej oz. projektov.

Rezultati tega dela bodo uporabni za pripravljavce RRP-jev v vseh slovenskih statističnih regijah, za lokalne odločevalce, ki so v ta proces vseskozi vpeti in za druge deležnike (strokovnjake, civilno družbo itd.) na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, ki sodelujejo pri pripravi razvojnih strategij, programov in podobnih dokumentov. Hkrati pa naloga usmerja pripravljavce teh dokumentov v dialog in sodelovanje s prebivalstvom, ki je v prvi vrsti deležnik teh odločitev.

Pri pripravi hipoteze sem izhajala iz dejstva, da želim preučiti predvsem proces priprave RRP z vidika legitimnosti pri nastajanju in implementaciji. Hipotezi, ki ju preverjam, sta naslednji:

H1: Vključevanje zainteresiranih akterjev (kot so predstavniki sindikata, ZRSZ, mladinskega centra, KGZ, obrtno - podjetniških zbornic, okoljskih društev in organizacij, tehnološkega

parka, TNP ter občinskih uslužbencev) v pripravo in izvedbo trajnostnih regionalnih razvojnih programov izboljšuje njihovo kakovost in močno olajša njihovo legitimizacijo.

H2: Stopnja operacionalizacije ideje trajnostnega razvoja je odvisna od širine in globine razprav v fazi priprave RRP.

Tudi to hipotezo preverjam z intervjuji, ki sem jih opravila med akterji ter koordinatorji RRP procesa.

2.2 Raziskovalne metode v magistrski nalogi

Magistrska naloga je razdeljena na dva dela, teoretičnega in empiričnega, ki sta podrobno predstavljena v poglavju 2.2. Za tako strukturo naloge sem se odločila, ker mi omogoča, da vanjo zajamem vse vidike, za katere menim, da so pri nastajanju trajnostnega regionalnega razvoja relevantni. Raziskovalne metode sem izbrala na osnovi kompleksnosti tematike naloge. Menim, da ni priporočljiva izbira preozkega nabora oz. omejujočega števila raziskovalnih metod, zato sem se odločila za več različnih metod, ki so vezane na posamezne dele naloge:

- *analiza in interpretacija primarnih virov* – pri preučevanju dokumentov in zakonskih podlag s področja trajnostnega razvoja v okviru Organizacije združenih narodov (OZN), EU in Slovenije, pri analizi izbranih RRP ter različnih strategijah Slovenije ter pri preučitvi dobrih praks, ki potekajo v tujini in po katerih bi se lahko zgledovali tudi pripravljavci RRP pri nas;
- *analiza besedil* – pri opredelitvi osnovnih pojmov, pri predstavitvi nastanka koncepta trajnostnega razvoja ter pri predstavitvi procesa regionalizacije in izvajanja regionalne politike pri nas;
- *zgodovinska analiza* – pri spoznavanju preteklega stanja oz. spreminjanja preoblikovanja koncepta trajnostnega razvoja ter načel, pravil in izvajanja regionalne politike v Sloveniji,
- *analiza uradnih statistik* – pri spremljanju izvajanja ukrepov izbranih RRP preko uradnih statistik, s tem bom podala sliko, kako je bilo stanje v teh regijah pred letom 2007, ko so začeli veljati trenutni RRP;
- *usmerjeni poglobljeni intervjuji* – pri pridobitvi podatkov o sprejemanju in pripravi RRP, pri videnju trajnostnega razvoja v slovenskih regijah s strani članov regijskih razvojnih svetov in koordinatorjev RRP;

- *opisna metoda* – pri podajanju osnovnih značilnosti procesa in akterjev pri nastajanju RRP;
- *študija primera* – pri preučevanju konkretnih primerov RRP Zasavja, LUR ter Gorenjske regije ter akterjev, ki pri pripravi izbranih programov sodelujejo;
- *primerjalno raziskovanje* – za definiranje akterjev ter njihovih vlog pri nadaljnjem uvajanju in implementaciji trajnostnega regionalnega razvoja ter pri analizi vpliva posameznih akterjev na kakovost pripravljenih ukrepov v RRP vseh treh preučevanih regij in njihovi legitimaciji ter implementaciji.

Izbrane regije in njihove RRP bom preučevala s pomočjo modela, ki mi omogoča, da na učinkovit način razvrstim izbrane RRP v modele trajnosti (to so: model šibke trajnosti, model močne trajnosti in model zelo močne trajnosti) (Vovk Korže 2010, 30–53). Ta model je predstavljen kot kvalitativen, vendar razvršča ukrepe od 1 (šibki) do 4 (zelo močni), zato je dejansko kvantitativen. Ukrepe RRP karakteriziramo (ocenjujemo njihov pozitivni, negativni, mešani ali nevtralni vpliv). Ta razdelitev je podlaga za nadaljnjo raziskavo vloge posameznih akterjev pri pripravi programov ter implementaciji, saj je v prvi vrsti potrebno določiti vrednost trajnosti v izbranih RRP. Metodologija je oblikovana s pomočjo metode štirih kapitalov (gospodarski, socialni, človeški in naravni), s katerimi bom vrednotila povezave med kapitali in sintezne rezultate prikazala po strukturi prioritet razvojnih programov. Metoda štirih kapitalov je nedvomno precej omejena, vendar omogoča hkratno uporabo različnih kazalcev. S pomočjo te metode lahko preučim, v kolikšni meri so posamezni ukrepi, ki se nanašajo na gospodarski kapital, povezani z drugimi vrstami kapitala. Prav tako pa bom ukrepe v RRP ocenila s pomočjo metode trajnostne rože, ki ukrepe ocenjuje na področjih gospodarstva, narave, etike, sociale ter razmer, v katerih je posamezen razvojni program nastajal. Tudi pri tej metodi bom uporabila že oblikovano matriko za spremljanje zastopanosti trajnostnih elementov v programih, ki ukrepe prav tako presoja kvantitativno, in sicer kot pozitivne, negativne ali nevtralne. S pomočjo teh matrik bom lahko opredelila odstotek trajnosti ter uvrstila programe v modele trajnosti (prav tam, 44–46). Obe metodi v podpoglavju 3.5.1 in 3.5.2 tudi kritično analiziram, saj modela vsekakor nista idealna, sta pa prvi korak v smeri preučevanja trajnosti v ukrepih različnih dokumentov. Vsekakor bom do obeh modelov pristopala s kritično distanco ter po potrebi predlagala morebitne popravke za njuno še večjo uporabnost.

2.3 Opredelitev osnovnih pojmov

V tem delu na kratko opredeljujem osnovne pojme, ki se pojavljajo skozi celotno nalogo, in sicer trajnostni razvoj, regionalizacija, regionalni razvoj ter regionalna politika. Kasneje te pojme podrobneje analiziram v 3. poglavju - o konceptu trajnostnega razvoja ter v 4. poglavju - o mejnikih slovenske regionalne politike.

a) Trajnostni razvoj

Enotne in končne definicije *trajnostnega razvoja* ni, saj se interpretacije različnih avtorjev močno razlikujejo med seboj. Pojem se veskozi dopolnjuje in nadgrajuje, saj je trajnostni razvoj tako političen kot socialni konstrukt (Baker *et al.* 1997, 6) in na ta način dinamičen proces. Predhodnik tega pojma je bil pojem »nosilne sposobnosti«, ki sega v sredino petdesetih let. Izraz »sustainability« naj bi bil uporabljen leta 1974 kot odgovor ekologov zahodnega sveta na upravičene zahteve držav v razvoju. V strokovnih krogih se je ta izraz izoblikoval v letu 1980 v podnaslovu poročila »*World Conservation Strategy*« o svetovni naravni dediščini Mednarodnega združenja za varstvo narave in naravnih virov (IUCN). S tem izrazom se je prvotno pojmovalo ohranjanje ekosistemov, varovanje genetske raznovrstnosti, omogočanje trajne rabe virov (Smith 1993 v Plut 2010, 51). Izraz je bil nato podrobneje razvit v Brutlandinem poročilu iz leta 1987 in kasneje na okoljski konferenci v Riu de Janeiru leta 1992 (Reid, 1995). Trajnostni razvoj je ambiciozen koncept, ki je kot tak tudi pogosto kritiziran, saj ni podrobneje definiran in operacionaliziran ter omogoča uporabnikom, da si ga interpretirajo po svoje, v skladu s svojimi interesi in videnjem. Očitki, ki letijo na koncept, so, da gre za širok, prazen slogan, koristno ideološko slepilo, »buzz word«, ki ima le malo vsebine, zato si ga zagovorniki prizadevajo podrobneje definirati (Bahor 2005, 34). Tako so danes načelom trajnostnega razvoja, vsaj na deklarativni ravni, naklonjene skoraj vse države sveta, niti ni več razvojnega dokumenta, ki se ne bi skliceval na njegove cilje in načela (Kos 2004, 333). Pa vendar je trajnostni razvoj kot političen koncept radikalen, saj predstavlja grožnjo večini obstoječih političnih, ekonomskih ter družbenih struktur, ki ne ustrezajo učinkovitemu udejanjanju trajnostnega razvoja (Drummond in Marsen 1999 v Bahor 2005, 48).

Če pogledamo nekoliko širše, pomeni »trajnostni razvoj« – razvoj, ki zadovoljuje potrebe sedanjih generacij, ne da bi ogrozil možnosti prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe. Ključna sta dva koncepta, in sicer koncept potreb, zlasti revnih na svetu, in koncept o omejitvah, da se ob trenutnih tehnologijah in družbeni organiziranosti izpolnjuje sedanje in prihodnje potrebe. Koncept trajnostnega razvoja ne pomeni absolutne omejitve. Revščina ni

zlo samo po sebi, vendar trajnostni razvoj zahteva zadovoljevanje osnovnih potreb vseh, da izpolnijo svoje želje za boljše življenje. Ker so dosedanje generacije v dvajsetem stoletju povzročile precej onesnaževanja zraka, tal in vode, je naša skrb, da izpolnimo obveznosti različnih protokolov, sporazumov in saniramo posledice, ki škodijo okolju in ljudem (Lah, 2008, 340–341). V RS se je pojavljal tudi izraz »vzdržen razvoj«, ki pa se ni obdržal. Tak razvoj pomeni razvoj okolja, da bo le-to vzdržalo, in takega, v katerem se vsi samoomejemo ter med možnostmi za nadaljnji razvoj izberemo tisti pristop, ki je za ohranjanje okolja in hkratno zadovoljevanje potreb najbolj obetaven. Logično je, da z vsako aktivnostjo posegamo tudi v okolje, vendar izberemo le tiste, ki povzročijo najmanj škode (Marušič 2011). V geografiji uporabljajo tudi izraz »sonaravni razvoj«, ki je opredeljen kot usmeritev prostorskega, gospodarskega in regionalnega razvoja v okviru (različnih) zmogljivosti (omejitev) pokrajine. Obsega razvoj poselitve, gospodarstva, infrastrukture, pokrajinske rabe, varstva bivalnega okolja ter naravnih virov, ohranjanje pokrajinske, ekosistemske ter vrstne pestrosti (Plut 2010, 5–6 in 56; Lah 2008, 323). Sama tega izraza ne uporabljam, saj menim, da trajnost sama po sebi že vključuje tudi sonaravnost, zato tega ni niti smiselno niti potrebno posebej izpostavljati. Če želimo resnično slediti trajnosti in trajnostnemu razvoju, pa bo oz. je ključna medsebojna uravnoteženost in enakovrednost naslednjih področij (Plut 2004, 166):

- družbenih potreb,
- okoljskih omejitev,
- gospodarsko - socialne varnosti,
- medgeneracijske pravičnosti in odgovornosti ter
- kulturne raznolikosti.

Stanovnik in Slabe Erkarjeva (v Lah 2004, 51–52) sta izpostavila prostorsko dimenzijo trajnostnega razvoja, ki se veže bolj na geografski vidik razumevanja tega koncepta. V trajnostnem razvoju je potrebno obravnavati tudi prostor oz. regijo, saj le-ta zahteva regionalno uravnotežen, prostorsko vzdržen razvoj. Približevanje RS najuspešnejšim državam na področju trajnosti zahteva aktiviranje človeškega, socialnega in kulturnega kapitala ter prenovu institucij do mere, ki bo zagotavljala evropsko primerljivo raven zaupanja javnosti v njihovo delovanje. Ključni izziv je konkretna in učinkovita integracija varstva okolja v vse sektorske politike, zlasti preko regionalnega razvoja ter prostorskega načrtovanja. Za tako uspešno sinergijo pa je potrebno predvsem okoljsko ozaveščanje, izobraževanje, komunikacija ter aktivna participacija (*prav tam*). Trajnostni razvoj tako ključno označuje tudi (Loucks in Gladwell 1999):

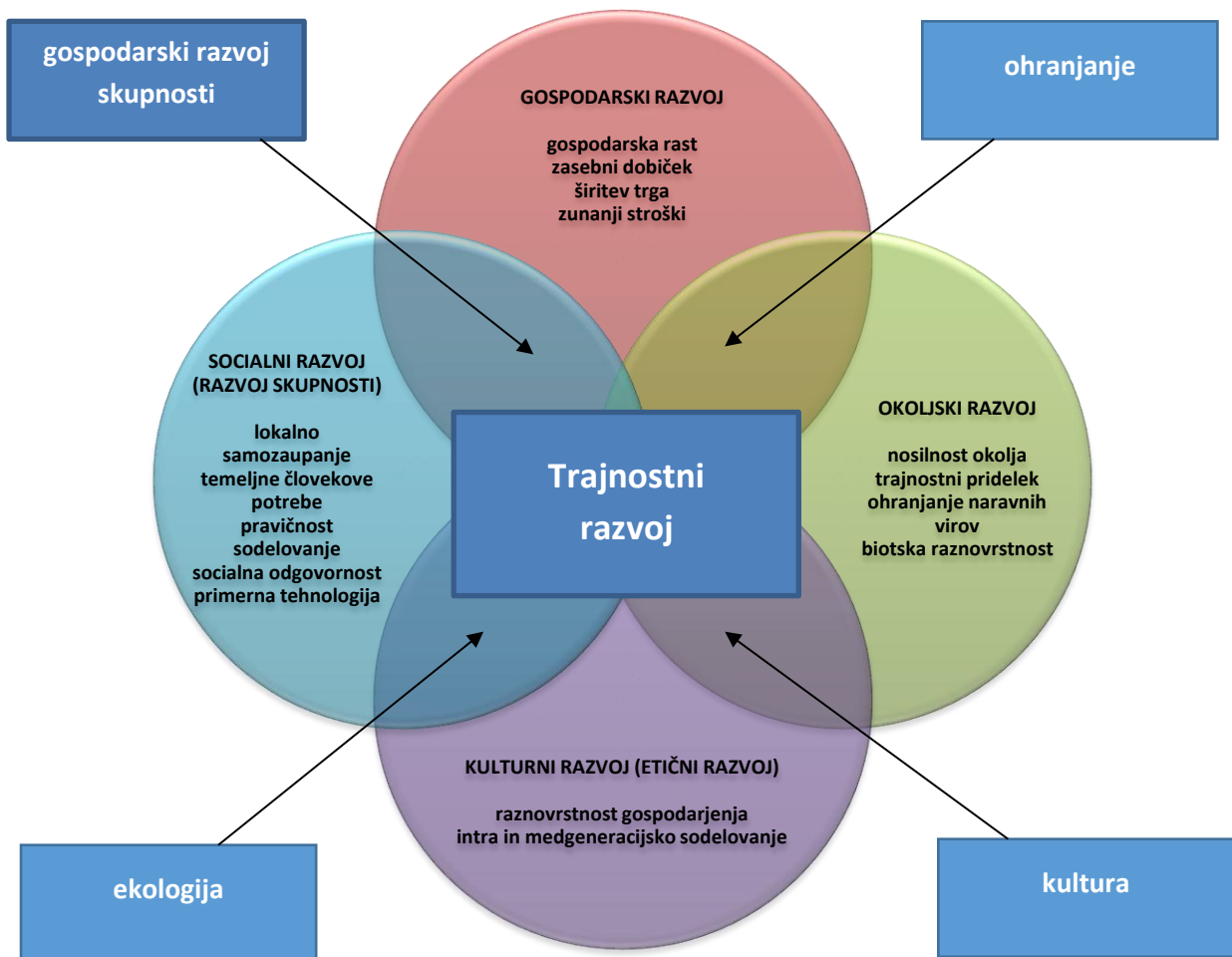
- razvoj, ki ne uničuje ključnih življenjskih sistemov planeta (zrak, voda, prst, biološki sistemi) – *okoljski vidik trajnostnega razvoja*;
- razvoj, ki ne omogoča stalen tok dobrin in storitev, ki izhajajo iz naravnih virov planeta - *gospodarski vidik trajnostnega razvoja*;
- razvoj, ki zagotavlja pravično razdelitev koristi proizvodnje dobrin in storitev ter ohranjanje življenjskih oskrbnih sistemov – *socialni vidik trajnostnega razvoja*;
- razvoj, ki spoštuje vrednote sodelovanja, soodločanja, solidarnosti – *kulturni oz. etični vidik trajnostnega razvoja*.

Ločimo med dejavnostmi, ki lahko bistveno vplivajo na spremembe v okolju, in na tiste, kjer so posledice sprememb majhne oz. nezaznavne. Pri nekaterih panogah (npr. pri športnem delovanju) so posledice neznatne, v drugih primerih pa so lahko posledice za človekovo okolje in na okolje v celoti katastrofalne. Med vzroke možnega poslabšanja okolja štejemo predvsem urbanizacijo, industrializacijo, transport, energetiko, tudi intenzivno kmetijstvo, a tudi te panoge so lahko sprejemljive, če se razvijajo v smeri trajnosti in skrbi za okolje. Nekoliko spornejši sta lahko kemijska in avtomobilska industrija (Koželj, Vuk 1987, 76). Poleg že v uvodu navedene definicije trajnostnega razvoja, ki je najpogosteje uporabljena in najširše sprejeta, se je iz nje najprej razvilo tristebno razumevanje trajnostnega razvoja, danes pa ga sestavljajo štiri komponente – *ekonomska* (blagostanje družbe), *socialna* (kvaliteta življenja), *ekološka* (ekološka učinkovitost) ter *kulturna oz. etična* (človeške vrednote, kultura, etika in norme) (Mulej, Tavčar, Ećimović, Potočan, Božičnik, Zidenšek, 2008, 58–59 in 86).

Iz štiristebnega razumevanja trajnostnega razvoja izhaja, da morajo biti vsi štirje vidiki obravnavani enako pozorno, poseben poudarek pa je namenjen še vlogi participacije na področju okolja ter razvoju komunikacijskega in odločevalskega procesa. Nevladne organizacije lahko igrajo ključno vlogo pri uresničevanju demokratičnega sodelovanja, saj imajo strokovno znanje. Obravnavati jih je potrebno kot partnerje pri oblikovanju politik in pri sprejemanju odločitev, povezanih s trajnostnim razvojem. Problemi in rešitve imajo svoje korenine v lokalnih oz. regijskih dejavnostih, zato je vloga teh skupnosti pri trajnostnem razvoju tako pomembna. Lokalne skupnosti so pomembne pri izvajanju nacionalnih politik ter pri usmerjanju posameznih segmentov družbe na lokalni oz. regijski ravni. Tudi vse druge skupine so pomembne, da postanejo del širšega odločanja. To bo mogoče, ko bo tudi širša javnost dojela pomen trajnostnega razvoja, ko bo pritiskala na ključne odločevalce, ko bodo vzpostavljene etične vrednote, odnos, znanja ter vedenja, ki so pomembni, da trajnostni razvoj

lahko uspe (Keating 1995, 53–56). Tako razumevanje trajnostnega razvoja je po svoje tudi prednost, saj omogoča, da se pozornost od političnih debat preusmerja k procesu implementacije politik in k uveljavljanju trajnostnega razvoja v praksi (Bahor 2005, 35–36).

Slika 2.1: Trajnostni štirikotnik



Vir: prirejeno po Bell in Morse (2003).

Kos (2004, 332–338) opredeljuje trajnostni razvoj kot kibernetško celovit proces, kar pomeni, da je pri tem potrebno hkrati obravnavati številne posamezne komponente v njihovi medsebojni odvisnosti. Trajnosti razvoj je po njegovem mnenju potrebno sočasno opazovati na treh ravneh, in sicer:

- analitični,
- normativni in
- strateški.

Na analitični ravni empirično merimo okolje (posledice produkcije in reprodukcije sodobnih družb, gre za selekcijo trajnostnih in netrajnostnih ravnanj), na normativni ravni presojava razdaljo med analitičnimi ugotovitvami in družbenimi odzivi nanje (razpon odzivov sega od ravnodušnosti do precejšnjega dviga motivacije). Na strateški ravni pa izpostavlja doseganje trajnostnih ciljev, ki morajo biti usklajeni s ključnimi akterji na različnih ravneh družbenega delovanja. Tako bi se izognili, da vsak posamezen resor pripravlja svoje razvojne strategije. Taka tridelna zasnova pokaže na kompleksnost in radikalnost zamisli trajnostnega razvoja, zato je ključnega pomena za ta pristop dolgoročno usklajevanje strategij ključnih akterjev na različnih ravneh družbenega delovanja. Ta razdrobljenost, ki smo ji priča, lahko dokazuje, da trajnostni razvoj sploh ni temeljna prioriteta kratkoživih političnih institucij, domnevno odgovornih za skladnost razvoja okolja, gospodarstva in družbe, temveč zgolj »politična floskula« (*prav tam*).

Enakomeren razvoj družbe, ki so ga predlagali avtorji (Gregorčič *et al.* 2001, 16–23) dela »Kam po krizi?«, spodbuja razvoj, ki temelji na kulturi, vrednotah družbe in posameznika, uveljavlja visoke standarde varovanja okolja, svobodo izbire, udeležbo vseh, delovne in socialne standarde ter trajnostni pristop. Avtorji menijo, da bi nova paradigma za Slovenijo lahko bila trajnostni, vzajemni, odgovorni, medregijsko skladen razvoj. Po njihovem mnenju bi bilo potrebno poudariti predvsem definicijo obveznosti in odgovornosti države ter posameznika v njej, močnemu javnemu sektorju, samozadostnosti na področju prehrane, energetike in naravnih virov.

b) Regionalizacija

Poleg horizontalne delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno je pomembna tudi vertikalna delitev oblasti in med ključnimi načeli le-te je *regionalizacija*, skupaj z subsidiarnostjo, decentralizacijo ter delitvijo pristojnosti med državo in občinami (Brezovšek in Kukovič 2012, 47). Regija je območje ene ali več pokrajin, ki jih povezujejo naravni, kulturni in gospodarski interesi, razvojni programi in cilji (Lah 2008, 307; Gajšek 1995, 34 v Haček 2005, 89). Odbor regij EU⁴ je regijo definiriral kot administrativen subjekt z lastno identiteto in določenimi specifičnostmi, kot so jezik, kultura, zgodovinska tradicija ter možnost organiziranja skupnega gospodarskega in socialnega razvoja (Vršaj 2004, 97 in

⁴ Odbor regij je posvetovalno telo, ki zastopa interese lokalnih in regionalnih organov v EU, podaja lokalne in regionalne poglede na predlagano zakonodajo in pripravlja mnenja v zvezi s tem za Evropsko komisijo (http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_sl.htm).

Gajšek 1995, 22). Regionalizacija je proces oz. specifično opravilo, katerega namen je oblikovanje povezanih ozemelj oz. regij, ki jih družijo podobne značilnosti. Regionalizacija izhaja iz pojma regija (latinsko *regio*, ki označuje področje oz. ozemlje, ki je geografsko, politično in kulturnozgodovinsko zaokroženo). Regije so širši pomen v Evropi dobile po 2. svetovni vojni kot upravne ozemeljske enote, podrejene državi (Bučar 1993, 40–41 v Lajh 2006, 54). Regijo je potrebno obravnavati kot funkcionalni, teritorialni, politični in družbeni prostor. Regije torej niso dano zgodovinsko dejstvo, temveč družbena konstrukcija, ki vedno znova nastaja in se spreminja. V najširšem smislu regionalizacija skupaj z regionalizmom predstavlja prizadevanje, da se določenemu prostoru oz. pokrajini prizna poseben ekonomski, družbeno-politični oz. kulturni položaj. Regionalizacija in regionalizem sta dva pola istega procesa. Regionalizacija poskrbi za prenašanje upravljaljske funkcije z države na regijo, regionalizem pa je proces politično funkcionalnega odločanja (Lajh 2006, 54–56).

Regionalna oblast je vmesna raven med širšo državno in ožjo lokalno ravno. V tem vmesnem prostoru se pojavljajo aktualne potrebe, ki v svojem bistvu temeljijo na interesih države, ki pa le-te neposredno ne zadevajo. Po drugi strani pa gre za izvirne interese lokalnega pomena, ki presegajo zmogljivosti posamezne občine (Haček 2005, 86 in Gulič 1993, 2 v Haček 2005, 87 in Gologranc 2009, 124). Regionalizacija je sredstvo za povezano in soodvisno gospodarstvo, za sociološko in kulturno členitev ter za ustvarjanje formalno pravnih in organizacijskih pogojev za (*prav tam*):

- optimalno teritorialno delitev dela,
- funkcionalno posredovanje države pri ustvarjanju pogojev za enakopravne možnosti za delovanje tržnih mehanizmov,
- samorazvoj lokalne in regijske družbene skupnosti s poudarkom na samoiniciativi, samoorganizaciji lokalnih in regionalnih razvojnih dejavnosti ter
- pametno gospodarjenje z naravnimi in pokrajinskimi razvojnimi potenciali.

Izvorno je regija predvsem ekonomska kategorija določena kot območje, kjer je mogoče optimizirati gospodarske dejavnosti, kar pa se je z globalizacijo močno spremenilo. Poznamo dve smeri regionalizacije, subnacionalno in nadsnacionalno. Vrišar (1998, 132 v Haček 2005, 88) loči med dvema vrstama regionalizacije - fizično-geografsko oz. naravnogeografsko ter družbeno-geografsko. Prva oriše regije kot pokrajinske enote na osnovi naravnih pojmov, reliefa in podobno, druga pa kot družbene prostorske ureditve, kot so poselitev in ekonomske sestavine. Poznamo tri različne tipe regionalizacije (Haček 2005b, 88 v Brezovšek in Kukovič 2012, 62):

- regionalizacija brez ustvarjene regionalne ravni (tipična ureditev za Veliko Britanijo, kjer obstajajo institucije, ki so usmerjene k regionalizaciji),
- regionalno decentralizacijo (za ta primer je značilna vpeljava nove lokalne oblasti na regionalni ravni, največji poudarek je na gospodarskih aktivnostih) ter
- politično regionalizacijo ali institucionalni regionalizem (ureditev je poznana v Španiji, kjer so regionalne skupnosti politično samoupravne in kjer ustava določa njihov položaj, organizacijo in pristojnosti).

Regionalizem je na drugi strani opredeljen kot filozofija in tehnika samopomoči, samorazvoja in iniciativnosti, v kateri vsaka regionalna enota ni samo predmet pomoči, temveč si prizadeva za polni razvoj lastnih virov in spodobnosti. Po Vlaju (1998b, 319 v Gologranc 2009, 125 in Vlaj 1998, 319) pa je regionalizem opredeljen kot pojav, ki je hkrati s procesom regionalizacije usmerjen h končnemu cilju – konstruiranju regij. Gre za sodoben pojav pri oblikovanju držav, kjer je na eni strani centralna oblast, na drugi strani pa so lokalne skupnosti.

Skupaj s pripravami na oblikovanje občin v RS se je začela tudi priprava na uvedbo regij, ki pa vse do leta 2015 še ni bila izpeljana oz. noben predlog ni dobil dovolj podpore med splošno in niti med strokovno javnostjo (predlogi govorijo o sedmih do petindvajsetih potencialnih regijah) (Haček 2005, 91–92; Gologranc 2009, 127; Gulič in Praper 1995, 60 – 65). Predlog o ekonomsko-geografski regionalizaciji je že leta 1990 pripravil Vrišer, pozneje pa še Gajšek leta 1995 (Gulič in Praper 1998, 51 ter Grafenauer 2000, 434–437). Regij kot formalno administrativnih enot v RS nimamo in jih bomo glede na ustavo in zakonodajo težko dobili, pa vendar že obstajajo funkcionalne regije, ki povezujejo gospodarstvo, kulturno identiteto in socialne dejavnike. Te regije so opredeljene skozi vidike homogenosti, nodalnosti⁵, kompetitivnosti, vertikalne soodvisnosti in sonaravnosti (Gajšek 1995, 22 in 37). Trenutno lokalno samoupravo, ki je zagotovljena po Ustavi RS, prebivalci uresničujemo preko občin in drugih samoupravnih lokalnih skupnosti. Temeljne enote lokalne samouprave so občine, ki jih je pri nas leta 2015 kar 212⁶, drugo raven pa naj bi predstavljale pokrajine.

⁵ Nodalnost regije pomeni, da je za to regijo značilna gospodarska dejavnost, ki povezuje produkcijsko različna področja v pokrajinsko enoto; ta vez se najpogosteje izraža skozi navezanost dejavnosti na centralno naselje (Vrišer v Gajšek 1995, 155).

⁶ Do leta 2006 je bilo v Sloveniji 210 občin, nato sta leta 2011 po referendumu nastali še občini Mirna in Ankarana. Občina Ankarana je ustanovljena. Ustavno sodišče je določilo, da so prve lokalne volitve v tej občini potekale v sklopu rednih lokalnih volitev leta 2014 (Ustavno sodišče. Odločba št. U-I-114/11 z dne 9. junij 2011. Dostopno prek: <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/BCCCFD9D92CD6B0EC12578AE003B4414> (12. januar 2014).

Le-te naj bi delovale na širšem teritorialnem področju, ki bo obsegalo več občin. Na tej ravni prihaja do najpomembnejšega povezovanja lokalne samouprave z državno upravo. V skoraj vseh državah članicah EU poznajo večnivojsko lokalno samoupravo, ne le enonivojsko, ki je sedaj uveljavljena pri nas (Brezovšek in Kukovič 2012, 60). Slovenija je do sedaj premalo pozornosti namenila krepitvi regionalnega policentrizma za skladen razvoj, ki vpliva tudi na vpeljavo trajnostne komponente. Prav z namenom skladnega razvoja so nastale številne RRA. Težava je predvsem v prisilnem povezovanju določenih območij, brez premisleka o vsebini, stičišču in razvojnem potencialu (Mušič v Gregorčič *et al.* 2001, 46).

Razprava o regionalizaciji v Sloveniji je povezana z uresničevanjem načela subsidiarnosti ter bi morala biti rezultat najmanj treh vrst usklajenih interesov (*prav tam*, 64):

- interesa države, saj bi uvedba pokrajin pomenila izpopolnitev strukture same države ter njeno notranje uravnoteženje,
- interesa občin, saj bi pokrajine pomenile plodnejše sodelovanje med občinami in pokrajinami po načelu subsidiarnosti ter večjo moč subjektov lokalne samouprave nasproti centralističnim težnjam države,
- interesa občanov, gospodarstva ter drugih dejavnikov, ki bi s pokrajinami dobili v roke ustrezno orodje za pospeševanje razvoja in za reševanje konkretnih vprašanj javnega pomena.

Podrobneje mejnike slovenske regionalne politike analiziram v 4. poglavju.

c) Regionalni razvoj

Pojem »regionalni razvoj« se je izoblikoval in uveljavil po 2. svetovni vojni. S pospeševanjem regionalnega razvoja skušajo države odpraviti ali vsaj ublažiti negativne učinke tržnega gospodarstva, ki povzroča regionalne razlike med območji, zaradi katerih deli posameznih držav, tudi deli Slovenije, uživajo prednosti, drugi deli pa so zapostavljeni. Razvoj teh regij stagnira ali celo nazaduje. Vzroki za takšna gibanja so različni, od zgodovinskega razvoja, privlačnosti za naložbe, prometnega položaja, obmejne lege, uvajanja inovacij (zlasti tehničnih in tehnoloških), socialnih razmer, kopičenja prednosti, ki jih prinašajo velike naložbe na določeni lokaciji, pa tudi družbenih - psihološka pripravljenost in naravnost za uvajanje novosti in dosego napredka (Ravbar 2000, 9–10). Regionalne razlike torej ustvarjajo neutemeljeno razlikovanje med posameznimi območji, kar v končni fazi povzroča škodo celotni družbi. Omenjene razlike povzročajo tudi politične probleme, ki se jim skušajo v modernih družbah izogniti s preiščljeno regionalno politiko ter z njo uveljaviti

sprejeto družbeno načelo »o enakih pogojih in možnostih za vsakega prebivalca, ne glede na to, kje biva«. Izkušnje kažejo, da je odpravljanje regionalnih razvojnih razlik težavno, počasno, da prinaša visoke stroške ter da je potrebno vsakih nekaj let ovrednotiti uspešnost regionalnih razvojnih gibanj in problemov ter pripraviti nadaljnje ukrepe (*prav tam*). Po mnenju Guliča in Praperjeve (2000, 134) je regionalni razvoj proces družbenih sprememb, ki je v krajšem časovnem obdobju usmerjen v zmanjševanje razlik, v daljšem obdobju pa v odpravljanje razlik v stopnji razvitosti regij ter obenem razlik v kakovosti življenja njihovih prebivalcev. V tem procesu razvojni subjekti, s premagovanjem ovir za kakovostno izrabo lastnih razvojnih potencialov in virov ter spodbujanjem samoiniciativnosti in samorazvoja regij, ustvarjajo pogoje za učinkovit ter skladen razvoj gospodarstva, družbe ter njenih posameznih delov. Prizadevati si morajo za usmerjanje takšnega gospodarskega, socialnega, prostorskega, infrastrukturnega, kulturnega in drugega razvoja neke države, ki bo imel pozitivne sinergijske učinke na učinkovitost in skladnost razvoja države kot celote ter enako tudi njenih posameznih (regionalnih) delov. Haček (2005, 90) meni, da usmerjanje učinkovitega ter skladnejšega regionalnega razvoja vključuje tudi izbor ustreznih razvojnih strategij, politik in ukrepov, s katerimi se ustvarjajo ustrezni pogoji ter okolje in klima za čim manj moteč razvoj različnih področij, od gospodarskega do okolja in sociale. Slednje je v povezavi s trajnostnim razvojem sicer problematično, saj zgolj podrejanje tržnim zakonitostim ter ustvarjanje pogojev za gospodarsko rast ni v skladu s razumevanjem tega koncepta. S trajnostnim razvojem se zmanjšuje tudi obseg medsebojne odvisnosti razvoja razvitih in manj razvitih regij. Skladen regionalni razvoj tako spodbuja prizadevanja za uravnotežen razvoj regij, od katerih ima vsaka svoje specifičnosti, vendar so enakopravne v pravicah in gospodarskih možnostih ter preverljive po blaginji prebivalcev (Lah 2008, 320).

d) Regionalna politika

Enotna definicija pojma *regionalne politike* ne obstaja. Definicije se razlikujejo glede na teoretični pogled posameznega avtorja na problematiko regionalnega razvoja ter glede na prakso regionalne politike v posamezni državi. Regionalno politiko lahko tako opredelimo kot:

- del splošne gospodarske, razvojne ali strukturne politike, ki se izrecno nanaša na prostorsko (teritorialno) porazdelitev dejavnosti,
- ukrepe za zmanjšanje razlik v življenjskih in delovnih pogojih med posameznimi regijami v državi,
- državno pomoč regijam s posebnimi razvojnimi problemi,

- del drugih gospodarskih politik (industrijske, kmetijske, zaposlitvene, transportne), kot »regionalni« vidik razvoja, ki si jih zastavlja gospodarska politika.

Regionalno politiko, kot je opredeljena v zadnji alineji, imenujemo posredna ali implicitna regionalna politika. Motivi zanjo so dvojni. Prvi so ekonomski, saj se s pomočjo regionalne politike doseže rast celotnega narodnega gospodarstva. Drugi pa so družbeno-politični motivi. Cilji regionalne politike v državi, ki si je kot pomemben cilj postavila socialno pravičnost (gre za pomemben cilj večine sodobnih družb), je odpravljanje medregionalnih razlik in doseganje približno enakih življenjskih pogojev, kar tudi krepi pripadnost državi. Gre torej tako za pomembno politično kot socialno vprašanje. Regionalna politika ima tudi svoje nosilce oziroma akterje (vlada, politične stranke, lokalne skupnosti, zasebni akterji ter nadnacionalne skupnosti), ki imajo politično in ekonomsko moč vplivanja na regionalnopolitične odločitve oz. imajo interes za razvoj regije (Kavaš, Strmšnik, Pečar 2000, 89 ter Ravbar 2004, 20). Tako ima vzporedno z EU vsaka država članica oblikovano lastno regionalno politiko, ki je Unija s svojo skupnostno regionalno politiko ne želi nadomestiti, ampak le usklajevati, oblikovati smernice razvoja ter določiti načela, s katerimi preprečuje neracionalno tekmovanje med članicami za evropska sredstva (Moussis 1999, 155). V trajnostni regionalni politiki poznamo pet faz (Vanhove 1999 v Nared in Kavaš 2009, 13):

- določitev regionalnih problemov in vzrokov zanje z vidika trajnostnega razvoja,
- določitev ciljev, po možnosti kvantitativnih,
- določitev trajnostne strategije,
- opredelitev trajnostnih instrumentov ter
- vrednotenje politike trajnostnega razvoja v regiji.

Regionalno politiko v Sloveniji zaznamujeta dve pglavitni značilnosti, in sicer da gre za majhno ozemlje ter izjemno naravno in kulturno raznolikost. Temeljni pečat tej politiki daje stičišče prostora med Alpami, Panonsko nižino, Dinarskim gorstvom in Jadranskim morjem. Rezultat tega je veliko število naravnih regij z naravno oblikovanimi mejami ter razpršena poseljenost. To povzroča težave pri organiziranju, zato bi morala poseben pomen tu odigrati izrazito učinkovita regionalna politika ter skladni regionalni razvoj (Lajh 2006, 137–138).

2.4 Vrednotenje regionalne politike

Regionalna politika je ena izmed politik države, ki je vezana tudi na porabo javnih sredstev. Zato je ni mogoče opazovati izolirano, ampak le v povezavi in v kontekstu z javno - finančno

politiko države (Nared in Kavaš 2009, 69). Vrednotenje regionalne politike v Sloveniji je stopilo v ospredje z vstopom v EU in z začetkom črpanja sredstev iz različnih skladov in programov EU, saj so imeli ti projekti neposreden vpliv na razvoj regij. Tak pristop je po mojem mnenju nesprejemljiv, saj se regionalna politika spremlja zgolj z vidika črpanja sredstev, ne pa z vidika dejanskih učinkov na razvoj. Namen regionalne politike ni črpanje sredstev iz različnih EU skladov, ampak smiselno zasnovan trajnostni razvoj posameznega območja. V Sloveniji spremljanje in vrednotenje regionalne politike še ni na ravni, na kateri bi bile te aktivnosti sprejete kot pomoč pri izvajanju projektov, marveč se jih dojema le kot dodatno kontrolo. Tako je v obdobju 2007–2013 prihajalo tudi do napak. Kot ključne izzive slovenske regionalne politike avtorja (*prav tam*, 12–13 in 15) vidita:

- pomanjkanje dobrih projektov,
- premajhno osredotočenost projektov (preveč podobnih projektov na majhnem teritoriju),
- sistemsko neurejeno financiranje,
- težave v medsektorskem povezovanju,
- pomanjkljivo znanje razvojne ekonomike,
- pomanjkanje izkušenj projektnega upravljanja,
- premalo razvito spremljanje projektov in programov,
- neustrezno vrednotenje projektov, programov in politike (pomanjkanje znanj in izkušenj).

Da bi zagotovili čim večjo mero učinkovitosti in uspešnosti izvedenih projektov oz. ukrepov, je potrebno te aktivnosti neprestano spremljati in vrednotiti. Evropska praksa na tem področju je nastala v osemdesetih letih dvajsetega stoletja. V perspektivi 2007–2013 so večjo pozornost namenili t. i. fizičnim kazalnikom regionalnega razvoja, s katerimi so želeli pokazati dejanske učinke izvajanih aktivnosti v prostoru. Pomembne so predvsem politike, ki vplivajo na razvoj prostorskih, ekonomskih in socialnih struktur (Armstrong in Taylor 2000, 5 v Nared in Kavaš 2009, 16).

Spremljanje regionalne politike je eden izmed bistvenih elementov v celotnem razvojnem procesu, saj z njim ne le spremljamo uresničevanje sprejetega, temveč zaznavamo tudi odstopanja in spremembe od zastavljenih ciljev. Poznamo dva načina vrednotenja - od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol, ki imata vsak svoje prednosti oz. slabosti.

Preglednica 2.1: Prednosti in slabosti obeh načinov vrednotenja

	Vrednotenje po načelu od spodaj navzgor	Vrednotenje po načelu od zgoraj navzdol
Prednosti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ analiza neposrednih učinkov posameznega projekta, ▪ podrobni podatki o učinkih, ki jih je možno agregirati na različne načine, ▪ možnost agregiranja na posamezne panoge; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kaže širše učinke projektov, vključno s 'spill over' učinkom, ▪ lažje je pridobivanje podatkov (večina je javnih statističnih virov), ▪ možno je posploševanje, ▪ možnost nadzora z razdalje, ▪ jasno opredeljeni kazalniki, ▪ razmeroma lahka obdelava podatkov, ki je univerzalna za vsa območja, ▪ medsebojna primerljivost;
Slabosti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne kaže 'spill over' učinkov, ▪ ni možno spremljanje rezultatov in vplivov, ▪ večina podatkov je težko dosegljiva, ▪ obstaja možnost prikrojevanja podatkov (s strani porabnikov sredstev), ▪ olepševanje učinkov v želji po nadaljnjem pridobivanju sredstev s strani porabnikov, ▪ zahtevna obdelava podatkov. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ premajhna sledljivost posameznim projektom oz. ukrepom, ▪ nemogoče je izločiti učinke posameznih programov, ukrepov ali projektov, ▪ drag sistem, če želimo dobiti natančne podatke.

Vir: povzeto po Nared in Ravbar (2003, 78) v Nared in Kavaš (2009, 27).

Vrednotenja so različna in jih razlikujemo tudi glede na stopnjo programskega cikla (predhodno, vmesno ali končno), raven (politika, program, prioriteta, ukrep, projekt), obseg (splošno, tematsko ali globinsko), območje (površinsko ali točkovno), obseg upravičencev (vsi ali posamezne skupine), upoštevanje konteksta (čisti učinki projekta/programa/politike), razpoložljive informacije (kvantitativne ali kvalitativne) (*prav tam*, 28). V nadaljevanju podrobneje analiziramo pomen paradigme trajnostnega razvoja od nastanka do danes.

3 RAZVOJ PARADIGME TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

3.1 Nastanek koncepta trajnostnega razvoja

Ekološka kriza ni kriza same narave, ampak kriza človekovih odnosov s fizičnim okoljem. Človek je torej izvor ekološke krize in ključ do njene rešitve (Kirn 1992, 31). V razmerju med menjalno in uporabno vrednostjo je implicirano razmerje med ekonomijo in naravo. Na trgu se ovrednotijo le pozitivni rezultati produkcije, sankcionirajo neuspehi, ne pa tudi negativne ekološke posledice le-te. Tržni mehanizem namreč izključuje prihodnje generacije, saj temelji na predpostavki, da generacije, ki še ne obstajajo, ne morejo imeti pravic, ki se nanašajo na sedanost. Bodoče generacije imajo pravice samo do tistega, kar bo razpoložljivo, ko bodo obstajale same. Je pa po drugi strani res, da tudi če prihodnje generacije nimajo pravice do sedanjih pravic, je dolžnost sedanjih generacij, da poskušajo zagotoviti določeno kakovost okolja ter pustiti odprte možnosti za vse, ki še prihajajo. Trenutne generacije imajo v rokah možnost odločitve, da storijo za prihajajoče generacije nekaj dobrega (Kirn 1992, 31, 33–35). Medgeneracijska solidarnost je ena izmed ključnih in univerzalnih vrednot, ki jih trajnostni razvoj vključuje. V 21. stoletju je po mnenju Pluta (2010, 50) potrebno slediti oz. graditi na okoljevarstveni etiki, katere temeljna načela so okoljevarstvena odgovornost (zdravo okolje,

ohranjanje naravnih virov), medgeneracijska odgovornost, odgovornost ohranjanja vrst, socialna pravičnost, ravnovesje ciljev napredka človeštva v okoljskem in socialnem smislu. V večini primerov šteje kot razvoj zgolj ekonomska rast, saj smatramo, da se države, ki ekonomsko napredujejo, tudi razvijajo. A v tem primeru je negativni vpliv razvoja in ekonomske rasti na okolje potisnjen v ozadje (Redclift 1987, 15). Zavedati se je treba, da sta razvoj in okolje za ljudi, ne ljudje za okolje in razvoj. Hkrati pa je treba v te procese in odločitve vedno vključevati revne ljudi, saj je brez njih ta koncept izgubljen (*prav tam*, 35).

Okoljevarstvena politika sledi načelu, da smo za produktivno, zdravo in varno okolje zadolženi vsi, ker na mnoge načine vplivamo na naravo, pri tem pa je človeštvo le njen del. Narava je sicer pokrajinsko raznolika, toda povezana v vse sfere planeta, zato naj bi bila okoljska politika globalna in njene osnove krojene na globalni ravni. Po smernicah dokumentov, ki so bili sprejeti na različnih okoljskih konferencah (Stockholm, Rio de Janeiro, Johannesburg itd.), delujejo pri OZN stalne agencije: UNEP – agencija za okoljski program, FAO – organizacija za kmetijstvo in prehrano, UNIDO – agencija za razvojni program, Svetovna banka in druge.

V EU je okoljska politika del skupne razvojne politike. Unija objavlja smernice (direktive) o okoljskem redu in aktivnostih, pripravlja mednarodne sporazume ter objavlja poročila o stanju okolja in učinkih dejavnosti. Vse članice EU so uskladile svojo zakonodajo z ureditvijo v EU. V Sloveniji okoljsko politiko oblikujeta Strategija razvoja Slovenije, Nacionalni program varstva okolja in drugi dokumenti (Lah 2008, 262).

3.1.1 Vloga Rimskega kluba

Globalna ekološka kriza se je razkrila sredi devetdesetih let dvajsetega stoletja (Reid 1995, 4–12), čeprav so jo države občutile že od šestdesetih let dalje. Krizo je povzročila predvsem rast svetovnega prebivalstva, kar je posledično povzročilo težave z oskrbo s hrano, povečevanje razlik med revnimi in bogatimi, onesnaževanje ter druge negativne stranske učinke industrializacije (*prav tam* ter Meadows in drugi 1974, 9).

Leta 1972 je izšlo prvo delo mednarodnega združenja znanstvenikov, ki ga je leta 1968 ustanovil Aurelio Peccei, (t. i. Rimski klub), »Meje rasti« (»*The Limits of Growth*«), ki predstavlja t. i. poročilo o težavnem položaju človeštva. To je bilo delo njene ekološke frakcije, kasneje pa je izšlo še več študij, v katerih je skupina opozarjala, da je ekonomska rast človeštva omejena s končnostjo naravnih virov planeta (Lah 2002, 169). To delo je začetek obravnave omejenih virov planeta ter človekovega vpliva nanj.

Znanstveniki so se zavedali zahtevnega stanja človeštva ter zaznavali posamične simptome stanja družbe, zato so kot pomemben vidik izpostavili določitev vzrokov tega stanja. Za analiziranje so izbrali metodo systemske dinamike, ki jo je razvil Forrester, in je lahko simulirala medsebojno delovanje nekaterih glavnih spremenljivk v sistemu. Njihova naloga je bila v svetovnem merilu raziskati odvisnosti in učinkovanja petih kritičnih dejavnikov (Meadows in drugi 1974, 7 in 12–17 ter Redclift 1987, 53):

- naraščanje prebivalcev,
- pridelovanje hrane,
- industrializacija,
- izraba naravnih virov ter
- onesnaženost.

Kot vsak model je bil tudi model Rimskega kluba nepopoln, poenostavljen in nedokončan, pa vendar je kot takšen omogočal prvič nekoliko bolj obsežen pregled problematike rasti. Njihov model se je ukvarjal s pozitivnimi in z negativnimi pojavi vzvratnih lokov⁷ (*prav tam*, 40–100 in 177–178). Sklepi Rimskega kluba so bili naslednji (*prav tam*, 29–32):

- če se bo rast problemov nadaljevala, bodo meje rasti planeta dosežene v 100 letih, rezultat bo neobvladljivo nezadovoljno prebivalstvo in zmanjšana industrijska zmogljivost;
- obvladati gibanje rasti, kar pomeni, da se uveljavi stanje ekološke in gospodarske stabilnosti, s tem je mogoče doseči stanje svetovnega ravnotežja, da so zadovoljene materialne potrebe vsakega posameznika na svetu;
- odločitev človeštva, da raje izbere drugi kot prvi izid.

Če se človeštvo odloči za drugo podano rešitev, so člani Rimskega kluba predlagali še uveljavljanje novih metod zbiranja in predelovanja odpadkov, učinkovito vračanje porabljenih virov nazaj v obtok, znižanje stopnje izčrpavanja neobnovljivih naravnih virov, boljše oblikovanje izdelkov za dolgoročnejšo uporabo, izrabo sončne energije, metode naravnega zatiranja škodljivcev, zdravstveni napredek za zmanjšanje stopnje umerljivosti. Najpomembnejša ugotovitev znanstvenikov je bila, da je potrebna sprememba človeških vrednot. Takoj, ko bo družba to spoznala, bo morala začeti izbirati med več ljudi ali več

⁷ Pozitivni vzratni lok imamo, ko plače vplivajo na rast cen, zato potem ponovno sledi povpraševanje po rasti plač. Negativni vzratni lok pa se npr. pojavi, ko se približamo končni meji nosilnosti okolja, v katerem se sistem nahaja. To so lakota, izčrpani neobnovljivi viri, onesnaženo okolje (Meadows in drugi 1974, 40–100 in 177–178).

blaginje, več divjine ali več avtov, več hrane za revne ali več storitev za bogate itd. (*prav tam*, 198, 203). Kritiki poročila so izpostavili predvsem, da model zajema zgolj omejeno število spremenljivk, zato je lahko njihovo medsebojno delovanje preučeno le deloma. Študija ni v dovolj veliki meri upoštevala, da znanstveni in tehnološki napredek lahko reši ta nekatere probleme ter da naj bi bile možnosti za odkrivanje novih zalog surovin večje, kot so avtorji predvidevali (*prav tam*, 207–209). Avtorji svojega dela niso zaključili s to knjigo. Leta 2004 je ena izmed soavtoric »Meje rasti« dr. Meadows ocenila, da je kritična točka trajnostnega razvoja že zamujena, da je svet že v letu 1980 presegel ekološko zmogljivost, da je bila že leta 1999 zmogljivost presežena za 20 %. Po njenem mnenju se katastrofo lahko le še omili, prepreči pa ne več. Na okoljski konferenci v Johannesburgu je tako dr. Mesarević iz ZDA predstavil štiri možne scenarije za svetovni razvoj⁸, osnovan na razkritjih tega dela (Bitenc 2004, 10–11). Tudi to delo je bilo deležno kritik, predvsem v smeri, da sta gospodarska rast in varovanje okolja medsebojno združljiva cilja in se ne nujno izključujeta (Baker *et al.* 1997, 2).

3.1.2 Od konference v Stockholmu 1972 do poročila Brundtludine komisije 1987

Naslednji pomemben korak k razvoju pojma trajnostnega razvoja je bila okoljska konferenca OZN v Stockholmu junija 1972, ki sicer ni bila prva, je pa bila prvi resni preizkus mednarodne skupnosti, da najde dogovor o okoljskih zadevah (Reid 1995, 36–38). S to konferenco je OZN uspel na dnevni red spraviti okoljska vprašanja, saj je šlo za prvo zasedanje vlad, kjer so kritično ocenili svetovne okoljske razmere ter sprejeli pomembno deklaracijo o etičnih, pravnih in naravovarstvenih pristopih pri urejanju odnosov družba – narava. Ta konferenca je pomenila razmislek o človekovem okolju, o pomenu varstva okolja za človekov socialni in ekonomski razvoj ter odprla bolj celovita in sistemska prizadevanja za povezovanje ciljev razvoja in varstva okolja, naravnih virov in narave, okolju pa naj bi bil prilagojen tudi gospodarski oz. ekološki razvoj (Plut 2010, 50). Konference se je udeležilo 119 držav in več kot 400 predstavnikov nevladnih organizacij.

Če na kratko povzamem Stockholmsko deklaracijo, lahko rečem, da je napisana v luči aktualnega dogajanja tistega časa, saj zadnje načelo navaja urejanje in zmanjševanje učinkov

⁸ Scenarij A predstavlja sedanji nestabilni scenarij, za katerega je značilna visoka gospodarska rast, poglobljanje socialnih razlik med bogatimi in revnimi ter uničevanje okolja. Scenarij B predstavlja nespoštovanje okoljskih omejitev, za katerega velja poostren varstveni režim, izguba državljskih in temeljnih svoboščin in zaradi samoohranjanja nujno preide v scenarij D. Scenarij D predstavlja poostreni varstveni režim in neke vrste ekodiktaturo bogatih nad revnimi. Za ta scenarij velja, da so človekove pravice spoštovane, ni pa državljskih in demokratičnih svoboščin. Scenarij D preide v scenarij C, ki predstavlja ekosocialno tržno gospodarstvo in svetovni socialni sporazum. Za ta scenarij velja, da daje močno podporo znanju in tehničnemu napredku, stabilnost samega sistema pa zagotavlja spoštovanje človekovih pravic in splošni napredek. Scenarij A se lahko razvije v scenarij B ali C in naprej v D (Bitenc 2004, 11).

kopičenja jedrskega orožja in orožja za množično uničevanje. Deklaracija poleg omenjenega vsebuje še 25 načel, ki so bila skupen dogovor držav, udeleženk konference. V načelih je izpostavljeno, da je varno okolje, primerno za življenje, ena izmed temeljnih pravic vsakega posameznika, del načel se nanaša na varovanje naravnih virov in njihovo rabo ter na vlogo, ki jo ob tem imajo same države (načelo suverenosti). Države udeleženke so se zavezale tudi k ohranjanju živalskega sveta in morij, k racionalnemu načrtovanju urbanizacije, k obstoju namenskih sredstev za varovanje okolja, k dvigu pomena mednarodnih institucij ter mednarodnega prava v okoljskih vprašanjih. V deklaraciji je še izpostavljeno, da morajo biti raziskave in tehnologija razvite v dobro vsega človeštva, izpostavljen je tudi pomen okoljskega izobraževanja v vseh državah, še posebej v državah v razvoju. Koncept trajnostnega razvoja je v tej deklaraciji utemeljen na prepričanju, da si ohranjanje in razvoj ne stojita nasproti, ampak sta soodvisna (Reid 1995).

V Stockholmu je OZN sprejel akcijski načrt in postavil osnove za ustanovitev agencije UNEP⁹ s sedežem v Nairobiju v Keniji, ki je prevzel pomembno vlogo pri oblikovanju svetovne okoljske politike. Srečanje je spodbudilo pripravo različnih dokumentov na različnih področjih, kot so onesnaževanje oceanov, trgovina z ogroženimi vrstami, zavarovanje močvirij, problem kislega dežja v Evropi (DeSombre 2002, 9). Tedaj se je začelo tudi zakonodajno urejanje okoljske politike v mnogih državah, oblikovanje standardov za kakovost okolja, predvsem zraka, vode, tal ter ravnanj z odpadki (Lah 2008, 327). Stockholmski konferenci so sledile nove okoljske konference med leti 1974 – 1986, ki pa niso prinesle pomembnejših odločitev - vse do t. i. Brundtlundinega poročila leta 1987. Le-ta je s svojim poročilom »*Our Common Future*« (»Naša skupna prihodnost«) opozoril na ogroženost planeta. Vsebina poročila se nanaša na politični, ekonomski, socialni, produkcijski, tehnološki, mednarodni in administrativni sistem (Reid 1995, 60–61). S tem poročilom se je konceptu trajnostnega razvoja uspelo na mednarodni ravni uvrstiti med širše cilje okoljske

⁹ Sedež UNEP-a je relativno odmaknjen od drugih agencij OZN, ki so večinoma v Evropi oz. ZDA, vendar pa ji ravno to vsaj delno pomaga pri boljšem povezovanju z državami na Jugu, ki se pogosto čutijo odrinjene od mednarodnih političnih procesov. Odločevalsko telo UNEP-a ima 58 članic, ki preko Ekonomsko-socialnega sveta (ECOSOC) poročajo generalni skupščini OZN. Financiranje UNEP-a je odvisno od donacij držav, tako da je načrtovanje aktivnosti oteženo. Največ pozornosti je UNEP do sedaj namenjal temam, ki zadevajo predvsem države na severu, npr. podnebne spremembe, tanjšanje ozona ter izginjanje biotske raznovrstnosti. UNEP je na področju Južnih držav deloval na področju zmanjšanja uničevanja rodovitnih tal in oskrbi z vodo (Connelly in Smith 1999, 197–199). Ustanovitev UNEP v Stockholmu predstavlja nov korak pri večanju pomena okolja na mednarodni ravni. Ambiciozno je bil postavljen med vladno ravno in nevladnim sektorjem na mednarodnem parketu. Namen agencije je monitoring in koordinacija okoljskih akcij OZN, pomoč in asistenca državam v razvoju pri oblikovanju okoljskih politik in okoljskih praks ter zagotoviti državam članicam pomoč pri sledenju novim trendom na področju okoljskih sprememb. Glavne aktivnosti UNEP so upravljanje ekosistemov, spremljanje podnebnih sprememb, sodelovanje ob nesrečah in konfliktih, okoljsko upravljanje, nadzor nad škodljivimi snovmi, spremljanje učinkovitosti porabe virov, nadzor na okoljem, ki ga opazujejo. UNEP; dostopno prek: <http://www.unep.org> (26. januar 2014).

politike. Trajnostni razvoj je v poročilu opredeljen kot globalni cilj, vendar je državam dopustil predvideti lastne, konkretne politične posledice. Trajnostni razvoj je komisija opredelila kot povezavo med okoljsko degradacijo in ekonomskim razvojem, ki mora biti kot razvojna politika implementirana v vseh državah (Connelly in Smith 1999, 202). Trajnostni razvoj je proces, v katerem bodo potrebne institucionalne spremembe, spremembe v izkoriščanju virov, v investicijah in v tehnološkem razvoju (Baker *et al.* 1997b, 3–4). Zadnje srečanje komisije je potekalo v Tokiu leta 1987, kjer so sprejeli načela delovanja v okviru razvojnih politik (Connelly in Smith 1999, 202 in Kim 1992, 36):

- kontinuirano podpiranje obstoja raznovrstnosti življenja na planetu,
- dolgoročno vzdrževanje zalog bioloških virov in produktivnosti kmetijskih sistemov,
- ustaljena človeška populacija,
- omejena rast ekonomije - trajnostna rast,
- poudarek na ekonomiji manjšega obsega, če generirajo manj ekoloških problemov in je le-te težje obvladati - sprememba v kvaliteti rasti,
- trajna kakovost okolja in ekosistemov,
- povezava zadovoljevanja potreb z obnovljivimi viri,
- redkejše neobnovljive vire zamenjati z bolj razširjenimi obnovljivimi viri,
- stalno povečevanje trajnosti ter življenjske dobe proizvodov,
- reciklaža vsega možnega, kjer imajo ekološki kriteriji prednost pred ekonomskimi,
- kmetijstvo dolgoročno rešiti odvisnosti od neobnovljivih energetskih virov (nafte),
- odpraviti produkcijo modnih izdelkov in vso proizvodnjo vojaških sredstev,
- takšna materialna blaginja, ki je trajno ekološko mogoča za vse človeštvo, ne samo za razviti del,
- vključevanje okolja in ekonomije v proces odločanja,
- reforma svetovnih ekonomskih odnosov ter
- okrepiti mednarodno sodelovanje.

Načela so bila zastavljena zelo optimistično in so omogočala lastno interpretacijo vsaki državi. Nobeno od načel ni bilo doseženo v celoti. Predvsem je mednarodna skupnost neuspešna pri spodbujanju omejene rasti in ekonomije zmanjšane obsega, pri ustavitvi svetovne populacije ter pri povečanju življenjske dobe proizvodov. Največji primanjkljaj pa je po mojem mnenju pri vključevanju okolja v proces odločanja ter pri reformi ekonomskih odnosov, saj so ti vidiki vključeni večinoma na deklarativni ravni, manj pa v praksi.

Implementacija je vsekakor izziv mednarodne skupnosti pri okoljskih vprašanjih in področje, kjer zaznavamo največji primanjkljaj.

3.1.3 Razvoj okoljske politike OZN od vrha v Riu 1992 do Lime 2014

Konferenca ZN o okolju in razvoju (UNCED) v Riu de Janeiru junija 1992 je bilo srečanje voditeljev vlad, ki se ga udeležilo več predstavnikov kot kdajkoli prej v zgodovini. Prišlo je okrog 1300 predstavnikov držav, 1500 predstavnikov nevladnih organizacij ter 7000 novinarjev iz vsega sveta (Doyle in McEachern 2008, 45). Pozornost svetovne javnosti je bila usmerjena predvsem v reševanje problemov, s katerimi se srečujemo kot svetovna skupnost. V Riu je šlo za prvi mednarodni poskus demokratizacije sprejemanja odločitev o okoljskih vprašanjih na mednarodni ravni. Takrat so sprejeli svetovni program »Agendo 21«, z napotki za varovanje narave na planetu in človeštva ter »Konvencijo o podnebjju in o biotski raznovrstnosti« (Keating 1995, 5 in Lah 2002, 169). Jasno je postalo, da si nobena država sama ne more zagotoviti prihodnosti, gre torej za soodvisnost in medsebojno sodelovanje ob pomoči mednarodnih organizacij, kot je OZN (Keating 1995, 10–11).

Sprejeti dokumenti v Riu so bili (Connelly in Smith 1999, 203):

- »Deklaracija o okolju in razvoju« (določa pravice in odgovornosti držav pri njihovem prizadevanju za razvoj in blagostanje),
- »Agenda 21«,
- načelna izjava o gozdovih,
- cilj okvirne konvencije ZN o podnebnih spremembah (stabilizirati pline tople grede v ozračju na stopnji, ki ne bo nevarno spremenila svetovnega podnebnega sistema),
- »Konvencija o biološki raznovrstnosti«.

Najpomembnejši dokument vrha v Riu je »Agenda 21«, ki je rezultat zahtevnih pogajanj med vsemi sodelujočimi skupinami, tako politiki kot interesnimi skupinami. »Agenda 21« je sestavljena iz štirih pomembnejših področij, in sicer iz družbene in ekonomske dimenzije, ohranjanja in upravljanja virov za razvoj, krepitve pomena glavnih družbenih skupin ter virov za implementacijo. Seveda pa je vrh v Riu doživel tudi kritike, ki so se nanašale predvsem na zavezanost držav sledenju ciljem tega vrha, ni bilo resnih zavez pri pomembnih temah, kot so dolgovi, svetovna populacija, enakomerna porazdelitev financ in tehnologije. Prav tako ni bilo govora o kapitalističnem sistemu in vojaških izzivih tistega obdobja (Connelly in Smith 1999, 204–205). Na podlagi sklepov iz Ria so tudi slovenske nevladne organizacije pripravile skupek predlogov za Slovenijo po »Agendi 21«. Predvsem so izpostavili načela trajnostne

družbe, med katere so uvrstili spoštovanje življenja in izboljšanje njegove kakovosti, ohranjanje in pestrost Zemlje, zmanjšanje izčrpavanja neobnovljivih virov, upoštevanje nosilnosti planeta, spremembe osebnega odnosa ter odgovornega ravnanja z okoljem (Kopač *et al.* 1995, 6).

Konferenca je izpostavila akterje, ki morajo sodelovati pri uveljavljanju trajnostnega razvoja. Izpostavili so predvsem ženske, mlade in otroke, domorodna ljudstva, lokalne skupnosti, nevladne organizacije, delavce in sindikate, podjetnike in industrialce, znanstvenike in tehnologe, kmete. Tem skupinam bi morale vlade omogočiti vključenost v programsko upravljanje z ekosistemi in nadzor nad degradacijo okolja. Mladi predstavljajo tretjino svetovnega prebivalstva, zato jim je potrebno omogočiti dostop do odločanja o lastni prihodnosti. Sporočilo iz Ria je bilo, da se mora varovanje okolja in doseganje trajnostnega razvoja deliti kot skupna odgovornost vseh. Poleg tega lahko kot dodano vrednost konference v Riu izpostavimo predvsem število udeležencev iz različnih skupin svetovnega prebivalstva, ki so bili vključeni v proces odločanja ter »Agendo 21«, ki je posegla na zelo različna področja, ki so ključna za ohranjanje narave in družbe tega sveta. Konferenca je prinesla optimizem, da se s skupnimi močmi lahko smernice razvoja spremenijo, vendar pa do odločilnejših korakov v naslednjih letih ni prišlo.

Vsa nadaljnja srečanja OZN na temo okolja so prinesla določene korake in mednarodne sporazume, ki so prispevali k boljšemu razumevanju dogajanja v okolju ter občasno ponudili tudi nekatere rešitve za svetovno okolje. T. i. Vrh 10+ je potekal avgusta in septembra 2002 v Johannesburgu v Južni Afriki. Na srečanju je nastala »Deklaracija o trajnostnem razvoju«, katere glavni namen je bil ponovno ovrednotiti dotedanje korake mednarodne skupnosti ter sprejem novih zavez k trajnostnemu razvoju. Udeleženci konference ter države podpisnice deklaracije so se zavezale predvsem k kolektivni odgovornosti pri spodbujanju napredka, h krepitvi medsebojnega sodelovanja v smeri trajnostnega razvoja na vseh ravneh, k soočenju z revščino, z okoljskimi problemi ter globalizacijo. Če primerjamo omenjene dokumente med seboj, lahko ugotovimo, da so ugotovitve skozi čas podobne (revščina, onesnaževanje, depriviligiranost žensk itd.), prav tako tudi ukrepi, ki so zelo splošni in ne vsebujejo pretiranih zavez za podpisnice. Tako z vsako novo deklaracijo vidimo, da bistvenega napredka ni, da so izzivi še vedno podobni, bistvenih premikov k ciljem pa ni zaznati.

Kjotski protokol je bil podpisan leta 1997 in je do sedaj najpomembnejši dokument pri soočenju s podnebnimi spremembami. Največji poudarek je bil namenjen zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov v razvitih državah za 5 % do leta 2012, v primerjavi z letom 1990 (DeSombre 2002, 101). Težava tega dogovora je bila, da ZDA tega sporazuma niso

nikdar ratificirale. Takratni podpredsednik ZDA Al Gore je protokol sicer podpisal, vendar pa ga novoizvoljena republikanska administracija (predsednik Bush) ni nikdar ratificirala, saj je menila, da preveč omejuje ameriško gospodarstvo. Protokol je sicer začel veljati leta 2005, ko ga je ratificirala tudi Rusija. Sprejelo ga je 194 držav, prve so ga podpisale že leta 1997 v japonskem mestu Kjotu. Slovenija je Kjotski protokol podpisala leta 1998.

Raziskava in poročilo OZN z naslovom »*Millenium Ecosystem Assessment: Natural Assesst and Huma Well - Being, Statemnt from the Board*« je nastala v okviru programa »*We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century*«¹⁰ v letih 2001–2005, je izpostavilo naslednje ugotovitve (Lah 2008, 234–235):

- vsak v tem svetu je odvisen od narave in svetovnega ekosistema pri ustvarjanju možnosti za spodobno, zdravo in varno življenje;
- ljudje smo povzročili v ekosistemu spremembe, ko smo se v zadnjih desetletjih trudili zadovoljiti rastoče potrebe po hrani, pitni vodi in energiji, kar je vplivalo na sposobnost čiščenja zraka in vode;
- med izstopajočimi problemi izpostavlja opustošenje stalnih lovišč morskih rib, ranljivost ljudi, ki živijo v sušnih pokrajinah ter naraščajoč vpliv podnebnih sprememb in učinkov škodljivih snovi na ekosisteme;
- človekove aktivnosti povzročajo izginjanje vrst;
- izgubljanje virov in dobrin iz ekosistemov je občutna ovira, da bi dosegli zmanjševanje revščine, lakote in bolezni;
- pritiski na naravo se bodo nadaljevali v naslednjih desetletjih, čeprav se bo spremenil odnos družbe do narave;
- uspešnost ukrepov za zaščito naravnih virov je odvisna od odločitev lastnikov;
- tudi sodobni dosežki znanja in tehnologije lahko omejijo človekov vpliv na ekosisteme;
- za boljšo zaščito virov in vrednot je treba uskladiti napore na vseh področjih upravljanja, poslovanja in mednarodnega sodelovanja.

Naslednji večji konferenci sta bili podnebna konferenca OZN v Kopenhagenu leta 2009 ter konferenca OZN o trajnostnem razvoju Rio +20. Prva je bila namenjena ovrednotenju stanja podnebnih sprememb ter je države udeleženke spodbujala h konkretnjšim zavezam, podobnim Kjotskemu protokolu. Izkazalo se je, da je imela svetovna kriza, v kateri je bil svet

¹⁰ V raziskavi je sodelovalo 1360 strokovnjakov ter predlagalo »ključno sporočilo«, ki ima tudi soglasje vlad članic ZN (Lah 2008, 234–235).

od leta 2008, prevelik vpliv na gospodarstva posameznih držav, zato interesa k večjim okoljskim zavezam, ki bi lahko še dodatno vplivale na gospodarstva posameznih udeleženk, ni bilo. Glavna zaveza v Kopenhagenski deklaraciji je tako bila zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v razvitih državah in državah v razvoju do leta 2015. Države udeleženke so pritiskale predvsem na Kitajsko in Indijo, da bi se zavezali k večjim znižanjem, vendar ne ena ne druga k temu nista pristopili (Bizilj 2011, 17–20).

Konferenca Rio +20 je ponovno potekala v Braziliji junija 2012, z njo so obeležili dvajseto obletnico konference v Rio 1992 in desetletnico konference v Johansburgu 2002. Namen konference je bila razprava in priprava osnutkov za razvoj t. i. zelenega gospodarstva ter oblikovanje institucionalnega okvira za udejanjanje trajnostnega razvoja. Področja, ki so jih posebej obravnavali udeleženci konference, so bila zaposlovanje, energija, mesta, prehrana, voda, oceani ter naravne nesreče. Brazilija, kot gostiteljica, si je predvsem prizadevala, da se tudi na tej konferenci sprejme deklaracija, ki pa večjih zavez podpisnic ni prinesla. Tako je bil sprejet deklarativni dokument o trajnostnem razvoju, ki so ga podprle vse države.

Decembra 2014 je potekala podnebna konferenca v Limi. Njen namen je bila priprava izhodišč za nov podnebni sporazum, ki bo nadomestil Kjotski protokol. Nov podnebni sporazum naj bi bil sprejet 2015. leta na konferenci v Parizu in bi stopil v veljavo do leta 2020. Cilj sporazuma je omejitev dviga globalne temperature za 2 stopinji Celzija v primerjavi s predindustrijsko dobo. Ob tem je bila na konferenci izpostavljena tudi zaveza finančne pomoči revnim državam za njihovo prilagajanje podnebnim spremembam ter za odpravljanje posledic, povezanih s tem. Kljub temu da so se konference udeležili predstavniki 196 držav, okoljevarstvene organizacije s ponujenim dogovorom niso bile zadovoljne, saj so menile, da so predlagani sklepi prešibki in popustljivost do največjih onesnaževalk prevelika. Kljub vsem naporom, ki jih OZN in druge okoljske organizacije vlagajo v okoljske konference, je izkupiček dokaj neoprijemljiv. Tako tudi poročilo Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) iz leta 2014 »*Society at Glance 2014*« ugotavlja, da je kriza največji račun izstavila ranljivim skupinam ljudi in da zaradi velike razslojenosti okrevanje gospodarstva ne bo samo po sebi izboljšalo položaja vseh članov družbe. Krčijo se sredstva za zdravstvo in izobraževanje, kar je sicer kratkoročno ekonomsko učinkovito, vendar pa v prihodnosti pomeni mnogo višjo ceno, ki jo bodo morale družbe plačati.

Globalni problemi zahtevajo globalne odgovore ter ustrezne lokalne in regionalne odgovore. Obstajajo številni razlogi, zakaj mednarodni izzivi ne morejo biti »upravljani«, tudi v primerih, ko gre za okoljske probleme, ki zahtevajo širši mednarodni odziv. Kot namreč lahko vidimo, so odzivi in ukrepi na mednarodni ravni še vedno v veliki meri odvisni od politične

podpore v razvitih državah (Redclift 1987, 105). Prehod v ekološko družbo in kulturo bo mogoč le ob spremembi etike in spremembi lestvice vrednot (Plut 2010, 50). Tako trenutno niti UNEP ne more odgovoriti na vse izzive, ki so postavljeni pred trenutne generacije. Okoljske konference so prinesle redno uvrstitev okoljskih tem na agendo, spodbudile povezavo na mednarodni ravni med različnimi akterji, odločevalci in civilno družbo, spodbudile dogovore med razvitimi in manj razvitimi državami, vendar pa so bili sprejeti cilji, odločitve, načela običajno preveč splošni, prepuščeni interpretaciji posamezne države glede na njene gospodarske usmeritve, zaveze neobvezujoče, prišlo je tudi do nespoštovanja mednarodnih dokumentov (npr. Kjotski protokol v ZDA). Mednarodna skupnost, na čelu z OZN, nima vzvodov, s katerimi bi države bolj spodbudila k spoštovanju dogovorov, sprejetih na konferencah in še večjim zavezam k trajnosti. Države, ki trenutno doživljajo gospodarski razvoj, niso pripravljene popustiti novim zahtevam po zmanjšanju onesnaževanja, motivacije za ključne premike pa ni zaznati niti pri Zahodnih državah.

3.2 Pomen paradigme trajnostnega razvoja danes

Ob štirih komponentah trajnostnega razvoja, katere sem omenila že v predhodnih poglavjih, raziskovalci (Yamin in Deplenge 2004 ter Renner 2000, 163) menijo, da bo treba uresničiti še naslednje zahteve za doseg trajnostnega razvoja:

- medgeneracijska enakopravnost,
- ravnovesje med rabo naravnih virov določene države glede na potrebe drugih,
- sprememba industrijskih procesov, da bo odpadkov in obremenjevanja okolja manj,
- sprememba načina prevoza in javnih storitev,
- integracija okoljskih vidikov in načel v gospodarstvo in družbeno delovanje.

Če države temu ne bodo sledile, trajnostni razvoj ne bo mogoč. V enaindvajsetem stoletju namreč pospešeno izumirajo tako živalske kot rastlinske vrste, pešajo ekosistemi, svetovna populacija še vedno raste, prav tako tudi poraba naravnih virov. V zadnjih petdesetih letih so se pritiski na planet povečali za petkrat. Za ohranitev Zemlje je potrebna regionalna prilagoditev števila prebivalcev, potrošništva, tehnologije, rabe zemljišč, poselitve, infrastrukture, poleg tega pa še jasno opredeljene dolgoročne strategije, vizije in načrti. Optimizem ob prehodu v novo tisočletje je nekako obljubljal splošno povečanje, predvsem materialnega blagostanja, izobrazbene in življenjske ravni, vendar je ta optimizem hitro splahnel zaradi krize. Tudi Evropi grozijo revščina, večanje socialnih in regionalnih razlik, podnebne spremembe ter pospešeno izčrpavanje naravnih virov (Plut 2010, 5 in 7).

Prehod v družbo trajnosti ni zasnovan na posnemanju preteklih civilizacijskih vzorcev. Obstaja potreba po novem modelu napredka, ki bo zasnovan na ideji o skrbništvu človeka do planeta in drugih vrst. V tem primeru bi svoj pomen dobile tudi znanost, tehnološka kultura in duhovno razumevanje človekovega mesta (Nebel in Wright 1998). Podobno meni tudi Haughton (1994), da je potrebna nova okoljska zasnova drugačne paradigme v primerjavi s sedanjo, ki je vezana na ekonomijo. Napredek človeštva je torej danes civilizacijski izziv, ki ga lahko primerjamo z iskanjem sožitja. Neoklasična ekonomska teorija trdi, da je dolgoročno uspešno gospodarstvo odvisno od razmerja stroškov in koristi, slednje morajo preseči stroške. Izziv koncepta blagostanja brez rasti pa je razvoj nove makroekonomije za trajnostni razvoj, ki bo moral zmanjšati zanašanje na rast potrošnje in najti drugačne mehanizme za doseganje stabilnosti (*prav tam*, 72–73). Seveda obstajajo razlogi in argumenti za ohranjanje koncepta rasti, kot so vpliv in povezava rasti z vlaganji v izobraževanje, zdravje in raziskave, zagotavlja določeno materialno bogastvo, ki je nujno za preživetje ter za ohranjanje finančne in socialne stabilnosti. Taka rast je možna, vendar mora biti skrbno izbrana, načrtovana in usmerjena v izgradnjo nizkoogljične družbe, a kot pravi Piketty, niti taka rast ne more preseči rasti na donose kapitala (2014, 571–573 in Plut 2010, 80–81). Trajnostni razvoj tako temelji na štirih ključnih ciljih in petih osnovnih načelih, ki sledijo.

Tabela 3.1: Štirje ključni cilji, na katerih temelji trajnostni razvoj

Polje trajnostnega razvoja	Cilji trajnostnega razvoja	Smernice trajnostnega razvoja
Gospodarski napredek	Izboljšanje materialnega blagostanja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gospodarski razvoj v okviru nosilnosti virov in okolja. ▪ Čim krajše prehodno obdobje zamenjave naravnega kapitala z ustvarjenim. ▪ Vključitev okoljske škode v ceno proizvodov in storitev. ▪ Finančni razvoj in uporaba okolju najprimernejših industrij in tehnologij. ▪ Skladnejši regionalni gospodarski razvoj.
Družbeni napredek	Kvaliteta življenja, socialna varnost vseh generacij	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zagotavljanje človeku vredne kakovosti življenja za vse, zagotavljanje osnovnih potreb v okviru okoljskih omejitev. ▪ Visoka stopnja socialne varnosti za vse prebivalce. ▪ Povečanje lokalne samouprave, samozadostnosti in aktivnosti sedanjih generacij.
Okoljski napredek	Zdravo okolje in ohranjanje narave (naravnega in okoljskega kapitala)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zdravstveno sprejemljiva kakovost sestavin bivalnega okolja. ▪ Prehod na rabo obnovljivih virov. ▪ Ohranjanje naravnih vrednot, ekosistemskih storitev, biotske raznovrstnosti.
Kulturni napredek	Vrednote medgeneracijske in medosebne solidarnosti ter soodvisnosti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ohranjanje vrednot solidarnosti in medsebojne pomoči. ▪ Ohranjanje osnovnih človeških vrednot.

Vir: prirejeno po Plut (2010, 92).

Tabela je sicer relativno poenostavljena, saj ne obsega vseh vidikov posameznega polja trajnostnega razvoja. Cilji so še vedno usmerjeni v napredek, čeprav bi tudi lahko govorili vsaj o ohranjanju ter izboljševanju sedanjega stanja za prihodnje rodove. Kar pa ne vključuje vedno višjo potrošnjo in večji gospodarski razvoj, čeprav v okviru nosilnosti okolja, saj le-ta

pada. Poznamo pet osnovnih načel trajnostnega razvoja kot političnega koncepta – enakost, demokracija, previdnost, vključevanje ter planiranje (Plut 2010, 37–39), ki jih v nadaljevanju podrobneje predstavljam.

- Načelo enakosti

To načelo je osrednja značilnost okoljske politike, saj vsaka politika na eni strani uveljavlja zmagovalce, na drugi pa poražence. Želja po bolj zelenem svetu je neločljivo povezana z željo po zmanjšanju družbene neenakosti (Ricoverti v Bahor 2005, 37). Zato so s tem načelom neskladne vse težnje različnih držav in multinacionalk po privatizaciji naravnih virov. Tudi Brundtlundino poročilo navaja, da trajnostni razvoj ni mogoč v primeru, če bodo še naprej obstajale revščina in druge neenakosti, zato sta pomembni intrageneracijska in intergeneracijska enakost (Carter v Bahor 2005, 37).

- Načelo demokracije

Trajnostni razvoj poudarja pomen demokracije pri reševanju okoljskih vprašanj. Medtem ko tradicionalna politična paradigma meni, da ni neposredne povezave med demokracijo in okoljskimi problemi, trajnostni razvoj zagovarja stališče, da je za intrageneracijsko enakost potrebno ponuditi pomoč revnejšim državam v razvoju in marginaliziranim družbenim skupinam, da bodo tudi te lahko zadovoljile svoje osnovne potrebe. V razvitih skupnostih pa je treba predvsem spodbujati proces posvetovanja, vključevanje državljanov v (so)odločanje, krepiti institucije na lokalni ravni. Demokracija je pomembna, saj daje možnost pridobitve javne podpore, t. j. legitimnosti za okoljske iniciative. Če je cilj doseg t. i. idealnega modela trajnosti, le-tega ni mogoče doseči brez odprtega odločevalskega procesa ter vključevanja marginaliziranih skupin v procese (*prav tam*, 37–38).

- Načelo previdnosti

Planet je potrebno varovati tudi za prihodnje generacije, zato moramo biti prepričani, da naša dejanja ne povzročajo nepopravljive škode v okolju. Predvsem pa nas to načelo spodbuja, da zavrne ali opustimo politike in prakse, ki imajo negativne vplive na okolje ali pa so izidi le-teh vprašljivi. Po Becker-ju s soavtorji (1997 v Kos 2004, 335) se to načelo nanaša na analitični pristop do preučevanja trajnostnega razvoja.

- Načelo vključevanja

Ovira vpeljavi koncepta trajnostnega razvoja je sektorski pristop v politiki, ko vsako ministrstvo (npr. kmetijsko, gospodarsko, okoljsko, prometno itd.) skrbi le za svoje lastno področje, brez premisleka o vplivu teh dejavnosti na širšo družbeno sfero in okolje. Zato to načelo poudarja reforme obstoječih institucij, preoblikovanje odločevalskih procesov in oblikovanja politik.

- Načelo načrtovanja

Trajnostni razvoj zahteva načrtovanje, saj vključuje štiri zelo različne spektre družbe, ki so medsebojno odvisni. Odločevalci morajo sodelovati tudi z nedržavnimi akterji kot, so nevladne organizacije in predstavniki civilne družbe. Vloga vlade je pomembna, vendar pa trajnostni razvoj zahteva povečanje vpliva nižjih ravni pri upravljanju okolja. Velja, da imajo lokalne oblasti ključno vlogo pri izpeljavi trajnostnega razvoja v realnem življenju in v okolju, kar je prepoznala tudi EU v 5. okoljskem programu¹¹.

Trajnostna paradigma je civilizacijski izziv. Strokovnjaki poudarjajo, da so za trajnostni razvoj nujne spremembe vrednot, ki edine lahko zavrejo nadaljnjo degradacijo okolja. Regije in države so v različnih začetnih položajih, zato bo prehod dolgotrajen in prostorsko različen (Plut 2004, 158–159 in 166–167). Hkrati pa je treba slediti ključnim globalnim nalogam na poti k trajnostnemu razvoju, kot so pospešen razvoj novih tehnologij, rabe obnovljivih virov energije, reciklaža snovi, stabilizacija svetovnega prebivalstva, izboljšanje in pravičnejša porazdelitev dohodkov med državami in znotraj njih (Plut 2004, 188 in Brown 2009, 145–178).

Da bi Slovenija leta 2020 postala del najrazvitejših držav, o čemer so razpravljali v začetku tega tisočletja, bi bilo potrebno v večji meri podpirati znanost in raziskovalno delo, izobraževanje, tehnološko, informacijsko in gospodarsko infrastrukturo, okrepiti ustvarjalnost ter omogočiti normalen razvoj informatizacije družbe. Velik pomen so pripisali načrtnemu odpravljanju razlik med regijami in družbenimi sloji, ki ovirajo uspešen ekonomski, okoljski, socialni in kulturni razvoj. Temeljni cilji so varovanje biotske raznovrstnosti, okoljsko utemeljena ekonomska politika, upoštevanje zakonodaje in zanesljiv prostorski red s sanacijo degradiranih območij, pospešitev tehnološkega razvoja po trajnostnih načelih, primeren prostorski red, razvoj znanosti ter ustvarjalno sodelovanje med univerzami, inštituti,

¹¹ Peti akcijski program EU za okolje in sonaravni razvoj (1993–2000) je imel bistveno drugačne predpostavke od prejšnjih štirih programov. Temeljil je na trajnostni paradigmi in izpostavljalo ohranjanje kakovostnega okolja, naravnih virov, zmanjševanje porabe naravnih dobrin, gospodarsko in socialno blagostanje, povezavo različnih družbenih polj, od institucij do posameznikov (Plut 1998, 258).

gospodarstvom in storitvenimi dejavnostmi, stalno spremljanje okoljskih pojavov, čiščenje odpadnih voda, usklajena demografska, socialna in kulturna politika, ki dviga tudi raven blaginje ter osnov za zdrav način življenja, skladnejši razvoj regij, izpolnjevanje mednarodnih okoljskih obveznosti. Danes lahko ugotovimo, da smo v Sloveniji zaradi krize, ki nas je zajela, postavili na stranski tir mnoge teme in področja, pa čeprav so povezana z razvojem. Delno je razlog v pomanjkanju sredstev za večje, npr. infrastrukturne projekte, veliko odgovornost za tako stanje pa nosijo predvsem odločevalci, ki niso sposobni skupaj s ključnimi deležniki oblikovati konsenza o tem, v katero smer in kako si želimo, da bi se Slovenija razvijala. Rešitve in odločitve so pogosto sprejete *ad hoc*, brez potrebnih analiz, ter odvisne od trenutno prevladujoče politične večine. Predvsem pa je opaziti velik implementacijski deficit pri vseh ključnih razvojnih usmeritvah. Iz vseh teh razlogov je posledično prisotna tudi politična nestabilnost, kar še bolj vpliva na neodločnost in neprevzemanje odgovornosti za razvoj RS.

3.3 Okoljska politika v povezavi s kohezijsko politiko v EU

Eno izmed področij, ki jih EU¹² ureja, je tudi okoljska politika držav članic, ki jo je EU začela oblikovati že v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, po Stockholmski konferenci (Spappens 1998, 77–78). Pred tem je veljalo, da Evropska skupnost (ES) ni imela svoje okoljske politike, je pa bilo v tem času sprejeto nekaj zakonodaje za to področje. V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je prišlo do več naravnih nesreč, ki so vplivale na nastanek okoljskih usmeritev v ES (Hilderbrand 2005, 20–21). Program, ki so ga takrat pripravili, je odražal prepričanje, da so gospodarski razvoj, blaginja in varstvo okolja med seboj odvisni in povezani, kar priča o vpeljavi koncepta trajnostnega razvoja v okoljsko politiko ES.

Rimska pogodba¹³ ni vključevala členov o okolju, govorila pa je o vzpostavitvi skupnega trga za prost pretok blaga, ljudi, kapitala in storitev, hkrati pa je omenjala tudi harmoničen ekonomski razvoj članic ES ter dvig ravni življenjskega standarda, kar pa posredno vpliva tudi na skrb za okolje. To pomeni tudi prve zametke trajnostnega razvoja v ES. Poseben pomen ima obdobje 1972–1986, ko se je na vrhu v Parizu (oktobra 1972) razvila okoljska politika ES. V drugem okoljskem programu (1977–1981) je poseben pomen pridobilo

¹² S pogodbo iz Maastrichta iz leta 1992 so se tri Skupnosti (Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ), Evropska gospodarska skupnost (EGS) ter Evropska skupnost za atomsko energijo (EURATOM), ki so do tedaj obstajale ločeno, povezale v EU. Poleg naštetih treh Skupnosti sta bila z Maastrichtsko pogodbo ustanovljena še drugi steber (skupna zunanja in obrambna politika) ter tretji steber (pravosodje in notranje zadeve) (Kek 1999, 11).

¹³ Podpisana je bila marca 1957.

varovanje okolja (preventiva), upravljanje z naravnimi viri in prostorom ter ohranjanje kakovosti voda. V tretjem okoljskem programu (1982–1986) so se pojavili novi elementi, kot so ekonomski in socialni razvoj ter izboljšanje življenjskih pogojev. V obdobju 1973–1985 so bile sprejete tudi pomembnejše direktive, predvsem na področju varovanja voda, zraka, hrupa, onesnaževanja, emisij, svinca in bencina. V obdobju 1985–1992 je veljal četrti okoljski program, kasneje pa se je okoljska politika omenila v vseh pogodbah, začevši z Enotno evropsko pogodbo (SEA) v letu 1987 (Hilderbrand 2005, 22–31). To so koraki, s katerimi je trajnostni razvoj postopoma vstopal v politiko ES.

Okoljska politika ES je izhajala iz dejanskih potreb okolja, vendar ni nikdar ogrožala delovanja in razvoja notranjega trga. Četrti program je prinesel t. i. sektorski pristop in nekako zasuk iz tržne naravnosti v trajnostni okvir. Okoljska politika prvič ni bila prepoznana in videna kot dodatna politika, ampak kot sestavni del postopka sprejemanja ekonomskih odločitev. Tako je v devetdesetih letih dvajsetega stoletja trajnostni razvoj postal normativno vodilo politike v EU. Na trajnostni razvoj se je začelo gledati kot na orodje, ki lahko pomaga izboljšati gospodarstvo, socialno učinkovitost in konkurenčnost.

Devetdeseta leta so prinesla delno nasprotujoče si usmeritve v politiki EU. Maastrichtska pogodba iz leta 1993 vpelje v politike EU koncept trajne rasti ob upoštevanju okoljskih omejitev, vzpostavi sistem odločanja med Evropsko komisijo in Evropskim parlamentom ter vpelje to komponento v druge sektorske politike EU (Lenshow 2010, 311). Trajnostni razvoj sicer ostaja še naprej aktualen in je bil kot tak potrjen v Amsterdamski pogodbi (podpisana leta 1999) kot skupni cilj EU. Vseskozi se v EU pojavlja notranji konflikt med zavezanostjo trajnostnemu razvoju na eni strani ter gospodarskemu razvoju na drugi strani. EU vidi izvajanje trajnosti predvsem v smeri trajnostne potrošnje ter trajnostne produkcije (Baker 1997, 32–33 in Lenshow 2010, 311). Kot navaja Spappens (1998, 85), je EU spodbudila subvencioniranje kmetijstva, prometa, energetike iz strukturnih skladov v bolj trajnostno smer, kar vpliva tudi na razvoj posameznih regij v EU, ki ta sredstva preko projektov koristijo. Lizbonska strategija iz leta 2000 je kot cilj opredelila, da EU postane najbolj dinamična in konkurenčna, na znanju temelječa ekonomija na svetu, sposobna za trajnostno ekonomski razvoj, z večjim številom zaposlitev, z veliko socialno kohezijo in s spoštovanjem narave in človeškega prostora v njej (Lah 2004, 14). S pogodbo iz Nice v letu 2003 pa je bilo v politiko EU vpeljano tudi upravljanje z energetiko in podnebna politika (Lenshow 2010, 311). Evropska agencija za okolje opredeljuje trajnostni razvoj kot povezovanje, soodvisnost, sožitje treh sicer tradicionalno ločenih polj – gospodarstva, sociale in okolja (Plut 2010, 54), ni pa še vključen kulturni oz. etični vidik.

Okoljska politika EU je močno in neposredno povezana z njeno kohezijsko politiko¹⁴. EU je osnove kohezijske politike zapisala v Rimski pogodbi, kjer je prvič navedeno, da si bodo države članice prizadevale k zmanjševanju razlik med posameznimi območji ter spodbujale harmoničen razvoj gospodarskih dejavnosti. Prelomni korak k uresničevanju kohezijske politike pa je bila ustanovitev Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) leta 1975. Izvajanje kohezijske politike pred tem je temeljilo na uporabi treh mehanizmov, in sicer Evropskega socialnega sklada (ESS), ki je podpiral mobilnost, Evropskega kmetijskega, usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS), ki je podpiral razvoj podeželja, ter Evropske investicijske banke (EIB), ki je namenjena pretoku kapitala. Kohezijska politika je vezana na regije, ne na celotne države, zato je regionalizacija v RS tako pomembna, saj si je izvajanje te politike moč zagotoviti le na ta način. Raziskave v EU kažejo, da so regionalne skupnosti, ki imajo večjo politično avtonomijo, v tem procesu uspešnejše (Evans *et al.* v Baker 2008, 82–92). Kohezijska politika se drži načel, ki zagotavljajo njeno čim bolj učinkovito izvajanje (Mrak 2004, 61–64):

- *Načelo koncentracije* – pomoč je namenjena predvsem regijam, ki ta sredstva najbolj potrebujejo in kjer se odvijajo največje strukturne spremembe. Ta sredstva so namenjena predvsem regijam, gospodarskim sektorjem ali skupinam prebivalstva, ki izkazujejo največje zaostanke v razvoju (Bache 1998 v Lajh 2006, 120).
- *Načelo dodatnosti* – sredstva EU so dodatna sredstva lastnim virom, ki jih zagotavljajo države članice same.
- *Načelo programiranja* – sredstva iz razvojnih skladov se dodeljujejo na podlagi razvojnih programov, njihovo izvajanje je usmerjeno in načrtovano. To pa omogoča celosten pristop pri zmanjšanju strukturnih nesorazmerij.
- *Načelo partnerstva* – pričakuje se najvišje možno sodelovanje med Evropsko komisijo in državo članico z namenom doseganja čim boljših rezultatov.
- *Načelo učinkovitosti* – za izvrševanje in nadzor so v prvi vrsti zadolžene države članice. Glavni cilj EU skladov so učinkovitost in transparentnost porabljenih sredstev.
- *Načelo subsidiarnosti* – organizacija delovanja operacij, vezanih na sklade, je določena z regionalno, nacionalno in evropsko prioriteto.

¹⁴ Za kohezijsko politiko se uporabljata tudi izraza regionalna oz. strukturna politika. Vsi trije izrazi se nanašajo na skupno politiko EU, ki je namenjena zmanjševanju regionalnih razvojnih razlik na njenem območju (Lajh 2006, 15).

Kohezijska politika je zbirka razvojnih ukrepov države, lokalnih skupnosti in drugih nosilcev organiziranih interesov na regionalni ravni z namenom doseganja razvojnih ciljev ob upoštevanju skladnega regionalnega razvoja (Mrak *et al.* 2004, 29). EU vidi skladen regionalni razvoj kot temelj delovanja, saj svojim članicam le na ta način omogoča, da so enakovrednejše. Izpostavljena so tri prednostna področja konvergence¹⁵, regionalna konkurenčnost in zaposlovanje ter evropsko ozemeljsko sodelovanje (Lajh 2006, 128–129). Kriza leta 2008 je vplivala na izvajanje kohezijske politike ter njene rezultate. Predvsem se na tem mestu pojavlja vprašanje, ali je EU s kohezijsko politiko uspelo narediti kak korak naprej k zmanjševanju medregijskih razlik in h konkurenčnemu gospodarstvu ali pa premikov ni bilo. Bistvenih sprememb kohezijske politike med 2007–2013 ni bilo in tudi za obdobje 2014–2020 poteka po takrat sprejetih naslednjih principih¹⁶ (Lajh 2006, 131–132).

3.4 Modeli trajnosti

Ker bom ukrepe izbranih RRP ocenila, so v tem poglavju predstavljeni trije modeli trajnosti, v katere je mogoče uvrstiti razvojne dokumente. Celotna blaginja države in posameznika je temeljni izziv za gradnjo nove ekonomije (Brown 2006). Trajnostni razvoj je širok koncept, ki je po eni strani relativno radikalen, po drugi pa sprejema obstoječe stanje na posameznih področjih. Zato je smiselno, da koncept razdelimo na več ravni, ki jasneje opredeljujejo, kje se posamezna praksa nahaja (Baker *et al.* 1997, 10–11). Poznamo dva pristopa, in sicer (Richardson 1997, 43 ter Ferry 1998):

- biocentrični oz. ekološki ter
- antropocentrični oz. okoljevarstveni.

Biocentrični pristop temelji na spremembi odnosa človeka do okolja in so ga sprejele ekološke interesne skupine ter zelene stranke. Antropocentrični pristop pa so sprejeli politične stranke, sindikati, poslovni svet, vlade na splošno, tudi EU. Ta pristop ne predvideva bistvenih sprememb človekovega odnosa do narave ter posledično niti ekonomske politike in političnega procesa, ki bi bil bolj naklonjen okoljskemu vidiku. Brundtlundino poročilo je bilo

¹⁵ Konvergenca je pojav, ki pomeni zmanjševanje razlik, ki delijo nekaj enotnega, v našem primeru regije oz. pokrajine (SSKJ 1975, 421).

¹⁶ Principi kohezijske politike so: oblikovanje proračuna EU, oblikovanje državnih razvojnih programov, pogajanja med Evropsko komisijo in državo članico, okvir podpore Skupnosti in Evropski programski dokument (EPD), nastanek operativnih programov v državi članici, programska dopolnila, implementacija ukrepov kohezijske politike ter spremljanje in vrednotenje (predhodno, vmesno, končno) za presojo dejanskega učinka glede na zastavljene cilje (Lajh 2006, 131–132).

prvi pravi poskus uresničitve prehoda od antropocentričnega pristopa k biocentričnemu (*prav tam*, 44–45), ki pa se ni uresničil.

Večina avtorjev (Baker, Richardson, Liberatore, Young, Kousis v Baker 1997) razlikuje med dvema skrajnima poloma – zelo močno in zelo šibko obliko trajnostnega razvoja. Biocentrični pristop izpostavlja pomen tehnologije, ki je uporabna za ljudi in ne ogroža okolja. V nasprotju pa antropocentrični pristop izpostavlja predvsem industrijski, ekonomski in tehnični napredek. Vsaka država naj bi si prizadevala za doseg idealnega modela, pa vendar se lahko le-te same odločijo, koliko pozornosti bodo temu namenile. V literaturi lahko sicer zasledimo štiri modele, vendar prvi model, t. i. model zelo šibke trajnosti oz. model globalnega trga po mojem mnenju predstavlja zgolj sedanji, torej netrajnostni model. Njegova značilnost namreč je, da zadovoljuje v večini le ekonomske potrebe sedanjih generacij, potrebe prihodnjih generacij pa bo lahko zadovoljil le v omejeni meri. Model globalnega trga tako dojemamo kot netrajnostni politično-ekonomski model, ki ogroža ekosisteme in biotsko raznovrstnost (Schnaiberg 1997, 73). Hkrati pa je ta model izrazito omejen le na denarno dimenzijo, druge vplive (npr. okoljske) pa pušča ob strani in se vanje ne pogloblja (Baker *et al.* 1997, 12). Ta razvojna paradigma izhaja s področja finančnih trgov in industrijskih korporacij, sprejele pa so jo številne vladajoče elite po svetu (Richardson 1997, 48). Ta model meri uspeh predvsem v ekonomski rasti, v rasti BDP, investicijah, izvozu in dobičku (Baker *et al.* 1997).

a) Model šibke trajnosti

Glavna značilnost tega modela je ocenjevanje koristnosti živega in neživega naravnega sveta (Mauscett 1999, 11). V tem modelu je ekonomski razvoj osnova za ohranjanje okolja. Dele ekosistema, za katere meni, da so ključni, želi zaščititi (npr. tropske gozdove, koralne grebene, ozon itd.), a hkrati ohranja možnost zamenjave z drugimi vrstami naravnih virov. V tem modelu je še vedno najpomembnejša ekonomska rast, okoljski vidiki pa se upoštevajo predvsem pri oceni vplivov in škode. Okolje je videno kot ogromen potencial, ki je na voljo človeštvu, da ga izkoristi. Instrumenti, ki v tem modelu prednjačijo, so dajatve, davki, tržne dovolilnice, zato je v veliki meri namenjen le delu sedanjih generacij in obsojen na večno dopolnjevanje, saj vidi okolje kot upravljalni problem. Ta koncept je v veliki meri vplival na politiko delovanja OZN in Svetovne banke (Baker *et al.* 1997, 13–14). Predvsem zahodne demokracije sledijo temu modelu, katerega glavno merilo je posameznikova blaginja, ki pa je enaka njegovemu materialnemu zadovoljstvu. V kolikor bi bil cilj človeštva trajnost, je potrebno ta model dopolniti tudi z nematerialnim vidikom (Davidson 2000, 32).

b) Model močne trajnosti

V primerjavi s prejšnjim modelom šibke trajnosti, ki zagovarja, da je ekonomski razvoj predpogoj za ohranitev okolja, zagovorniki modela močne trajnosti trdijo ravno nasprotno, in sicer da je ohranitev okolja ključni predpogoj za ekonomski razvoj. Tu ekonomska politika temelji na razvoju okolja, hkrati pa je poudarek na načelu previdnosti, ki pravi, da je potrebno, kadar je to le mogoče, naravne vire zamenjati z recikliranimi (Carter 2001, 200). Veliko vlogo v tem modelu igrajo lokalne skupnosti, katerih povezanost in angažiranost predstavljata kvalitativni vpliv. Instrumenti, ki prednjačijo v tem modelu, so zakonski, ekonomski in fiskalni instrumenti, ki se osredotočajo predvsem na spreminjanje vedenja deležnikov. Tako poznamo zakonske regulative, načrtno rabo zemljišč, ekonomske instrumente in finančne iniciative, kot so okoljski davki, subvencije, okoljska dovoljenja, nadomestila za onesnaževanje, izobraževanje in informiranje ljudi. Zagovorniki tega modela pravijo, da ni mogoče vsega izraziti v finančnem smislu; številni ključni dejavniki v okolju oz. naravni viri ne morejo biti ocenjeni skozi ekonomski vidik, saj so neprecenljivi. Gre za t. i. ekološko modernizacijo (Baxter 1999, 109).

c) Model zelo močne trajnosti (t. i. idealni model)

Ta model lahko označimo za najbolj radikalen, saj ponuja strukturno spremembo v družbi, v ekonomiji in političnem sistemu, ki je razpoznaven v človekovem odnosu do okolja v smeri globoke ekologije. Pomembno je, da človek toliko, kot vzame iz okolja, nazaj tudi vrne. Zagovorniki poudarjajo, da se je potrebno zavedati, da je človek do neke mere omejen z okoljem oz. ekosistemom in da je vse medsebojno povezano (Baker *et al.* 1997, 17). Največji zagovorniki idealnega modela so Naess, Echlin in Goldsmith (Carter 2001, 200). Njihovi kritiki so skeptični do prevelike popularizacije koncepta trajnostnega razvoja, saj po njihovem mnenju stopnja okoljske zaščite ni določena ter posledično odločevalcem in vodilnim v industriji omogoča sprejemanje okoljevarstva brez posebnih zavez (Baker *et al.* 1997, 17).

Vsak program je mogoče uvrstiti v enega izmed predstavljenih modelov. Idealni model je sicer postavljen, vendar mu večina regij še ni blizu. Največ se jih nahaja v modelu šibke trajnosti, zato je potrebno poznati korake, kako napredovati po tej lestvici. V preglednici prikazujem še pristop do posameznih področij s strani vseh analiziranih modelov, tudi modela zelo šibke trajnosti.

Preglednica 3.2: Pregled značilnosti dojemanja trajnostnega razvoja v razvitih državah

Modeli trajnosti/ področja	Model zelo šibke trajnosti	Model šibke trajnosti	Model močne trajnosti	Model zelo močne trajnosti
Javne politike in povezovanje sektorjev	cilj je maksimiziranje rasti, govor je le o sektorskem povezovanju	formalno povezovanje politik, sektorski pristop	vključevanje okoljskih politik v sektorje, zavezujoče povezovanje politik, močni in zavezujoči mednarodni sporazumi	celostno medsektorsko povezovanje, močne mednarodne konvencije, zakonsko predpisana skrb in podpora
Vloga ekonomije in narava rasti	eksponentna rast, multinacionalke, razvoj se razume kot gospodarska rast oz rast BDP	trg se delno opira na okoljsko politiko, spremembe v vzorcih potrošnje	okoljsko reguliran trg, spremembe v vzorcih produkcije in potrošnje, vzporedno z nacionalnim nastajajo tudi t. i. 'zeleni' proračuni	zadovoljevanje potreb (ne hotenj) brez pomanjkanja, spremembe v vzorcih potrošnje in produkcije na vseh ravneh, strog premik k trajnostnemu ekonomskemu proračunu
Institucije	brez sprememb	minimalne spremembe v obstoječih institucijah	prestrukturiranje nekaterih institucij	decentralizacija političnih, pravnih, družbenih in ekonomskih institucij
Politični instrumenti in orodja	obstoječi	simbolna uporaba okoljskih indikatorjev	večja uporaba indikatorjev trajnosti	sofisticirana uporaba kazalnikov, razširjenih na družbeno področje
Tehnologije	kapitalsko intenzivna produkcija tehnologij; naraščajoča avtomatizacija, tehnologija kot rešiteljica vseh okoljskih izzivov	tehnične rešitve, mešano delavno in kapitalsko intenzivne tehnologije	čiste tehnologije, upravljanje s produktom v njegovem celotnem življenjskem ciklusu, mešano delavno in kapitalsko intenzivne tehnologije	delavno intenzivne tehnologije
Redistribucija	enakost ni tema diskusije	enakost je postransko vprašanje	okrepljena politika redistribucije	inter in intra generacijska enakost
Odnos do narave	izkoriščanje virov	nadomeščanje neobnovljivih virov z izkoriščanjem obnovljivih	okoljsko upravljanje in zaščita biotske raznovrstnosti	povečanje in zaščita biotske raznovrstnosti
Geografska usmerjenost	globalni trgi in globalna ekonomija	začetni premik k lokalni ekonomski samozadostnosti, manjše pobude za manjšanje moči globalnih trgov	pospeševanje lokalne ekonomske samozadostnosti v kontekstu globalnih trgov	bioregionalizem, razširjena lokalna samozadostnost
Civilna družba	zelo omejen dialog med civilno družbo (okoljskimi gibanji) in državo, nizka zavest in majhna medijska pokritost	iniciative prihajajo od zgoraj navzdol, dialog med obema sferama ostaja omejen, potek širšega javnega izobraževanja	odprt dialog med civilno družbo in državo, načrtovanje, lokalne iniciative kot del rasti skupnosti	skupnostne strukture in nadzor od spodaj navzgor, nov pristop pri evalvaciji dela, poteka kulturni razvoj ob hkratnem razvoju tehnoloških inovacij in novih družbenih struktur
Okoljska filozofija	antropocentrizem	prehod do →	prehod do →	biocentrizem

Vir: povzeto po Baker *et al.* (1997, 9).

3.5 Metodologija za vrednotenje ukrepov trajnosti v RRP

RRP mora izhajati iz podrobne analize regije, njenih izzivov in potreb, saj so le-ti iztočnica za določitev ciljev in strategije za njihovo uresničitev. Namen načrtovanja je doseči večjo usklajenost in sinergijo med projekti ter optimizirati razporejene vire. Ob tem ne smemo pozabiti niti na spodbujanje sodelovanja med različnimi akterji za doseg skupnih ciljev. Za načrtovanje regije velja, da je različno od načrtovanja na državni ravni, temu pa je potrebno prilagoditi tudi spremljanje in vrednotenje (Nared in Kavaš 2009, 16–17).

Preglednica 3.3: Značilnosti regijskega in državnega načrtovanja

Merila	Značilnosti planiranja	
	državno (sektorsko)	regijsko
Raven		
vsebina in cilji	sektorski	prostorski
prostorski obseg	država	regija/občina
planerski pristop	sektorski	integrativni
časovni okvir	kratkoročno	srednjeročno
Akterji	nacionalni	regionalni/lokalni
tip vplivov	kompenzacijski	sinergijski
Odločanje	enonivojski (država)	trionivojski (država – regija – občina)
finančna merila	posebne investicije/kvote	vrednotenje potreb
finančne alokacije	letne	večletne
preverjanje instrumentov	avtomatsko	vrednotenje vplivov večkrat letno, pregledi
proračunski ukrepi	financiranje v celoti	sofinanciranje
družbeni partnerji	jih ni	različni družbeni partnerji

Vir: povzeto po Nared in Kavaš (2009, 17).

Pri razvoju pokrajin se izmenjujejo obdobja uravnoveženega in neuravnoveženega razvoja (Klemenčič 1997, 25). V enaindvajsetem stoletju pogosto govorimo o večplastno degradiranih pokrajinah, ki so odraz neuravnoveženega materialnega razvoja sodobnega človeka. Splošen dvig materialnega blagostanja je bil dosežen na račun degradacije okolja. Obstajajo t. i. trajnostne regije¹⁷ z dolgoročno uravnoveženim prostorskim razvojem in gospodarsko organiziranostjo, s čimer naj bi dosegale višjo kakovost življenja v vseh stebrih trajnostnega razvoja. Obstoj trajnostnih regij, ki bi bile same sposobne skoraj v celoti kriti lastne potrebe z regijskimi viri v okviru zmogljivosti okolja, je mogoč, vendar je s tem povezan tudi proces decentralizacije in trajnostnega regionalizma. Le-ta zahteva trajnostno odgovorne voditelje, podjetja, okoljevarstvenike, načrtovalce ter predvsem prebivalstvo, ki razume svoje okolje kot del globalnega delovanja (Plut 2010, 61 in 64). V nadaljevanju tako predstavljam dve možni metodi ocenjevanja vplivov ukrepov na trajnostno zasnovo tako regionalnih kot drugih razvojnih programov. Gre za specifični metodi, ki se nanašata na konkretnije indikatorje.

3.5.1 Model štirih kapitalov

Ta metoda temelji na ustaljeni tehniki presoj vplivov posegov na okolje in kasnejši nadgradnji metode v strateške okoljske presoje. Po tej metodi je njen avtor, t. i. zeleni ekonomist Paul Ekins¹⁸ (2003 v Vovk Korže 2010, 43) razdelil razvojne izzive in razvojne ukrepe na štiri skupine:

¹⁷ Trajnostne regije (ang. *S regions*; oz. bioregije, ekološke regije, standardne regije) so pomembne za trajnostni regionalni razvoj in med drugim omogočajo uravnoveženje med potrebami mest in bližnjih podeželskih okolij. Te regije so hkrati gospodarsko uspešne, pravične in zelene (Whitehead 2007, 159–160).

¹⁸ Prof. dr. Paul Ekins preučuje področje trajnostne ekonomije na University College v Londonu, s posebnim poudarkom na energetski in okoljski politiki ter v okviru E3 koncepta – energija, okolje, ekonomija (energy,

- gospodarski kapital,
- socialni kapital,
- človeški kapital in
- naravni kapital.

Evalvacija trajnostnega razvoja v dokumentih je s to metodo mogoča, saj so ti štirje kapitali ključni za uravnoteženo doseganje večplastnih trajnostnih ciljev in sestavljajo širše pojmovanje blagostanja (Medhurst 2007). Vsako vrsto kapitala lahko opišemo z dvema ali tremi regionalno značilnimi indikatorji, kot npr. gospodarski kapital opiše indikator BDP na prebivalca in indikator investicij, socialni kapital opiše indikator nezaposlenosti ter indikator migracij, človeški kapital lahko merimo preko deleža študentov glede na število prebivalstva in glede na staranje prebivalstva, naravni kapital najlažje opredelimo npr. z vlaganji v varovanje okolja ali z novimi komunalnimi priključki. Pri izboru kapitalov sem sledila predlogom iz literature, vsi avtorji so uporabili ta izhodišča. Podobna metoda je oblikovana tudi za vrednotenje razvojnih potencialov (za)varovanih območij.

Pri vrednotenju RRP in drugih podobnih programov ocenjujemo uresničevanje zapisanih ukrepov in vrednotimo, kako ustrezajo tem tehnično postavljenim kriterijem (Radej 2009 v Vovk Korže 2010, 43). Na prvi pogled je metoda kvalitativna, vendar menim, da je dejansko kvantitativna in pojavov ne meri, ampak jih karakterizira. Nek konkreten ukrep v RRP ima lahko na vsakega izmed štirih obravnavanih kapitalov bodisi pozitiven, negativen, mešan ali nevtralen vpliv.

Preglednica 3.4: Sistem vrednotenja, s katerim ocenimo vpliv posameznega ukrepa RRP na različne vrste kapitalov

Vrednost	Pojasnilo
+	Pozitiven vpliv enega kapitala na druge
-	Negativen vpliv enega kapitala na druge
+/-	Mešan vpliv enega kapitala na druge
0	Nevtralen vpliv enega kapitala na druge

Vir: Vovk Korže (2010, 45).

Ocenjevanje RRP je odvisno od virov, ki so na voljo za tako presojo. Velik korak naprej pri trajnosti ukrepov RRP bi bil dosežen, če bi take hitre samoocene pripravljavci RRP upoštevali sami ter v pripravo vključevali prebivalce regije (*prav tam*, 44). Pri vrednotenju preverjamo

environment, economy). UCL. Dostopno prek: <http://iris.ucl.ac.uk/iris/browse/profile?upi=PEKIN72> (14. maj 2014).

povezavo prioritet posamezne regije z ukrepi za doseg le-teh ter z vsemi vrstami kapitalov, zato predstavljam samo shemo za spremljanje povezav.

Preglednica 3.5: Shema za spremljanje povezav med kapitali v RRP¹⁹

Prioritete	Ukrepi	Gospodarski kapital	Človeški kapital	Socialni kapital	Naravni kapital	Skupaj
*P1	**U1					
P2	U2					
P3	U3					
	Skupaj					

*P1 – P3 so prioritete.

**U1 – U3 so ukrepi.

Vir: Vovk Korže (2010, 45).

V matriki štirih kapitalov so ukrepi ocenjeni v vodoravni in navpični vrstici. Vodoravna vrstica je seštevek pozitivnega vpliva kapitala na druge. Mešani ali negativni vpliv pa odzame po en plus v vodoravni vrstici. Če se v vrstici pojavijo trije plusi, je končna vsota en plus, ki pomeni šibko pozitiven vpliv; če so plusi štirje, sta vsota dva plusa, kar pomeni pozitiven vpliv; če je plusov pet ali več, so njihova vsota trije plusi, kar predstavlja močno pozitiven vpliv. Tako lahko preko teh vsot razberemo, v kolikšni meri je posamezen ukrep pozitiven oz. ni. Navpična vsota pa prikazuje učinek uresničevanja prve prioritete na posamezno vrsto regionalnega kapitala, vsote so povprečje ocen učinkov na dva prej izbrana kriterija. Iz tega dela lahko razberemo, ali posamezna prioriteta vpliva na kapitale pozitivno, negativno, nevtralno ali mešano. Samo z eno vrsto kapitala je težko dosežati trajnostne učinke in pogosto rast ene vrste kapitala povzroča uničenje drugega. Pri izbiri indikatorjev sem sledila predlogom, ki jih je predlagal Radej (2007, 393–394).

Metoda vsekakor ni idealna, saj je v veliki meri ocena prepuščena subjektivni presoji ocenjevalca in njegovemu poznavanju posamezne regije. Programi so običajno nabor mnogih idej pripravljalcev, realizacija le-teh pa le delna, kar je pri ocenjevanju potrebno vzeti v obzir. Menim, da je negativni vpliv v programih težko zaznati, da so ukrepi običajno ocenjeni le kot pozitivni, nevtralni ali mešani, saj je mogoče v skoraj vsaki ideji najti tudi njeno pozitivno stran. Prav tako je ta metoda še vedno v fazi razvoja in prilagajanja različnim programom. V

¹⁹ Skupno ocenjevanje po vrsticah je sledeče (Vovk Korže 2010, 45):

- Po vrsticah seštejemo + (seštevek) in za vsak -, 0 ali +/- odzame en +.
- Skupno oceno pa dobimo tako, da za 3 + damo en skupni +, ki pomeni skupni šibki vpliv konkretnega ukrepa na trajnostni razvoj regije, za 4 pluse damo ++, kar pomeni skupni pozitiven vpliv konkretnega ukrepa na trajnostni razvoj regije, za 5 ali več plusov damo +++, kar interpretiramo kot močno pozitiven vpliv na trajnostni razvoj regije.
- Ocenjevanje po stolpcu je odvisno od števila ukrepov, prioritete z več ukrepi morajo biti pozitivno ocenjene v več primerih, da bi po stolpcu ustvarile isto vsoto plusov kot vsote učinkov prioritet z majhnim številom ukrepov.

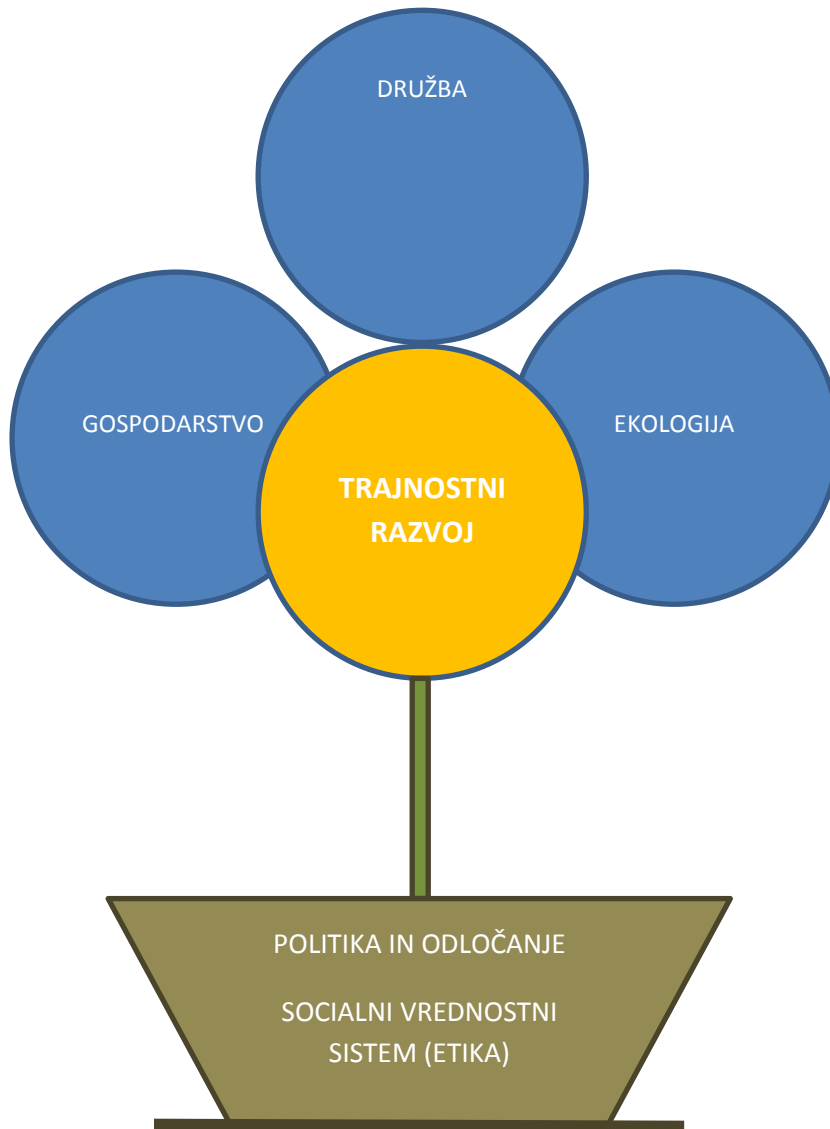
nadaljevanju predstavljam še drugo metodo ocenjevanja vplivov ukrepov na trajnostno zasnovano RRP.

3.5.2 Model trajnostne rože

Za trajnostni razvoj so ključna naslednja polja – človekove potrebe, okoljske omejitve, gospodarsko-socialna varnost ter medgeneracijska pravičnost oz. odgovornost (med posamezniki, regijami in generacijami). Po mnenju Thiersteina in Walserja (2007) je treba konceptu trajnostnega razvoja poleg stalnih komponent dodati še proces sprejemanja odločitev, vrednostni sistem družbe, ki je zasnovan na (okoljski) etiki, ter aktivno sodelovanje javnosti. Tako je nastal razvojni model v obliki t. i. trajnostne rože (Plut 2010, 47).

Ukrepe po tej metodi vrednotimo od postopkov in procesov odločanja do povezanosti teh dveh polj z etiko. Preko trajnostne rože se ocene trajnosti ukrepov izražajo tako, da trije listi simbolizirajo trajnost ukrepov na področju okolja, gospodarstva in sociale, posoda simbolizira procese izvajanja ukrepov (npr. sodelovanje javnosti) v povezavi s pravičnostjo in enakopravnostjo vseh ciljnih skupin (Vovk Korže 2010, 46). Tudi ta metoda želi sicer izpostaviti kvalitativen vidik, vendar, po mojem mnenju, v primerjavi z metodo štirih kapitalov ta še bolj izpostavlja kvantitativni vidik, saj se ocene ukrepov tu ocenjuje in seštevajo številsko.

Slika 3.1: Trajnostna roža



Vir: Thierstein in Wasler (2007).

RRP, ki jih ocenjujemo s pomočjo metode trajnostne rože, lahko ponazorimo na dva načina, vendar pa sama v nadaljevanju uporabljam zgolj matriko za spremljanje zastopanosti trajnosti v programih, saj je le-ta po mojem mnenju nazornejša od grafikona (Vovk Korže 2010, 46–49). Poleg že omenjenih vrst ukrepov (gospodarstvo, okolje, etika in sociala) pri metodi trajnostne rože ocenimo še razmere, v katerih je program nastajal. Spremljanje in ocenjevanje različnih razvojnih programov je pomembno, saj tako redno spremljamo prioritete, ukrepe ter uresničevanje potreb ljudi posameznega območja. Evalvacijski postopek uspešnosti udejanjanja trajnostnega razvoja programov ali projektov lahko ocenjujemo s spodnjo

matriko, ki vključuje kriterije rabe naravnih virov, okoljskih pritiskov in stanja okolja (Thierstein in Walser 2007, 147).

Preglednica 3.6: Primer matrike za spremljanje trajnostnih elementov v RRP po metodi trajnostne rože

	KRITERIJI	- 1	0	1
1.	Gospodarstvo			
1.1	Podpora regionalnim gospodarskim krogom			
1.2	Podpora oblikovanju novih kvalitetnih delovnih mest, novim oblikam dela in modelom			
1.3	Usmerjenost k inovativnemu okolju, produktom in procesom			
1.4	Podpora procesom sodelovanja zaposlenih in socialna pravičnost na delovnem mestu			
1.5	Podpora atraktivnim lokacijam, inovativnemu okolju, mreženju gospodarskih subjektov			
1.6	Gospodarna raba in nizka potrošnja redkih naravnih virov			
1.7	Izboljšanje finančnega stanja javnih in privatnih gospodarstev			
	Skupno število točk			
2.	Okolje			
2.1	Zmanjšana raba prostora/zemljišč in pozidanosti tal			
2.2	Zmanjšujejo uporabo neobnovljivih virov energije in potrošnje energije			
2.3	Pospešujejo okolju prijazne oblike prometa in zmanjšujejo prekomerno mobilnost			
2.4	Podpora čim bolj naravnemu okolju in naravnim sestavinam urbanih območij			
2.5	Zmanjševanje obremenjevanja sestavin okolja – zrak, voda, prst			
2.6	Podpora biotski raznovrstnosti in habitatom			
2.7	Zmanjševanje potrošnje energije			
	Skupno število točk			
3.	Družba in sociala			
3.1	Podpora sodelovanju prebivalstva, koeksistenci			
3.2	Pospešujejo kulturno, družbeno in regionalno identiteto			
3.3	Dvig kakovosti življenjskih razmer in kakovosti življenja			
3.4	Podpora skrbi za zdravje			
3.5	Podpora občutku varnosti in izogibanje tveganjem			
3.6	Podpora povečanju trajnostnega razmišljanja in obnašanja			
3.7	Podpora izobraževanju in možnostim za vse prebivalce			
3.8	Prispevek k materialni varnosti prebivalstva			
	Skupno število točk			
4.	Etične osnove			
4.1	Enakopravnost med vsemi skupinami			
4.2	Pospeševanje socialne kohezije			
4.3	Pospeševanje sosednjih in revnih regij			
4.4	Upoštevanje otrok, starejših			
	Skupno število točk			
5.	Oblike soudeležbe			
5.1	Transparentna možnost sodelovanja			
5.2	Stopnja organiziranosti interesov			
5.3	Usmerjenost k ciljni diskusiji			
	Skupno število točk			
6.	Oblike povezave			
6.1	Dialog in sodelovanje med različnimi skupinami			
6.2	Usklajevanje med različnimi interesi			
6.3	Pridobivanje in izmenjava informacij iz medijev			
	Skupno število točk			
7.	Subsidiarnost med različnimi ravni			
7.1	Jasno definirane komponente na različnih ravneh			
7.2	Organizacijska svoboda na različnih delovnih področjih			
7.3	Podpore na področjih dela			
	Skupno število točk			
8.	Diverziteta med različnimi pristopi			
8.1	Enakopravnost med javnimi in privatnimi inštitucijami			
8.2	Kombinacija različnih pristopov			
8.3	Kombinacija različnih pogledov in kultur			
	Skupno število točk			

Vir: povzeto po Thierstein in Walser (2007) in Vovk Korže (2010, 46–48).

RRP bom analizirala tudi s pomočjo te matrike. V matriko uvrščamo ukrepe iz RRP kot pozitivne, negativne ali nevtralne v segmentih gospodarstva, okolja, družbe in sociale, etičnih osnov, oblik soudeležbe, oblik povezav, subsidiarnosti med različnimi ravni ter v segmentu diverzitete med različnimi pristopi. Tudi ta metoda je mlada in ni idealna, še vedno je v fazi razvoja. Posamezna podpoglavja potrebujejo bolj natančno definicijo, kaj v posamezen kriterij spada. Tudi tu so ocene v veliki meri prepuščene subjektivni presoji in poznavanju območja preverjanja ocenjevalcu, hkrati pa ni najti veliko praktičnih primerov njene uporabe v literaturi.

Metodi vsekakor imata, kot sem omenila, svoje prednosti in slabosti. Vrednotenje in usmerjanje trajnostnega razvoja v teh časih in v prihodnje predstavlja velik metodološki in vsebinski izziv tako ta družboslovne, humanistične kot naravoslovno-tehnične pristope (Plut 2010, 108). Po predstavljenih matrikah bom v aplikativnem delu naloge analizirala izbrane RRP za LUR, Gorenjsko in Zasavsko regijo. Sledi analiza mejnikov slovenske regionalne politike ter trajnostnega razvoja v njej.

4 MEJNIKI SLOVENSKE REGIONALNE POLITIKE

4.1 Regionalna politika pred osamosvojitvijo Slovenije

Prve delitve držav na upravno-politične nižje ravni, kot so občine, okraji, okrožja in dežele, so se v Evropi izoblikovale v sedemnajstem in osemnajstem stoletju oz. po meščanskih revolucijah (Vrišer 1999b, 31 v Brezovšek in Kukovič 2012, 66–67). V Sloveniji se je do leta 1849 oblikovala sodobna delitev na pokrajine, ki se ohranja vse do danes, čeprav ta delitev nima nobenega posebnega pomena za ureditev države. Po razpadu fevdalnih gospostev je bila vpeljana občinska samouprava, delitev na občine in okraje. Tako je na našem ozemlju nastalo 1241 občin, 21 okrajev, tri samostojna mesta ter pet dežel, in sicer Kranjska, Štajerska, Koroška, Primorska in Ogrska. Slovenci so bili večinski narod zgolj na Kranjskem. Ta avstroogrška delitev se je ohranila do tridesetih let prejšnjega stoletja, ko je bila izvedena združitev občin v Dravski banovini (Vrišer 1999b, 31–32 v Brezovšek in Kukovič 2012, 67). Po drugi svetovni vojni je bila izvedena vrsta upravnih reform. Med leti 1949–1952 je uprava temeljila na krajevnih ljudskih odborih in na 27 okrajih. Leta 1952 je bilo znova uvedenih 380 občin in 19 okrajev, tri leta kasneje pa so izvedli obsežno dolgoročno upravno reformo. Nastale so komune, ki so prevzele vrsto državnih nalog in plansko vodenje gospodarstva na svojem ozemlju, okraji pa so bili ukinjeni leta 1964. Slovenija je bila tako ena redkih držav, ki je imela zgolj dvostopenjsko upravo – republiko in občine, kasneje pa je prišlo do delitve še na krajevne skupnosti. Uvedba tega modela je pozitivno vplivala bolj ali manj zgolj na urbane

dele Slovenije, povzročila pa stagnacijo obrobni delov ter podeželja (Vrišer 1999b, 32 v Brezovšek in Kukovič 2012, 67).

Slovenija je v začetku sedemdesetih let dvajsetega stoletja začela sistemsko uvajati svoj regionalni razvoj na podlagi policentričnega razvoja. Tako je bilo v 70-ih letih sprejetih nekaj zakonov in resolucij, ki so se nanašale na podporo razvoju manj razvitih delov Slovenije in policentričnemu regionalnemu razvoju, ki pa je bil dokaj nedosledno izveden in neuspešen, saj ni imel podpore na lokalni ravni, ampak zgolj na republiški (Lajh 2006, 138–140). Pristop ima za razvoj pozitivne in negativne strani. Policentrizem je povzročil oblikovanje močnih centrov, kar je z vidika trajnostnega razvoja smiselno, saj je mogoče vse potrebe širšega območja zadovoljevati v več centrih. To bi lahko bila tudi osnova za regionalizacijo. Negativne strani tega procesa pa so bile, da je povzročil praznjenje podeželja, izgubo obdelovalnih površin zaradi zaraščanja ter povečanje socialnih problemov, predvsem v mestih.

4.2 Regionalna politika od leta 1991 do leta 2014

Kot sem že omenila, je bila regionalna politika pred letom 1990 usmerjena na gospodarsko manj razvita območja, po tem letu pa se je skoncentrirala na demografsko ogrožena območja, kar je bila posledica odseljavanja ljudi s teh področij. Regionalna politika se je tako usmerila zgolj na ta območja, čeprav so se resne težave po osamosvojitvi pojavljale tudi na območjih s staro industrijsko strukturo, kar je v nekaterih delih (tudi v Zasavju in na Gorenjskem) povzročilo velike gospodarske in negativne socialne spremembe. V tem obdobju je ob tem potekal proces gospodarske tranzicije, regionalni razvoj pa je bil potisnjen v ozadje. Tako smo Zakon o skladnem regionalnem razvoju (ZSRR-1) dobili šele leta 1999, čeprav je bil v parlamentarno proceduro vložen že leta 1994 (Lajh 2006, 140–141). S tem zakonom je regionalna politika pridobila še ekonomski vidik, ob socialnem in političnem, ki ga je imela že prej. Namen regionalne politike je bil zmanjševanje razlik med posameznimi območji. Čeprav ni videti, da je bil trajnostni razvoj v regionalno politiko vpeljan načrtno, je zaznati njegovo prisotnost v povezavi treh vidikov (socialnega, gospodarskega in političnega). ZSRR-1 je prinesel obvezno pripravo RRP (Ravbar 2000, 12–13 in 17).

Zaradi notranjih in zunanjih razlogov je v RS ob prelomu stoletja prišlo do ponovne reforme regionalne politike. Med zunanje razloge uvrščamo priprave na vstop Slovenije v EU ter globalizacijo, med notranje pa predvsem premajhno učinkovitost ter nedoseganje zastavljenih ciljev. Tako je reforma potekala na štirih ravneh (Lajh 2006, 143 ter Kavaš, Strmčnik, Pečar 2000, 83–86):

- na mednarodni (evropski) ravni s poudarkom na kohezijski politiki,
- na državni ravni s poudarkom na gospodarskem in družbenem razvoju države ob upoštevanju kohezijske politike EU in lastne politike skladnega regionalnega razvoja,
- na regionalni ravni s poudarkom, da je regionalna politika del nacionalne ekonomske politike ter
- na lokalni ravni s poudarkom na spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, kar se navezuje na trajnostni razvoj.

S tem procesom naj bi bila odpravljena napaka iz preteklosti, ko je namesto regionalne politike prevladovala sektorska politika. Iz intervjujev, ki sem jih opravila z različnimi deležniki procesa priprave RRP, premika v tej smeri še niso zaznali. Namen te reforme ter novega Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (2003) (ZSRR-2) je bil predvsem zmanjšanje razlik med posameznimi območji Slovenije v povezavi s kohezijsko politiko EU²⁰ (Lajh 2006, 144). Le-ta je v devetdesetih letih dajala v središče pomen lastnih razvojnih potencialov posamezne regije in spodbujala trajnostni razvoj preko vlaganj v prometno in okoljsko infrastrukturo ter razvoj človeških virov. Dotikal se je vseh področij trajnostnega razvoja, saj so regije, ki se razvijajo v to smer, privlačnejše za življenje in delo (Plut v Ribičič 1998, 38 in 48).

4.3 Temeljni dokumenti za izvajanja regionalne politike

Normativni okvir regionalne politike RS je bil definiran z ZSRR-1 in nato z ZSRR-2. ZSRR-1 je kot temeljne dokumente določil strategijo razvoja Slovenije, program državnih razvojnih prioritet in investicij, programske dokumente na mednarodni in državni ravni, regionalne in območne razvojne programe ter dogovore za razvoj regij. Vsi ti dokumenti so bili osnova za pripravo programskih dokumentov ter za izvajanje regionalne politike pri nas v obdobju 2007–2013. V tem obdobju je takratna Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko (SVRL), danes Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, pripravila še druge dokumente (npr. različne operativne programe).

²⁰ Pred vstopom Slovenije v EU leta 2004 je EU za pristopnice tekom pogajalskega procesa oblikovala finančni instrument, t. i. predpristopno pomoč, ki je pripomogel predvsem k izpeljavi priprav na članstvo. Slovenija je tako prejela sredstva iz programov Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economies (PHARE), Special Accession Programme for Agriculture and rural development (SAPARD) in Structural Pre-Accession Instrument (ISPA). Tako so države dobile prve izkušnje črpanja sredstev, saj so ti instrumenti zelo podobni črpanju sredstev iz strukturnih skladov. V času pogajanj z EU si je Slovenija na področju regionalne politike predvsem prizadevala, da v finančni perspektivi 2007–2013 ohrani oz. si zagotovi največjo intenziteto pomoči iz strukturnih skladov (Mrak 2004, 114–116 in 146).

Te dokumente v nadaljevanju tudi nekoliko bolj podrobno obravnavam. Strategija razvoja Slovenije (SRRS) je bila za obdobje 2007–2013 sprejeta leta 2005. Opredeljevala je vizijo in cilje razvoja države, v ospredje pa je postavila blaginjo vsakega državljana. Dokument se ne osredotoča le na gospodarski vidik razvoja, temveč tudi na politično-pravnega, socialnega, okoljskega ter kulturnega ter odraža tudi načrte Lizbonske strategije, ki jo je v tem času sprejela EU. Strategija je izpostavila štiri temeljne cilje za to obdobje, trajnostni razvoj pa opredelila kot temeljni cilj našega razvoja in ga povezala s medgeneracijsko komponentno. Poleg tega je izpostavila še gospodarski vidik z večjo zaposljivostjo in dvigom povprečne ekonomske razvitosti pri nas, družbeni vidik z dvigom življenjske blaginje in družbene kohezije ter mednarodni vidik, da RS postane prepoznavna v mednarodni skupnosti. S tem trajnostni razvoj vsaj na deklarativni ravni postane del strategije razvoja.

Strategija gospodarskega razvoja RS (SGRS) je obravnavala razvoj dejavnikov gospodarskega in socialnega razvoja ter dajala osnovne smernice delovanja sektorskih razvojnih politik. SGRS je bila tudi izhodišče za pripravo Državnega razvojnega programa RS (DRP), ki je opredeljeval državne razvojne projekte (Drnovšek 2007, 39). DRP je imel dva ključna cilja, in sicer povečati gospodarski, okoljski in družbeni kapital ter povečati učinkovitost v smislu konkurenčnosti gospodarstva, kakovosti življenja in trajne rabe naravnih virov. Trajnostni razvoj je bil vezan zgolj na vire, največji poudarek pa je bil še vedno dan gospodarstvu, ostali segmenti so pa so bili obstranskega pomena.

Na osnovi teh aktov so bili nato pripravljene RRP v 12 statističnih regijah, ki so zasnovali razvojne cilje posamezne regije na področju prostorskega in okoljskega razvoja, izobraževanja, sociale, gospodarstva, kulture, javnega zdravstva itd. Po mnenju Sočana (2004, 28–29) je bil v času priprave dokumentov za obdobje 2007–2013 izziv Slovenije opredelitev vizije in osnovnih strateških ciljev. Za kvaliteten preboj Slovenije bi bila potrebna zagotovitev ustreznega kapitala, znanja, menedžmenta, tehnološkega razvoja, inovacij, kadrov. Jasno je, da tega s tedanjim niti sedanjim konceptom razvoja Slovenija ne bo dosegla. Uspešnost posameznih držav v Evropi in širše je lahko zagotovljena zgolj z visokim konsenzom družbenih partnerjev o viziji, strategiji, ciljih, razvojnih prednostih, vrednotah ter politiki preobrazbe gospodarstva in družbe. Tega zaenkrat še nismo bili sposobni izpeljati.

4.4 Akterji v regionalni politiki v Sloveniji

Politični prostor pri nas lahko razdelimo na tri ravni: nadnacionalno, državno in lokalno. Drugje poznajo še regionalno raven, ki pa v RS obstaja zgolj »»statistično«. V nadaljevanju

predstavljam nosilce regionalne politike v obdobju 2007–2013. ZSRR-1 je kot glavne akterje na nacionalni ravni navedel:

1. Organ, pristojen za regionalno politiko; to je bila v obdobju 2007–2012 posebna služba za področje kohezijske politike SVRL, ki pa je bila v 2012 ukinjena. Področje regionalne politike je prevzelo Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT), področje lokalne samouprave pa Ministrstvo za pravosodje in javno upravo (MPJU). V letu 2015 je državni organ, pristojen za regionalno politiko, Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
2. Svet za strukturno politiko, ki je bil usklajevalno telo vlade za pripravo predlogov dokumentov za izvajanje regionalne politike, državnih razvojnih pobud in spodbud iz sredstev kohezijske politike EU. V ZSRR-2 je bil ta organ nadomeščen s Svetom za teritorialno usklajevanje razvojnih pobud, ki deluje na ravni ministrstev, vodi pa ga predsednik vlade. Glavna naloga sveta je usklajevanje med ministrstvi.
3. Javni sklad RS za regionalni razvoj in razvoj podeželja, ki je javni finančni sklad, namenjen doseganju javnih ciljev na področju regionalnega razvoja in razvoja podeželja ter podeljuje regionalne spodbude. Po ZSRR-2 izvaja še regijske garancijske in finančne sheme.

Na ravni statističnih regij delujejo RRA, ki so sicer obstajale že pred letom 2007. V ZSRR-1 RRA niso posebej opredeljene, opredeljena pa je t. i. zveza občin na ravni razvojne regije, katere naloga je sprejem RRP in potrjevanje izvedbenega načrta ter imenovanje predstavnikov v regijski razvojni svet. Naloga, ki so jih prevzele RRA, so (Kavaš, Strmčnik, Pečar 2000, 121):

- priprava RRP ter njegovo usklajevanje z akti razvojnega načrtovanja RS,
- priprava izvedbenega načrta RRP ter usklajevanje tega z državnim in občinskimi proračuni,
- spremljanje, poročanje in nadzor izvajanja RRP in operativnega razvojnega programa (ORP),
- usklajevanje dela lokalnih razvojnih organizacij ter nacionalnih in regionalnih javnih institucij, ki sodelujejo pri pripravi in izvajanju RRP,
- pospeševalne naloge pri spodbujanju razvoja regije,
- promocija regije in spodbujanje investicij v njej ter
- organiziranje in koordiniranje drugih nalog s področja regionalne politike.

Z ZSRR-2 je na tem področju prinesel nekaj sprememb. Po novem mora organ, ki želi izvajati dejavnosti RRA, izpolnjevati še druge pogoje, med katerimi najbolj izstopa preoblikovanje v javne institucije do leta 2016. RRA²¹ opravlja posamezne naloge na teritorialnem območju delovanja, ki ga pokriva. Financirajo se iz sredstev ustanoviteljev (občin) in iz sredstev za izvajanje projektov v okviru programov državnih razvojnih spodbud ter različnih projektov.

Pomemben akter na regijski ravni po obeh zakonih o skladnem regionalnem razvoju je t. i. regijski razvojni svet. Svet je organ usklajevanja razvojnih pobud in razvojnih interesov v regiji, ki ga ustanovijo vse občine. Člani sveta so izbrani med predstavniki občin, predstavniki gospodarstva in predstavniki nevladnih organizacij v regiji. Število predstavnikov občin je enako številu predstavnikov gospodarstva. Število predstavnikov nevladnih organizacij pa je enako polovici števila predstavnikov občin. Predstavniki občin se volijo izmed občinskih funkcionarjev, kandidate iz gospodarstva in nevladnih organizacij pa predlagajo njihovi organi, zbornice oz. nevladne organizacije, ki imajo sedež na območju regij. Dodatnega člana v svet regije lahko predlaga še narodna skupnost, če je v regiji prisotna. Uveljavljanje trajnostnega razvoja v regijske dokumente je tako v rokah članov sveta, da preko svojega delovanja v odborih in samem svetu podpirajo projekte, ki sledijo tem smernicam. V intervjujih, ki sem jih izvedla s člani sveta, se je izkazalo, da koncepta trajnostnega razvoja v večini ne poznajo in ga pri pripravi RRP niso zagovarjali. Niti ga niso prepoznali in zagovarjali koordinatorji priprave RRP na RRA, kar je bolj zaskrbljujoče.

EU je za obdobje 2014–2020 pripravila 11 izhodiščnih področij, ki predstavljajo skupni strateški okvir, in sicer krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij, povečanje dostopnosti do informacijsko komunikacijskih tehnologij (IKT), povečanje konkurenčnosti malih in srednje velikih podjetij ter kmetijskega in ribiškega sektorja, prehod v nizkoogljično družbo, prilagajanje podnebnim spremembam ter obvladovanje tveganj, varstvo okolja in učinkovita raba energije, trajnostna prometna ureditev ter odprava ozkih grl, zaposlovanje in mobilnost delovne sile, socialno vključevanje in odpravljanje revščine, vlaganja v veščine, izobraževanje in vseživljenjsko učenje ter izboljšanje institucionalnih zmogljivosti in povečanje učinkovitosti javne uprave. Povečuje se zavedanje in pomen nosilne vloge EU pri uvajanju trajnostnega razvoja. Slovenija kot celota je bila obvezana sprejeti odločitev o štirih prioritetnih področjih, ki jih bo zasledovala v sedanjem finančnem obdobju.

²¹ V RS imamo 12 RRA: RRC Koper za Obalno-kraško regijo, RRA Severna Primorska za Goriško regijo, RRA Notranjsko-kraške regije za Notranjsko-kraško regijo, RRA Mura za Pomursko regijo, MRA Maribor za Podravske regije, RRA Koroške za Koroško regijo, RRA Savinjske regije, RCR Zasavje za Zasavsko regijo, RRA Posavje za Spodnjeposavsko regijo, PC Novo mesto za Jugovzhodno regijo, RRA Ljubljanske urbane regije za Osrednjeslovensko regijo, RRA Gorenjske za Gorenjsko regijo (nosilec BSC Kranj).

4.4.1 Regionalni razvojni programi in njihov pomen

Namen oblikovanja RRP za 12 statističnih regij v RS je, da se za sedemletno obdobje pripravi pregled stanja, ovrednoti dosedanje delo in projekte, morebiti dopolni skupno vizijo, poenoti stališča glede strategije razvoja, projektov ter smeri specializacije regije, ki jo podpira večina prebivalcev. RRP opredeljuje vsa področja, pomembna za razvoj – izobraževalno, socialno, gospodarsko, prostorsko, okoljsko, kulturno, javnozdravstveno in ob tem določa tudi vire in instrumente za uresničevanje načrtov iz RRP. RRP je sestavljen iz strateškega in programskega dela. Strateški del RRP vsebuje analizo stanja in razvojnih izzivov regije, razvojna predvidevanja za posamezne sektorje ter skupno vizijo, cilje in razvojne prioritete. Programski del je namenjen predvsem časovni in finančni opredelitvi načrta razvoja, skupaj z viri financiranja in sistemi vrednotenja izvajanja RRP. Za izvajanja RRP je potrebno pripraviti še izvedbeni načrt. Tako pri sprejemanju RRP za obdobje 2007–2013 kot za obdobje 2014–2020 so regije in država s pripravo teh dokumentov zamujale. Izziv, ki ga sama zaznavam pri pripravi RRP, je predvsem, da so dokumenti nabor želja predstavnikov občin na eni strani, na drugi strani pa kažejo na samoohranitveni značaj za RRA.

4.4.2 Proces priprave ter oblikovanja RRP ter njegovi nosilci

Pripravo RRP nosi RRA, ki v sodelovanju s predstavniki občin, gospodarstva in drugih sektorjev pripravi programski del. Razprava poteka po odborih, ki so v večini regij naslednji - odbor za gospodarstvo, odbor za človeške vire, odbor za okolje, prostor in infrastrukturo, odbor za razvoj podeželja in odbor za turizem. Ima pa vsak regijski razvojni svet možnost oblikovati še dodatne odbore, za katere meni, da so potrebni. Uredba o RRP določa, da RRP sprejme regijski razvojni svet in ga javno objavi. Pred sprejemom RRA pošlje RRP pristojnemu ministrstvu, ki oceni njegovo skladnost z razvojnimi dokumenti države.

Po mnenju Sočana (2004, 20–21) velja, da na uspešnost trajnostnega razvoja negativno vpliva t. i. »ekonomska svoboda«, pozitivno pa konsenz družbenih partnerjev na regijski, državni ali globalni ravni. Konsenz postaja odločilen vzvod za razvojno dohitevanje. Družbe konsenza uvajajo pomembne inovacije v upravljanje družb in v vodenje gospodarstva. Vse to pa vpliva tudi na večjo zaposljivost, manjšo brezposelnost ter večjo dodano vrednost (*prav tam*, 21 in 24–25).

4.5 Proces uvajanja pokrajin

S sprejetjem slovenske ustave leta 1991 je lokalna samouprava dobila poseben poudarek. Skupaj s pripravami na oblikovanje občin je potekala tudi priprava na uvedbo pokrajin, ki pa

še do danes ni realizirana, hkrati pa ni videti niti politične volje niti potrebe državljanov, da bi do tega prišlo v kratkem (Brezovšek in Kukovič 2012, 68). Med členi 138. do 145. ustave RS je opredeljena lokalna samouprava. Prvotne ustavne določbe iz leta 1991, ki so se nanašale na lokalno samoupravo, so bile skope, vendar so dale temelje celotni zamisli, da so občine in mesta ključne enote, ki pa so se lahko prostovoljno povezovale v širše oblike lokalne samouprave. Od vsega začetka je bila problematika slovenske regionalizacije sporna zaradi naslednji razlogov (Šmidovnik 1998, 141 v Gologranc 2009, 130):

- zaradi 143. člena ustave RS, ki je določal, da se pokrajine povezujejo prostovoljno (ta člen je preprečil ustanovitev pokrajin takoj po osamosvojitvi),
- zaradi vprašanja, ali je Slovenijo smiselno notranje razčlenjevati na pokrajine.

Posledično interesa občin, da bi ustanovili pokrajine, v prvem desetletju po osamosvojitvi ni bilo, saj bi to pomenilo le dodatno obveznost oz. izgubo pristojnosti, kar bi predstavljalo neprijetno konkurenco občinam pri pridobivanju finančnih sredstev, zlasti tistih iz države, hkrati pa bi bile pokrajine konkurenca pri komunikaciji občin z državo (*prav tam*).

Razlogi za uvedbo pokrajin so tako notranji kot zunanji. Med notranje uvrščamo predvsem notranje razvojne potrebe RS ter uvajanje načela subsidiarnosti oz. decentralizacije države, med zunanjimi pa sta pomembna predvsem primerljivost z drugimi članicami EU in možnost uporabe sredstev za skladnejši regionalni razvoj (Haček 2005, 94 v Gologranc 2009, 127). Junija 2006 je prišlo do spremembe 121., 140. in 143. člena ustave. S tem je bila odstranjena formalna ovira za regionalizacijo (Gologranc 2009, 131). 143. člen ustave, ki se nanaša na pokrajine, se tako glasi:

143. člen

»Pokrajina je samoupravna lokalna skupnost, ki opravlja lokalne zadeve širšega pomena in z zakonom določene zadeve regionalnega pomena. Pokrajine se ustanovijo z zakonom, s katerim se določi tudi njihovo območje, sedež in ime. Zakon sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev. V postopku za sprejem zakona mora biti zagotovljeno sodelovanje občin. Država z zakonom prenese na pokrajine opravljanje posameznih nalog iz državne pristojnosti, mora pa jim za to zagotoviti potrebna sredstva.«

Najpomembnejša sprememba je, da se ustanovitev pokrajin uvede z zakonom. Odločitev, kako pokrajino si želijo, ni več v rokah občin, temveč se določi na nacionalni ravni. Stroka je vseskozi zagovarjala stališče, da nihče drug razen države ne more ustanoviti pokrajin, saj jim

z ustanovitvijo zagotovi tudi funkcionalnost, določi teritorij, naloge, sredstva in organiziranost (Gologranc 2009, 132). Po spremembi ustave smo bili priča poskusu premika na področju uvajanja pokrajin, ko so junija 2008 na posvetovalnem referendumu volivci odločali o območju pokrajin in ponekod tudi o imenu le - teh. Na ta način je želela takratna vlada dobiti osnovo za pripravo zakonskega predloga o pokrajinah, vendar je tudi ta poskus propadel.

Bistvo regij je v oblikovanju vsaj minimalne kritične mase razvojnih potencialov – proizvodnje, infrastrukture, financ, institucionalne infrastrukture, naravnih virov, tehnološkega razvoja, kadrov, izobraževanja, usposabljanja, sodobnega upravljanja ter hitrejšega in skladnejšega razvoja. Osrednja ustanova uspešnih regij bi morale biti po mnenju Sočana (2003, 126) specializirane univerze. Razvojna zasnovanost regij bi morala temeljiti predvsem na sinergiji med obstoječimi potenciali in razvojem okolja, saj bi omogočala nenehno krepitev potencialov in s tem konkurenčnost posamezne regije. Tako se tudi pričakuje, da se v svetih regij zbere potencial gospodarstvenikov, predstavnikov vseh socialnih partnerjev, strokovnjakov v regiji, saj konsenz vodi k uspehu. Če bi slovenske regije temu sledile, potem bi oblikovali le tri regije. Druga možnost po mnenju Sočana (*prav tam*) pa je večje število regij, ki ne bodo mogle odigrati razvojne vloge in se bodo ukvarjale predvsem s koordinacijo lokalnih skupnosti na višji ravni. S tem bi RS dobila le dodatno raven administrativnega upravljanja, ki ne bi prinesla nikakršne razvojne koristi, razen stroškov. Z velikim številom občin v RS se le še nadaljuje oženje njihove razvojne perspektive in odpira prostor razpršenosti (Premzl 2004, 58).

5 ANALIZA IZBRANIH REGIONALNIH RAZVOJNIH PROGRAMOV PO MODELIH TRAJNOSTI

5.1 Primerjava razvojnega stanja Ljubljanske urbane regije, Gorenjske regije in Zasavske regije do leta 2007

V tej točki analiziram stanje vseh obravnavanih regij v obdobju pred letom 2007. Kasneje bom analizo navezala tudi na implementacijo projektov iz RRP in smernic, ki so jih nosilci regionalne politike načrtali za obdobje 2014–2020.

a) LUR

LUR ni največja regija, pokriva 13 % slovenskega ozemlja, je pa najmočnejša, saj vključuje poleg štiriindvajsetih sosednjih občin tudi glavno mesto Ljubljano. Regija leži v osrednjem delu Slovenije ter vključuje občine Borovnica, Brezovica, Dobrepolje, Dobrova – Polhov Gradec, Dol pri Ljubljani, Domžale, Grosuplje, Horjul, Ig, Ivančna Gorica, Kamnik,

Komenda, Litija, Ljubljana, Logatec, Lukovica, Medvode, Mengeš, Moravče, Škofljica, Šmartno pri Litiji, Trzin, Velike Lašče, Vodice in Vrhnika. V regiji živi skoraj četrtina vsega prebivalstva RS, kar je nekaj manj kot 500.000 ljudi ter ima tako tudi največjo gostoto poselitve. LUR je tako z Ljubljano izobraževalno, gospodarsko, kulturno, sodno in upravno središče celotne Slovenije. Je tudi prometno stičišče RS, saj se tu stikajo tako cestni kot avtobusni in železniški promet, kar pa vpliva tudi na slabšo kakovost okolja, zlasti zraka, predvsem v Ljubljani. Regija je imela v času nastajanja RRP poleg Gorenjske regije edina pozitiven naravni prirastek, vendar se je kljub temu tudi na njenem območju prebivalstvo staralo. Izobrazbena struktura je boljša kot v ostalih statističnih regijah. V začetku enaindvajsetega stoletja je bila za LUR značilna suburbanizacija, izseljevanje iz mesta ter priseljevanje ljudi v okoliške občine. Stanje komunalne infrastrukture je bilo ocenjeno kot dobro, slabše pa je bilo stanje v turistični infrastrukturi. V LUR spada 22 % območja pod Naturo 2000, kar je manj od drugih regij v Sloveniji. Je pa LUR najbolj gospodarsko razvita regija pri nas, ki je v letih nastajanja RRP 2007–2013, imela nadpovprečno visoko dodano vrednost na zaposlenega (skoraj 60 % več od slovenskega povprečja) ter nadpovprečne plače. Zanimivo je, da je kar četrtina družtev v RS registrirana na območju LUR.

Pripravljalci RRP so kot temeljne izzive izpostavili pomen kakovosti življenja za vse prebivalce regije ter urejanje prostora in javnega prometa, kar pa je neposredno povezano tudi z nacionalnimi politikami na tem področju. Projekti v RRP so v prvi vrsti izpostavljali dodano vrednost za celotno regijo ter projekte, za katere je potrebno vključevanje in povezovanje regionalnih partnerjev, izključevali pa so lokalne projekte. V SWOT²² analizi so izpostavili več področij, in sicer okolje, prostor, komunalne storitve, izobraževanje, gospodarstvo in kulturo. Med ključnimi priložnostmi so izpostavili razvoj somestij in funkcionalno zakroženih naselij ter kvalitetno upravljanje prostora s sodelovanjem več občin, sodelovanje med izobraževalno sfero in gospodarstvom, odpiranje javnih raziskovalnih inštitucij za prenos znanja, razvoj tehnoloških parkov in inkubatorjev v sodelovanju s srednjimi šolami, povezovanje kulturnih ustanov ter razvoja kulturnega turizma in prepoznavanja kulture kot stične točke za razvoj identitete regije. Ključni cilji, zabeleženi v RRP, so bili:

- delujoče somestje z urejenimi javnimi površinami in javnim prometom,
- ustvarjalni ljudje in uspešna podjetja, ki bodo povečala dodano vrednost na zaposlenega za 10 %,

²² SWOT analiza je običajna metoda pri pripravi strateških dokumentov, s katero preučimo štiri vidike posameznega področja. Le-ta so: prednosti (strengths), slabosti (weaknesses), priložnosti (opportunities), nevarnosti (threats).

- postati regija z evropsko prestolnico, kjer je kakovost življenja najvišja v Evropi.

Ukrepi, ki so bili predvideni za doseg zgoraj naštetih ciljev so dostopnost za kakovostno življenje, ohranjena dediščina, načrtovanje za zagotovitev kakovostnega življenjskega prostora, učinkovite komunalne storitve, enake možnosti – prispevek h konkurenčnosti regije, kultura kot konkurenčna prednost regije, e - uprava ter podporno okolje za podjetništvo. Vizija LUR je bila, da le-ta postane »somestje, prepleteno z naravo. Regija bo s spodbujanjem ustvarjalnosti in sodelovanja dosegla visoko konkurenčnost v svetu in visoko kakovost življenja. Položaj Ljubljane kot »evropske prestolnice« se bo odražal v celotni regiji«.

Slika 5.1: Občine v LUR



LUR sogovorniki vidijo kot najbolj razvito regijo v RS, ki skupaj z Ljubljano kot glavnim mestom združuje tudi največ človeških virov, ki tudi v prihodnje omogočajo njen nadaljnji razvoj in primarno vlogo. Lesjak kot edini izpostavi, da je sistem ocenjevanja stopnje razvoja regij napačen in nepravičen, saj obstaja razlika med statistikami in realnim stanjem. Zaznavajo sicer relativno velik razkorak med glavnim mestom in podeželsko okolico, saj je po osamosvojitvi prišlo do t. i. procesa desitizacije, ko se je prebivalstvo iz Ljubljane selilo na obrobje, v sosednje občine, kar danes povzroča velik vsakodnevni prometni pritisk na glavno mesto, ki je tudi sicer slovensko prometno vozlišče, saj se tu stikata železniški in cestni promet. Industrija v regiji nikoli ni bila prioriteta, se je pa veliko vlagalo v razvoj infrastrukture. Manko zaznavajo predvsem na področju kmetijstva, kjer druge regije dobijo

veliko več sredstev kot LUR. Sogovorniki so kot potencial regije izpostavili človeške vire v povezavi z univerzo in razvojem slovenske »silicijeve doline«, samooskrbo, uporabo obnovljivih virov energije, razvoj prometnih projektov in javnega potniškega prometa, turizem, upravljanje z vodami. Koordinator RRP za LUR je izpostavil še vedno večjo naklonjenost državne ravni manj razvitim regijam. Kljub temu, da je LUR zelo nehomogena, zaradi Ljubljane kot centra dobi manj sredstev kot druge regije. Naloga RRA v tem obdobju je bila predvsem poraba danih sredstev v smeri vlaganj v trajnostno mobilnost, komunalo in drugo infrastrukturo.

b) Gorenjska regija

Gorenjsko regijo sestavlja osemnajst občin - Bled, Bohinj, Cerklje na Gorenjskem, Gorenja vas Poljane, Gorje, Jesenice, Jezersko, Kranj, Kranjska Gora, Naklo, Preddvor, Radovljica, Šenčur, Škofja Loka, Trzič, Železniki, Žiri in Žirovnica. Regija leži na severozahodu Slovenije in meji na Avstrijo in Italijo ter pokriva 9,9 % celotnega ozemlja RS, kar jo uvršča na šesto mesto po velikosti med statističnimi regijami. Zanimivo je, da 46 % njene površine pokrivajo gozdovi, 44 % ozemlja spada v Naturo 2000, kar 40 % regije pa leži višje od tisoč metrov nadmorske višine. Vse to prinaša tej regiji določene specifike, prednosti pa tudi slabosti. V regiji živi okrog 200.000 prebivalcev, kar jo uvršča na četrto mesto v RS po tem merilu, vendar pa se tudi tu prebivalstvo naglo stara. Izobrazbena struktura je bila v času nastajanja RRP primerljiva z povprečjem v RS, podpovprečni pa sta bili dodana vrednost na zaposlenega ter plače. Stopnja poseljenosti je podpovprečna, predvsem na račun neurbanih področij. 40 % ljudi je živel v urbanih naseljih, opaziti pa je bilo trend selitev iz teh središč - Kranja, Jesenic, Trziča ter Škofje Loke. Prometna umeščenost regije je relativno dobra, saj skozi poteka deseti avtocestni in železniški koridor, ki Slovenijo povezuje z Avstrijsko Koroško ter delno z Italijo, hkrati pa je tu locirano tudi največje slovensko letališče na Brniku. Pomembna značilnost Gorenjske regije so naravne danosti oz. kapital ter dejstvo, da je to izvorno območje reke Save, kar daje regiji možnost uporabe kakovostne vode in zraka. Vse to vpliva tudi na razvoj turizma, saj je regijo v letu 2003 obiskalo letno okrog pol milijona turistov, od tega 76 % tujih. To znaša petino vseh turistov, ki so letno obiskali RS. Najpomembnejša turistična središča so Bled, Kranjska Gora in Bohinj. Pomembna razlika v primerjavi z drugimi regijami je tudi ta, da je na Gorenjskem več zaposlitev v gozdarstvu in kmetijstvu in da le-te ob dopolnilnih dejavnostih omogočajo visoko stopnjo poselitve podeželja. Kljub temu je bila Gorenjska regija na predzadnjem mestu znotraj Zahodne

kohezijske regije v RS. Glavni cilj regije 2007–2013 je bilo preiti iz industrijske regije v regijo, ki ustvarja razvojne trende, se usmerja v storitveno in informacijsko dejavnost.

Pripravljalci RRP so priložnosti regije zaznali predvsem v lokaciji, ki omogoča razvoj turizma in podjetništva, v dostopnem in kakovostnem okolju za ljudi in potencialne investitorje, v povezovanju tehnološkega razvoja, turizma, kmetijstva, izobraževanja, raziskovanja in gospodarstva, v pomenu človeških virov, pri naravni dediščini, pri dostopu do obnovljivih virov energije, v aktivnem podeželju in mrežnem konceptu povezovanja v regiji, saj le-ta nima zgolj enega centra. Pomemben vpliv je tudi bližina Ljubljane, priložnost pa predstavlja odpiranje v svet, predvsem krepitev sodelovanja s čezmejnima pokrajinama Furlanijo Julijsko krajino in Avstrijsko Koroško, ustanavljanje novih naravnih parkov, javno-zasebno partnerstvo ter ustanavljanje pokrajin. Proces ustanavljanja pokrajin in sonaravni razvoj sta omenjena le v tem RRP, od treh preučevanih, vendar RRP večjih korakov na teh področjih kljub temu ne predvideva. Prav tako je v RRP izpostavljena potreba po prestrukturiranju gospodarstva ter spodbujanju podjetništva v turizmu, po izgradnji četrte razvojne osi na relaciji Ljubljana – Škofja Loka – Goriška ter po izboljšanju sistema javnega prometa. Cilji, ki so si jih zastavili v okviru RRP, so bili:

- ustvariti gospodarsko dinamično regijo,
- razviti kakovostno usposobljene in ustvarjalne ljudi/kadre,
- ohraniti poseljenost alpske krajine, čisto naravo ter zagotoviti visoko kakovostne življenjske pogoje, povezano in strpno skupnost.

V RRP so oblikovali t. i. razvojno prednostno usmeritev – 4T, ki vključuje tehnologijo (poslovne lokacije, podjetništvo in inovativnost), talente oz. talentiranost (ustvarjalnost, zaposlovanje, znanje, bogastvo razlik), turizem (turistična regija, potenciali, narava, šport, kultura), trajnostni razvoj (aktivno podeželje, vasi, mesta, ohranjanje narave, okolje, energija). Vizija regije je bila *»Prihodnjo Gorenjsko gradimo kot skupnost, kjer bodo v zdravem alpskem okolju ljudje želeli delati, živeti in se zabavati, kjer bomo lahko v polnosti uresničevali svojo ustvarjalnost in podjetniške ideje. Združili bomo vse svoje človeške, naravne, kulturne in razvojne potenciale, da se uvrstimo med najuspešnejše regije v Alpah.«* V RRP Gorenjske regije so v primerjavi z RRP LUR ukrepi povezani s trajnostnim razvojem oz. ga vsaj omenjajo, čeprav ga ne obravnavajo kot celoto vseh štirih področij, ampak le okoljsko in gospodarsko komponento, pozabljajo pa na ostali dve. Tako sta ga opisali tudi sogovornici na RRA za Gorenjsko regijo.

Slika 5.2: Občine v Gorenjski regiji



V primerjavi z LUR je razvoj Gorenjske regije ravno obraten. Pred osamosvojitvijo je bila to močna regija, s pomembnimi industrijskimi centri, kot so bili Kranj, Škofja Loka, Jesenice in Tržič, po njej pa je skoraj vsa industrija propadla. Tudi turizem, ki je bil vseskozi pomemben, je zaradi desetdnevne vojne doživel šok oz. upad, vendar si je že opomogel in že nekaj let beleži rast. Tudi ta regija, podobno kot LUR, je zelo nehomogena, saj so pričakovanja in načrti razvoja med npr. Kranjem in Bohinjem zelo različni. Koren je celo dejal, da Gorenjska regija razmišlja z možgani Kranja, ne manjših občin, kot je npr. Bohinj. Težko najdejo skupne točke, pri katerih se župani lahko poenotijo. Izziv je tudi v tem, da npr. TNP leži v dveh različnih regijah in zato se morajo glede vlaganj v park usklajevati z vsemi občinami, ki so del TNP, in z dvema RRA. Potencial regije sogovorniki vidijo predvsem v trajnostnem turizmu, v kmetijstvu in samooskrbi, v lesu ter trajnostni mobilnosti. Zavedajo se, da gospodarske moči, kot jo je imela regija nekoč, ne bo več. Predstavnici RRA sta prepričani, da je bil RRP za obdobje 2007–2013 dober, njegova realizacija je bila slabša.

c) Zasavska regija

Zasavska regija je najmanjša (pokriva 1,3 % površja RS) med dvanajstimi slovenskimi statističnimi regijami, saj obsega le tri občine, Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. V novi finančni perspektivi 2014–2020 naj bi v regiji prišlo do spremembe, saj bi se ji na lastno prošnjo želela priključiti občina Litija, vendar pa EU te spremembe še ni odobrila. Zato Litija ostaja v LUR in tako v zahodni kohezijski regiji. Za Zasavje je značilna stara industrijska

struktura, ki je vplivala tudi na nastanek širših področij z degradiranimi površinami ter zaostajanje gospodarstva. Prav tako je nizek delež kmečkega prebivalstva. Regija šteje okrog 45.000 prebivalcev, kar znaša 2,3 % slovenskega prebivalstva, in velja za eno najbolj ogroženih. Je druga najgosteje poseljena regija in le četrtino ozemlja predstavljajo kmetijske površine. Njeno prometno omrežje je povprečno, velja za prometno prehodno regijo. Izzivi, s katerimi se regija srečuje vse od osamosvojitve, so stalni upad prebivalstva, zaradi selitev v večja središča, kot sta Ljubljana in Celje, in zaradi negativnega prirastka, visoka stopnja brezposelnosti (v zadnjih petnajstih letih je izgubila okrog 4.000 delovnih mest), ter slabša kakovost zraka, ki se vleče vse od časov težke industrije. Njen BDP na prebivalca in mesečni prejemki so pod slovenskim povprečjem. Njene priložnosti so v razvoju netipičnih panog, kot so npr. turizem, večja prepoznavnost obeh krajinskih parkov, IKT (podjetje Dewesoft je svetovno znano) ter tudi kmetijstvo.

Leta 2000 je bil sprejet Zakon o postopnem zapiranju rudnika Trbovlje–Hrastnik in o razvojnem prestrukturiranju regije (ZPZRTH), ki je regiji zagotavljal sredstva za prestrukturiranje in na katerega se je večina opirala. Prvotni zakon je določal zapiranje do leta 2018. Zakon o uravnoveženju javnih financ (ZUJF) (48. člen) je rudniku za dve tretjini zmanjšal sredstva in skrajšal časovni okvir za zaprtje zgolj do leta 2015. Zaradi rudarske stavke v marcu 2014 je tedanja vlada zagotovila dodatna sredstva za zapiranje rudnika, zato je zaprtje sedaj ponovno načrtovano, kot je bilo prvotno, za leto 2018.

Iz vseh zgoraj naštetih razlogov lahko ugotovimo, da bi Zasavje moralo svoje priložnosti iskati izven poznanih smernic, npr. energetike. V RRP so bile izpostavljene naslednje priložnosti – prestrukturiranje, tehnološke raziskave in razvoj, revitalizacija degradiranih območij, zaposlovanje mladih, razvoj območij Nature 2000, večje izkoriščanje naravnega in kulturnega potenciala ter zgodovinske dediščine, nova delovna mesta na podeželju, vključitev v tretjo razvojno os, povezava ekologije in zdravja, večji vpliv nevladnega sektorja na trajnostni razvoj v regiji, povečanje privlačnosti za tujce, internacionalizacija podjetij, razvoj socialnega podjetništva, spodbujanje in urejanje javnega prometa.

Vizija Zasavja, kot so si jo zastavili pripravljavci RRP, je bila, da bo Zasavska regija »med slovenskimi še naprej najmanjša po površini in številu prebivalcev, po svoji gospodarski uspešnosti, razpoložljivem znanju, urejenem okolju in kakovosti življenja pa bo velika. Gospodarstvo bo po strukturi in kazalnikih uspešnosti postalo primerljivo z gospodarstvom v zdaj še bolj razvitih sosednjih okoljih. Izboljšala se bo demografska podoba regije; zaposlenost, starostna in izobrazbena struktura prebivalstva. Naravno okolje bo čistejše in bolj urejeno, raba prostora premišljena. Kakovost življenja – zdravstveno in socialno varstvo,

razvitost infrastrukture, možnosti na področju učenja, kulture in zabave – bo privlačna za prebivalce Zasavja in goste od drugje«. Cilji regije za obdobje 2007–2013 so bili (RRP 2007, 40–1):

- Zasavje odprta, prijazna in v širšem okolju razpoznavna regija, z visoko kvaliteto življenja za vse prebivalce,
- gospodarski razvoj regije bo temeljil na podpori razvoju obstoječih zdravih podjetniških jeder in na vzpostavitvi razvojne infrastrukture za podporo razvoju novih dejavnosti, na pospeševanju podjetništva, tehnoloških in inovacijskih jeder in na izobraževalnih ter razvojnih organizacijah,
- osredotočenje na maksimalno izrabo ustvarjalnih potencialov posameznikov, njihovih znanj, veščin in zmogljivosti,
- izboljšanja stanja okolja in smotrna raba prostora,
- zmanjšanje razvojnega zaostanka regije,
- izboljšanje kakovosti življenja,
- ohranjanje naravne danosti in biotske pestrosti z okolju prijaznim kmetovanjem,
- povečanje podjetniške aktivnosti in inovativnosti ter povečanje števila delovnih mest na podeželju.

Slika 5.3: Občine v Zasavski regiji



Podobna zgodba kot na Gorenjskem je tudi v Zasavju. Pred letom 1991 je bila to ena izmed najbolj razvitih regij v Jugoslaviji. Nosilec razvoja je bila težka industrija (rudnik, energetika, strojna industrija itd.), zato je bilo podjetništvo potisnjeno v ozadje in se mu v tistem času ni namenilo večje pozornosti oz. podpore, kar sta izpostavila tudi sogovornika iz podjetniško-

obrnih zbornic Trbovlje in Hrastnik. Po osamosvojitvi je sledil propad skoraj celotne težke industrije, rudnik Zagorje je zaprt, rudnik Trbovlje–Hrastnik pa v zapiranju, močno se je dvignila brezposelnost, giblje se okrog 17 %. Prestrukturiranje še ni končano, saj so v letu 2015 v likvidacijo poslali še Termoelektrarno Trbovlje (TET). Prav tako pa je proizvodnjo ustavila tovarna Lafarge cement. Potencial, ki ga sogovorniki vidijo, so predvsem v smeri (kmečkega) turizma, zelenih delovnih mest v povezavi z uspešnimi visoko tehnološkimi podjetji, kot sta npr. Dewesoft in Chipolo, in v uporabi znanja iz lesne industrije (npr. Svea). Ena izmed sogovornic je izpostavila, da naj regija postane kakovostno spalno naselje, če nekega razvojnega preboja ni pričakovati in če se večina ljudi vozi na delo v druge regije. Predstavnica RRA razmišlja podobno, vendar ne poda nobenih prebojnih idej, kako naprej.

5.2 Analiza RRP po modelih trajnosti

Ta del se nanaša na peto fazo trajnostne regionalne politike oz. njenih programov, t. j. vrednotenje politike trajnostnega razvoja, o kateri govorim v poglavju 2.5. Tu analiziram RRP LUR, gorenjske in Zasavske regije s pomočjo v teoretičnem delu predstavljenih metod - metode štirih kapitalov in metode trajnostne rože. Za obe metodi obstajata matriki, s pomočjo katerih lahko vrednotimo ukrepe različnih razvojnih programov in ocenimo, kako izbrani ukrepi vplivajo na razvoj posameznega območja. Pri izboru indikatorjev in usmeritvi uporabe obeh metod sem sledila v literaturi predlaganim izhodiščem. Tako sem pri metodi štirih kapitalov za gospodarski kapital uporabila indikator BDP na prebivalca in indikator rasti naložb, pri človeškem kapitalu sem izbrala indikator števila študentov na število prebivalstva ter indeks staranja prebivalstva, pri socialnem kapitalu sem preučevala vpliv na indikator stopnje brezposelnosti v regiji ter migracijski indeks, pri naravnem kapitalu pa sem se osredotočila na izdatke za okolje ter število novih komunalnih priključkov. Vsak ukrep se nato vrednoti, ali ima pozitiven, negativen, mešan ali nevtralen vpliv na izbrane indikatorje. Negativnega vpliva nisem uporabila, saj posameznih ukrepov in njihove dejanske implementacije ne poznam v celoti, zato sem ocenila, da je ocena nevtralnega vpliva najprimernejša. Ob tem menim, da si nihče od odločevalcev dandanes ne predlaga ukrepov, ki bi lahko imeli negativne vplive na katerega izmed delov trajnostnega koncepta.

Analizirala sem vse tri RRP, nekatere ukrepe v njih je bilo potrebno združiti, saj so bili za to analizo preveč razdrobljeni. Vrednotenje vpliva ukrepov temelji na subjektivni presoji, pri ocenjevanju pa sem sledila tudi predlogom avtorjev, ki sta ti dve metodi uveljavili. Vse ugotovitve, ki sem jih pridobila s pomočjo obeh metod in ki jih predstavljam v nadaljevanju, sem povezala tudi z izsledki intervjujev. Želimo si, da bi večina dokumentov, predvsem pa

razvojna gibanja, šla v smeri t. i. idealnega modela, ki izpostavlja predvsem celostno medsektorsko povezovanje, spremembe v zadovoljevanju potreb in v vzorcih potrošnje, decentralizacijo institucij na vseh ključnih trajnostnih področjih, medgeneracijsko sodelovanje, zaščito biotske raznovrstnosti, samozadostnost, skupinske strukture in nadzor od spodaj navzgor ter večanje pomena civilne družbe. Vendar pa večina dokumentov ostaja na ravni modela šibke trajnosti, le del pa jih že lahko uvrstimo v model močne trajnosti. V nadaljevanju razvrščam v te modele preučevane RRP.

5.2.1 Stopnja trajnosti v RRP LUR

V tem podpoglavju ocenjujem trajnostno zasnovanost ukrepov RRP LUR po metodi štirih kapitalov in po metodi trajnostne rože s pomočjo obstoječih matrik. Namen ocene različnih RRP je ugotoviti, v kolikšni meri je bil koncept trajnostnega razvoja vpeljan v ukrepe in v kolikšni meri je posledično zasnovan trajnostno.

RRP LUR ni podajal odgovorov na vse probleme, ki so v regiji nastali v preteklosti, ampak je izpostavljal razvojne priložnosti za obdobje 2007–2013. Ob tem je potrebno omeniti, da se je vsaka izmed obravnavanih regij priprave RRP lotila na svoj način, zato je bilo potrebno nekatere podatke prilagoditi tako, da jih je mogoče primerjati med seboj. RRA LUR je kot prioritete v RRP izpostavila promet, ohranjanje dediščine, zagotavljanje kakovosti življenjskega prostora, učinkovite komunalne storitve, enake možnosti in prispevek h konkurenčnosti, kulturo kot prednost regije, e-upravo ter podjetništvo.

Preglednica 5.1: Matrika učinkov uresničevanja prioritet RRP LUR po štirih regionalnih kapitalih

Prioritete	Ukrepi	Gospodarski kapital		Človeški kapital		Socialni kapital		Naravni kapital		Skupaj
		BDP na prebivalca	Rast naložb	Število študentov v na število prebivalcev	Indeks staranja	Stopnja nezaposlenosti	Migracijski indeks	Izdatki za okolje	Kanalizacijski priključki	
Promet	Regijska zasnova prostorskega razvoja	+/-	+/-	0	0	+/-	+	+	+	+
	Oblikovanje organa povezovanja	0	+/-	0	0	+/-	+	+/-	0	0
	Ureditev skupnih vozniških redov in povezovanja s parkiranjem	0	+	0	0	0	+	+/-	0	0
	Ureditev in izgradnja vozlišč na	0	+	0	0	+	+	+/-	0	+

	železniških postajah in postajališčih									
	Prilagoditev oblik javnega prevoza na podeželju in na suburbanih delih regije	0	+	+	0	+	+	+/-	0	+
	Gradnja zmogljivejših oblik javnega prevoza	+	+	+	0	+	+	+/-	0	+++
Skupaj po prioriteti		0	+	0	0	0	+	+/-	0	0
Ohranjanje dediščine	Načrtovanje in upravljanje Krajinskega parka Ljubljansko barje	+	+	0	0	+	+/-	+	+	+++
	Načrtovanje in upravljanje Regijskega parka Kamniško - Savinjske Alpe	+	+	0	0	+	+/-	+	+	+++
	Priprava programa upravljanja malih zavarovanih območij	+	+	0	0	+	+/-	+	+	+++
	Izgradnja kulturno - turističnih poti (kolesarjenje, hoja)	+	+	0	0	+/-	+	+	+	+++
	Povezovanje kulturne dediščine za dvig konkurenčnosti	+	+	0	0	+/-	0	+	0	+
	Izpeljava projektov na podeželju (čebelarstva, deželna zelišča, energijske točke itd.)	+	+	+	0	+	+	+/-	+	+++
	Oblikovanje evropske šole mojstrskih znanj (muzeji na prostem)	+	+	+	+	+	+	+/-	+/-	+++
	Oblikovanje muzejev na prostem	+	+	0	0	+	+	+/-	+/-	++
	Skupaj po prioriteti	+	+	0	0	+	0	+	+	++
	Razvoj zasnove prostorskega razvoja,	+	+	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+	+

Načrtovanje za zagotavljanje kakovosti življenjskega prostora	vključujoč prometne mreže									
	Razvoj urbanih območij v regiji (mestna, vaška jedra)	0	+	0	+/-	+/-	+	+/-	+	+
	Varovanje vodnih virov (Vrsaj, Brest)	0	+	0	0	+	0	+	+	++
	Izgradnja kolesarske infrastrukture v mestnih in primestnih območjih	0	+	0	0	+/-	+	+/-	0	0
	Ureditev mreže vodnih poti (Ljubljansko Barje, Pšata, Kamniška Bistrica)	0	+	0	0	+/-	+	+	+	++
	Uvedba biomase (pilotni projekt)	0	+	0	0	+/-	0	+	0	0
	Izgradnja ekohiše (pilotni projekt)	0	+	0	0	+	0	+	+	++
	Sanacija nekdanjih rudarskih območij	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
Skupaj po prioriteti		0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
Učinkovite komunalne storitve	Priprava operativnega programa ravnanja z odpadki v regiji	0	+	0	0	0	0	+	+	+
	Ureditev odvajanja in čiščenja odpadnih voda v porečju Ljubljanice, Kamniške Bistrice, Pšate in Krke	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Priprava operativnega programa povezovanja vodnih sistemov	0	+	0	0	0	0	+	0	0
	Povezovanje komunalnih podjetij za učinkovitejša storitve	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Izvajanje ozaveščanja prebivalcev	0	+	0	0	0	0	+/-	+/-	0
Skupaj po prioriteti		0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Ureditev centrov za vse	0	+	0	+	+	0	0	++	

Enake možnosti in prispevek h konkurenčnosti regije	generacije									
	Ureditev problematike medvrstniškega nasilja	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ureditev stanovanjskih razmer	0	+	0	+/-	+/-	+/-	0	+	0
	Ureditev rekreacijske infrastrukture za osebe s posebnimi potrebami	0	+	0	0	0	+	+/-	0	0
Skupaj po prioriteti		0	+	0	0	0	+	0	0	0
Kultura kot konkurenčna prednost regije	Spodbujati povezovanje v kulturi	+	+	0	0	+/-	+/-	0	0	0
	Oblikovanje pisateljskih taborov	0	0	0	0	0	+	0	0	0
	Povezovanje kulturne produkcije v regiji	+	+	0	0	+/-	+	0	0	+
	Knjiga v javnem interesu	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skupaj po prioriteti		+	+	0	0	+/-	+	0	0	0
E-uprava	Oblikovanje informacijskega portala za občane	0	0	0	0	+/-	0	0	0	0
	Izboljšati elektronsko poslovanje z občani	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Postaviti širokopasovno IKT omrežje	0	+	0	0	0	0	+/-	0	0
	Oblikovati inovativno lokalno skupnost	0	+	+	+/-	+	+/-	0	0	+
	Združevanje lokalnih razvojnih fundacij	0	+	0	0	+/-	+/-	0	0	0
Skupaj po prioriteti		0	+	0	0	0	0	0	0	0
Podporno okolje za podjetja	Regija znanja za podjetnike	+	+	+	+/-	+	+	+/-	0	+++
	Urejena infrastruktura in prenos znanja (tehnološki parki, inkubatorji, poslovne cone)	+	+	+	+	+	+/-	+/-	+	+++
	Promocija podjetništva	0	+	0	0	+	+	0	0	+
	Povezovanje poslovnih con za podporo in trženje	+	+	0	0	+	+	0	0	++
	Povečanje turistične infrastrukture za podporo	+	+	0	0	+	+	+/-	0	++

	razvoju trženja turizma									
	Izobraževanje podjetnikov za razumevanje globalnih trgov	+	+	0	0	+	+	+/-	0	++
	Skupaj po prioriteti	+	+	0	0	+	+	+/-	0	+
	Skupaj	++		0		++		+		

S pomočjo matrice sem ovrednotila učinke uresničevanja vseh izbranih prioritiet na kapitale v RRP LUR. Lahko rečem, da RRP LUR dosega stopnjo šibke trajnosti, saj je povezovanje različnih ukrepov med seboj še vedno bolj ali manj formalno, uvajajo se manjše spremembe vzorcev potrošnje (samozadostnost), predlagajo nadomeščanje neobnovljivih virov z obnovljivimi (biomasa, ekohiše), vloga civilne družbe pa še ni zaželeni ravni. Pri prioritetah je po pričakovanju po trajnosti najbolj ocenjena prioriteta ohranjanja dediščine, ki vključuje razvoj turizma, upravljanje muzejev, krajinskih parkov regije in drugih zavarovanih območij. Po oceni trajnosti ji sledijo prioritete načrtovanja in zagotavljanja kvalitetnega življenjskega prostora, kamor spada upravljanje vodnih, kolesarskih poti, razvoj urbanih in vaških območij, varčna gradnja oz. obnove, nato še prioritete učinkovitih komunalnih storitev ter podpornega okolja za podjetja. Komunalne storitve se nanašajo predvsem na upravljanje odpadkov, odpadnih voda, na vodne sisteme ter ozaveščanje, podporno okolje za podjetništvo pa na povezovanje poslovnih con, urejeno infrastrukturo ter prenos znanj. Večjega vpliva na trajnost pa ne dosejajo prioritete na področju prometa, enakih možnosti ter konkurenčnosti regije, kultura kot konkurenčna prednost LUR ter e-uprava. Ocenila sem jih z nevtralno oceno. Presenetljivo je, da področje prometa ni dobilo pozitivne ocene, čeprav je bilo to eno izmed ključnih področij, v katerega so v obdobju 2007–2013 vlagali in ga tudi v intervjujih smatrali za najbolj trajnostno naravnane. Se je pa v intervjujih izkazalo, da napredek in učinke ukrepov na prometnem področju beležijo sedaj, osem let po uveljavitvi. Na podlagi tega vrednotenja lahko ugotovim, da si regija sicer prizadeva sprejemati ukrepe in podpira prioritete, v katere je trajnost vključena, da daje velik pomen ohranjanju okolja ter boljšemu gospodarjenju s prostorom, ki je bilo v preteklosti zapostavljeno, a si po drugi strani še vedno ne upa sprejemati pomembnejših ukrepov na področju prometa. To dejstvo je delno povezano tudi z delitvijo nalog med državo in občinami ter regijsko strukturo, ki tako rekoč, razen na pripravo teh dokumentov, nima vpliva.

V spodnji tabeli lahko vidimo, da je po kapitalih kot najbolj trajnostno ocenjeni učinek ukrepov pri gospodarstvu, kar je po eni strani nekoliko presenetljivo, vendar gre tu predvsem

za vpliv rasti naložb, ki so bile v okviru tega RRP predvidene v LUR. Sledi trajnost na področju naravnega kapitala, ki je vezana predvsem na večanje izdatkov za okolje v zadnjih letih v RS. Delno so pozitivno trajnostno ovrednoteni še ukrepi za spodbujanje socialnega kapitala, predvsem zaradi pozitivnega vpliva na migracijski indeks ter manj zaradi zmanjševanja brezposelnosti, slabše oz. nevtralnno pa je ocenjen vpliv na človeški kapital, saj ukrepi ne vplivajo na indeks staranja ter povečanje števila študentov glede na število prebivalcev. Ugotavljam, da pripravljavci RRP trajnostnega potenciala v človeških virih še ne dojemajo kot razvojno priložnost. RRP LUR ima tako priložnost, da v obdobju 2014–2020 in kasnejših obdobjih svoje ukrepe še bolj usmeri v trajnostni razvoj.

Preglednica 5.2: Matrika učinkov uresničevanja celotnega RRP LUR

Prioritete RRP	Trajnostni učinki				Skupaj (prioriteta)
	Gospodarski kapital	Človeški kapital	Socialni kapital	Naravni kapital	
Promet	+	0	+	+/-	+
Ohranjanje dediščine	++	0	+	++	++
Zagotavljanje kakovosti življenjskega prostora	+	0	+/-	++	+
Učinkovite komunalne storitve	+	0	+/-	++	+
Enake možnosti in prispevek h konkurenčnosti	+	0	+	0	0
Kultura kot prednost regije	++	0	0	0	0
E-upravo	+	0	0	0	0
Podjetništvo	++	0	++	+/-	+
Skupaj (po kapitalih)	++	0	+	+	+

Ker je vrednotenje razvojnih programov zahtevno in še ne tako dobro uveljavljeno in ker so metode predvsem kvantitativne, sem za analizo uporabila še drugo metodo, t. i. metodo trajnostne rože. Pri tej metodi sem se prav tako poslužila vnaprej pripravljene matrike in s pomočjo le-te ocenila ukrepe vseh treh obravnavanih RRP. Področja, ki jih matrika vsebuje, so gospodarstvo, okolje, družba in sociala, etične osnove, oblike soudeležbe, oblike povezav, subsidiarnost med različnimi ravni ter diverziteteta med različnimi pristopi. Vsako področje ima nato še od tri do osem podpodročij, ki se jih oceni kot pozitivno, nevtralnno ali negativno. Tako sem ocenila ukrepe vseh treh RRP. Ocene se nato seštejejo v točke za posamezno področje. V spodnji tabeli podrobneje predstavljam rezultate za RRP LUR.

Preglednica 5.3: Matrika trajnostnih elementov v RRP LUR po metodi trajnostne rože

KRITERIJI		- 1	0	1
1.	Gospodarstvo			
1.1	Podpora regionalnim gospodarskim krogom			x
1.2	Podpora oblikovanju novih kvalitetnih delovnih mest, novim oblikam dela in modelom		x	
1.3	Usmerjenost k inovativnemu okolju, produktom in procesom			x
1.4	Podpora procesom sodelovanja zaposlenih in socialna pravičnost na delovnem mestu	x		
1.5	Podpora atraktivnim lokacijam, inovativnemu okolju, mreženju gospodarskih subjektov			x
1.6	Gospodarna raba in nizka potrošnja redkih naravnih virov		x	
1.7	Izboljšanje finančnega stanja javnih in privatnih gospodarstev		x	

	Skupno število točk			2
2.	Okolje			
2.1	Zmanjšana raba prostora/zemljišč in pozidanost tal		x	
2.2	Zmanjšujejo uporabo neobnovljivih virov energije in potrošnje energije		x	
2.3	Pospešujejo okolju prijazne oblike prometa in zmanjšujejo prekomerno mobilnost			x
2.4	Podpora čim bolj naravnemu okolju in naravnim sestavinam urbanih območij		x	
2.5	Zmanjševanje obremenjevanja sestavin okolja – zrak, voda, prst			x
2.6	Podpora biotski raznovrstnosti in habitatom			x
2.7	Zmanjševanje potrošnje energije		x	
	Skupno število točk			3
3.	Družba in sociala			
3.1	Podpora sodelovanju prebivalstva, koeksistenci	x		
3.2	Pospešujejo kulturno, družbeno in regionalno identiteto		x	
3.3	Dvig kakovosti življenjskih razmer in kakovosti življenja			x
3.4	Podpora skrbi za zdravje		x	
3.5	Podpora občutku varnosti in izogibanje tveganjem		x	
3.6	Podpora povečanju trajnostnega razmišljanja in obnašanja			x
3.7	Podpora izobraževanju in možnostim za vse prebivalce			x
3.8	Prispevek k materialni varnosti prebivalstva			x
	Skupno število točk			3
4.	Etične osnove			
4.1	Enakopravnost med vsemi skupinami			x
4.2	Pospeševanje socialne kohezije		x	
4.3	Pospeševanje sosednjih in revnih regij	x		
4.4	Upoštevanje otrok, starejših		x	
	Skupno število točk			1
5.	Oblike soudeležbe			
5.1	Transparentna možnost sodelovanja	x		
5.2	Stopnja organiziranosti interesov		x	
5.3	Usmerjenost k ciljni diskusiji		x	
	Skupno število točk			- 1
6.	Oblike povezave			
6.1	Dialog in sodelovanje med različnimi skupinami		x	
6.2	Usklajevanje med različnimi interesi		x	
6.3	Pridobivanje in izmenjava informacij iz medijev		x	
	Skupno število točk			0
7.	Subsidiarnost med različnimi ravni			
7.1	Organizacijska svoboda na različnih delovnih področjih		x	
7.2	Podpore na področjih dela		x	
	Skupno število točk			0
8.	Diverziteta med različnimi pristopi			
8.1	Enakopravnost med javnimi in privatnimi inštitucijami		x	
8.2	Kombinacija različnih pristopov		x	
8.3	Kombinacija različnih pogledov in kultur			x
	Skupno število točk			1

Za RRP LUR se je po metodi trajnostne rože izkazalo, da sta najboljše ocenjeni področji okolja ter družbe in sociale (t. j. 3 točke). Ukrepi, ki so pri obeh področjih pripomogli k tej oceni, se navezujejo predvsem na zmanjševanje obremenjevanja vode, zraka in prsti, na podpora biotski raznovrstnosti, dvigu kakovosti življenjskih razmer in življenja, na usmeritev k trajnostnemu razmišljanju in obnašanju, na izobraževalne možnosti za prebivalce ter večjo materialno varnost prebivalstva. Tema področjema po oceni sledi gospodarstvo, ki je prejelo 2 točki, nato pa še etične osnove in diverziteta med različnimi pristopi, ki so prejele eno točko. Slabše so bila ocenjena področja oblik povezav, subsidiarnost med različnimi ravni ter oblike soudeležbe. Razlogi za to so, da ukrepi v RRP ne dajejo možnosti transparentnega sodelovanja vseh skupin pri razvoju regije, da ni podanih predlogov, kako usklajevati različne

interese ter kako učinkovito izmenjevati informacije med ljudmi. V primerjavi z metodo kapitalov je tu gospodarstvo ocenjeno nekoliko slabše, bolje pa sta ocenjeni področji okolja ter družbe in sociale, ki delno pokriva tako razvoj človeških virov kot socialo. Vsa področja, ki so v metodi trajnostne rože dodane, so ocenjene relativno slabo. Po tem lahko sklepamo, da koordinatorji in tisti, ki so pri pripravi RRP LUR sodelovali, izpostavljajo predvsem investicije in izobraževanje, manj pa se zavedajo pomena informiranja, diskusije, vključevanja prebivalcev v soodločanje ter povezovanje med različnimi ravni odločanja, zato so tu še vedno možnosti za napredek, kar je bilo zaznati tudi v intervjujih. Tudi po tej metodi lahko RRP LUR ocenim kot program, ki dosega šibko raven trajnosti.

5.2.2 Stopnja trajnosti v RRP Gorenjske regije

Kot že omenjeno, se je vsaka RRA priprave tega dokumenta lotila na svoj način, zato sem pri izluščenju ukrepov RRP Gorenjske izpustila naslove programov in podprogramov ter izpostavila zgolj prioritete in ukrepe. Ukrepe sem ponekod združila v enega, saj se podobni projekti nanašajo na več različnih lokacij. RRP Gorenjske je med prioriteta izpostavil štiri temeljna področja, t. i. 4T, in sicer tehnološki razvoj in podjetništvo, talente in talentiranost, turizem ter trajnostni razvoj. Kot posebno področje so zasnovali še podporo uresničevanju strategije 4T. To strategijo sestavlja 71 različnih ukrepov, medtem ko jih imata RRP LUR in Zasavska regija manj, okrog 50. Ta RRP je tudi edini, v katerem je bil trajnostni razvoj posebej izpostavljen kot prioriteta, vendar pa je bil v celoti vezan na razvoj in vlaganja v infrastrukturo ter komunalno opremljenost regije, ne nanaša pa se na druge elemente trajnostnega razvoja. Pripravljalci trajnostnega razvoja niso dojeli kot povezave vseh komponent, niti ga ne dojemajo sedaj, sodeč po izjavah v intervjujih, kjer sogovornici pravita, da so trajnostni razvoj povezali predvsem z ohranjanjem narave oz. okolja in infrastrukturo, ostalih komponent pa ne omenjata. Vidijo pa trajnostni razvoj kot horizontalno načelo pri pripravi RRP 2014-2020.

Preglednica 5.4: Matrika učinkov uresničevanja prioritete RRP Gorenjske regije po štirih regionalnih kapitalih

Prioritete	Ukrepi	Gospodarski kapital		Človeški kapital		Socialni kapital		Naravni kapital		Skupaj
		BDP na prebivalca	Rast naložb	Število študentov v na število prebivalcev	Indeks staranja	Stopnja nezaposlenosti	Migracijski indeks	Izdatki za okolje	Kanalizacijski priključki	
Podpora	Učinkovita regija	0	+	0	0	+/-	0	0	0	0
	Regionalna	+	+	0	0	+	+	0	0	++

za uresničevanje prednostih usmeritev	razvojna mreža Gorenjske									
	Regionalni marketing/identiteta	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	E-Gorenjska	0	+	0	0	+/-	0	0	0	0
	Regijski prostorski razvoj (študije)	0	+	0	0	+/-	+	+/-	0	0
	Fleksibilna regijska finančna shema	0	+	0	0	+	0	+/-	0	0
Skupaj po prioriteti	0	+	0	0	+/-	0	0	0	0	
Tehnološki razvoj, podjetništvo in inovacije	Medicinsko – tehnološki park Gornik	+	+	+	0	+	+	+/-	+	+++
	IKT park Kranj	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	Tehnološki park Škofja Loka	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	Podjetniški inkubator za mlade Kranj	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	Podjetniški inkubator za mlade Radovljica	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	Tehnološko središče FIPROM Jesenice	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	ITP Izobraževalni tehnološki park Trzin	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	Tehnološki center za obutveno industrijo Slovenije, Žiri	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
	Spodbujanje podjetništva in prenosa znanj	+	+	+	0	+	+/-	+/-	0	++
	e-Vem točke, vavčersko svetovanje in usposabljanje	0	+	0	0	+/-	0	0	0	0
	Razvoj in proizvodnja CO Gorenjska	+	+	+	+	+	+/-	+/-	+	+++
	Razvojno prestrukturiranje zrelih industrij	+	+	0	0	+/-	+/-	+	+/-	+
	Razvoj poslovnih lokacij	+	+	+	+/-	+	+/-	+/-	+	+++
	Regeneracija območja FIPROM Jesenice	0	+	0	0	+/-	+/-	+	+	+
	Regeneracija območja bombažne predilnice in tkalnice Trzin	0	+	0	0	+/-	+/-	+	+	+
	Regeneracija industrijskega območja Kranj	0	+	0	0	+/-	+/-	+	+	+
	Regeneracija industrijskega območja Škofja Loka	0	+	0	0	+/-	+/-	+	+	+
	Poslovne cone Gorenjske	+	+	0	0	+	+	+/-	+	+++

Skupaj po prioriteti		+	+	+	+	+	+	+/-	+	+++
Talenti in talentiranost	Regijski izobraževalni sistem, Univerza Gorenjske	0	+/-	+	+	+/-	+	0	0	+
	Univerzitetni kampus Zlato polje	0	+	+	+	+/-	+	+/-	+	+++
	Gorenjska študentska shema	0	0	+	+	+	+	0	0	++
	Visoka šola za zdravstveno nego Jesenice	0	+	+	+	+/-	+	0	0	++
	Mrežni regijski medpodjetniški izobraževalni center	+	+	+	+	+	+/-	0	0	+++
	Regijski center vseživljenjskega učenja	0	0	+	+	+	+/-	0	0	+
	Center vseživljenjskega učenja Tržič	0	0	+	+	+	+/-	0	0	+
	Izobraževalno središče Škofja Loka	0	0	+	+	+	+/-	0	0	+
	Kariera Gorenjska (vse na enem mestu za načrtovanje kariere)	0	0	+	+	+	+/-	0	0	+
	Mreža neprofitnih socialnih podjetij	+	+	0	+/-	+/-	+/-	+/-	+	+
	Zaposlitveni center	0	0	+	+	+	0	0	0	+
	Bivalne skupnosti – 'Dom za vse'	0	+	0	+/-	+/-	+/-	+/-	+	0
	Skrb za starejše (ureditev domov za ostarele)	0	+	0	+/-	+/-	+/-	+/-	+	0
	Gorenjska - Zdrava regija	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kreativna Gorenjska (kultura, knjižnice, glasba)	0	+	0	0	+/-	0	0	0	0	
Skupaj po prioriteti	0	0	+	+	0	+/-	0	0	0	
Turizem	Menedžment destinacije Gorenjska (menedžment in informacijski sistem)	0	+/-	0	0	+/-	0	0	0	0
	Usposabljanje za potrebe turizma	+	0	+	0	+	+/-	0	0	+
	Menedžment športa in kulture	+	+	0	0	+/-	+	0	0	+
	Integralni turistični produkti	+	+	0	0	+/-	+	0	0	+
	Urejanje in upravljanje alpskih jezer	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Tematske in	0	+	0	0	+	+	+/-	+/-	+

	planinske peš - poti & parki									
	Konjeniške poti Gorenjske	0	+	0	0	+	+	+/-	+/-	+
	Kolesarske poti Gorenjske	0	+	0	0	+	+	+/-	+/-	+
	Muzeji, večnamenska središča za obiskovalce	+	+	0	0	+	+	+/-	0	+
	Ureditev večjih športnih centrov nacionalnega pomena (Planica, Pokljuka, Podmežakla itd.)	+	+	+	+	+	+	+/-	+/-	+++
	Ureditev golf igrišč	+/-	+	0	0	+/-	+	+/-	+	+
	Posodobitev smučarskih centrov	+	+	0	0	+/-	+	+/-	+	++
	Priprava dopolnilne ponudbe in manjših športno rekreativnih parkov	+	+	0	0	+/-	+	+/-	+	++
	Ureditev prometne infrastrukture za potrebe turizma	+	+	0	0	+	+	+/-	+	++
	Ureditev namestitvene infrastrukture (kampi, penzioni, hoteli)	+	+	0	0	+	+	+/-	+	+++
	Ureditev manjših družinskih in tematskih penzionov in hotelov	+	+	0	0	+	+	+/-	+	+++
	Ureditev večjih hotelsko - turističnih kompleksov	+	+	0	0	+	+	+/-	+	+++
	Skupaj po prioriteti	+	+	0	0	+	+	+/-	0	+
Trajnostni razvoj	Odvajanje in čiščenje odpadnih voda ter ureditev vodooskrbe v porečjih Save in Sore (čistilne naprave, kanalizacija, vodovodi)	0	+	0	0	0	0	+	+	+
	Ureditev celovitega ravnanja z odpadki	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Zasnova prometnega sistema in sistema javnega prometa	0	+	0	0	+	+	+/-	0	+
	Uredite Gorenjske turistične panoramske ceste	0	+	0	0	+	+	+/-	0	+
	Povečati	+	+	0	0	0	0	+	0	+

uporabo obnovljivih virov energije										
Povečati učinkovito rabo energije v industriji	+	+	0	0	0	0	+	0	+	
Obnova mestnih in vaških jeder	+	+	0	0	0	+	+	+	+++	
Razvoj naravovarstvenih projektov v Triglavskem narodnem parku	+	+	0	0	+	+	+	0	+++	
Nadaljevanje izvajanja projekta Karavanke Natura 2000	+	+	0	0	+	+	+	0	+++	
Zagon Kamniško - Savinjskega regijskega parka	+	+	0	0	+	+	+	0	+++	
Varovanje vodnih virov	0	+	0	0	0	0	+	+	+	
Oblikovanje centra podeželske odličnosti in vseživljenjskega učenja	0	+	+	0	+	+	0	0	++	
Ureditev zbirnega centra za biomaso	0	+	0	0	+	0	+	0	+	
Razvoj produktov višje kakovosti na področju lesne industrije	+	+	0	0	+	0	+/-	0	++	
Pomoč predelovalnim obratom	+	+	0	0	+	0	+/-	0	++	
Skupaj po prioriteti	+	+	0	0	+	0	+	0	+	
Skupaj	+		+		+		0			

Prioritete, ki v RRP Gorenjske regije po trajnosti najbolj izstopajo, so vsekakor tehnološki razvoj, podjetništvo in inovacije, saj izpostavlja predvsem vlaganja v tehnološko-razvojne parke in inkubatorje v skoraj vsaki občini regije. Te investicije so oz. bi imele v največji meri pozitiven učinek na rast naložb, prav tako pa tudi na rast BDP na prebivalca v regiji, v kolikor so bile oz. bi bile izvedene. Tej prioriteti po nižji stopnji trajnosti sledita prioriteta turizma, ki se nanaša predvsem na vlaganja v turistično infrastrukturo (zunanje površine, športni parki, tematske poti, ureditev hotelov, penzionov, kampov), kjer je ta regija najmočnejša po naravnih danostih in turističnih potencialih med vsemi obravnavanimi regijami, ter prioriteta trajnostnega razvoja. Sestavni del te regije je tudi TNP, ki je edino tako območje pri nas in na tej točki regiji prinaša prednost. Prioriteta trajnostnega razvoja pa je bila, kot že omenjeno, vezana predvsem na infrastrukturo, komunalno opremljenost in urejenost ter v večji meri izključuje tako družbeni kot kulturno-etični in gospodarski vidik.

Če pogledamo spodnjo preglednico z učinki uresničevanja celotnega RRP pa ugotavljam, da so ukrepi primerljivi in delno trajnostni tako pri gospodarskem kot pri človeškem in socialnem kapitalu. Pozitiven vpliv gospodarskemu kapitalu daje predvsem rast naložb, delno tudi rast BDP na prebivalca, ki je povezana s temi investicijami. Podobno je pri vplivu na socialni kapital, kjer so pozitivno ovrednoteni predvsem vplivi na zmanjšanje stopnje nezaposlenosti, delno tudi na migracijski indeks, čeprav ta vpliv ni velik, niti ni ključen. Predvsem pa je pozitivno, da je RRP Gorenjske regije v primerjavi z RRP LUR več poudarka dajal tudi človeškemu kapitalu in razvoju. Nekoliko presenetljivo so ukrepi najmanj trajnostno naravnani pri naravnem kapitalu, saj niso doprinesli k večjim spremembam pri izdatkih za okolje niti ne k novim kanalizacijskim priključkom. Tako lahko tudi ta program ocenim kot šibko trajnosten, saj tudi v tem dokumentu ni zaznati povezovanja različnih sektorjev, temveč gre za nabor želja posameznega sektorja, RRP predvideva veliko vlaganja v izobraževanje in izobraževalne centre, vendar je bila realizacija teh projektov slaba, pripravljavci izpostavljajo vlaganja v turizem, kar kaže na začetni premik k lokalni ekonomski samozadostnosti, prehod na obnovljive vire je delno zabeležen, prav tako pa civilni družbi še ni zagotovljena zadostna raven participacije, ki jo zahtevajo razvitejši modeli trajnosti.

Preglednica 5.5: Matrika učinkov uresničevanja celotnega RRP Gorenjske regije

Prioritete RRP	Trajnostni učinki				Skupaj (prioriteta)
	Gospodarski kapital	Človeški kapital	Socialni kapital	Naravni kapital	
Podpora za uresničevanje prednostnih usmeritev	+	0	+/-	0	0
Tehnološki razvoj, podjetništvo in inovacije	++	++	++	0	++
Talenti in talentiranost	0	++	+/-	0	+
Turizem	++	0	++	+/-	++
Trajnostni razvoj	++	0	+	+	+
Skupaj (po kapitalih)	+	+	+	0	+

Sledi ocena trajnosti RRP Gorenjske regije s pomočjo matrike trajnostne rože.

Preglednica 5.6: Matrika trajnostnih elementov v RRP Gorenjske regije po metodi trajnostne rože

KRITERIJI		- 1	0	1
1.	Gospodarstvo			
1.1	Podpora regionalnim gospodarskim krogom			x
1.2	Podpora oblikovanju novih kvalitetnih delovnih mest, novim oblikam dela in modelom			x
1.3	Usmerjenost k inovativnemu okolju, produktom in procesom	x		
1.4	Podpora procesom sodelovanja zaposlenih in socialna pravičnost na delovnem mestu	x		
1.5	Podpora atraktivnim lokacijam, inovativnemu okolju, mreženju gospodarskih subjektov			x
1.6	Gospodarna raba in nizka potrošnja redkih naravnih virov		x	
1.7	Izboljšanje finančno stanje javnih in privatnih gospodarstev		x	
	Skupno število točk		1	
2.	Okolje			
2.1	Zmanjšana raba prostora/zemljišč in pozidanost tal		x	
2.2	Zmanjšujejo uporabo neobnovljivih virov energije in potrošnje energije			x

2.3	Pospešujejo okolju prijazne oblike prometa in zmanjšujejo prekomerno mobilnost	x		
2.4	Podpora čim bolj naravnemu okolju in naravnim sestavinam urbanih območij	x		
2.5	Zmanjševanje obremenjevanja sestavin okolja – zrak, voda, prst			x
2.6	Podpora biotski raznovrstnosti in habitatom			x
2.7	Zmanjševanje potrošnje energije			x
	Skupno število točk		2	
3.	Družba in sociala			
3.1	Podpora sodelovanju prebivalstva, koeksistenci	x		
3.2	Pospešujejo kulturno, družbeno in regionalno identiteto		x	
3.3	Dvig kakovosti življenjskih razmer in kakovosti življenja		x	
3.4	Podpora skrbi za zdravje			x
3.5	Podpora občutku varnosti in izogibanje tveganjem		x	
3.6	Podpora povečanju trajnostnega razmišljanja in obnašanja			x
3.7	Podpora izobraževanju in možnostim za vse prebivalce			x
3.8	Prispevek k materialni varnosti prebivalstva			x
	Skupno število točk		3	
4.	Etične osnove			
4.1	Enakopravnost med vsemi skupinami		x	
4.2	Pospeševanje socialne kohezije		x	
4.3	Pospeševanje sosednjih in revnih regij	x		
4.4	Upoštevanje otrok, starejših			x
	Skupno število točk		0	
5.	Oblike soudeležbe			
5.1	Transparentna možnost sodelovanja	x		
5.2	Stopnja organiziranosti interesov		x	
5.3	Usmerjenost k ciljni diskusiji		x	
	Skupno število točk		- 1	
6.	Oblike povezave			
6.1	Dialog in sodelovanje med različnimi skupinami		x	
6.2	Usklajevanje med različnimi interesi		x	
6.3	Pridobivanje in izmenjava informacij iz medijev		x	
	Skupno število točk		0	
7.	Subsidiarnost med različnimi ravni			
7.1	Organizacijska svoboda na različnih delovnih področjih		x	
7.2	Podpore na področjih dela		x	
	Skupno število točk		0	
8.	Diverziteteta med različnimi pristopi			
8.1	Enakopravnost med javnimi in privatnimi inštitucijami		x	
8.2	Kombinacija različnih pristopov		x	
8.3	Kombinacija različnih pogledov in kultur			x
	Skupno število točk		1	

Najbolje ocenjeno področje v RRP Gorenjske regije je družba in sociala, ki dosega enako število točk kot pri RRP LUR (t. j. 3 točke). Za točko slabše je ocenjeno področje okolja, sledita pa še področji gospodarstva in diverziteteta med različnimi pristopi, ki sta prav tako prejeli pozitivno oceno. Ukrepi tega programa spodbujajo predvsem zdravje, podpirajo trajnostno razmišljanje, izobraževanje in materialno varnost prebivalcev. Nevtralnno oz. negativno pa so bila ocenjena področja etičnih osnov, oblik soudeležbe, oblik povezav ter subsidiarnosti med različnimi ravni. Pri slednjem področju del odgovornosti za ne vključevanje v RRP nosi tudi državna raven, zaradi nejasnosti glede razmejitve odgovornosti posamezne ravni odločanja, del pa tudi lokalne skupnosti, torej občine. Pri RRP Gorenjske regije manjka predvsem vključevanje različnih oblik soudeležbe pri odločanju za prebivalce regije, prav tako ne predvidevajo posebnih korakov pri spodbujanju dialoga med različnimi skupinami in interesi ter njihovo usklajevanje, zagotavljanje enakopravnosti med

vsemi skupinami ter razmislak o povezovanju s sosednjimi regijami. Če rezultate te matrike primerjam z rezultati ocene kapitalov, ugotavljam, da je gospodarstvo ocenjeno enako, nekoliko bolje področje družbe in sociale, po tej matriki pa je bolje ocenjeno tudi področje okolja, ki je bilo v kapitalih ocenjeno zgolj z nevtralno oceno. Podobno kot v RRP LUR pa so tudi tu vsa nova področja ocenjena zgolj nevtralno ali celo negativno. Tudi RRP Gorenjske regije spada po oceni s pomočjo metode trajnostne rože med programe šibke trajnosti, saj vključuje delni sektorski pristop, v institucije se uvajajo minimalne spremembe, okoljska problematika je obravnavana simbolno, nadomeščajo neobnovljive vire, izpostavlja samozadostnost, iniciativa prihaja od zgoraj navzdol.

5.2.3 Stopnja trajnosti v RRP Zasavske regije

Tretji RRP, ki ga obravnavam, pokriva Zasavsko regijo in velja za tri občine. RRA Zasavske regije je v RRP združila 50 ukrepov in jih uvrstila v naslednja prioriteta področja: gospodarstvo, človeški viri in podporno okolje, okolje in prostor, razvoj infrastrukture ter razvoj podeželja. Prioritetna področja sledijo odborom, ki so v tistem času delovali v tej regiji.

Preglednica 5.7: Matrika učinkov uresničevanja prioritet RRP Zasavske regije po štirih regionalnih kapitalih

Prioritete	Ukrepi	Gospodarski kapital		Človeški Kapital		Socialni Kapital		Naravni Kapital		Skupaj
		BDP na prebivalca	Rast naložb	Število študentov v na število prebivalcev	Indeks staranja	Stopnja nezaposlenosti	Migracijski indeks	Izdatki za okolje	Kanalizacijski priključki	
Gospodars tvo	Povezati obrtno - industrijske in ostale poslovne cone neposredno z gospodarstvom	+	+	0	0	+	+	+/-	0	++
	Sofinanciranje začetnih investicij in povezanih novih zaposlitev v regiji	+	+	0	0	+	+	+/-	0	++
	Zagotavljanje ugodnih dolžniških virov finančnih investicij	0	+	0	0	+	0	0	0	0
	Izvajanje aktivnega spodbujanja podjetništva v okviru podjetniških inkubatorjev	+	+	0	0	+	+	+/-	0	++
	Spodbujanje tehnoloških podjetij ter uvajanje novih znanj v podjetjih	+	+	+	0	+	+	+/-	0	+++
	Spodbujanje raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij v regiji	+	+	+	0	+	+	+/-	0	+++
	Ureditev podpornih	+	+	0	0	+	+	+/-	0	++

	instrumentov za razvoj malih in srednjih podjetij									
	Izgradnja plinsko parne elektrarne/Termoelektrarna na trda goriva	0	+	0	0	+/-	+/-	+/-	0	0
	Izvajanje kadrovskega prestrukturiranja RTH (izobraževanja, prezaposlitve, samozaposlitve)	0	0	0	0	+/-	0	0	0	0
	Razvoj kulturnega turizma z vključevanjem kulturne dediščine regije	+	+	0	0	+	+	+	0	+++
	Ohranjanje naravne dediščine za trajnostni turistični razvoj	+	+	0	0	+	+	+	0	+++
	Usposabljanje in izobraževanje turističnih ponudnikov ter regijsko povezovanje	+	0	0	0	+	0	0	0	0
	Rudarska dežela kot turistični potencial	+	+	0	0	+	+	+	0	+++
	Investicije v obstoječo in novo turistično infrastrukturo	+	+	0	0	+	+	+/-	+	+++
	Nadgradnja obstoječih turističnih tematskih poti	+	+	0	0	+	+	+	0	+++
	Promocija regije kot turistične destinacije	+	0	0	0	0	0	0	0	0
	Skupaj po prioriteti	+	+	0	0	+	+	+/-	0	+
Razvoj človeških virov in podporno okolje	Podpora Sklada dela za povečanje prilagodljivosti podjetij	0	+	0	0	+/-	0	0	0	0
	Uporaba menedžerskih orodij s poudarkom na zaposlovanju	+	+	0	0	+	+/-	0	0	+
	Sofinanciranje izobraževanja, dokvalifikacij, prekvalifikacij, usposabljanj zaposlenih	+	0	+	0	+	0	0	0	+
	Sofinanciranje prve zaposlitve, prednostno diplomantov višjih in visokih šol	+	0	+	+	+	+	0	0	+++
	Izvajanje motiviranja, informiranja in usposabljanja za iskalce zaposlitve za dvig zaposljivosti	0	0	0	0	+	0	0	0	0
	Razvoj novih programov izobraževanja in novih nacionalnih poklicnih kvalifikacij	+	0	+	+	+	+	0	0	+++
	Ustanovitev	0	+	+	+	+/-	+	0	0	++

	višje/visoke strokovne šole									
	Mednarodni podiplomski program za ustvarjalne študije	0	0	+	+	+/-	+	0	0	+
	Ustanovitev instituta za coaching	0	+	+	0	0	0	0	0	0
	Pomoč pri vzpostavljanju socialnih podjetij	+	+	0	0	+	0	0	0	+
	Spodbujanje celostnega razvoja mladih in njihovega vključevanja v družbo	0	+	+	+	+	+	0	0	+++
	Izgradnja šol in športne infrastrukture	0	+	+	+	+/-	+	+/-	+	+++
	Spodbujanje kulture	+/-	+	0	0	0	+	0	0	0
	Spodbujanje delovanja društev, nevladnih organizacij in ostalih pobud civilne družbe	+	+	0	0	+	+	0	0	++
	Ohranitev regijske bolnišnične zdravstvene dejavnosti	0	+	0	0	+	+	0	0	+
	Izgradnja mreže varovanih kmetij	0	+	0	0	+	0	+/-	+/-	0
	Ureditev oskrbe na domu	0	0	0	0	+	0	0	0	0
	Ureditev oskrbnih stanovanj	0	+	0	+/-	+/-	+/-	+/-	+	0
	Skupaj po prioriteti	0	+	0	0	+	0	0	0	0
Okolje in prostor	Ekološka sanacija največjih zasavskih onesnaževalcev	0	+	0	0	0	0	+	+	+
	Skrb za naravno dediščino in zavarovana območja	+	+	0	0	+	+	+	+	+++
	Sanacija starih zaščitenih stanovanj	0	+	0	0	+	+/-	+	+	++
	Regijska zasnova sanacije degradiranih območij	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Izboljšanje kakovosti vodnih ekosistemov in regijsko pomembnih vodnih virov pitne vode	0	+	0	0	0	0	+	+	+
	Skupaj po prioriteti	0	+	0	0	0	0	+	+	0
Razvoj infrastrukture	Razvoj regijskega sistema oskrbe z zemeljskim plinom	0	+	0	0	+/-	0	+	0	0
	Ureditev regijskega sistema za ravnanje s komunalnimi odpadki	0	+	0	0	+/-	0	+	0	0
	Gradnja osrednjih čistilnih naprav in kolektorskega sistema	0	+	0	0	+/-	0	+	+	+
	Izboljšanje prometnih povezav	0	+	0	0	+/-	+/-	+/-	0	0
	Priključek na tretjo razvojno os	0	+	0	0	+/-	+	+/-	+	+
	Skupaj po prioriteti	0	+	0	0	+/-	0	+	0	0
Razvoj	Razvoj okolju	+	+	0	0	+	0	+	0	++

podeželja ter spodbujan je kmetijstva in gozdarstva	prijaznega kmetijstva									
	Izboljšanje strukture kmetijskega gospodarstva, živilsko predelovalnih in drugih s kmetijstvom povezanih enot	+	+	0	0	+	0	+	0	++
	Dvig ravni usposobljenosti in zaposljivosti v kmetijstvu	+	0	0	+	+	0	0	0	+
	Trženje produktov podeželja, povezovanje kmetov, oblikovanje skupne ponudbe	+	+	0	+	+	0	+	0	+++
	Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju	0	+	0	0	+	0	+	0	+
	Povezovanje in sodelovanje vseh institucij pomembnih za razvoj podeželja	0	+	0	0	+	0	+	0	+
Skupaj po prioriteti		+	+	0	0	+	0	+	0	+
Skupaj			++		0		+		+	

Po zagovarjanju koncepta trajnosti najbolj izstopata prioriteti gospodarstva in razvoja podeželja ter spodbujanja kmetijstva in gozdarstva, a še ti dve le v šibki meri. Ostale tri prioritete na sam trajnostni razvoj ne vplivajo ne pozitivno ne negativno, kar velja tudi za prioriteto okolja in prostora, kar se razlikuje od ostalih dveh regij. Razlog za take rezultate vidim predvsem v izzivih, s katerimi se je in se regija sooča. To je propad gospodarstva, zaradi česar se v Zasavju kaže predvsem potreba po novem zagonu na tem področju, ob katerem pa je okolje spet postavljeno na stranski tir.

Z vidika kapitalov (spodnja tabela) je trajnost najbolj zaznana pri gospodarskem kapitalu, predvsem na račun naložb, ki so bile predvidene, manj pa zaradi vpliva teh ukrepov na rast BDP. Nekoliko slabši so učinki na socialni in naravni kapital, kjer zaznavamo šibko trajnost. Pri socialnem kapitalu k pozitivnemu rezultatu največ prispevajo ukrepi, ki spodbujajo rast zaposlenosti, pri naravnem kapitalu pa izdatki za okolje. Nevtralni učinek pa imajo ukrepi na človeški kapital. Razporeditev pri kapitalih je podobna kot za RRP LUR. Na podlagi teh ugotovitev lahko RRP Zasavske regije uvrstimo med programe, ki prav tako zagovarjajo šibko trajnost. Tudi v tem programu ni zaslediti sektorskega povezovanja, poudarek je predvsem na podpori in razvoju gospodarstva, civilna družba ni vključena v procese, kot jih modeli močnejše trajnosti predvidevajo, program kaže prve korake k spremembi vzorcev potrošnje s spodbujanjem razvoja kmetijstva in samooskrbe, ni pa večjega preskoka v smeri močnejše stopnje trajnosti.

Preglednica 5.8: Matrika učinkov uresničevanja celotnega RRP Zasavske regije

Prioritete RRP	Trajnostni učinki				Skupaj (prioriteta)
	Gospodarski kapital	Človeški kapital	Socialni kapital	Naravni kapital	
Gospodarstvo	++	0	++	+/-	++
Razvoj človeških virov in podporno okolje	+	0	+	0	+
Okolje in prostor	+	0	0	++	+
Razvoj infrastrukture	+	0	+/-	+	+
Razvoj podeželja ter spodbujanje kmetijstva in gozdarstva	++	0	+	+	+
Skupaj (po kapitalih)	++	0	+	+	+

Spodaj analiziram trajnost v RRP Zasavske regije še s pomočjo matrike trajnostne rože.

Preglednica 5.9: Matrika trajnostnih elementov v RRP Zasavske regije po metodi trajnostne rože

KRITERIJI	- 1	0	1
1. Gospodarstvo			
1.1 Podpora regionalnim gospodarskim krogom			x
1.2 Podpora oblikovanju novih kvalitetnih delovnih mest, novim oblikam dela in modelom			x
1.3 Usmerjenost k inovativnemu okolju, produktom in procesom		x	
1.4 Podpora procesom sodelovanja zaposlenih in socialna pravičnost na delovnem mestu	x		
1.5 Podpora atraktivnim lokacijam, inovativnemu okolju, mreženju gospodarskih subjektov			x
1.6 Gospodarna raba in nizka potrošnja redkih naravnih virov	x		
1.7 Izboljšanje finančnega stanja javnih in privatnih gospodarstev		x	
Skupno število točk		1	
2. Okolje			
2.1 Zmanjšana raba prostora/zemljišč in pozidanost tal	x		
2.2 Zmanjšujejo uporabo neobnovljivih virov energije in potrošnje energije		x	
2.3 Pospešujejo okolju prijazne oblike prometa in zmanjšujejo prekomerno mobilnost	x		
2.4 Podpora čim bolj naravnemu okolju in naravnim sestavinam urbanih območij		x	
2.5 Zmanjševanje obremenjevanja sestavin okolja – zrak, voda, prst			x
2.6 Podpora biotski raznovrstnosti in habitatom			x
2.7 Zmanjševanje potrošnje energije		x	
Skupno število točk		0	
3. Družba in sociala			
3.1 Podpora sodelovanju prebivalstva, koeksistenci	x		
3.2 Pospešujejo kulturno, družbeno in regionalno identiteto		x	
3.3 Dvig kakovosti življenjskih razmer in kakovosti življenja		x	
3.4 Podpora skrbi za zdravje			x
3.5 Podpora občutku varnosti in izogibanje tveganjem			x
3.6 Podpora povečanju trajnostnega razmišljanja in obnašanja	x		
3.7 Podpora izobraževanju in možnostim za vse prebivalce			x
3.8 Prispevek k materialni varnosti prebivalstva			x
Skupno število točk		2	
4. Etične osnove			
4.1 Enakopravnost med vsemi skupinami		x	
4.2 Pospeševanje socialne kohezije		x	
4.3 Pospeševanje sosednjih in revnih regij	x		
4.4 Upoštevanje otrok, starejših			x
Skupno število točk		0	
5. Oblike soudeležbe			
5.1 Transparentna možnost sodelovanja	x		
5.2 Stopnja organiziranosti interesov		x	
5.3 Usmerjenost k ciljni diskusiji		x	
Skupno število točk		- 1	
6. Oblike povezave			
6.1 Dialog in sodelovanje med različnimi skupinami		x	
6.2 Usklajevanje med različnimi interesi		x	
6.3 Pridobivanje in izmenjava informacij iz medijev	x		
Skupno število točk		- 1	
7. Subsidiarnost med različnimi ravni			
7.1 Organizacijska svoboda na različnih delovnih področjih		x	
7.2 Podpore na področjih dela		x	

	Skupno število točk		0
8.	Diverziteta med različnimi pristopi		
8.1	Enakopravnost med javnimi in privatnimi inštitucijami	x	
8.2	Kombinacija različnih pristopov	x	
8.3	Kombinacija različnih pogledov in kultur		x
	Skupno število točk		1

Najbolje so preučevani ukrepi ocenjeni na področju družbe in sociale (t. j. 2 točki), kar je primerljivo tudi z oceno, ki sta jo ti dve področji dobili pri oceni vpliva na posamezne kapitale. Sledita področji gospodarstva in diverzitete med različnimi pristopi, ki sta prav tako ocenjeni pozitivno. Nevtravno so ocenjena področja okolja, etičnih osnov ter subsidiarnosti na različnih ravneh, negativno pa oblike povezav ter oblike soudeležbe, ki jim ukrepi v programu ne namenjajo nobene pozornosti. Presenetljivo je, da si okolje v primerjavi z RRP LUR in RRP Gorenjske regije ni pridobilo pozitivne ocene, da se ukrepom na tem področju namenja premalo pozornosti, predvsem prometu, pozidanosti tal, uporabi obnovljivih virov energije, naravnim sestavinam v urbanih okoljih ter zmanjševanju potrošnje energije. Gospodarstvo je v primerjavi z analizo kapitalov dobilo nižjo oceno trajnosti. Podobno kot v RRP Gorenjske regije in RRP LUR manjka poudarek na področjih, ki jih matrika trajnostne rože posebej izpostavlja: enakopravnost med skupinami, možnost njihovega vključevanja v soodločanje, transparentnost, informiranje. Analiza po tej matriki je pokazala, da je RRP Zasavske regije najmanj trajnostno naravan med preučevanimi programi in da, kot predhodna, tudi ta spada med šibko trajnostne programe po obeh metodah preučevanja, čeprav so koordinatorji prepričani, da je RRP v celoti trajnosten. Tudi ta RRP je delno sektorsko povezan, iniciativa je bila podana od zgoraj navzdol, nakazuje prve smernice k samozadostnosti, podajajo se tehnične rešitve, enakost pa še vedno ostaja postransko vprašanje.

V naslednji točki predstavljam ugotovitve, ki sem jih pridobila v intervjujih z različnimi člani regijskih razvojnih svetov in s koordinatorji priprave RRP ter opredeljujem njihovo vlogo pri vključevanju trajnostnega razvoja v RRP, pri zagotavljanju legitimnosti implementacije teh programov v smeri trajnostnega razvoja ter pri izpolnjevanju pričakovanj njihovega sektorja.

5.3 Evalvacija vloge akterjev pri uvajanju trajnosti v RRP in stopnji operacionalizacije v njem

Število članov regijskih razvojnih svetov se je med regijami razlikoval, saj so te različne tako po velikosti kot po številu občin, ki jih vključujejo. Pri oblikovanju regijskih razvojnih svetov so sledili zastopanosti treh sektorjev, in sicer političnega, ki so ga zastopali župani oz. predstavniki občin, gospodarskega, ki so ga zastopali direktorji oz. predstavniki najmočnejših podjetij v regiji ter predstavniki gospodarskih in obrtno podjetniških zbornic, ter civilne

družbe, ki so jo sestavljali predstavniki različnih društev (športna, turistična, okoljska). V to kvoto so povsod vključili tudi predstavnike različnih javnih zavodov, ki sicer niso del ne civilne družbe niti drugih dveh sektorjev, kot npr. ZRSZ, TNP, KGZ, kar kaže tudi na nerazumevanje pojma civilne družbe oz. nevladnega sektorja. Analiza vloge akterjev v nadaljevanju poteka v dveh smereh, in sicer ločeno po regijah ter nato po sektorjih ter ločeno po koordinatorjih in članih regijskega razvojnega sveta. Ključna področja, na katera so bila vezana vprašanja intervjujev, so:

- ocena stanja regije v treh obdobjih (po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes) ter smernice za nadaljnji razvoj,
- razumevanje koncepta trajnostnega razvoja, njegova vpeljava v RRP 2007–2013 ter dejanska implementacija projektov, predlaganih s strani članov regijskih razvojnih svetov,
- proces odločanja (imenovanja, spremljanja) znotraj regijskega razvojnega sveta, sodelovanje med sektorji ter ocena uspešnosti sodelovanja intervjuvancev,
- ocena stopnje legitimnosti priprave RRP,
- spremembe pri pripravi novih RRP za obdobje 2014–2020.

Preden sem lahko ocenila stopnjo vključevanja trajnosti v ukrepe RRP in stopnjo operacionalizacije, me je zanimalo, kako koordinatorji priprave RRP in člani regijskih razvojnih svetov sploh razumejo koncept trajnostnega razvoja oz. kako ga definirajo. Ugotovila sem, da zgolj redki poznajo dejansko definicijo, čeprav ta koncept omenjajo vsi. Kot se je izrazila Baloh Plahutnikova ga vsak tolmači po svoje, vendar pa so vsa področja povezana s tem konceptom. Čeprav je v RRP Gorenjske trajnostni razvoj eden izmed štirih glavnih ciljev programa, je bil v celoti vezan zgolj na infrastrukturo, promet in energetiko, na ostala tri področja pa ni posegal. Tako sta ga razumeli tudi predstavnici RRA, saj širše definicije koncepta nista poznali. Predstavnika RRA LUR in Zasavja sta ta koncept opisala s pomočjo definicije, ki jo je podala Brundtludina komisija, da sedanje generacije porabljajo vire, tako naravne kot človeške, v meji, ki bo omogočala življenje tudi prihodnjim generacijam. Intervjuvani člani regijskih razvojnih svetov pa so trajnostni razvoj povezovali z ohranjanjem narave, s prometom, infrastrukturo, z okoljem, z izboljšanjem zraka, zemlje, z vlaganjem v ljudi, z zaposlovanjem, z degradiranimi območji, z biodiverzitetjo.

Predstavniki regijskega razvojnega sveta LUR so pokazali najbolj ambiciozno razumevanje tega koncepta pri razvoju svoje regije. Izkazali so tudi največjo stopnjo poznavanja definicije koncepta in izpostavili, da je to smer razvoja LUR. Predstavnica Umanotere vidi trajnostni

razvoj kot edino realno paradigmo za razvoj, čeprav jo lahko imajo nekateri za utopijsko. Po njenem mnenju je virov dovolj za vse ljudi na svetu, ni pa jih dovolj za pohlep nekaterih. Lesjak po drugi strani izpostavi koncept trajnostnega razvoja kot doktrino, pri kateri mora vsak naš vložek prinesiti nove izloške. Če to prevedemo v matematično formulo, bi to pomenilo, da iz dveh vložkov nastanejo trikratni učinki. Kljub vsemu sogovorniki z razpravo o tem konceptu v regionalnem razvojnem svetu niso bili zadovoljni, saj je niti ni bilo oz. je šlo za formalni način potrjevanja vnaprej pripravljenih ukrepov brez vključevanja širše javnosti v potrebni oz. željeni meri. Lesjak meni, da so ohranjali status quo, da v RS prepogosto in prestrogo sledimo uredbam EU, manjka pa nam multiplikativni učinek. Po mnenju Hlebca je bil RRP prenapihnen, izvedba pa omejena. Gajšek pa meni, da je potrebno v prihodnjih programih in dokumentih še več pozornosti nameniti izboljšanju pripravljalnega procesa oz. projektnega menedžment, še posebej postavljanju namenov, ciljev in rezultatov vsakega ukrepa.

Sogovorniki iz regionalnega razvojnega sveta Gorenjske vsi izpostavljajo, da je smer razvoja regije le v smeri trajnostni. Koren in Berčon sta sicer kritična do koncepta in do njegove vpeljave v RRP. Koren, predstavnik TNP, izpostavlja, da se koncept izrablja, tako pri njih kot na splošno v RS, in je edini od intervjuvanih, ki mu je poznana celotna definicija trajnostnega razvoja. Berčon pa meni, da je trajnostni razvoj v njihovem RRP zgolj floskula, a kljub temu smiseln za regijo v povezavi z naravnimi danostmi in viri, ki so jim na voljo. Za Hočevarja pa trajnostni razvoj pomeni osredotočenost na ljudi. Po njegovem mnenju je koncept smiseln za vse regije s primernim celostnim načrtovanjem. Tisti, ki so sodelovali tudi pri pripravi RRP 2014–2020, menijo, da je bilo v novem procesu več poudarka na trajnostnem razvoju na vseh področjih.

Intervjuvanci v Zasavju poudarjajo, da je trajnostni razvoj cilj te regije, koordinatorka RRP pa meni, da je trajnostni razvoj pogoj in ne cilj. Izpostavila je celo, da je trajnostni razvoj vpeljan v vse ukrepe RRP, česar pa pri ocenjevanju trajnosti ukrepov ni bilo zaznati. Urbanija izpostavi, da gre pri tem konceptu za vprašanje zastavljenosti vseh razvojnih dokumentov, da je vsekakor dobrodošlo sodelovanje različnih deležnikov, težava pa je pri realizaciji teh idej v praksi. Če združimo izjave vseh sogovornikov, lahko rečemo, da je koncept trajnostnega razvoja poznan vsem, da pa večina ne pozna njegove natančne definicije. Večini se zdi smiseln ne le za razvoj njihove regije, ampak tudi za razvoj RS in širšega območja. Prisotno je zavedanje o obstoju širše skupnosti in da obstaja potreba po sodelovanju, da bodo rezultati in implementacija boljši.

Hipoteza 1, ki sem jo preverjala s pomočjo intervjujev, pravi, »da vključevanje zainteresiranih akterjev (kot so predstavniki sindikata, zavoda za zaposlovanje, mladinskega centra, kmetijsko gozdarske zbornice, obrtno - podjetniških zbornic, okoljskih društev in organizacij, tehnološkega parka, TNP ter občinskih uslužbencev) v pripravo in izvedbo trajnostih RRP izboljšuje kakovost in legitimacijo programa«. Legitimnost RRP pomeni, da je osnovan na pravu, njegova osnova je zakon in da je sam proces priprave, sprejetja in uresničevanja v skladu z zakonodajo, na kar se osredotočam v nadaljevanju te analize.

Proces vključevanja akterjev je v vseh treh regijah potekal podobno. Obdobje 2007–2013 je prvo v celoti izpeljano z vzpostavitvijo regionalnih razvojnih svetov, vendar je kljub temu prihajalo do težav pri izboru in imenovanju članov ter v kontinuiteti dela po sprejetju RRP. Postopek izbora so vodile RRA, ki so poziv javno objavile ter ga posredovale vsem sektorjem, občinam v regiji, gospodarskim subjektom ter nekaterim organizacijam nevladnega sektorja. Težava nastane, saj RRA nimajo vzpostavljene baze vseh akterjev v regiji, ki so zainteresirani za tako sodelovanje in aktivni na področjih, ki se jih dotika RRP in so ta poziv širile na podlagi lastnih kriterijev in poznavanju regije, kar pa ni nujno odražalo dejanskega stanja, predvsem v LUR ter delno tudi v drugih dveh regijah. Drži sicer, da nevladni sektor pri nas ni tako razvit kot v drugih državah EU in da zaposluje manj ljudi. Posledično je tudi slabše prepoznan oz. so prepoznani bolj akterji, ki so pogosteje v medijih in javno vidni. Nevladni sektor je bil mnogokrat nadomeščen s predstavniki javnih zavodov, ki so jih ustanovile občine oz. država, ki pa jih ne moremo razumeti kot neodvisne akterje. To se je zgodilo tako na Gorenjskem kot v Zasavju, še najbolj so se zahtev držali v LUR, kjer pa imajo svoj sedež tudi bolj prepoznavne nevladne organizacije, ki pogosto pokrivajo ozemlje cele države (npr. Umanotera). Tako so RRA na podlagi predlogov oblikovale regijske razvojne svete ter odbore, ki so bili zastavljeni širše in v katerih je sodelovalo še več predstavnikov različnih akterjev ter oblikovalo predloge za posamezna področja. RRA LUR in Zasavja sta izpeljala tudi nekaj tematskih delavnic oz. konferenc, na katerih se je razpravljalo o posameznih ukrepih za razvoj regije (npr. turizem, mobilnost, energetika itd.). Predstavniki RRA izpostavljajo, da je bilo v prejšnjem obdobju odločanje zastavljeno tako, da so imeli največ vpliva na ukrepe in projekte, vključene v RRP, predstavniki občin, po večini župani. V Zasavju so dogovori med njimi potekali nekoliko lažje kot v drugih dveh regijah, saj so svet regije sestavljali le trije člani, v LUR je bilo članov 24, na Gorenjskem pa 18. Vpliv drugih dveh sektorjev je bil po njihovem mnenju delen, saj so imeli možnost s sodelovanjem v odborih predstaviti svoje vidike in ideje, vprašanje pa je bilo, ali so bile te ideje kasneje upoštevane in sprejete tudi med župani. Niti sami predstavniki občin, ki sem jih intervjuvala, s

sodelovanjem znotraj sektorja v večji meri niso zadovoljni, še slabše pa je bilo sodelovanje z ostalima sektorjema. Pogačar, župan Žirovnice, v intervjuju izpostavi, da je v svetu zastopal lokalne interese svoje občine v povezavi z regijskimi interesi. Sicer je po njegovem mnenju logično, da npr. občine Kranj, Jesenice ali Radovljica na Gorenjskem dobijo več sredstev iz tega naslova, saj so nosilke različnih upravnih funkcij za širše območje. Je pa po njegovem tudi res, da so bili mnogi projekti v prejšnjem obdobju slabo pripravljene, tudi s strani občin, in zato neuresničeni oz. neizpeljani. Berčon, predstavnik občine Bled, izpostavi še drug vidik – da RRA ni opravila vloge povezovalca in da je bilo premalo energije usmerjene v uspešnost RRP, vendar se po drugi strani strinja, da tudi občine niso svojega dela naloge opravile, kot je bilo potrebno in da je tudi pri njih sodelovanje slabše, kot bi lahko bilo. Čukova, predstavnica občine Dobrova Polhov Gradec, meni, da bi bilo treba zaradi večje stopnje operativnosti in učinkovitosti dela zmanjšati število članov sveta zgolj na 5-7 članov, a je to skoraj nemogoče zaradi razdrobljenosti in interesov občinske ravni pri nas in trenutne zakonodaje.

Predstavniki gospodarstva in nevladnega sektorja sodelovanje ocenjujejo še slabše. Sodelovanje znotraj gospodarskega sektorja je bilo zaradi predstavnikov velikih podjetij in predstavnikov obrtno podjetniških zbornic, ki zastopajo obrtnike in male podjetnike, skorajda nezdržljivo, saj vsaka stran zastopa svoje interese, ki so večkrat nasprotni (Mastnak, Urbanija). Hočevar izpostavi tudi dejstvo, da je bilo razprav malo tudi zato, ker je bila večina izhodišč vnaprej pripravljenih in zato člani regijskega razvojnega sveta niso videli velike potrebe po sodelovanju. Med predstavniki nevladnega sektorja so izkušnje različne. Mikuševa pravi, da je bilo sodelovanje in delo odbora za okolje za RRP Zasavje zelo dobro, vendar njihovi predlogi kasneje niso bili preneseni na regijski razvojni svet. Tudi sama vidi največjo težavo v naprej pripravljenih izhodiščih, ki niso dopuščala večjih sprememb. Podobno razmišljajo tudi Koren, predstavnik TNP, in Ogorevc Wagnerjeva, predstavnica Umanotere, ki je zaradi nesmiselnosti sodelovanja zgolj v formalnem organu svoje sodelovanje v regijskem razvojnem svetu kmalu prekinila. Vpliv svojega sektorja na RRP LUR ocenjuje kot slab, celo nič. S svojim sodelovanjem v teh procesih pa je bil zadovoljen direktor Tehnološkega parka Ljubljana, Lesjak, ki je sodeloval tako z gospodarskim kot nevladnim sektorjem pri energetiki, okolju in pri varovanju narave. Sam meni, da bi moral razvojni model posamezne regije, tudi LUR, slediti gospodarstvu v regiji in da bi morala biti glavna prioriteta njihovega RRP vlaganje v človeške vire ter v razvoj teh talentov.

Ugotovimo lahko, da s samim procesom delovanja regijskih razvojnih svetov in odborov večina ni zadovoljna. Razlog za to pripisujejo tako RRA, ki so ta proces vodile, kot sami sebi, da niso prepoznali pomena sodelovanja v regijskih razvojnih svetih ter pokazali večje

zavzetosti pri sodelovanju z drugimi predstavniki in pri izpeljavi dobrih predlogov. Prav tako so nekateri izpostavili, da jim ni bilo jasno, kaj lahko iz tega procesa sploh dobijo in so posledično sodelovali le formalno in manj vsebinsko. Menijo, da so RRP še vedno premalo strateško naravnani, da so spisek želja in da imajo predstavniki občin prevelik vpliv, da bi bile možne večje spremembe. Skoraj vsi sogovorniki, ki so sodelovali tudi pri pripravi RRP 2014–2020, trdijo, da so se v raziskovanem obdobju veliko naučili, da sedaj že zaznavajo spremembe procesov tako na strani RRA kot na strani predstavnikov gospodarstva in nevladnega sektorja. Da je zavedanje možnosti sodelovanja in vplivanja na razvoj regij sedaj večji, kot je dejansko bil. Predvsem so sogovorniki, ki so sodelovali tudi v procesu priprave RRP 2014–2020 izpostavili, da se v tem obdobju niso več delovali tako kot v prejšnjem, da so svoje aktivnosti zastavili resneje, vzpostavili redno sodelovanje v svojem sektorju (npr. povezovanje med vsemi obrtno podjetniškimi zbornicami v regiji), da so tudi pričakovanja vseh udeleženih v procesu, delno tudi zaradi krize, bila realnejša z večjim poudarkom na razvoju človeških virov in ne več toliko na infrastrukturi, zaznati je več zanimanja za sam proces, s pripravami na RRP so začeli veliko prej kot v prejšnjem obdobju, pomembno je bilo iskanje konsenza pri projektih, ki so ključni za regijo (5 do 7 projektov), ki po končanem financiranju lahko (pre)živijo sami s konkuriranjem na trgu. Hkrati pa deležnike zanima tudi povrnitev investicije EU sredstev nazaj v regijo in v kolikšni meri je le-to uspešno. Kako (ne)uspešno bo to dejansko izpeljano, pa bo potrebno analizirati po končanem finančnem obdobju 2014–2020. Pri uspešnosti je še vedno izpostavljena težava razdrobljenosti slovenskih občin in posledično pomanjkanje skupne vizije regije, kar je izpostavil Gajšek. Koordinatorji RRP so v pripravah programa za novo obdobje zaznali večjo angažiranost vseh sektorjev, lažje delo zaradi zmanjšane števila odborov ter vodenja le-teh s strani predstavnikov RRA in ne več s strani članov odborov, kot je bila praksa v obdobju 2007–2013, bolj so poudarili sodelovanje z nevladnim sektorjem (npr. izvedba tematskih delavnic v LUR). Izziv, ki ga je izpostavila Baloh Plahutnikova, pa je predvsem v zakonodaji na nacionalni ravni, ki ne bo podprla vseh potreb regijskih ravni in ne bo zagotavljala sofinanciranja za izvajanje le-teh, zato se bodo regije morale znajti same. Kar je po svoje tudi smiselno, saj ni namen obstoja regij, da so le-te v celoti odvisne od financ države.

Če natančneje pogledamo še analize legitimnosti in razumevanja le-teh s strani intervjuvancev, ugotovimo, da vsi predstavniki RRA vidijo v procesu in sodelovanju vseh različnih akterjev prednost in korak k zagotavljanju še večje legitimnosti. Po Gojčičevem mnenju predvsem sodelovanje gospodarstva in nevladnega sektorja vpliva na večjo legitimnost procesa, a tudi njihovi predstavniki po njegovem mnenju razmišljajo premalo

široko in preveč parcialno za regijske razmere. Predvsem si želi, da bi se člani regijskega razvojnega sveta ukvarjali z razvojem regije in manj sami s sabo. Baloh Plahutnikova izpostavi drug vidik, in sicer da s takim procesom dobimo predvsem legitimnost dokumentov, ki jih skupaj pripravijo, po drugi strani pa to velja tudi za ukrepe v teh programih, ki se dotikajo tudi deležnikov procesa. RRA Gorenjske se zdi pomembna predvsem podpora političnega in gospodarskega sektorja, ki so je bili deležni v času priprave, saj po njihovem na ta način dokumenti dobijo večjo težo in posledično tudi legitimnost. Ocene legitimnosti med predstavniki posameznih sektorjev pa so različne in manj enotne. Večina vprašanih v vseh regijah sicer ocenjuje, da se legitimnost z njihovim sodelovanjem in samim procesom priprave RRP poveča oz. zagotavlja. Nekateri v to niso prepričani, razlogi pa so različni in jih povzemam v nadaljevanju. Najbolj kritični do stopnje legitimnosti RRP so predstavniki nevladnih organizacij (Umanotera, Ekokrog), vanjo pa dvomijo tudi predstavniki nekaterih občin, saj menijo, da še vedno največ pobud in predlogov ukrepov pride s strani občin v regiji ter javnih zavodov, ki so prav tako vključeni vsaj v odbore, če ne tudi v sam regijski razvojni svet. Ogorevc Wagnerjeva izpostavi, da sama kot predstavnica nevladnega sektorja ni zaupala samemu procesu priprave RRP, da se njihovo sodelovanje ni obrestovalo, saj je večina članov izpostavljala le svoj interes oz. interes sektorja, niso pa videli celotne slike, pomembne za razvoj LUR. Podobno trdi tudi Koren, predstavnik TNP, ki meni, da sodelovanje širšega spektra deležnikov v posamezni regiji sicer dviguje pomen RRP, a še ne zagotavlja legitimnosti, če vsak skrbi zgolj za svoje interese. Prav tako so bile po mnenju Ogorevc Wagnerjeve vse odločitve sprejete v ozadju, regijski razvojni svet pa jih je le potrjeval. V primeru, da se sam proces spremeni in dodela v smeri večje sledljivosti in jasnosti vlog, se legitimnost procesa priprave RRP po njenem mnenju lahko izboljša oz. zagotovi. V Zasavju je podobno stališče izpostavila predstavnica Obrtno-podjetniške zbornice Trbovlje Urbanija, na Gorenjskem pa Berčon, ki menita, da se zgolj zaradi njihovega sodelovanja legitimnost ni povečala, ampak da bi moralo biti sodelovanje nadgrajeno še z skupno vizijo in strategijo, ki jo podprejo vsi deležniki, ki bi ji pri uresničevanju sledili brez izjem. Tako lahko ugotovimo, da so na podlagi formalnih dokumentov vzpostavljeni pogoji za zagotavljanje legitimnosti v procesu priprave in za sam RRP (npr. ZSRR-1, ZSRR-2, Aarhuška konvencija), vendar pa se sami postopki in procesi še ne odvijajo v polni meri (z skupno vizijo in strategijo) in v primernem časovnem obdobju, brez zamud. Izkazalo se je (v intervjujih), da imajo tako koordinatorji kot člani, imenovani v regijski razvojni svet, premalo izkušenj z vodenjem dolgoročnih odločevalskih procesov, predvsem je manko viden pri spremljanju implementacije programov in evalvaciji, ki je v okviru regijskega razvojnega sveta ni izvedla

nobena izmed preučevanih RRA, čeprav je to ena izmed glavnih faz vrednotenja regionalne politike. Prav tako pa se regije poslužujejo kopiranja neuresničenih projektov iz enega obdobja v drugega, kar je po eni strani dobro, saj se držijo kontinuitete, po drugi strani pa ni nujno, da so ti projekti sploh uresničljivi in postavi se vprašanje o pravilno zastavljeni strategiji in viziji.

Druga hipoteza H2, ki sem jo preverjala, pravi: *»Stopnja operacionalizacije ideje trajnostnega razvoja je odvisna od širine in globine razprav v fazi priprave RRP«*. Intervjuvanci so podali različne poglede na operacionalizacijo, ki sem jo preverjala v tej hipotezi. Koordinatorji RRP so prepričani, da je bil trajnostni razvoj dodobra vpeljan v njihove ukrepe. Koordinatorji priprave RRP za Gorenjsko sta prepričani, da so trajnostni razvoj uvedli v vse ukrepe RRP, predvsem pa na področjih turizma (TNP, portal Slovenian Alps) in ureditve infrastrukture (čistilne naprave). So tudi edini, ki so trajnostni razvoj uvedli kot enega izmed glavnih načel programa, v novem programu pa to uvajajo kot horizontalno načelo. Vidita pa izziv, če bo nacionalna raven kdaj dovolila, da RRA prevzame vlogo selektorja predlaganih projektov na regijski ravni. Vprašanje je, ali je tako navodilo smiselno, saj bi v tem primeru RRA postale ključni odločevalci, kaj se lahko uvrsti v RRP in kaj ne, in bi s tem pridobile veliko moč odločanja in usmerjanja razvoja. Gojčič, koordinator RRP LUR, meni, da njihovi ukrepi delno vključujejo elemente trajnostnega razvoja, predvsem izpostavi ta del pri urejanju mobilnosti in infrastrukture. Za same sektorje meni, da je bil njihov vpliv delno mogoč, da je bil dan prostor za razpravo, vendar ima nacionalna raven še vedno velik vpliv, saj vizije in proračuni niso usklajeni. Vsi ukrepi v RRP Zasavske regije so po mnenju koordinatorke Baloh Plahutnikove trajnostno naravnani, niso pa izvedli posebnih razprav ali ustanovili odbora, ki bi se ukvarjal z uvajanjem tega koncepta. Ukrepi, ki jih je izpostavila, so predvsem povezani s kakovostjo zraka, z degradiranimi območji in komunalno infrastrukturo. Člani regijskih razvojnih svetov so pri odgovorih bolj kritični in v večini menijo, da pričakovanja njihovih sektorjev niso bila dosežena. Člani regijskega sveta LUR v večini izpostavljajo, da je bilo razprave o konceptu trajnostnega razvoja izredno malo, da so bili ukrepi pripravljeni vnaprej in da večjega vpliva posamezni sektorji nanje niso imeli ter da ne izpolnjujejo njihovih pričakovanj na regijski ravni. Takega mnenja so predstavniki vseh sektorjev (Ogorevc Wagnerjeva, Benec, Hlebec, Budin Čukova), nasprotnega mnenja pa sta Lesjak in Gajšek, ki sta prispevkom oz. vplivom na ukrepe zadovoljna. Lesjak le nekoliko dvomi, da so bila pričakovanja uresničena, da pa gre razvoj v smeri tega koncepta. Zanima ga namreč multipliciranje učinkov posameznih ukrepov in projektov. Temu so po njegovem mnenju posvečali premalo pozornosti. Gajšek pa je z razpravo o trajnostnem razvoju

zadovoljen, saj je bil že pred samim sklicem regijskega razvojnega sveta povabljen k sodelovanju in k pripravi izhodišč za RRP 2007–2013. Tisti, ki so sodelovali tudi pri pripravi RRP 2014–2020, pa so zaznali tudi razliko v razpravi in uveljavljanju tega koncepta.

Podobno menijo tudi člani regijskega razvojnega sveta Gorenjske. Nekateri trdijo, da so sami oz. njihove organizacije imele vsaj delni vpliv na ukrepe oz. so bili njihovi predlogi upoštevani (Koren, Oman, Pogačar, Žižek). Predstavniki prihajajo iz javnega sektorja, civilne družbe in občine. Mnenja gospodarstva na Gorenjskem nisem dobila, saj njihovi predstavniki niso bili pripravljene sodelovati v intervjujih. So pa sogovorniki izpostavili, da razprav o trajnostnem razvoju ni bilo, pogrešali so več pogovorov na temo trajnosti v ukrepih regije, prav tako pa so izpostavili, da implementacije niso spremljali v zadostni meri, da bi lahko uspešnost objektivneje ocenili. Realizacija RRP Gorenjske je bila s finančnega vidika 60 %, s čimer je bila RRA zadovoljna. Nasprotnega mnenja sta Berčon in Hočevar, predstavnika občine Bled in mestne občine Kranj. Berčon je kritičen, da je bila trajnost v ukrepih RRP zgolj floskula, zaradi premalo aktivne vloge RRA pri povezovanju in da je bil njihov vpliv na ukrepe premajhen. Njihova pričakovanja tako niso bila uresničena. Podobno meni tudi Hočevar, ki izpostavi, da občina Kranj trajnosti namenja veliko več pozornosti pri pripravi RRP 2014–2020.

Intervjuvanci iz Zasavske regije so še nekoliko bolj pesimistični. Večina (Mikuš, Urbanija, Mastnak) je izpostavila, da trajnost v debatah in pri pripravi ukrepov ni bila izpostavljena v dovolj veliki meri, da sta imela največji vpliv politični in gospodarski sektor (velika podjetja) in da s svojim vplivom na ukrepe niso zadovoljni. Vendar pa je Mastnak na drugi strani izjavil, da svojih projektov niti niso predlagali. Siter Drnovškova je pri tem vprašanju ostala neopredeljena, le Vidic Rističeva je omenila, da so imeli delni vpliv na pripravo ukrepov na področju človeških virov, vendar se je po njenem mnenju v preteklem obdobju bistveno premalo sredstev namenjal razvoju človeškega kapitala.

Če obravnavamo intervjuje koordinatorjev in članov regijskih razvojnih svetov ločeno, lahko ugotovimo, da so je več kot polovica koordinatorjev zadovoljna z uvajanjem trajnosti v ukrepe, en koordinator pa je s tem delno zadovoljen. Rečemo lahko, da koordinatorji stojijo za dokumentom, ki so ga pripravili, da so z njimi zadovoljni in da menijo, da so odgovorili na potrebe regije in potrebe predstavnikov posameznih sektorjev, zastopanih v regijskih razvojnih svetih. Rezultati pri članih pa so drugačni. Hipoteze tako ne moremo potrditi, saj večina vprašanih meni, da poglobljenih in širokih razprav o trajnostnem razvoju sploh ni bilo in tako te razprave na samo operacionalizacijo tega koncepta v ukrepe niso vplivale. Vpliv je bil delno zagotovljen v izhodiščih RRP, ki so jih pripravile RRA, večina pa svojega vpliva

kasneje v procesu dodelave in sprejemanja dokumenta ni zaznala. Le sedem intervjuvancev od sedemnajstih (štirje na Gorenjskem, dva v LUR in ena v Zasavju) je zadovoljnih z vplivom, ki so ga imeli sami, njihove organizacije oz. sektor na ukrepe v RRP. Pričakovanja ostalih niso bila izpolnjena oz. dosežena, najmanj so zadovoljni predstavniki v LUR ter v Zasavju. Razloge za tak rezultat lahko pripišemo nepoznavanju procesa med sogovorniki, ki so bili povabljeni v regijske razvojne svete ali odbore, da ključnih projektov na svojih področjih niso imeli pripravljenih, da je bilo povezovanje znotraj sektorja in med sektorji slabo. Predvsem pa je težava v tem, da ne RRA ne politični predstavniki niti člani regijskih razvojnih svetov niso imeli skupne vizije in ciljev, ki bi si jih želeli doseči s pomočjo RRP. Tako so ti dokumenti nastajali bolj ad hoc, reševali so trenutne lokalne izzive, manj pozornosti pa je bilo posvečene regijskemu povezovanju in postavljanju smotrnih razvojnih in trajnostnih projektov.

Tako lahko rečemo, da smo prvo hipotezo delno potrdili, saj se večina intervjuvanih strinja, da se je s sodelovanjem več sektorjev in predstavnikov različnih organizacij povečala legitimnost dokumenta, nismo pa potrdili, da se je s tem dvignila tudi kakovost, saj intervjuvanci o svojem vplivu na dokument dvomijo. Večina predlogov je bila namreč podana od zgoraj navzdol in vnaprej predlagana. Drugo hipotezo pa sem zavrnila, saj se vprašani sicer strinjajo, da če bi bile debate v času priprave boljše, bi to vplivalo na operacionalizacijo, vendar so bile priprave s strani večine vprašanih ocenjene kot slabe, zato na operacionalizacije niso vplivale.

6 UVAJANJE, UPRAVLJANJE IN IMPLEMENTACIJA TRAJNOSTNEGA REGIONALNEGA RAZVOJA V PRIHODNOSTI V SLOVENIJI

6.1 Obeti za obdobje 2014–2020

Proces priprave RRP 2014–2020 je stekel v letu 2012, ko je MGRT, ki je takrat vodil področje regionalne politike, sklical srečanja na regijski ravni ter predstavil proces priprave za to obdobje. Priprava RRP naj bi potekala vzporedno s pripravo strateških in programskih dokumentov na nacionalni ravni. Tokrat je Komisija spodbujala t. i. celostni pristop k regionalnemu razvoju, ki prinaša spremembe tako na ravni mehanizmov kot na ravni projektov. Regije lahko financirajo celovite projekte iz več skladov EU, hkrati pa se povezujeta regijska in lokalna raven. V tem obdobju regije ne bodo več dobile zagotovljenih sredstev, kot so jih v obdobju 2007–2013, ampak bodo vsi projekti konkurirali na razpisih, večji poudarek pa bodo nadzorni organi dali rezultatom in učinkom projektov. Slovenija je v tem obdobju razdeljena na dve kohezijski regiji na ravni NUTS 2, na Vzhodno in Zahodno.

Slednja je upravičena do 855 milijonov evrov, Vzhodna kohezijska regija pa do 1,27 milijarde evrov sredstev iz ESRR in ESS. Sredstva Kohezijskega sklada se ne delijo po regijah, ampak bo za urejanje prometne in okoljske infrastrukture ter za urejanje trajnostne rabe energije državi kot celoti dostopnih 1,055 milijarde evrov. Prav tako so bile regije pozvane, da si izberejo primarna področja, ki jim bodo posvetila posebno pozornost in ki jih želijo razvijati, t. i. pametna specializacija regije. Evropska komisija je opredelila enajst tematskih ciljev, znotraj katerih lahko države članice financirajo ukrepe evropske kohezijske politike in z njimi prispevajo k skupnemu doseganju ciljev Strategije EU 2020. Ukrepi so krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij, izboljšanje dostopa do informacijsko-komunikacijskih tehnologij ter povečanje njihove uporabe in kakovosti, povečanje konkurenčnosti malih in srednjih podjetij ter kmetijskega sektorja ter sektorja ribištva in akvakulture, podpora prehodu na nizkoogljično gospodarstvo v vseh sektorjih, spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam ter preprečevanja in obvladovanja tveganj, varstvo okolja in spodbujanje učinkovite rabe virov, spodbujanje trajnostnega prometa in odprava ozkih grl v ključnih omrežnih infrastrukturah, spodbujanje zaposlovanja in mobilnosti delovne sile, spodbujanje socialnega vključevanja in boja proti revščini, vlaganje v spretnosti, izobraževanje ter vseživljenjsko učenje, izboljšanje institucionalnih zmogljivosti in učinkovita javna uprava. V operativnem programu Slovenije za 2014–2020 so na vseh teh področjih ovrednotene potrebe ter potenciali za razvoj, hkrati pa program izpostavlja tudi ključne usmeritve in cilje države v tem obdobju, in sicer razvoj in izkoriščanje tržnih potencialov raziskav in inovativnih dejavnosti vseh akterjev, spodbujanje rasti in razvoja malih in srednje velikih podjetij ter razvojnega prestrukturiranja gospodarstva oz. industrije v smeri tehnološkega in netehnološkega razvoja, spodbujanje znanosti in zaposlovanja, zmanjševanje deleža ljudi, ki so pod pragom revščine, izkoriščanje naravnih potencialov in učinkovita raba energije ter virov in surovin za prehod v nizkoogljično družbo. Poleg tega program izpostavlja še horizontalna načela, ki jim bodo morali slediti projekti. Ta načela so trajnostni razvoj, enake možnosti in nediskriminacija ter enakost med ženskami in moškimi. Horizontalno načelo trajnostnega razvoja se nanaša predvsem na prilagajanje podnebnim spremembam, izboljšanje okoljske in biotske raznolikosti, trajnostno rabo energije, na mednarodno konkurenčne raziskave, na inovacije in tehnološki razvoj v smeri pametne specializacije in ozelenitev gospodarstva, na zeleno gospodarsko rast, zaposlovanje in transnacionalno mobilnost delovne sile ter znanje in vseživljenjsko učenje za dvig zaposljivosti ljudi.

Intervjuvanci, ki so sodelovali tudi pri pripravi RRP za obdobje 2014–2020, ugotavljajo, da se je proces priprave začel veliko prej in da so bile RRA v začetni fazi aktivnejše. Prav tako so

bile postavljena bolj jasna pravila in smernice priprave, lotevali pa so se ključnih vsebin. RRA so organizirale delavnice, srečanja, poleg odborov, ki so delovali tudi že v preteklem obdobju. Prav tako pa se člani regijskih razvojnih svetov bolj zavedajo pomena lastnega sodelovanja, bolj so se pripravili na sam proces, velik pomen so dali boljši komunikaciji med partnerji iz sektorja in tudi širše v lokalni skupnosti.

6.2 Primerjava LUR, Gorenjske in Zasavske regije z vidika pričakovane razvojne trajnosti

Smotno je, da po analizi RRP za obdobje 2007–2013, pogledamo tudi usmeritve, v katere se želijo preučevane regije razvijati v obdobju 2014–2020 in naprej ter kako stopnjo trajnosti vnašajo v sedanje RRP. RRP 2014–2020 sem preučevala v juniju 2015, ko sta bila RRP LUR in Gorenjske regije že potrjena, RRP Zasavske regije pa je bil še v fazi obravnave. Ugotovila sem, da so trajnostni razvoj in njegove komponente že bolj vpeti v ukrepe RRP kot v preteklem obdobju. Predvsem je na tem področju napredovala LUR, kjer je trajnost eno izmed glavnih vodil ukrepov (npr. obnovljivi vire energije, sonaravno kmetijstvo, energetska učinkovitost regije, prilagajanje podnebnim spremembam, urejanje trajne mobilnosti in javnega prometa, prostorsko načrtovanje za trajnostni policentrični razvoj, medgeneracijsko sodelovanje, krepitev povezovanja med izobraževalnimi inštitucijami in gospodarstvom, razvoj turizma), temu pa so prilagodili tudi novo vizijo, ki LUR vidi kot »zeleni motor razvoja in kot metropolitansko regijo znanja«. V tej smeri grede tudi glavni regijski projekti, čeprav je v RRP še vedno vključenih veliko manjših lokalnih projektov, ki kazijo regijski vidik tega programa in kažejo na vpliv predstavnikov občin na vključene predloge. Na drugi strani je moja ocena, da je RRP Gorenjske regije nazadoval predvsem z vidika regijske povezanosti. Zamenjali so tudi vizijo razvoja, kar kaže na vprašljivo dolgoročnost le-te. Sedanja vizija pravi »s kolesom na vrh« ter vidi Gorenjsko kot »prostor za življenje, delo in igro«. V tem RRP se vidi predvsem velik razpon med Kranjem in preostalim delom regije, ki je bolj ruralen in povezan z območjem Alp. Velik poudarek sicer daje RRP ponovnemu zagonu gospodarstva, razvoju turizma in podeželja, človeškim virom. Vendar so trajnostne razvojne zaveze relativno splošne, prav tako le-teh ni zaznati v regijskih projektih, ki so po njihovem lastnem mnenju nacionalnega pomena (npr. poslovno logistični center Brnik, 4. razvojna os, avto predor za povezavo med Gorenjsko in Primorsko, projekt Podjetno v svet podjetništva), v nasprotju s projekti, povezanimi s TNP, z izgradnjo drugega železniškega tira ter trajnostno načrtovanim prostorskim načrtovanjem. Predlog RRP Zasavske regije je vmes med obema tema RRP. Vizija Zasavja ostaja nespremenjena, kar pomeni, da še ni bila dosežena.

Trajnostna komponenta je omenjena na vseh področjih, pri gospodarskem in pri turizmu, pri razvoju človeških virov, pri okolju, prostoru in infrastrukturi ter razvoju podeželja, vendar brez konkretnih zavez ali konkretnih projektov. V večini projektov, ki so izpostavljeni kot glavni za to obdobje (hidroelektrarne na srednji Savi, nova start - up podjetja, kreativni grozd, Mrest – mreža nevladnih organizacij, karierna platforma za zaposlene, regijski center novi materiali, projekt Podjetno v svet podjetništva itd.), pa razvojne trajnosti ni zaznati oz. celo kažejo na to, da so izpostavljeni predvsem projekti, ki jih vodi sama RRA, in na izključevanje ostalih deležnikov iz razvojnega načrtovanja.

Strnem lahko, da je zavedanje o trajnostnem razvoju v delnem porastu, da pa ukrepi še vedno ne vključujejo tega vidika kot enega izmed ključnih pri odločanju o vključitvi posameznega projekta v razvojne dokumente. Pojavlja se tudi vprašanje implementacije vseh teh ukrepov in razpisnih pogojev, ki bodo postavljeni pri posameznih področjih, in ali bodo vključevali trajnost kot pomembno oz. eno izmed odločilnih komponent ali ne.

6.3 Dobre prakse na področju trajnostnega razvoja

V širšem pogledu so ključna področja, ki jih je treba izboljšati za boljše življenje vseh ljudi, izkoreninjenje revščine, ustalitev števila prebivalstva, zagotavljanje splošne izobrazbe, boljši zdravstveni pogoji, obnova gozdov in tal, obnova ribolovnih revirjev, varovanje rastlinske in živalske raznovrstnosti (Brown 2009, 145–178). Ta področja se nanašajo predvsem na države v Aziji, Afriki in Južni Ameriki, vendar pa vsaj delno veljajo tudi za Evropo in ostali zahodni svet. Sama se osredotočam na razvoj EU. Svetovna civilizacija je dandanes tako raznolika, kompleksna ter razvejana, da si težko predstavljamo, da se bo enotno odzvala na vsako ekonomsko in ekološko krizo. Pa vendar po mnenju Gora (1994, 277–278) za rešitev potrebujemo univerzalni pristop, saj reševanje zgolj določenega vidika problemov ali zgolj določenih območij ne bo prineslo skupne rešitve. Dokler bodo obstajale razlike med državami, regijami ali v okolju, bo obstajal tudi razvoj (Radej 1994, 7). Politično zarisane meje pogosto sekajo gospodarske, socialne in kulturne stike med bližnjimi regijami ter otežujejo delovanje celotnega sistema na nekem območju. Jean Monnet je enkrat izjavil, da pomen združevanja ni v povezovanju držav, temveč ljudi in le to je osnova za (trajnostni) razvoj na različnih področjih (Vršaj 2004, 97 in 141).

Sodobne družbe iščejo oblike razvoja, s katerimi bodo kos izzivom globalizacije, ki smo jim že priča in ki nas še čakajo. Vzorci in razvojne rešitve, ki jih ponujajo t. i. zavarovana območja po vsem svetu, so lahko delni odgovor našega delovanja znotraj okoljskih omejitev tudi zunaj teh območij (Hribar, Šmid Hribar in Erhatic 2011, 12 in 16). Vendar je po Kosu (v

Simoneti in Vertelj Nared 2011, 92) za nas značilen izrazito velik razkorak med deklarativno podporo varstvu in dejanskim ravnanjem. Le-ta posredno razkriva zakoreninjenost odnosa, ki se odraža v šibki sposobnosti družbe, sistema in posameznikov za varstvo prostora. Urejanje prostora, od načrtovanja prostorske rabe preko izvajanja in nadzora le - te, lahko prispeva k učinkovitosti varstva samo toliko, kolikor deležniki izvajajo dogovorjene ukrepe v načinu rabe prostora. V Sloveniji se varovanje posameznega območja dojema kot razvojna ovira in ne kot prednost, zato je potrebna sprememba, da bo kulturna krajina sprejeta kot vrednota med ljudmi (Hribar, Šmid Hribar in Erhatic 2011, 17). Ne obstaja posamezno mesto, regija ali država, ki bi v celoti reševala vsa vprašanja trajnostnega razvoja in hkrati odgovarjala na vse komponente le-tega, a premiki pri posameznih politikah se dogajajo. So pa te spremembe v največji meri odvisne od ljudi, ki jih uvajajo in upravljajo, ter podpore, ki jo pri tem imajo s strani prebivalstva. V nadaljevanju izpostavljam nekaj primerov dobrih praks, ki jih ni smiselno deliti zgolj na posamezen del trajnostnega štirikotnika:

- Sodelovanje civilne družbe v vseh fazah odločevalskih procesov. Temelji so bili v EU postavljeni s t. i. Aarhusko konvencijo, ki je uredila temelje v treh stebrih, in sicer v pravici do dostopa do informacij, v pravici sodelovanja javnosti pri odločanju ter pri dostopu javnosti do varstva pravic v okoljskih zadevah. Konvencija je zavezujoča za podpisnice, med njimi je tudi Slovenija, in spodbuja participacijsko demokracijo v civilni družbi. Bila je sprejeta leta 1998, pri nas pa ratificirana leta 2004. Dokument je v odločanje uvedel načelo, da je pravica prihodnjih generacij do zdravega okolja ključna in pravno obvezujoča norma ter da je potrebno zato pri okoljskih vprašanjih oz. dilemah doseči družbeni konsenz. Konvencija se opira na osnove trajnostnega razvoja, zato je pomembna njena dejanska uporaba v realnih primerih. Načela, ki jim sledi, so: pravočasnost, odprtost, dostopnost, odzivnost, transparentnost in sledljivost. Implementirana je tudi v slovenski pravni red, v različne zakone, od dostopnosti informacij javnega značaja do okoljskih zakonov. Nevladne organizacije s področja varstva okolja ocenjujejo, da je prvi steber pri nas zadovoljivo urejen in da se izvaja, drugi steber slabše deluje v praksi, saj se udeležba javnosti zagotavlja zgolj formalno, odzivni roki za javnost so kratki, pripombe pa se večinoma redko upoštevajo. Najšibkeje pa je implementiran tretji steber.
- T. i. koncept 'od zibke do zibke' (*cradle to cradle concept*), ki označuje pristop k načrtovanju sistemov, procesov in izdelkov tako, da le-ti ne (morejo) postanejo smeti in se jih da ponovno uporabiti oz. reciklirati. Pri vseh virih, ki so uporabljeni za

nastanek izdelka oz. sistema po tem principu, je potrebno načrtovati tudi njihov odvečni del ter uporabo tega dela v nov namen.

- Nastanek t. i. ekomest, ki bodo zgrajena na podlagi potreb ljudi in ne avtomobilov. Uvedba trajnostne mobilnosti poteka v številnih evropskih in svetovnih mestih, ki spodbujajo razvoj javnega prometa z železnico, avtobusi, s kolesarskimi potmi in pešpotmi. Uvajajo tudi takso za avtomobile za vstop v ožji center mesta (npr. Oslo, Bergen, London, Stockholm itd.) (Brown 2011, 212 in Betran 2012, 5 in Komat 2009, 92). Uvedba trajnostne mobilnosti pa je le eden od vidikov trajnostnega razvoja mest. Švedski Malmö velja za mesto, ki se razvija po principih trajnostnega razvoja. V osemdesetih letih je mesto doživelo kolaps težke industrije (pristanišče, ladjedelnica) ter v kratkem času izgubilo več kot 20.000 delovnih mest. Danes je mesto ponovno v razcvetu ter sledi načelom trajnosti – trajnostna gradnja (energetsko učinkovite stavbe, naravni lokalni materiali), trajnostna mobilnost (kolesarjenje, uvajanje koncepta delitve avtomobila), reciklaža odpadkov in njihova kasnejša uporaba, samooskrba s hrano, trajnostna energija (veter), uvajanje pravične trgovine ter promocija preživljanja časa zunaj, v zelenih predelih mesta. Ob tem tudi v Sloveniji nastaja vse več t. i. ekovasi oz. ekoloških skupnosti, predvsem na podeželju (npr. Razazije, Trajnostni park Istra, vas Mokri potok na Kočevskem). Ljudje te vasi gradijo oz. oblikujejo na osnovi trajnostnega razvoja, kot samozadostne skupnosti, ki bodo neodvisne tako na področju energije in vode kot prehrane. Predvsem pa predstavljajo prostor za učenje (Komat 2009, 46–47). V teh učečih se mestih in regijah potekajo specifični procesi, ki potekajo znotraj njihovega gospodarstva, trga delovne sile in tehničnega napredka. Mesta tekmujejo med seboj za kapital, delovno silo, kar pa prinaša družbo, kulturo in političen napredek. Pri njih se od regije pričakuje velika stopnja izkoriščenost človeških virov, velika mobilnost delovne sile, gospodarsko specialistične regije, močni inovativni stiki znotraj regije, kolektivni proces učenja, inovacije in patenti, občutek pripadnosti, pomembna je močna lokalna in regijska identiteta, močne povezave z zunanjim svetom in sosednjimi mesti. V Veliki Britaniji so oblikovali t. i. »*the core cities*« (Birmingham, Bristol, Leeds, Liverpool, Manchester, Newcastle, Nottingham in Scheffield), kjer so kot ključno prvo izpostavili povezovanje univerz, prometno povezanost, spodbujanje novih idej, intelektualni kapitalizem in podjetniško samozavest (Ravbar in Bola 2007, 17 in 33–34).

- Zelena davčna reforma, ki razbremenjuje delo ter kapital, obremeni pa ekološko škodljivo potrošnjo. Načelo take davčne politike, da več prispevajo tisti, ki ustvarijo večji dobiček ali imajo višjo plačo, bi nadomestili z načelom, da več za skupne potrebe prispevajo tisti, ki več trošijo, v večji meri porabljajo fosilna goriva ali kupujejo izdelke z visokim ogljičnim odtisom. Zelena davčna reforma lahko vpliva na različne sektorje, od gozdarstva, prometa, proizvodnje do porabe energije, nastajanja odpadkov ter javnega naročanja (Stanič 2001, 29, Betran 2012, 8, Radej 1994, 25).
- V Franciji se je uveljavil koncept oblikovanja zavarovanih območij, ki so nastala na pobudo lokalnega prebivalstva, torej po principu od spodaj navzgor. Take lokalne skupnosti imajo možnost sklenitve sporazuma z državo, ki je plod vzajemnega interesa in participacije lokalnega prebivalstva, lokalne skupnosti, regije in države. V njem se dogovorijo o viziji razvoja posameznega območja. Cilj takih in podobnih zavarovanih območij je predvsem zagotoviti čim višjo kakovost bivanja za lokalno prebivalstvo, kar je zagotovljeno z ustrezno podporo lokalnemu gospodarstvu, kmetijstvu ter z ustreznim odnosom do vrednot, naravnih in človeških virov (Lah 2011, 83–88).
- Razvoj ekoturizma v regijah, ki temelji na petih načelih, in sicer varstvu narave, okoljski vzgoji, dobrobiti za lokalno skupnost, nizkem vplivu na okolje in trajnosti ter avtentični kulinariki (Bratec in Stubelj Ars 2011, 148–149). Turizem je vselej in povsod povezan z vsemi štirimi dimenzijami trajnostnega razvoja, tako z okoljem kot z ekonomsko, socialno politiko in etiko. Turizem je tako trajni proces, kjer je napredek možen z razvojem novih idej, z vlaganji, upoštevanjem izkušenj. Turizem (lahko) uspeva le kot del okolja in življenja posamezne pokrajine, sredi naravnih in kulturnih znamenitosti in mora slediti trem ciljem, željam turistov ter usklajenosti okolja z gospodarskim vidikom (Rožič 2001, 10). Slovenija se (še) ne uvršča med intenzivno izkoriščene in preoblikovane turistične pokrajine (Jeršič 2011, 49), zato je potrebno stremeti k visoki stopnji naravne ohranjenosti pri vseh turističnih projektih in investicijah (Marušič 2011, 52). Del turizma je tudi geoturizem, ki ima potencial in krepí poleg geološke tudi geomorfološke in geografske posebnosti nekega območja, kot sta npr. geoparka Idrija in Karavanke (Erhatic, Zorn in Komac 2013, 81 in 85).
- Ohranjanje podeželja je eden izmed pomembnih vidikov ohranjanja krajine in življenja tudi zunaj mest. Načela trajnostnega razvoja na podeželju so trajnostno podjetništvo, sodelovanje v skupnosti ter partnerstvo, ki vključuje tako državno upravo in njene organe kot strokovnjake, zasebni in nevladni sektor, lokalno skupnost, gospodarstvo in posameznike (Barbič 2005, 23–28). Avtorica na upravljanje podeželja

in kmetij gleda kot na upravljanje družinskih podjetij (*prav tam*). Z ekonomskega vidika pa je ohranjanje in razvoj podeželja v prihodnje treba urediti tako, da bo pomoč države ali EU usmerjena v investiranje, ne pa v subvencioniranje (2011, 9). Globalizacija je spodbudila t. i. novi lokalizem postmodernih družb, za katere je značilno, da med njimi narašča ekološka ozaveščenost, bolj spoštujejo naravo, spodbujajo uporabo lokalnih virov za lokalne gospodarske dejavnosti, povečuje se vloga lokalnih skupnosti v reševanju lokalnih težav ter uveljavlja neposredno sodelovanje v procesih odločanja (Barbič 2005, 82).

- Ekoremediacije so okoljske tehnologije, ki temeljijo na principu delovanja naravnih procesov, ki potekajo v različnih ekosistemih. Z njimi spodbujamo trajnostno načrtovanje posegov v okolje in reševanje okoljskih problemov z namenom trajnostnega sobivanja ljudi in narave. Te procese uvajajo številne regije, ki se smatrajo za t. i. učeče se regije. Te metode se uporabljajo predvsem pri odstranjevanju posledic onesnaževanja ter pri preprečevanju nadaljnje degradacije okolja. Poskrbijo za samoočiščevanje. Najpogostejše metode ekoremediacij so rastlinske čistilne naprave za čiščenje komunalnih in industrijskih odpadnih voda, revitalizacija degradiranih potokov, sanacija deponij komunalnih odpadkov (Sajovic 2010, 10–12).
- Ničelna poraba (t. i. *zero waste*) – ta koncept se dotika vseh štirih vidikov trajnostnega razvoja. Namen tega pristopa je manjšanje količine odpadkov, ki jih proizvede posameznik. Tako teži k reciklaži, nižanju količine mešanih oz. nerecikliranih odpadkov. Nadaljevalni korak tega koncepta pa je odpiranje centrov ponovne uporabe. To prakso so pri nas uvedli na Vrhniki, Bledu, v Gorjah in v Ljubljani, centrov ponovne uporabe pa je v Sloveniji že kar nekaj.
- Samooskrba – države bodo svojo neodvisnost od drugih lahko gradile na zagotavljanju samooskrbnega sistema s hrano, vodo, energijo in storitvami (Stanič 2011, 32).
- Prehod iz fosilnih goriv na obnovljive vire energije, kot so npr. vetrna, plimovanje morja, hidro energija.

To je le nekaj dobrih praks, ki obstajajo in se dotikajo trajnostnega razvoja ter se razvijajo v Sloveniji, v EU ali drugje po svetu. Izziv, ki je pred nami, pa je, kako te prakse združiti, jih učinkovito vpeljati, razvijati in izvajati.

6.4 Procesne ter vsebinske spremembe RRP v luči trajnostnega razvoja

Če želimo, da so RRP in podobni v programu v prihodnje še bolj trajnostno naravnani, da trajnost postane osnova za vključevanje ukrepov v posamezen program, bo potrebno uvesti spremembe tako v procesni del kot tudi v pripravo vsebinskega dela takih programov. Ob uvajanju tega koncepta menim, da bi morali pripravljalci dokumentov vseskozi težiti k modelu zelo močne trajnosti, ki sem ga predstavila v tej nalogi, in se ne bi smeli zadovoljiti z modeli, ki sledijo nižjim standardom (model šibke trajnosti ali model močne trajnosti). Ta model sicer velja za najbolj radikalnega, a gre v smeri globoke ekologije, ki omogoča preživetje tako ljudem kot ohranjanje okolja ter delovanje ekonomije, vendar v mejah, ki jih postavlja planet. Težave, ki jih izpostavljajo strokovnjaki (npr. Nared in Kavaš 2009), je zaznati tudi na strani intervjuvanih. Predvsem koordinatorji procesa priprave RRP so izpostavili težave v medsektorskem povezovanju tako na nacionalni ravni, ki pripravljata smernice, in posledično na regijski ravni pri pripravi samih RRP. Slabša je bila tudi osredotočenost na večje povezovalne regijske projekte, niso izpostavili podobnih lokalnih projektov, pokazalo se je pomanjkanje izkušenj s projektnim upravljanjem predvsem na strani članov regijskih razvojnih svetov, ki svoje ideje niso znali ali mogli prenesti v regijske projekte, ter predvsem vrednotenje. Skupne evalvacije RRP članov regijskih razvojnih svetov in RRA ni bilo, analize so predvsem finančne in manj vsebinske. Na omenjene težave odgovarja model zelo močne trajnosti, ki sledi celostnemu medsektorskemu povezovanju in zakonskim osnovam, ki to omogočajo. Cilj je zadovoljevanje potreb prebivalstva sveta brez pomanjkanja, kar pa pomeni spremembo potrošniških vzorcev in vzorcev dosedanje produkcije, spodbuja uporabo kazalnikov, ki vključujejo tudi družbo, enakost med generacijami in znotraj posamezne generacije, spodbuja lokalno samozadostnost in nadzorne funkcije, ki temeljijo na spodbujanju vključevanja skupnosti, se pravi od spodaj navzgor (Baker *et al.* 1997, 9).

Spremembe, ki bi bile potrebne za večjo usmerjenost programov v trajnostni smeri, je v prvi vrsti poznavanje trajnosti, definicije trajnostnega razvoja, namena in pomena le-tega za deležnike. Kot se je izkazalo v intervjujih, ki sem jih opravila, je poznavanje koncepta relativno slabo, definicije poznajo predvsem tisti, ki jim je trajnostni razvoj osnovno vodilo njihovega delovanja tudi v običajnem delovnem ali zasebnem okolju. Vsi koncept poznajo, vendar pa ga tolmačijo in opredeljujejo zelo selektivno. Izziv, ki se tu pojavi, je predvsem povečati to znanje med koordinatorji priprave posameznih dokumentov, saj lahko le-ti s svojim vplivom izboljšajo stopnjo vključevanja trajnosti v ukrepe ter s konceptom seznanijo predstavnike različnih sektorjev, ki v procesu priprave takih dokumentov sodelujejo. Tu je

mogoča povezava z nevladnim sektorjem (z okoljskimi nevladnimi organizacijami ali mrežami), za katere se je izkazalo, da imajo največ znanja na tem področju. Le z znanjem bo mogoče ta koncept smiselno vpeljevati v ukrepe na vseh področjih, jih sektorsko povezovati ter približati tudi odločevalcem in gospodarstvenikom, ki so običajno pri tem nekoliko bolj togi in ozko usmerjeni.

Drug pomemben vidik je vsekakor vključevanje državljanov v odločanje o (trajnostnem) razvoju njihovega regionalnega prostora ter upoštevanje načel trajnostnega razvoja kot političnega koncepta, ki sem jih predstavila v poglavju 3.2 (načela enakosti, demokracije, previdnosti, vključevanja in načrtovanja). Poznamo dobre prakse vključevanja prebivalstva na področju varstva okolja, ki bi jih lahko prenesli tudi na področje trajnostnega razvoja regij. Prebivalci posamezne skupnosti imajo poseben pomen pri reševanju problemov oz. določanju smernic razvoja, saj svoje okolje in prostor najbolje poznajo, so številčnejši in bolj prodorni kot vladne ustanove. To pa je temelj za vzpostavitev in uresničenje učinkovitega sistema trajnostnega razvoja. Prav tako pa to vključevanje pomeni tudi dopolnitev pogosto nezadostnega državnega nadzora nad uresničevanjem ukrepov in njihovimi dejanskimi učinki ter prispeva k zmanjševanju stroškov in časovne obremenitve za državne organe (Vrečko *et al.* 1994, 9–10). Do sedaj je veljalo, da je trajnostni razvoj regij tudi naloga državnih organov. To delno drži, vendar pa primarno odgovornost nosijo predvsem organi regije, posamezne lokalne skupnosti, predstavniki gospodarstva, ki delujejo na posameznem področju, ter seveda prebivalstvo. Javnost, posamezniki in organizacije, ki niso državne, imajo pravico in tudi obvezo sodelovati v procesu odločanja oz. pri iskanju rešitev za probleme regije. Da je udeležba možna, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji: jasna pravila igre (dostopnost do informacij, pravica do vlaganja prijav, možnost pritožbe na odločitve, postopek pred sodiščem), informiranje, udeležba (pisma, časopisni članki, srečanja, posveti, poročila o stanju). Med pravice prištevamo predvsem pravico do obveščeniosti, pravico do vlaganja pripomb in pobud, pravico do sprožanja pravnih postopkov, pravico do sodelovanja, udeležbo pa lahko javnost manifestira preko različnih oblik, kot so demonstracije, protesti, pisma časopisom, politikom, ustanovitve interesnih skupin ali društev (Zweip 1994, 20–48). Temeljna izhodišča za aktiviranje javnosti so predvsem dostopnost do informacij finančna sredstva, ki jih javnost lahko uporabi, ter izobraževanje na obravnavanem področju. Vprašanja, ki si jih javnost mora zastaviti, so predvsem, kateri problem jo zanima in zakaj, kje in kako pridobiti informacije o tem problemu, kateri cilji, če bodo doseženi, bodo največ prispevali k rešitvi problema ter kako neposredno koristijo skupnosti ter njenemu razvoju, kakšne so možne oblike delovanja za doseg ciljev ter katero obliko javnost na koncu izbere

(Bowman in Theebach 1994, 66–77). Za uspeh katerega koli projekta ali programa, kot so preučevani RRP, je potrebno sodelovanje vseh akterjev, pravičnost in dialog, motiviran nosilec programa, podpora celotne skupnosti, prebivalcev, občin ter vseskozi vodena aktivna in konstruktivna razprava (Turk 2007, 9 in 1993, 58). Pri vsakem projektu ali programu se je potrebno vprašati, kakšne zunanje učinke le-ta prinaša. Zunanji učinki so lahko pozitivni, nevtralni ali negativni. Pripravljalci, predvsem nosilci RRP-jev, se teh vplivov pri pripravi premalo zavedajo in jih premalokrat izpostavijo. Zaznati jih je potrebno pravočasno, jih ustrezno ovrednotiti ter upoštevati v analizi stroškov in koristi, narediti širšo presojo vplivov na okolje za krajše, srednjeročno in dolgoročno obdobje (Špendl in Gabrenja 2007, 13). Pri pripravi programskih dokumentov za daljša časovna obdobja, kot so RRP, je potrebno, da gredo skozi proces razprav, da sta vseskozi prisotni in vključeni obe javnosti, tako strokovna kot laična. Programi, ki nastajajo v okviru takega procesa, pridobijo višjo kakovost, legitimnost, pripadnost in podporo lokalnega prebivalstva, kar je eden izmed predpogojev za uspešno implementacijo. Prav tako je pomembno vključevanje socialnih in gospodarskih partnerjev, saj s pestrostjo sogovornikov izvajamo pomembno načelo regionalne politike, to je načelo partnerstva, ki ga spodbuja tudi EU. V večini držav in regij je raven izvajanja tega procesa šibka. V mnogih članicah EU, tudi v Sloveniji, organizacije civilne družbe ugotavljajo, da je načelo partnerstva farsa, saj gre v mnogih primerih zgolj za pridobitev podpore za programske dokumente, njihovih predlogov pa se ne upošteva (Škrl - Marega 2007, 21–22 in Kontič *et. al.* 2000, 37–38). Temeljno vodilo tega procesa pa je le eno – zaupanje med partnerji.

Po mnenju Škrl - Maregove (*prav tam*, 23–24) je proces za pripravo RRP za obdobje 2007–2013 pri nas bolj ali manj izostal. Tako ugotavlja tudi večina intervjuvancev, ki s sodelovanjem in vplivom svojega sektorja na priprave ukrepov v RRP niso bili zadovoljni. Vključevanje in posvetovanje z različnimi akterji je bilo pomanjkljivo, nosilci priprave programov niso izkazali dovolj pripravljenosti, da bi uveljavili principe participativne demokracije. Možnosti za izboljšanje tega sodelovanja je več. Poseben pomen ima informiranje s strani nosilca o samem programu, o sistemu vključevanja, o namenih in načelih delovanja, o jasnem urniku in metodah posvetovanja. Informacije je potrebno širiti skozi različne medije, jasno morajo biti predstavljeni načini za upoštevanje mnenj in predlogov partnerjev, kazalniki uspešnosti partnerstva, poročila posvetovanj ter še podana pojasnila, zakaj nekateri predlogi niso bili sprejeti. Pri nas pa je bilo značilno, da je presoja o vabilih posameznim partnerjem prepuščena nosilcu procesa, pravila sodelovanja so ohlapna, nedorečena in nepregledna.

Če želimo, da trajnostni razvoj postane vizija za razvoj regij in države, bo potrebno izboljšati integracijo, uravnoteženje, izbor in prerazporeditve med posameznimi cilji trajnostnega razvoja. Pomemben je tudi sistem vrednot, ki ga je moč spoznati zgolj skozi posvete z ljudmi. Rezultati takega pristopa bodo kakovostni in v celoti v blaginjo usmerjeni ter uresničljivi programi, pripravljene in izvedeni na podlagi skupnih vrednot, širokega znanja, visoke pripadnosti in močne navezave na lokalne skupnosti (*prav tam*, 25). Tak pristop je vsekakor zahteven, a na daljši rok lahko prinese pozitivne učinke. Skupnosti, ki si želijo biti močne in uspešne, potrebujejo močno in zanimivo vizijo za prihodnost, realizacijo dobrih idej, ki sicer zahtevajo veliko truda in potrebujejo sposobne voditelje, ki bodo znali vizijo spremeniti v realnost in najti konsenz z vsemi akterji. Pri njih mora šteti praktična izvedba, saj je vizija brez realizacije brezpredmetna. Eno izmed najpomembnejših vodil je sodelovanje, pa tudi gradnja zaupanja in komunikacija med voditelji in skupnostjo (Grah in Bobek 2007, 215). Na ta način delujejo t. i. učeče se regije, ki temeljijo na dinamiki od spodaj navzgor, na znanju, na učenju vseh akterjev, omogočen je pretok znanja, vseživljenjsko učenje in posledično spreminjanje regije v bolj dovršeno obliko (Rodela in Šmid 2007, 246–247).

Odpravljanje regionalnih razlik je zahteven proces, ki za sabo potegne tudi relativno velike stroške, česar se zaveda tako RS kot EU, ki temu posveča več pozornosti, kot je temu izzivu namenimo sami. Že iz razloga upravičenosti vloženih sredstev je potrebno vsakih nekaj let ovrednotiti uspešnost programov in razumeti razvojna gibanja regije v prihodnje, da se lahko posledično sprejmejo ustrezni ukrepi. Vrednotenja so različna in sem jih predstavila v poglavju 2.6. Lahko zajemajo programski cikel, raven, obseg, območje, obseg upravičencev itd. (Nared in Ravbar 2003). Zato je tretji vidik, ki ga je smiselno vpeljati v priprave razvojnih programov, uporaba metod vrednotenja, ki so trenutno na voljo in jih je postopoma dobro tudi dopolnjevati in nadgrajevati. Tu mislim tudi na uporabo metod, ki sem jih uporabila tudi v tej nalogi, na metodi štiri kapitalov in trajnostne rože, in druge metode, ki so razvite na posameznih področjih. Metodi, ki sem ju uporabila sama, nista idealni, sta pa lahko pripravljavcem v izredno pomoč pri ocenjevanju trajnostnega vidika v njihovih ukrepih, prav tako pa ju usmerjajo še na področja, ki so prav tako pomembna in večkrat zanemarjena, kot so npr. etične osnove, oblike soudeležbe prebivalstva, oblike povezav, diverziteta med različnimi pristopi. Preden je posamezen program potrjen kot glavni dokument razvoja za posamezno obdobje, mu taka ocena kakovosti in legitimnosti lahko izboljša.

Četrta faza tega procesa, ki pa je prav tako potrebna izboljšanja, kot se je izkazalo tudi v intervjujih, pa je faza po sprejetju RRP. Posamezen regijski razvojni svet naj bi deloval celotno obdobje, od nastajanja in sprejema RRP do njegovega izvajanja in zaključka. V

intervjujih se je izkazalo, da v nobeni izmed preučevanih regij regijski razvojni svet po sprejetju RRP ni spremljal ali bil redno informiran o izvajanju ukrepov v RRP, o finančnem vidiku uspešnosti izvajanja RRP, niti na koncu ni bila s člani regijskih razvojnih svetov izvedena evalvacija. Ta je delno tudi otežena, saj se posamezna finančna perspektiva zaključí že v času, ko že deluje nov regijski razvojni svet, ki sprejema ukrepe za nov RRP in za sledeče finančno obdobje. Intervjuvanci so tako implementacijo spremljali zgolj na podlagi lastne iniciative in motivacije. Tukaj svojih nalog ne odigrajo RRA, ki bi s stalnim sodelovanjem regijskega razvojnega sveta tudi v fazah izvajanja lahko lažje spremljale izvajanje ukrepov. ZSRR-2 sicer opredeljuje, da svet spremlja izvajanje RRP, vendar pa je bila ta faza v obdobju 2007–2013 izredno slabo izvedena. Člani so izjavili, da sta njihova prisotnost in sodelovanje potrebna do točke, ko je RRP sprejet, kar RRA vodijo z veliko intenziteto (relativno pogosto sklicevanje sej regijskega razvojnega sveta, seje odborov, redno obveščanje, dopisne seje), kasneje pa te intenzitete ni bilo več oz. sej v fazi implementacije niso več sklicevali. Tako lahko dobimo občutek, da sta organ sam in tudi proces namenjena zgolj potrjevanju obveznega dokumenta regije, ni pa organ razumljen kot posvetovalno telo RRA skozi celotno posamezno finančno obdobje. To je vsekakor področje, ki ima pomanjkljivosti in ki ga lahko za obdobje 2014–2020 izboljšajo tako RRA kot tudi sami člani regijskih razvojnih svetov s svojo aktivno participacijo, s pobudami in rednim spremljanjem izvajanja programa.

V tem podpoglavju sem naštela zgolj nekaj kritičnih ugotovitev tega procesa, do katerih sem prišla med raziskavo in med opravljenem intervjujev s člani regijskih razvojnih svetov. Delno sem lahko preteklo obdobje primerjala s procesom sprejemanja RRP za obdobje 2014–2020, saj tudi sama sodelujem v njem in ga tako spremljam neposredno.

7 SKLEP

Trajnostni razvoj kot koncept se še vedno razvija, dopolnjuje se tudi definicija s strani strokovnjakov (npr. razvoj iz trajnostnega trikotnika v trajnostni štirikotnik), kar nakazuje na to, da je koncept živ, da ga spremlja tako strokovna kot laična javnost in da je čedalje pomembnejši pri pripravi izhodišč za različne razvojne programe tako na lokalni, regionalni, nacionalni kot nadnacionalni ravni. Trajnostni razvoj kot možna paradigma razvoja sodobnega sveta in družb prevzemajo tako nadnacionalne inštitucije kot so OZN, UNEP, OECD kot EU ter posamezne države in regije v svojih dokumentih. Koncept vključujejo v dokumente tudi lokalne skupnosti tako pri nas kot v tujini.

V prvem, teoretičnem, delu naloge sem tako izpostavila postopke vrednotenja regionalne politike in metodologijo za ocenjevanje trajnosti v ukrepih različnih razvojnih programov (metoda štirih kapitalov in metoda trajnostne rože), razvoj koncepta trajnostnega razvoja in njegov pomen v sedanjem času ter izpostavila mejnike slovenske regionalne politike, ki so določali tudi vodenje procesa priprave RRP za preučevane regije, LUR, Gorenjsko in Zasavsko regijo. V drugem delu naloge pa sem jih po metodologiji štirih kapitalov in metodologiji trajnostne rože uvrstila v posamezne stopnje modelov trajnosti. Vse tri RRP sem uvrstila v model šibke trajnosti. Ob tem sem ugotovila, da izbrani metodi vsekakor nista idealni, saj gre v prvi vrsti za metodi, ki sta kvantitativni, čeprav ju nekateri uvrščajo tudi med kvalitativne, da sta poenostavljeni, saj imata vnaprej določeni matriki, ki pa sta še nepopolni in nedodelani. Prav tako je ocena v določeni meri še vedno odvisna od ocenjevalčeve subjektivne presoje in razumevanja trajnosti. Vsekakor si želimo, da bi bili oz. da bodo različni razvojni programi na katerikoli ravni oblikovani v smeri modela zelo močne trajnosti, ki nam zagotavlja tudi nadaljnji razvoj na planetu, ohranjanje različnih vrst, zmanjšanje tveganj zaradi podnebnih sprememb, gospodarskih kriz, naravnih nesreč itd. V tem delu sem nato preverjala naslednji hipotezi – »Vključevanje zainteresiranih akterjev (kot so predstavniki sindikata, ZRSZ, mladinskega centra, KGZ, obrtno - podjetniških zbornic, okoljskih društev in organizacij, tehnološkega parka, TNP ter občinskih uslužbencev) v pripravo in izvedbo trajnostnih regionalnih razvojnih programov izboljšuje njihovo kakovost in močno olajša njihovo legitimizacijo.« ter drugo, ki pravi, da »Stopnja operacionalizacije ideje trajnostnega razvoja je odvisna od širine in globine razprav v fazi priprave RRP.« Hipotezi sem preverjala s pomočjo opravljenih intervjujev, ki sem jih izvedla v letu 2014 med 17 člani regijskih razvojnih svetov in s tremi koordinatorji procesa priprave RRP na RRA LUR, Gorenjske in Zasavske regije. Vzorec ni reprezentativen, zato moramo biti nekoliko zadržani pri interpretaciji in posploševanju podatkov, a vendar ponuja vpogled v delovanje in povezovanje posameznega sektorja, ki je pri pripravi RRP sodeloval (gospodarstvo, civilna družba ali odločevalski sektor, večinoma župani oz. predstavniki občin regije). Analiza intervjujev je pokazala, da lahko prvo hipotezo delno potrdimo, saj se večina intervjuvanih strinja, da se je s sodelovanjem več sektorjev in predstavnikov različnih organizacij povečala legitimnost dokumenta, nismo pa je potrdili v delu, ki pravi, da se je s tem dvignila tudi kakovost, saj intervjuvanci o svojem vplivu na dokument dvomijo. Večina predlogov je bila namreč podana od zgoraj navzdol in je bila vnaprej pripravljena s strani koordinatorjev v RRA in njihovih sodelavcev oz. širših timov, ki so prihajali predvsem iz odločevalskih vrst oz. občin v regiji. Drugo hipotezo pa sem zavrnila, saj se vprašani sicer strinjajo, da če bi bile

debate v času priprave boljše, bi to (lahko) vplivalo na stopnjo operacionalizacije. Vendar pa so bile priprave s strani večine vprašanih ocenjene kot slabe, zato na operacionalizacije niso vplivale. Izpostavili so, da je bilo debat malo in da niso bile poglobljene, pozitivno so to ocenili le nekateri, ki so sodelovali v posameznih odborih. Tudi tu se je izkazalo, da so bili predlogi pripravljani in predlagani v večini od zgoraj navzdol in pripravljani vnaprej, zato večjih debat niso zahtevali. So pa sogovorniki izpostavili tudi dejstvo, da sami svoje vloge v regijskih razvojnih svetih niso najbolje poznali, da še niso prepoznali pomena tega vključevanja, zato niso podajali večjih predlogov. Tisti, ki so sodelovali tudi pri pripravi RRP za finančno obdobje 2014–2020, pa so izpostavili, da sedaj bolje razumejo svojo vlogo, da so bili v procesu aktivnejši in da so podajali tudi svoje predloge oz. predloge svojih sektorjev. Zato bi bilo smiselno razmisliti o določenih dopolnitvah oz. spremembah procesa sprejemanja razvojnih dokumentov, in sicer:

- dvig ravni znanja o konceptu trajnostnega razvoja in o njegovem pomenu,
- večje medsektorsko povezovanje predvsem na državni ravni in priprava izhodišč, ki bodo uporabna za nižje ravni, kot sta regionalna ali lokalna,
- usmeritev razvojnih programov v smer modela zelo močne trajnosti, brez popuščanja posameznim sektorjem,
- večje vključevanje državljanov v procese sprejemanja razvojnih dokumentov ter sledenje načelom jasnosti, transparentnosti, informiranja in komunikacije, partnerstva ter možnosti (so)udeležbe vsakega zainteresiranega,
- večji poudarek spremljanja procesa tudi po sprejetju dokumentov – spremljanje implementacije ukrepov ter izvedba evalvacije po zaključku posameznega RRP,
- večja vpeljava in uporaba metod vrednotenja ukrepov v razvojnih programih ter razvoj novih pristopov na tem področju,
- spremljanje dobrih praks v tujini.

To so tudi usmeritve za nadaljnje raziskovanje na tem področju, kot nadgradnje tej magistrski nalogi. Možnosti za nadaljnje raziskovanje so vsekakor razvoj novih metod vrednotenja trajnosti v ukrepih ter dodelava obstoječih metod, ki sta bili v tej nalogi uporabljeni. Po končanem finančnem obdobju 2014–2020 bo mogoča primerjava med obema procesoma, kako aktivno vlogo so prevzeli člani regijskih razvojnih svetov ter kako so svojo vlogo opravile RRA. Prav tako bo mogoča vsebinska primerjava RRP ter merjenje trajnosti v sedanjih ukrepih. Dobrodošla bi bila tudi analiza med državno ravno, njenim sektorskim povezovanjem ter implementacijo teh smernic v procesih priprave RRP oz. analiziranje

njihovega videnja pristopov posameznih regij pri pripravi teh programov. Kot sem že izpostavila tokratni vzorec intervjuvanih ni reprezentativen, zato je smiselno v prihodnje izvesti anketo med vsemi člani regijskih razvojnih svetov 2007–2013 in 2014–2020, vendar tu obstaja dvom o njihovi odzivnosti. Taka analiza bi omogočila primerjavo obeh procesov priprave RRP ter spremljanje morebitnega napredka članov regijskih razvojnih svetov, ki so sodelovali v obeh dosedanjih sklicih. To področje daje še veliko možnosti za nadaljnje raziskovanje in bo pomembno tudi v prihodnje, v kolikor bo trajnosti razvoj ena izmed glavnih paradigem razvoja.

Zaključim torej lahko, da je redna analiza razvojnih dokumentov smiselna in potrebna predvsem zaradi spremljanja implementacije samih ukrepov in njihovih kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih učinkov ter zaradi izboljševanja samega procesa priprave dokumentov, implementacije in evalvacije. Na tak način lahko pripravljenci in člani regijskih razvojnih svetov dobijo potrebne povratne informacije, na podlagi katerih je mogoče delati kakovostne korake na področju regionalne razvojne politike v povezavi s trajnostnim konceptom tudi vnaprej.

8 VIRI

1. Anko, Boštjan. 1993. *Skrb za Zemljo: strategija po načelu trajnosti*. Maribor: Aram.
2. Arhuška deklaracija. 2004. Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlImpid=200470> (16. september 2014).
3. Bahor, Maja. 2005. *Trajnostni razvoj v okoljski politiki Evropske unije*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
4. Baker, Susan, ur. 1997. *The politics of sustainable development: theory, policy and practice within the European Union*. London in New York: Routledge.
5. Barbič, Ana. 2005. *Izzivi in priložnosti podeželja*. Ljubljana: FDV.
6. Baxter, Brian. 1999. *Ecologism: An Introduction*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
7. Becker, Egon, Thoomas Jahn, Immanuel Stiess in Peter Wehling. 1997. *Sustainability: a cross disciplinary concept for social transformation*. Paris: Unesco cop.
8. Beel, Simon in Stephan Morse. 2003. *Measuring Sustainability*. London: Sterling.
9. Betran, Nataša, ur. 2012. *Zeleni razvojni preboj; Plan B za Slovenijo 4.0: Prispevek za Strategijo razvoja Slovenije 2014 – 2020*. Ljubljana: Umanotera.
10. Bitenc, Robert. 2004. Od mej rasti do razvoja za preživetje. V *Sonaravno uravnoreženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 8–11. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
11. Bizilj, Alenka. 2011. *Razvoj globalne zavesti – Kopenhagenska deklaracija*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
12. Bizjak, Janez, ur. 2008. *Zavarovana območja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje
13. Bowman, Margaret in Veronika Thiebach. 1994. Udeležba javnosti v praksi: kako pričeti. V *Priročnik o udeležbi javnosti v postopkih sprejemanja odločitev na področju varstva okolja, Sedanja praksa in možnosti razvoja v prihodnje*, ur. Barbara Vrečko et. al., 65–77. Ljubljana: Slovensko predstavništvo Regionalnega okoljskega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo.
14. Božič, Kristina. 2014. Naprej; brez rasti. Objektiv, priloga Dnevnika, 24.3. 2014, 16.
15. Bratec, Miha in Mojca Stubelj Ars. 2011. Konceptualni konkurenčni model za razvoj ekoturizma v slovenskem zavarovanem visokogorju. V *Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*, ur. Janez Nared, Drago Perko in Nika Razpotnik Visković, 147–156. Ljubljana: Založba ZRC.
16. Brezovšek, Marjan in Simona Kukovič. 2012. *Organizacija lokalne oblasti v Sloveniji*. Ljubljana: FDV.

17. Brown, Lester R. 2009. *Načrt B*. Tržič: Učila.
18. - - - 2006. *Plan B, Rescuing a Planet Under Stress and a Civilisation in Trouble*. New York, London: W. W. Norton & co.
19. BSC, regionalna razvojna agencija Gorenjske. Dostopno prek: [http://www.bsc - kranj.si/](http://www.bsc-kranj.si/). (5. januar 2011).
20. BSC, regionalna razvojna agencija Gorenjske. Regionalni razvojni program Gorenjske 2014 – 2020. Dostopno prek: [http://www.bsc - kranj.si/resources/files/doc/RRP_GORENJSKE_2014 - 2020.pdf](http://www.bsc-kranj.si/resources/files/doc/RRP_GORENJSKE_2014-2020.pdf) (15. junij 2015).
21. Bučar, France. 2001. Regionalizacija Slovenije. V *Razkosanje Slovenije*, Borut Korun, 23 - 28. Velenje: samozaložba.
22. Carter, Neil. 2001. *The Politics of the Environment: ideas, activism, policy*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
23. Community - led Local Development. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_en.pdf (9. november 2014).
24. Connelly, James in Graham Smith. 1999. *Politics and the Environment*. London in New York: Routledge.
25. Davidson, Julie L. 2000. Sustainable development: Business as Usual or a New Way of Living? *Environmental Ethnics*. 22 (1): 25–42.
26. DeSombre, Elizabeth R. 2002. *The Global Environment and World Politics*. London: YHT Ltd.
27. Doyle, Timoty in Doug McEachern. 2008. *Environment and Politics*. London in New York: Routledge.
28. Drnovšek, Rada. 2007. *Vpliv uvedbe pokrajin na problematiko črpanja sredstev iz strukturnih skladov in kohezijskega sklada Evropske unije – primer Zasavja*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
29. Državni razvojni program RS 2007 – 2013. Dostopno prek: [http://www.pora - gr.si/DRP2007 - 2013.pdf](http://www.pora-gr.si/DRP2007-2013.pdf) (20. april 2014).
30. Ekologi brez meja. 2014. Trajnostni park Istra. Dostopno prek: <http://parkistra.com/> (31. julij 2014).
31. Erhatic, Bojan, Matija Zorn in Blaž Komac. 2013. Geoturizem kot nova razvojna perspektiva Slovenije. V *Nove razvojne perspektive*, ur. Janez Nared, Drago Perko in Nika Razpotnik Viskovič, 81–92. Ljubljana: Založba ZRC.
32. EU skladi. Dostopno prek: [http://www.eu - skladi.si/2014 - 2020/](http://www.eu-skladi.si/2014-2020/) (18. november 2014).

33. EUR – Lex. Lizbonska pogodba. 2007. Dostopno prek: [http://eur - lex.europa.eu/legal - content/SL/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC) (12. april 2014).
34. Europa. Maastricht Treaty. 1993. Dostopno prek: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf> (12. april 2014).
35. Eurotreaties. Amsterdamska pogodba. 1997. Dostopno prek: <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf> (12. april 2014).
36. Evans, Bob in Marko Joas, Susan Sundback in Kate Theobald. 2008. Institutional and social capacity enhancement for local sustainable development. V *In Pursuit of Sustainable Development*, ur. Susan Baker in Katarina Eckerberg, 74–94. New York: Routledge.
37. Evropska unija. Odbor regij. Dostopno prek: http://europa.eu/about - eu/institutions - bodies/cor/index_sl.htm (20. maj 2014).
38. Ferry, Luc. 1998. *Novi ekološki red*. Ljubljana: Krtina.
39. Gajšek, Miran. 1995. *Regionalizacija in pomestnenje Slovenije*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
40. Generalna skupščina Združenih narodov. 1987. *Brundtland Report – Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Dostopno prek: <http://www.un - documents.net/wced - ocf.htm> (5. januar 2011).
41. Goligranc, Gaja. 2009. Problematika regionalizacije v slovenskem sistemu lokalne samouprave. V *Lokalna demokracija III – Ob petnajsti obletnici ponovne uvedbe lokalne samouprave v Republiki Sloveniji*, ur. Miro Haček. Ljubljana: FDV.
42. Gore, Al. 1994. *Na poti k ravnovesju*. Bohinj: Inštitut za ekološke alternative.
43. Grafenauer, Božo. 2000. *Lokalna samouprava na Slovenskem*. Maribor: Pravna fakulteta.
44. Grah, Petra in Vito Bobek. 2007. Vloga ključnih projektov v razvojni strategiji mesta. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared *et al.*, 213–220. Ljubljana: Založba ZRC.
45. Gregorčič, Marta, ur. 2011. *Kam po krizi*. Ljubljana: Kabinet predsednika vlade Republike Slovenije, Inštitut za civilizacijo in kulturo.
46. Gulič, Andrej in Sergeja Praper. 2000. Koncept regionalnega prostorskega razvoja Slovenije. V *Regionalni razvoj v Sloveniji*, ur. Metka Špes, 133–174. Ljubljana: Inštitut za geografijo.
47. Gulič, Andrej in Sergeja Praper. 1995. Značilnosti dosedanjih in možni scenariji prihodnjih sprememb. V *Regionalni razvoj, regionalizem in regionalizacija Slovenija*, ur. Ciril Ribičič, 51–94. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list RS.

48. Haček, Miro. 2005. Decentralizacija države in regionalizacija. V *Lokalna demokracija II – Uresničevanje lokalne samouprave*, ur. Marjan Brezovšek in Miro Haček, 86–104. Ljubljana: FDV.
49. Hamilton, Clive. 2007. *Fetiš rasti*. Ljubljana: Krtina.
50. Haughton, Graham. 1994. *Sustainable Cities*. London: Jessica Kingsley Publishers.
51. Hilderbrand, Philip. 2005. The European Community's Environmental Policy 1957 and '1992': From Incidental Measures to an International Regime? V *Environment Policy in the European Union – Actors, Institutions, Processes*, ur. Andrew Jordan, 19–41. London in Sterling: Earthscan.
52. Hribar, Matjaž, Mateja Šmid Hribar in Bojan Erhatic. 2011. Pomislek o razvoju zavarovanih območij. V *Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*, ur. Janez Nared, Drago Perko in Nika Razpotnik Visković, 11–21. Ljubljana: Založba ZRC.
53. Jeršič, Matjaž. 2011. Okoljski vidiki planiranja rekreacije. V *Turizem in okolje*, ur. Avguštin Lah, 41–49. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
54. Kavaš, Damjan, Igor Strmšnik in Janja Pečar. 2000. Reforma slovenske regionalne politike: oblikovanje slovenske regionalne strukturne politike. V *Regionalni razvoj v Sloveniji*, ur. Metka Špes, 83–132. Ljubljana: Inštitut za geografijo.
55. Keating, Michael. 1995. *Agenda za spremembo s Srečanja na vrhu, Agenda 21 in drugi sporazumi iz Ria de Janeira v razumljivem jeziku*. Ljubljana: Umanotera.
56. Kek, Matjaž. 1999. *Slovenija v Evropski uniji?* Ljubljana: Urad vlade za informiranje.
57. Kezunovič, Maja, ur. 2003. *Slovenija in Evropska unija – o pogajanjih in njihovih posledicah*. Ljubljana: Urad Vlade Republike Slovenije za informiranje.
58. Kirn, Andrej. 1992. *Ekološka (okoljska) etika*. Maribor: Aram.
59. Klemenčič, Marijan. 1997. Geografski prehod. V *Socialnogeografski problemi*, ur. Marijan Klemenčič in Branka Klemenc, 15–29. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete.
60. Komat, Anton. 2009. *Umetnost preživetja*. Domžale: samozaložba.
61. Kontič, Branko et. al. 2000. *Trajnostno regionalno razvojno načrtovanje*. Ljubljana: Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo.
62. Kopač, Biserka et. al. 1995. *Agenda 21 za Slovenijo*. Ljubljana: Umanotera.
63. Kos, Drago. 2004. Tri ravni trajnostnega razvoja. *Teorija in praksa* 41 (1 - 2): 332 - 339.
64. Koželj, Bogomir in Drago Vuk. 1987. *Splošna ekologija z varstvom okolja*. Ljubljana: Založba Obzorja.
65. Kralj, Marjetka. 2012. Razviti v Riu niso odprli denarnic. *Dnevnik*, 7. (26. junij).

66. Kus, Zoran. 1998. Okoljska pristopna strategija Slovenije za vključitev v EU. V *Evropska unija, Slovenija in trajnostni razvoj*, Eugene Clancy *et al.*, 53–58. Ljubljana: Umanotera.
67. Lah, Avguštin. 2008. *Svetovno potovanje v drugačno prihodnost in leksikon gospodarjenja z okoljem*. Maribor: Založba Pivec.
68. - - - 2004. Bistvo sonaravne razvojne strategije. V *Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 12–19. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
69. - - - 2002. *Okoljski pojavi in pojmi*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
70. Lah, Ljubo. 2011. Zavarovanje Krasa. V *Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*, ur. Janez Nared, Drago Perko in Nika Razpotnik Visković, 79–89. Ljubljana: Založba ZRC.
71. Lajh, Damjan. 2006. *Evropeizacija in regionalizacija*. Ljubljana: FDV.
72. Lenshow, Andrea. 2010. Environmental Policy: Contending Dynamics of Policy Change. V *Policy - Making in European Union*, ur. Helen Wallece, Mark A. Pollack in Alasdair R. Young, 307–330. Oxford: University Press.
73. Loucks, Daniel P. in John S. Gladwell. 1999. *Sustainability Criteria for Water Resource Systems*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
74. MacNeill, Jim, Pieter Winsemius in Taizo Yakushiji. 1991. *Beyond Interdependence – The meshing of the World's Economy and the Earth's Ecology*. New York, Oxford: Oxford University Press.
75. Marega, Milena in Drago Kos, ur. 2004. *Aarhuška konvencija v Sloveniji*. Ljubljana: Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evrope.
76. Marušič, Ivan. 2011. Turistični rekreacijski objekti v krajini. V *Turizem in okolje*, ur. Avguštin Lah, 50–54. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
77. Marušič, Janez. 2011. *Čeprav gospodarimo trajnostno, lahko usodno posežemo v evolucijske procese v naravi*. Dostopno prek: [www.pravicna - druzba.si/tag/vzdrzen - razvoj/](http://www.pravicna-druzba.si/tag/vzdrzen-razvoj/) (13. junij 2015).
78. Mauscett, F. Douglas. 1997. An Integrated Approach to Sustainable Development. V *Principles of Sustainable Development*, F. Douglas Mauscett, 1–45. St. Lucie Press.
79. Meadows, Donatella H., Dennis L. Meadows, Jørgen Randers in William W. Behrens III.. 1974. *Meje rasti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
80. Medhurst, J. 2007. A Thematical Evaluation of the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development: Methods and Lessons. V *Sustainable Develepoment in Europe*, ur. Uwe Schubert in Echard Stoermer, 154–174. Cheltenham: Edward Edgar Publishing Limited.

81. Mejač, Živana, ur. 2000. *Pogajalska izhodišča Republike Slovenije za pogajanja o pristopu k Evropski uniji*. Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve.
82. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. Strategija razvoja Slovenije. 2005. Dostopno prek: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/StrategijarazvojaSlovenije_-_final.pdf (19. april 2014).
83. Ministrstvo za notranje zadeve. Komentar ministra dr. Ivana Žagarja o prvih izidih posvetovalnega referenduma o območjih in imenih pokrajin. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mpju.gov.si/pageuploads/svl srp.gov.si/pageuploads/Novice/22062008_SZJ_komentar_referndumskih_izidov.pdf (12. maj 2014).
84. Mokri potok – ekološka vas. Dostopno prek: <http://www.mokri-potok.si/> (31. julij 2014).
85. Malmö stad. Sustainable City Development. Dostopno prek: <http://www.malmo.se/English/Sustainable-City-Development.html> (29. maj 2014).
86. Moussis, Nicolas. 1999. *Evropska unija – pravo, ekonomija, politike*. Ljubljana: Littera picta d. o. o.
87. Mrak, Mojmir, ur. 2004. *Kohezijska politika Evropske Unije*. Ljubljana: samozaložba.
88. Mulej, M., J. Tavčar, T. Ećimović, V. Potočan, S. Božičnik, A. Zidenšek. 2008. Novel concept of holistic sustainable developmnet. V *Briding the Gap, Responding to Enviromental Change: From words to Deeds*, ur. Tanja Cegnar. Ljubljana: Enviromental Agency of the Republic of Slovenia.
89. Nared, Janez in Damjan Kavaš. 2009. *Spremljanje in vrednotenje regionalne politike v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.
90. Nebel, Bernard J. in Richard T. Wright. 1998. *Enviromental Sciece: The Way that World works*. New Yersey: Prentice Hall.
91. Operativni program za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014 – 2020 (delovna različica). Dostopno prek: <http://www.eu-skladi.si/ostalo/operativni-programi/operativni-program> (18. november 2014).
92. Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty - First century*. Cambridge, Massachusetts; London, England: The Belknap Press of Harwrđ University Press.
93. Plut, Dušan. 2010. *Geografija sonaravnega razvoja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
94. - - - 2004. *Zeleni planet? Prebivalstvo, energija in okolje v 21. stoletju*. Ljubljana: Didakta.

95. - - - 2004. Okoljske in razvojne usmeritve degradiranih območij v Sloveniji. V *Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 69–75. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
96. - - - 1998. *Varstvo geografskega okolja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, oddelek za geografijo.
97. - - - 1998. Slovenija in sonaravna regionalna politika. V *Regionalizem v Sloveniji*, ur. Ciril Ribičič, 36–50. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list RS.
98. - - - 1995. *Brez izhoda? Svetovni okoljski procesi*. Ljubljana: DZS.
99. - - - 1985. *Za ekološko svetlejši jutri*. Ljubljana: Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije.
100. Premzl, Vilibald. 2004. Trajnostni prostorski razvoj Slovenije. V *Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 55–58. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
101. Pravno informacijski sistem. Zakon o postopnem zapiranju rudnika Trbovlje – Hrastnik in razvojnem prestrukturiranju regije. Dostopno prek: <file:///D:/Users/Uporabnik/Downloads/2014 - 01 - 0967 - 2000 - 01 - 2749 - npb7.pdf> (14. maj 2014).
102. Projectos. Single European act /Enotna evropska listina. 1987. Dostopno prek: <http://www.proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/library/historic%20documents/SEA/Single%20European%20Act.pdf> (12. april 2014).
103. Projectos. Treaty of Nice/Pogodba iz Nice. Dostopno prek: http://www.proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/library/historic%20documents/Nice/Treaty%20of%20Nice_consolidated%20versions.pdf (12. april 2014).
104. Radej, Bojan. 2007. Relacijsko vrednotenje trajnosti z razširjeno metodo štirih kapitalov. Dostopno prek: <file:///D:/Users/Uporabnik/Downloads/URN - NBN - SI - DOC - ZX80OGRV.pdf>. (20. avgust 2014).
105. Radej, Bojan. 1994. *Onesnaževanje naprodaj*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
106. Ravbar, Marjan in David Bola. 2007. *Geografski vidiki ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC.
107. Ravbar, Marjan. 2004. Regionalni razvoj v pokrajinski členitvi Slovenije. *Acta geographica Slovenica* 44 (1): 7–24.
108. - - - 2000. Regionalni razvoj slovenskih pokrajin. V *Regionalni razvoj v Sloveniji*, ur. Metka Špes, 9–81. Ljubljana: Inštitut za geografijo.

109. RCR, regionalni center za razvoj Zasavja. Dostopno prek: [http://www.rcr - zasavje.si/si/regionalni - razvoj/](http://www.rcr-zasavje.si/si/regionalni-razvoj/) (5. januar 2011).
110. RCR, regionalni center za razvoj Zasavja. Regionalni razvojni program Zasavske regije za obdobje 2014–2020 (osnutek). Dostopno prek: [http://www.rcr - zasavje.si/si/regionalni - razvoj/priprava - rrp - 2014 - 2020 - /](http://www.rcr-zasavje.si/si/regionalni-razvoj/priprava-rrp-2014-2020/) (15. junij 2015).
111. Redclift, Michael. 1987. *Sustainable Development*. London in New York: Routledge.
112. Reid, David. 1995. *Sustainable development*. London: Earthscan Publications Ltd.
113. Renner, Michael, Sean Sweeney in Jill Kubit. 2009. Employment in a Low - Carbon World. V *State of the World 2009*, 115–118. New York: World Institute Watch.
114. Richardson, Michael. 1997. The Politics of Sustainable Development. V *The politics of sustainable development: theory, policy and practice within the European Union*, ur. Susan Baker, 43–60. London in New York: Routledge.
115. Rimski klub. 1972. *The Limits to Growth*. Dostopno prek: <http://www.clubofrome.at/about/limitstogrowth.pdf> (5. januar 2011).
116. Rodela, Romina in Mateja Šmid. 2007. Učeče regije: vpliv socialnega kapitala na ustanovitev Krajinskega parka Goričko. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared *et al.*, 245–252. Ljubljana: Založba ZRC.
117. Rožič, Marjan. 2011. Slovenska turistična napotnica. V *Turizem in okolje*, ur. Avguštin Lah, 9–14. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
118. RRA LUR, regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije. Dostopno prek: <http://www.rralur.si/regija/> (5. januar 2011).
119. RRA LUR. Dostopno prek: <http://www.rralur.si/fileadmin/arhiv/html/obcine.htm> (19. avgust 2014).
120. RRA LUR. Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije 2014–2020. Dostopno prek: [http://www.rralur.si/fileadmin/user_upload/razvojni_dokumenti/RRP_LUR_2014 - 2020/RRP_LUR_2014 - 2020.pdf](http://www.rralur.si/fileadmin/user_upload/razvojni_dokumenti/RRP_LUR_2014-2020/RRP_LUR_2014-2020.pdf) (16. junij 2014).
121. Sajovic, Alenka. 2010. *Ekoremediacije*. Maribor: Biotehniška šola.
122. Schaiberg, Allan. 1997. Sustainable development and the treadmill of Production. V *The politics of sustainable development: theory, policy and practice within the European Union*, ur. Susan Baker, 78–88. London in New York: Routledge.
123. Simoneti, Maja in Petra Vertelj Nared. 2011. Varstvo kot razvojna priložnost ob upoštevanju kompleksnosti. V *Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*, ur. Janez Nared, Drago Perko in Nika Razpotnik Visković, 91–100. Ljubljana: Založba ZRC.

124. Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko. 2012. Dostopno prek: <http://www.arhiv.svlr.gov.si/> (13. april 2014).
125. SVRL, arhiv. Programski dokumenti Slovenije 2007 – 2013. Dostopno prek: http://www.arhiv.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/podrocje_evropske_kohezijske_politike/kohezijska_politika_v_obdobju_2007_2013/programski_dokumenti_slovenije_2007_2013/ (19. april 2014).
126. Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Dostopno prek: <http://www.svrk.gov.si/> (17. maj 2015).
127. Sočan, Lojze. 2004. Vpliv globalnega razvojnega okolja na slovensko perspektivo. V *Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 12–19. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
128. - - - 2003. *Izoblikovanje družbenega okolja za razvojno dohitevanje v Sloveniji in srednjeevropskih in baltiških državah*. Simulacije trajnostnega razvoja, delovno poročilo št. 2., Družbeno okolje za razvojno dohitevanje Slovenije in pristopnih držav, 105–146.
129. Sočan, Lojze in Maja Bučar. 2003. *Povzetek*. Simulacije trajnostnega razvoja, delovno poročilo št. 2., Družbeno okolje za razvojno dohitevanje Slovenije in pristopnih držav, 9–19.
130. Sočan, Lojze in Peter Medica. 2003. *Primerjalna razvojna analiza za sedem skupin držav s poudarkom na državah CEB in Sloveniji*. Simulacije trajnostnega razvoja, delovno poročilo št. 2., Družbeno okolje za razvojno dohitevanje Slovenije in pristopnih držav, 69–103 .
131. Spappens, Philippe. 1998. Ali se Evropska unija približuje trajnostnemu razvoju? V *Evropska unija, Slovenija in trajnostni razvoj*, Eugene Clancy *et al.*, 77–86. Ljubljana: Umanotera.
132. Stanič, Gojko. 2011. *Moč svobode*. Ljubljana: G. Stanič svetovanje.
133. Stalni sekretariat Alpske konvencije. Poročilo o stanju Alp. *Trajnostni razvoj podeželja in inovacije*. 2011. Ljubljana.
134. Statistični urad RS. Podatkovni portal STAT - SI. *Bruto domači proizvod in bruto nacionalni dohodek, Slovenija, letno*. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0301910S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/05_03019_BDP_letni/&lang=2 (14. maj 2014).
135. Statistični urad. 2013. *Spremembe Uredbe NUTS*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5983 (14. maj 2014).

136. Svet za varstvo okolja RS, 37. seja (28. 10. 2004). O sonaravnem uravnoveženem razvoju Slovenije – ocene in stališča. V *Sonaravno uravnoveženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 147–150. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
137. Stanovnik, Peter in Renata Slabe Erkar. 2004. Znanost in raziskovanje za uravnoveženi razvoj. V *Sonaravno uravnoveženi razvoj Slovenije*, ur. Avguštin Lah, 51–54. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
138. Škrl – Marega, Milena. 2007. Načrtovanje z ljudmi ne za ljudi. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared *et al.*, 21–26. Ljubljana: Založba ZRC.
139. Špendl, Robert in Igor Gabrenja. 2007. Zunanji učinki (eksternalije) nacionalnih razvojnih projektov in možnosti za pokrivanje eksternih stroškov. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared *et al.*, 13–20. Ljubljana: Založba ZRC.
140. The Dictionary of Sustainable Management. 2014. Cradle to Cradle. Dostopno prek: [http://www.sustainabilitydictionary.com/cradle - to - cradle/](http://www.sustainabilitydictionary.com/cradle-to-cradle/) (29. maj 2014).
141. The Dictionary of Sustainable Management. 2014. Zero waste. Dostopno prek: [http://www.sustainabilitydictionary.com/cradle - to - cradle/](http://www.sustainabilitydictionary.com/cradle-to-cradle/) (29. maj 2014).
142. Thierstein, Alain in M. Walser. 2007. An Evaluation of Framework of Quality Management of Projects for Regional Sustainable Development. V *Sustainable Develepoment in Europe*, ur. Uwe Schubert in Echard Stoermer, 136–153. Cheltenham: Edward Edgar Publishing Limited.
143. Turk, Žiga. 2007. Predgovor. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared *et al.*, 9. Ljubljana: Založba ZRC.
144. UCL. Dostopno na: <http://iris.ucl.ac.uk/iris/browse/profile?upi=PEKIN72> (14. maj 2014).
145. Umek, Andrej. 2012. Gospodarska kriza ni le finančna. *Delo*. Dostopno prek: [http://www.delo.si/mnenja/gostujoce - pero/gospodarska - kriza - ni - samo - financna.html](http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/gospodarska-kriza-ni-samo-financna.html) (8. januar 2013).
146. UN Framework Convencion on Climate Change. Dostopno prek: [http://newsroom.unfccc.int/lima/lima - call - for - climate - action - puts - world - on - track - to - paris - 2015/](http://newsroom.unfccc.int/lima/lima-call-for-climate-action-puts-world-on-track-to-paris-2015/) (19. januar 2015).
147. UNEP. Dostopno prek: <http://www.unep.org> (26. januar 2014).
148. UNEP. Cocoyoc Declaration. Dostopno prek: <http://www.unep.org/geo/geo3/english/045.htm> (28. januar 2014).

149. UNEP. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment. Dostopno prek: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.Print.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503> (26. januar 2014).
150. United Nations. *Johannesburg Declaration on Sustainable Development*. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/jburgdec.htm> (27. marec 2014).
151. United Nations. Kyoto protocol. Dostopno prek: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> (27. marec 2014).
152. United Nations. Rio + 20 United Nations Conference on Sustainable Development. Dostopno prek: <http://www.uncsd2012.org/about.html> (27. marec 2014).
153. Uradni list Republike Slovenije. *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja*. 2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200593&stevilka=4020> (12. april 2014).
154. Uradni list Republike Slovenije. *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja*. 2011. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201120&stevilka=820> (12. april 2014).
155. Uradni list. *Uredba o regionalnih razvojnih programih*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20061269> (30. april 2014).
156. Uradni list RS. *Zakon o uravnoveženju javnih financ*. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=108751> (14. maj 2014).
157. Ustava Republike Slovenije. Dostopno prek: <http://www.us-rs.si/media/ustava.republike.slovenije.pdf> (7. januar 2014).
158. Ustavno sodišče. Odločba št. U - I - 114/11 z dne 9. junij 2011. Dostopno prek: <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/BCCCFD9D92CD6B0EC12578AE003B4414> (12. januar 2014).
159. Vlaj, Stane. 1998. *Lokalna samouprava – občine in pokrajine*. Ljubljana: FDV.
160. - - - Lokalna samouprava v Sloveniji – centralizem ali decentralizacija. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/si/7858-lokalna-samouprava-v-sloveniji-centralizem-ali-decentralizacija> (9. februar 2015).
161. Vovk, Korže Ana. 2010. *Trajnostna zasnova regionalne agende 21*. Doktorska dizertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
162. Vrečko Barbara *et. al.* 1994. *Priročnik o udeležbi javnosti v postopkih sprejemanja odločitev na področju varstva okolja, Sedanja praksa in možnosti razvoja v prihodnje*.

- Ljubljana: Slovensko predstavništvo Regionalnega okoljskega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo.
163. Vršaj, Egidij. 2004. *Slovenija in evroregije*. Trst: Krožek za družbena vprašanja in Založba Mladika.
164. Whotehead, Mark. 2007. *Spaces of Sustainability – Geographical Perspectives on the Sustainable Society*. London, New York: Routledge.
165. Yamin, Farhana in Joanna Depledge. 2004. *The International Climate Change Regime*. Cambridge: Cambridge University Press.
166. Združenje slovenskih razvojnih agencij. Dostopno prek: <http://www.rra-giz.si/povezave.htm> (20. april 2014).
167. Zweip, van der Karl. 1994. Udeležba javnosti kot inštrument varstva okolja. V *Priročnik o udeležbi javnosti v postopkih sprejemanja odločitev na področju varstva okolja, Sedanja praksa in možnosti razvoja v prihodnje*, ur. Barbara Vrečko *et. al.*, 19–63. Ljubljana: Slovensko predstavništvo Regionalnega okoljskega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo.

PRILOGE

Priloga A: Intervju z gospo Lidijo Zeme Johnston, namestnico direktorja RRA Gorenjske regije, in gospo Franjo Gabrovšek Schmidt, vodjo projektov (11. 7. 2014)

1. Na kak način je potekal postopek izbire članov regijskega razvojnega sveta za predstavnike gospodarstva, za politične predstavnike in za nevladni sektor?

Prejšnja koordinatorka je bila Slavka Zupan, midve bova pa pomagali v največji možni meri. Izdano je bilo javno povabilo oz. poziv za imenovanje za vse tri sektorje, poslana vabila na različne pomembne inštitucije v regiji (sindikatom, gospodarskim in obrtnim zbornicam, fakultetam, TNP, lokalnim turističnim organizacijam, šolam, kmetijski zbornici, gorenjskemu gospodarskemu forumu, zavodu za zaposlovanje, zavodu za šolstvo), vsem županom. Imeli smo eno občino manj, kot jih imamo sedaj. Takrat jih je bilo 17, danes jih imamo 18. Objavo smo dali tudi v Gorenjski glas. Na ta način se je izoblikoval 44 članski regijski razvojni svet, 17 predstavnikov občin, 17 predstavnikov gospodarstva, vključno s turizmom in kmetijstvom, ter 10 predstavnikov strokovnih inštitucij, kot so šole, sociala. Kasneje smo sklicali seje in oblikovali odbore.

2. Kako je potekala sama priprava RRP in kako ste predstavnike gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključevali v pripravo RRP?

Predstavniki so sodelovali v svetu in v odborih, ki so pomagali oblikovati projektne predloge in smernice. Odbori so bili razdeljeni po temah, zato smo jih imeli več, kot jih imamo v tem sklicu. Oblikovali smo jih glede na potrebe. Imeli smo močen regionalni marketing, ki smo mu dali poseben pomen v tistem času.

3. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Izdali smo poziv, podobno kot pri imenovanju članov, potem smo na podlagi meril izbirali projektne predloge. Odločitve so potem potekale po odborih.

4. Kakšna je razvojna vizija regije? Kdo po vašem mnenju najbolj vpliva/usmerja to vizijo?

Nismo zamenjali 'plošče', tudi v novem programu sledimo temam, ki so bile izpostavljene v RRP 2007–2013. Trajnostni razvoj je vsekakor eno izmed teh področij, ki ga vlečemo tudi naprej. Tega področja nimamo posebej opredeljenega, vendar gre za horizontalno načelo. Sedaj je vizija kolo razvoja. V prejšnjem RRP je zraslo od spodaj navzgor, ker smo vpeli

ogromno ljudi. Iz vseh teh odborov so prišle ideje, odbor za regionalni marketing pa je oblikoval ideje tako, da so bile vsečne in delno tudi izvedene.

5. Kako si kot RRA predstavljate razvoj Gorenjske regije? Čemu dajete največji poudarek?

Razvoj smo videli tako, kot je bil zasnovan v RRP. Sledili smo viziji in v skladu z njo smo izvajali vse aktivnosti. Izziv je bil v tem, ker smo vse tako nastavili, vendar pa je šel regionalni razvoj v občinske kvote in v večini v izboljšanje infrastrukture. Program je bil dobro napisan in načrtovan, vendar pa je bila izvedba potem slabša, saj so bili podprti lokalni (občinski) in ne regijski projekti, zato se nam je načrt porušil. Mi kot RRA smo že prijavljali take projekte, sam razvoj regije pa je šel bolj na občinsko raven. Ministrstvo je v tistem času po svoje interpretiralo zakon. Zadeve so bile namenjene regiji, nato pa je ministrstvo dalo prednost občinskim projektom, zato so večji projekti izvoedeneli. Ker je do tega prišlo, smo si potem prizadevali, da je RRA skušal izvajati t. i. marelne projekte. Sama sem skrbela za odbor človeških virov, da smo delali mrežne projekte.

6. Kako bi vi definirali koncept trajnostnega razvoja oz. kako ga razumete?

Razlika je v tem, da smo v prejšnjem obdobju trajnostni razvoj bolj razumeli v povezavi z ohranjanjem narave, okolja in infrastrukture. To je bila osnova. V novem obdobju smo trajnostni razvoj raztegnili na vsa področja, saj si želimo, da so projekti sami trajnostni, da so rezultati projektov trajnostni in uporabni za daljše časovno obdobje. Ko se je RRP pripravljal pri nas, kolikor vemo, te definicije niti še ni bilo.

7. Vaš RRP je izmed obravnavanih edini, ki ima za eno izmed prioritet trajnostni razvoj. Le ta je v večji meri povezan predvsem s komunalno infrastrukturo, prometom, z energetske obnovo stavb ter z varovanjem naravnih virov. Kako menite, bi lahko ta koncept vpeljali tudi na področja gospodarstva in družbe?

Sedaj je to horizontalno načelo. Sedaj nas tiščijo v t. i. regijsko specializacijo in naša razvojna zgodba gre v celoti v tej trajnostni smeri. To zgodbo so oblikovali v odboru za gospodarstvo, v katerem sedijo pomembni gospodarstveniki naše regije in to se dojema sedaj že širše.

8. V kolikšni meri je koncept trajnostnega razvoja pri posameznih področjih, ki jih RRP obravnava, prisoten? Kako ga vpeljujete v dokumente?

To težko rečemo. Naša zgodba je taka, da ker ne vemo, kaj vse se bo zgodilo v naslednjih 7 letih, vseh projektov nismo črtali in jih ohranjamo tudi v novem obdobju. Med drugimi

vključujemo tudi projekte, ki niso izključno trajnostni. Če bi imeli z nacionalne ravni navodilo, da bodo potem tudi oni sledili predvsem merilu trajnosti, bi mi imeli zagotovilo, da lahko naredimo selekcijo. Zato si te pravice selekcije ne jemljemo.

9. Kdo je glavni zagovornik tega koncepta v vaši regiji?

Občine to že dojemajo, njihovo mnenje se je spremenilo. Tudi z državne ravni je bilo sedaj že velikokrat poudarjeno, da ne bo šlo več zgolj z občinskimi projekti, da o povezovanju razmišljajo tudi sami.

10. V kolikšni meri menite, da so lahko posamezni sektorji (politika, gospodarstvo, nevladni sektor) zagovarjali svoje interese pri pripravi RRP? Kako bi ocenili njihov vpliv in vaš vpliv na pripravo RRP ter ali izpostavljajo koncept trajnostnega razvoja?

V sedanjem obdobju ima nevladni sektor večjo moč kot v prejšnjem obdobju. Nevladni sektor ima sedaj v regijskem razvojnem svetu 9 predstavnikov, poleg 18 predstavnikov gospodarstva in politike. V prejšnjem obdobju nismo vključevali društev, ampak bolj inštitucije, kot so npr. sindikati. Sedaj pa sodelujejo društva, ni pa zavoda za zaposlovanje. Že prej pa so sodelovali v odborih. Veliko se povezujemo z nevladnim sektorjem, se z njimi redno srečujemo, se povezujemo z grozdom nevladnega sektorja.

11. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 po vašem mnenju sledijo konceptu trajnostnega razvoja in zakaj?

Najpomembnejši je turizem, kjer smo združili vse občine, da smo povezali različne turistične zgodbe, kar je povezano v portalu Slovenian Alps, ki deluje in ima redno ponudbo. Veliko projektov, povezanih s turizmom, smo izvedli preko koncepta trajnosti. Naredili pa smo tudi analizo. Tudi projekti na okolju so bili pomembni – porečje Sore, projekti, povezani s TNP. V tem času se je popravilo stanje voda na Gorenjskem, saj so se gradile čistilne naprave in uredila komunala.

12. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Predstavniki nas podpirajo. Izkušnje z gorenjskimi poslanci so slabše, saj se vsaj v preteklosti niso velikokrat odzivali na naša vabila ali pozive. Nismo tako modri pri lobiranju. Pobude se dajejo s strani županov in gospodarskih zbornic in vsekakor je teža večja, če imaš to podporo.

Sami kot RRA ne bi bili tako močni, zato meniva, da daje to sodelovanje tem dokumentom večjo legitimnost.

13. V kolikšni meri ste zadovoljni z implementacijo RRP 2007–2013?

Kar se tiče financ, je bila realizacija 60 %. Glede na to, da so ti dokumenti velikokrat nabor želja vseh vključenih, smo naredili pregled realizacije in smo lahko zadovoljni s količino denarja, ki je prišla na Gorenjsko, s samo infrastrukturo, ki se je zgradila, in z mehкими projekti, ki so bili v tem okviru izvedeni. Ni bilo izvedeno vse, kar je bilo napisano v RRP in je bilo treba ideje prilagoditi posameznim razpisom.

14. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Zakon in struktura sta se spreminjala, zato je današnji sklic bistveno drugačen. Vsekakor drži, da so člani v času priprav bolj angažirani, kasneje pa so bolj aktivni na svojem področju. Kar pa se tiče razmerja, imajo v novem obdobju občine 2 glasova in ve se, kje je moč. V startu je bilo drugače, vendar pa se je razmerje porušilo zaradi načina glasovanja. Odločanje sicer ni brezpredmetno, vendar pa se ve, v katerih rokah je moč odločanja.

15. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe pri vpeljavi koncepta trajnostnega razvoja? Ste vpeljali katere dobre prakse od drugod (Slovenija, tujina)?

Imamo manj odborov, predvsem tiste, ki so se izkazali že v prejšnjem obdobju. Lažje je, ker ljudje sedaj že poznajo delovanje regijskega razvojnega sveta in njegov namen in vedo, pri čem sodelujejo in zakaj. Pripravljajo regijske projekte. Vizija je šla v novo razvojno zgodbo in ta se v regijskih projektih tudi pozna. Nimamo več predsednikov odborov od zunaj, ampak vodijo odbore predstavniki RRA, kar nam olajša delo. Veliko smo delali transnacionalne projekte in smo od tam prinašali dobre prakse.

Priloga B: Intervju z gospo Polono Siter Drnovšek, tedanjo predstavnico mladinskega sektorja v svetu (11. 8. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani, njihova usmeritev in vzrok? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Zasavje je po drugi svetovni vojni zaznamovala težka industrija ter odpiranje različnih tovarn. Osamosvojitve je prinesla predvsem vlaganja v ceste in drugo infrastrukturo. Danes pa se vlaga v infrastrukturo, šolstvo, čistilne naprave in sisteme. Menim, da bi se morala regija razvijati v smeri razvoja podeželja in mest skupaj, da je mesto potrošnik podeželja, pomemben je razvoj posameznih segmentov. Druga pot pa je razvoj kvalitetnih spalnih naselij, če bo večina ljudi še vedno hodila na delo v druge kraje, kot sta npr. Ljubljana ali Celje.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj razumem kot pot, kjer se viri povrnejo nazaj, je praktično uporaben koncept. Družbena sprememba je pomembna, tudi sprememba pri gospodarstvu, da ni odpadkov. Trajnosten razvoj je spremljevalec vsega, vsake dejavnosti, filozofija. Je zelo smiselno, da bi ta koncept izkoriščala tudi naša regija v smislu izboljševanja zraka, zemlje in podobno.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

O tem se ni tako govorilo. Pri gradnji Mladinskega centra in hotela Trbovlje pa že, npr. pri energetske varčnosti (to je bilo leta 2008).

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Zastopala sem interese mladinskega sektorja in mladih. Poklicali so me iz Regionalnega centra za razvoj (RCR).

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Se ne spomnim. Nisem spremljala te zadeve, učila sem se sproti.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Postopek je potekal dvotirno. Bila sem članica odbora za človeške vire, ki ga je vodila Lijana Ristič Vidic (direktorica ZRSZ), ter članica regionalnega razvojnega sveta. Podajanje predlogov je bilo mogoče, drugi korak pa je bil priprava operativnega regijskega načrta.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Ne, nismo ga omenjali.

8. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Ne spomnim se. Nisem prepričana, da smo projekt Mladinskega centra in hotela Trbovlje posebej obravnavali in o njem razpravljali, predloge smo pošiljali neposredno na RCR.

9. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Ne vem. Približno nekajkrat letno.

10. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP?

Ne, sodelovanja med sektorji ni bilo. Občine so bile seznanjene z našimi aktivnostmi in prizadevanji, saj je morala naša za naš projekt zagotoviti delež sofinanciranja.

11. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kakšen je kriterij selekcije?

Sploh se ne spomnim, kateri ukrepi so bili izvedeni in navedeni v RRP. Konkretnih projektov iz danih ukrepov ne morem razbrati, zato na to vprašanje ne morem odgovoriti.

12. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Legitimnost se po mojem mnenju vsekakor na tak način poveča, vendar pa so bila naša srečanja zelo formalna in ne vsebinska. Ko smo pripravljali Mladinski center in hotel Trbovlje, smo veliko sodelovali neposredno z RCR, srečanja sama pa so bila zelo formalna.

13. Na kak način ste kot članica regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Razen na svojem področju, da uspemo s projektom Mladinskega centra in hotela Trbovlje, drugih aktivnosti nisem spremljala. Dobivali smo se zgolj v začetni fazi, kasneje pa zagotovo ne več pogosto. Tudi uradne razrešitve nikoli nisem dobila, tako da ne vem, kako poteka ta proces kasneje.

14. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Pripravo bi ocenila kot aktivno fazo, izvedba je potekala sektorsko oz. področno, vsak se je trudil za pridobitev svojega/svojih projektov. Npr. RCR ni nikoli imel nobene veze s projektom izgradnje Mladinskega centra in hotela Trbovlje, za katerega smo si prizadevali mi. Kasneje so bila nekatera poročila, vendar nadaljevanja nisem spremljala podrobneje. Evalvacije pa zagotovo ni bilo, niti poročali nismo po končani investiciji.

15. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Da, ker smo takrat uspeli vključiti strukture iz mladinskega sektorja v odločanje o razvoju in povečali smo njegov vpliv.

16. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Ne, se sodelujem pri pripravi novega programa.

Priloga C: Intervju z gospo Tino Mikuš, takratno predsednico društva Ekokrog (23. 8. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani ali njihovo usmeritev? In zakaj? V kaki smeri menite, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Prvo, povojno obdobje je za Zasavje pomenilo 'bum', cvetelo je rudarstvo, priseljevali so se številni prebivalci iz drugih republik Jugoslavije. Poosamosvojitveno obdobje je prineslo propad stare industrije, več let smo životarili na starih lovorikah, iskali perspektive, zadnje obdobje bi ocenila, da razvoj poteka v več smeri. Zagorje gre nekako naprej od energetskega sektorja in težke industrije, Hrastnik je v nekem vakuumu. Strateška usmeritev bi morala po mojem mnenju iti v smeri, da dobri, uspešni študenti ostanejo tu, da se vrnejo v Zasavje.

Obstajajo možnosti za razvoj kmečkega turizma, visoko tehnoloških podjetij (npr. Dewesoft), podpornega okolja terciarnega in kvartarnega sektorja, lesne industrija v povezavi z inovacijami (na območju nekdanje Svee).

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj vidim kot praktičen pregled, kako naj poteka naša dnevna rutina, domača hrana, da je pomemben vsak del narave. Trajnost dojemam kot kapo čez vsa naša ravnanja, z vrednotami obogateno življenje in ekonomski obstoj. Trajnostni razvoj mora biti cilj vsake regije, torej tudi zasavske. Pretirano izkoriščanje namreč zlomi okolje, Zemljo, in ne omogoča več obstoja ljudi.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Posamezniki (npr. Pihlar) so to izpostavljali in zagovarjali. S strani RCR to ni bilo slišano, župani so tisti, ki odločajo, povezave ni bilo oz. je bila preslaba, da bi trajnostni razvoj lahko uvedli v RRP. Niti se vse ni uresničilo v veliki meri. Nekateri so se vsekakor trudili in se trudijo tudi danes.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Sodelovala sem na povabilo RCR, na področju svojega dela in interesa, se pravi na okolju, naravovarstvu in kot takratna predsednica Ekokroga. Takrat sem delala na Ministrstvu za okolje in prostor (MOPE), na zavarovanih območjih, magistrirala sem iz parkov in varovanih območij, kar sem želela prenesti tudi v RRP. Takrat sem pomagala tudi pri ustanavljanju krajinskega parka Ravensko polje.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Da, pred svojim vstopom v regijski razvojni svet sem pregledala vsaj en RRP. Največ sem sodelovala s koordinatorico za RRP na RCR.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovala sem v odboru za okolje in prostor, ki sem ga nekaj časa tudi vodila. Imenovana sem bila tudi v regijski razvojni svet.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Smo, vendar premalo. Videla sem pomanjkljivosti pri urejanju Krajinskih parkov Kum in Mrzlica ter spodbujala ustanovitev krajinskih parkov Čemšeniška planina, Kopitnik. Leta 2007 sem delala pri pripravi in ustanovitvi krajinskega parka Ravensko polje in sem videla priložnosti za podoben razvoj tudi v naših krajinskih parkih. Pri tem bi bilo potrebno vložiti veliko prostovoljnega dela posameznikov, spodbuditi bi se dalo po znani dobri praksi sporazum med občino in državo. Tako bi lahko bilo tudi pri nas. Izpostavljali smo tudi alternativne vire za ogrevanje v naši regiji, zaradi onesnaženosti zraka.

8. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Nismo bili slišani kot sektor, vse stvari so bile pripravljene vnaprej. Zato sem odšla pred sprejemom. Odbor sam je deloval dobro, le preskoka ni bilo v projekte in implementacijo. Ves čas sem imela občutek, da je vse zrežirano.

9. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Seje sveta so bile sklicane 2x ali 3x letno. Odbor pa v pripravljalni fazi na nekaj mesecev.

10. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP? Kako je TR vključen v RRP?

Besedo smo dobili, bili slišani, večje povezave med nami pa ni bilo. Težko ocenim, v kolikšni meri je bil trajnostni razvoj umeščen v RRP.

11. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kateri so kriteriji selekcije?

Ne vem, katera je bila zadnja verzija RRP. Kriteriji bi definitivno bili tisti, ki bi vključevali za osnovo naravo, na njej vzdržno vpeljana delovna mesta lokalnega prebivalstva. Vem, da je to

zelo lepo napisati in težje uresničiti. Moje mnenje je, da se v Zasavju še vedno daje prednost industrijski gospodarski panogi, ki pa potem onemogoča kakršen koli resen razvoj drugih dejavnosti, od katerih bi lahko ljudje tudi živeli, npr. kmetijstvo, turizem in podobno.

12. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje RRP večji pomen oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način oz. zakaj ne?

Ne, ker na koncu o vsem odloča politika in gospodarski lobi preko politike.

13. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Regijski razvojni svet ni ničesar pripravil, zgolj spremljal in sprejemal. Evalvacije in sledenja uresničenim projektom ni bilo.

14. Na kak način ste kot članica regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Odšla sem sredi priprave RRP oz. njegovega sprejema, zato kasneje uresničevanja RRP nisem več spremljala. Izvedbeni del težko ocenim in tudi, kateri projekti so bili uspešno izvedeni in kateri ne. V resnici ne vem, koliko je bilo potem uresničenih katerih

koli projektov. Kot veš, sem bila več udeležena pri zapiranju vsebin tega programa.

15. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Ne, saj naši predlogi niso bili slišani in tudi ne upoštevani.

16. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Ne.

Priloga Č: Intervju z gospodom Matejem Gojčičem, namestnikom direktorice za razvoj in splošne zadeve na RRA LUR (25. 8. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre,

slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Ljubljana je specifična regija, saj je v njej tudi glavno mesto, kar ji je v vseh obdobjih omogočalo hiter oz. hitrejši razvoj. V obdobju po 2. svetovni vojni je prišlo do večjih selitev ljudi z obrobja, s podeželja v mesto, kar je za seboj potegnilo tudi spremembe v prometu, gospodarstvu, LUR pa je postal gospodarsko in kulturno središče Slovenije. Po osamosvojitvi je v LUR potekal gospodarski razcvet vse do leta 2008, do krize. Prva stopnja je bila motorizacija, povečanje števila avtomobilov, gradnja avtocestnega križa, kar je spodbujala tudi državna politika. Več kot 90 % investicij je šlo v avtoceste, ves ostali promet pa je imel posledično manj investicij. Prav tako je v tem času potekal prehod iz starega centralizma v novega, kjer je Ljubljana prevzela vodilno vlogo, kar pa je bilo ločeno od regije LUR. Država je bila naklonjena manj razvitim regijam, tako da se v Ljubljano ni dosti vlagalo. V obdobju prejšnjega RRP pa se je največ vlagalo v trajnostno mobilnost, vrtce, komunalno infrastrukturo, vode, ceste. Novo perspektivo vidim predvsem v zaposlovanju, v trajnostnem razvoju, izkoriščanju lastnih virov, pri ohranjanju narave, da prebivalci npr. prepoznajo, da Natura 200 ni ovira, ampak prednost.

2. Kako bi vi definirali koncept trajnostnega razvoja oz. kako ga razumete? Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj razumem kot porabljanje lastnih virov na način, da bodo zanamci lahko na ta način živeli tudi še čez 200, 300 let. Okolja pa ne uničuješ. Vpeljava tega koncepta je seveda možna, vidim jo tudi kot edino možnost, da preživimo tudi v bodoče. Menim, da bo sicer gospodarstvo prevladovalo v tem segmentu, dokler bo lahko. Naš nov RRP stremi in temelji na lastnih virih, potencial pa vidimo v vodi, hidroenergiji, biomasi. Za našo regijo je vsekakor smiselno.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Trajnostni razvoj se je omenjal. RRP niso tisti dokumenti, ki lahko določijo, v katero smer razvoja bomo šli. To določajo sektorske politike na podlagi proračunskih sredstev. Pri nas smo v sodelovanju z občino razvijali strategijo trajnostnega prometa (železnice, park 6 ride

sistem, zapiranje mestnih središč, razvoj enotne vozovnice, usklajevanje voznih redov). Prav tako smo pripravili strokovne podlage za prostorski načrt ter prepoznali območja, kjer je potencial za npr. stanovanjsko gradnjo ali za poslovne dejavnosti.

4. Na kak način je potekal postopek izbire članov regijskega razvojnega sveta za predstavnike gospodarstva, političnih predstavnikov in nevladnega sektorja?

Razvojni svet regije ima sedaj veliko večjo moč, kot jo je imel v sklicu 2007–2013. Prej je šlo bolj za to, da je bil regijski razvojni svet posvetovalno telo, zato nevladni sektor in gospodarstvo nista imela tako velikega vpliva, niti interesa med njimi ni bilo veliko. Ta organ ima sedaj vsekakor večjo težo, 40% je predstavnikov občin, 40 % predstavnikov gospodarstva ter 20% predstavnikov nevladnega sektorja. Občine so same predlagale predstavnike, zbornice so predlagale gospodarstvenike, nevladni sektor pa svoje predstavnike.

5. Kako je potekala sama priprava RRP in kako ste predstavnike gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključevali v pripravo RRP? Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Posvetovanja so potekala po odborih – človeški viri, gospodarstvo, infrastruktura itd. Predstavniki so se udeleževali preko različnih delavnic, ki smo jih izvedli po regiji ter kasneje v odborih.

6. Kaka je razvojna vizija regije? Kdo po vašem mnenju najbolj vpliva/usmerja to vizijo? Kako si kot RRA predstavljate razvoj svoje regije? Katerim področjem dajete največji poudarek?

Moč za razvoj regije ni v rokah nikogar, saj se skuša vključevati vse deležnike. Za oblikovanje vizije je potrebnih več mnenj, vsak doprinos je dobrodošel, veliko je še v državi. Saj če vizije ni v državnih razvojnih dokumentih in proračunu, ta ne more imeti prave teže. RRP v prejšnjem obdobju je bil nastavljen tako, da je bilo v njem opredeljeno, kar je država razpisovala. Sedaj naj bi se to spremenilo in bodo mogoče neposredne potrditve, ki bodo usklajene z nacionalnimi dokumenti in v dogovoru za razvoj regij.

7. V kolikšni meri je koncept trajnostnega razvoja pri posameznih področjih, ki jih RRP obravnava, prisoten? Kako ga vpeljujete v dokumente?

Največ na področju trajnostne mobilnosti. To niso projekti, ki bi jih v začetku programskega obdobja in v skladu z vizijo vključevali, ampak so bili to projekti, ki so bili dovolj pripravljene in so imeli možnost biti uspešni na različnih aktualnih razpisih.

8. V kolikšni meri menite, da so lahko posamezni sektorji (politika, gospodarstvo, nevladni sektor) zagovarjali svoje interese pri pripravi RRP? Kako bi ocenili njihov vpliv in vaš vpliv na pripravo RRP ter ali izpostavljajo koncept trajnostnega razvoja?

Delno so jih lahko, vendar je vse preveč vezano na sektorske politike na nacionalni ravni in se ti dve ravni pogosto izključujeta. Nekaj vpliva so imeli oni in mi, vendar kakor sem rekel, je res velik vpliv države tu še vedno prisoten. Izpostavljenost koncepta RRP je delna, na posameznih področjih, kot sem že omenil. Npr. mobilnost.

9. Kateri vaši ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 po vašem mnenju sledijo konceptu trajnostnega razvoja in zakaj?

Največ na področju mobilnosti, česar sva se že dotaknila.

10. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način oz. zakaj ne?

Gospodarstvo in nevladni sektor lahko do neke mere povečata legitimnost procesa in dokumentov. Čeprav še vedno prihaja do parcialnega razmišljanja, gospodarstvo prepozna le svoje potrebe. Podobno je pri politikah, tudi nevladnih organizacijah, pogrešam regionalni, širok način razmišljanja. To manjka. To manjka predvsem nevladnemu sektorju, saj se leta ukvarja predvsem sam sabo ter s svojim obstojem in potrebami, manjka pa jim širša slika. Kolikor vem, Umanotera je delala na viziji regije.

11. V kolikšni meri ste zadovoljni z implementacijo RRP 2007–2013?

Imeli smo težave pri implementaciji zaradi razvitosti naše regije. LUR je imel na voljo cca. 16 milijonov eurov za celotno obdobje, za četrtno prebivalstva Slovenije. Občine svojih lokalnih potreb tu niso mogle izvajati, država je zelo determinirala porabo sredstev. Sektor politike RRP dokumentov ne uporablja kot svojo razvojno usmeritev. Uporabili smo seveda tudi sredstva iz kohezijskega sklada in Evropskega socialnega sklada preko drugih razpisov, ki niso vezani na RRP. Prav tako pa smo v tem obdobju razvili veliko transnacionalnih projektov, preko katerih smo tudi pridobili dodatna sredstva.

12. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Pojavlja se vprašanje teže tega dokumenta. Interes je tekom obdobja vsekakor upadel. So pa člani sveta regije do zadnjega imeli ambicije, da se denar porabi, ta interes se je ohranil do konca.

13. Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, zabeleženi v RRP, uresničeni in v kolikšni meri?

Projekti so bili delno izvedeni, vezano na sredstva, ki so nam bila na voljo. Uporabili pa smo tudi druge vire, kot so npr. transnacionalni razpisi, Evropski socialni sklad in podobno. Izvedeni projekti so zabeleženi v izvedbenem načrtu.

14. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe pri vpeljavi koncepta trajnostnega razvoja? Ste vpeljali katere dobre prakse od drugje (Slovenija, tujina)?

Da, seveda sodelujem pri pripravi novega RRP. Koncept trajnostnega razvoja vpeljujemo v projekte, ki bodo razvijali energetiko, promet. Sodelujemo tudi pri razvoju EU 2020 going local, kjer gre za regionalno razmišljanje, kako v najboljši meri implementirati strategije na lokalnem in regionalnem nivoju, postavili smo tudi lokalni akcijski načrt za to področje. V projektu Catch MR smo razvijali trajnostno mobilnost, ki smo jo s pomočjo partnerjev preverjali tudi pri njih. Reghug je projekt, ki je usmerjen v razvoj železniškega prometa v LUR, čeprav bi to področje morala urejati država v svojih načrtih. Finaliziranje RRP je potekalo skozi delavnice z nevladnim sektorjem in gospodarstvom. Vendar pa še vedno ključnega pomena ostajajo pogajanja regije z državo. Od države kot regija vsekakor pričakujejo, da se bo koncept trajnostnega razvoja uporabljal, upošteval in vpeljal v vse sektorske politike in nacionalne dokumente, saj bo brez tega manj uspešen in manj izvedljiv. LUR si v novem obdobju želi predvsem zagona gospodarstva v smeri trajnostnega razvoja, v zelenem razvoju in kreativnosti, v inovacijah in zeleni ekonomiji. Področja so – gospodarstvo, okolje in viri (podnebno varna in prijazna regija ter ohranjanje narave) ter ljudem prijazna regija - trajnostna mobilnost, urejanje prostora, družbena povezanost, kultura in šport. Čeprav slednjih dveh EU v novi perspektivi ne izpostavlja več, se nam zdi ta izredno pomembna, zato ju ohranjamo.

Priloga D: Intervju z gospodom Jožetom Bencem, direktorjem Kmetijsko gozdarskega zavoda Ljubljana, (29. 8. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes?

LUR ima posebno mesto v Sloveniji in je najbolj razvita regija. Prioriteta naše regije je glavno mesto Ljubljana, vsi kazalci kažejo na najboljši razvoj tako po drugi svetovni vojni kot po osamosvojitvi. Področje kmetijstva oz. podeželja pa ima tu drugačno zgodbo. Tu smo v razvojnem smislu v zaostanku, saj zaradi razvitosti urbanih delov regije tudi obrobni deli niso upravičeni do več sredstev. Druge regije, ki mejijo na LUR na istem območju, dobijo več sredstev kot mi in to se kaže v stagnaciji na našem področju.

2. Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj?

Širši pogled je vsekakor vezan na metropolo. Usmeritev regije je vsekakor potrebno z naše strani osvestiti vse, da obstaja tudi podeželje. Drugače pa med prioritetami vidim predvsem vlaganje v infrastrukturo, izobraževanje in znanje ter v povezanost teh dveh vidikov in regije z ostalimi regijami (mobilnost). Vsekakor je vse naštetu pomembno za LUR in brez tega ne moremo, saj smo upravno središče države. Vsekakor pa bi sam poudarek dal tudi na večanje pomena trajnostnega razvoja in na odpiranje tudi te dimenzije. Pomen samooskrbe, ki temelji na tehnološko čistih energijah. Izkoristiti dobro tržno lego proizvajalcev tudi na kmetijskem področju.

3. V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Imam boljši občutek, tudi splošna klima je bolj naklonjena razvoju podeželja, samooskrbi, skrajšanju verige med proizvajalci in kupci. To gledam z lastnega vidika.

4. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Sam ga razumem kot vse tisto, kar je naravno, povezano s krajšimi relacijami, verigami, manj onesnažuje okolje, je čim manj umetno. Te termine poznamo tako v prometu kot prehranski

samooskrbi. Vsak si jih drugače tolmači, po mojem razumevanju pa je to to. Za našo regijo se mi zdi smiselna smer razvoja, pobude prihajajo od spodaj navzgor.

5. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Sam ne vem, da bi potekale kake razprave oz. jih je bilo bore malo. V novejšem programu gre to veliko širše in poteka priprava dalj časa. Za kake večje projekte ne vem, mehki pa so Podjetno v svet podjetništva, turizem (info točke, kolesarske poti). Na našem področju teh projektov niti ni bilo, večino projektov so peljale občine same in niso poročale nazaj na RRA. Sedaj je to bolj načrtno, sami smo predlagali projekte za samooskrbe ter agro-tehnološki park.

6. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

KGZ Ljubljana je javni zavod, ki pokriva celotno območje LUR, sodelovali smo kot inštitucija z enim predstavnikom. Spadali smo v nevladni sektor, kar je malo sporno. Sedaj, v novem sklicu, imamo dva predstavnika in spadamo v gospodarski sektor.

7. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Moje spremljanje regionalnega razvoja je bilo povezano s profesionalnim delom ter strokovnim delom na tem območju. Kot KGZ spremljamo predvsem prostorske načrte, ki so sicer bolj v domenah občin, dajemo nanje tudi odzive, vendar pa naše mnenje ni obvezujoče. Predvsem je naše, moje poslanstvo spremljanje kmetijske stroke v širšem okolju.

8. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Posamezni odbori so bili ustanovljeni šele v času potrditve pripravljenega RRP, zato naš vpliv ni bil velik oz. ga skoraj ni bilo. Bil sem član oz. predsednik odbora za podeželje. Srečali smo se zgolj nekajkrat ob potrditvi RRP, kasneje pa ne več.

9. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Niti ne, saj nismo predlagali ničesar. RRP je bil pripravljen, ko smo se začeli srečevati na odboru.

10. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Kolikor je bilo mogoče. Predstavniki oz. predsedniki odbor smo se srečevali in drug drugemu širili obzorja. Vpliv našega sektorja ni bil velik, sedaj bo najverjetneje močnejši, saj spadamo v gospodarski sektor.

11. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Tega vpliva ni bilo. Sodelovali smo v odborih, sam sem ga tudi vodil, kar sem že omenil, vendar pa je bil nabor projektov že narejen in vpliva nanje nismo imeli niti kot člani regijskega razvojnega sveta.

12. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP? Kako je TR vključen v RRP?

V okviru odbora smo se srečevali redko, dodatna srečanja so nam sicer odpirala obzorja, da so tudi drugi npr. dojeli pomen podeželja tudi v LUR. Odbori so delovali zelo heterogeno. Vanj so se vključevali ljudje, ki so tu videli kak posel oz. razpis zase, ljudje z ozkimi interesi.

13. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Velikega projekta kot KGZ ali področje kmetijstva nismo imeli. Posamezne projekte na tem področju so vodile občine in spremljanje le teh ni bilo dobro, saj ni bilo evalvacij. Bolje je bilo v okviru t. i. lokalnih akcijskih skupin (LAS), ki upravljajo sredstva Leader. KGZ je član vseh LAS-ov v LUR in tudi širše, saj delno pokrивamo tudi Zasavje, na primer, sodelujemo v upravnih odborih. V okviru Las so potekale evalvacije in tu imamo boljši vpogled, kaj je bilo narejeno in kaj ne.

14. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Da, menim, da ja. Predvsem se opazi razlika med prejšnjim sklicem regijskega razvojnega sveta in sedanjim sklicem. V prejšnjem sklicu ta del ni bil tako opazen, sedaj pa se vidi, da so razprave bolj kvalitetne, RRA proces vodi veliko bolje. A tudi v prejšnjem sklicu je lahko ta raznolikost članov legitimnost dokumenta vsaj delno povečala.

15. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Razen našega sodelovanja pri pripravi kasnejših korakov pri implementaciji in kake evalvacije ni bilo.

16. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Težko ga ocenjujem, saj niti kot član regijskega razvojnega sveta implementacije v večji meri nisem spremljal in kot sem omenil, skupne končne evalvacije ni bilo.

17. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Da, in sicer predvsem iz razloga, da mi je v preteklem obdobju uspelo razjasniti in izobraziti oz. razširiti obzorja drugim članov regijskega razvojnega sveta, da podeželje obstaja tudi v LUR ter kako pomemben je. Predvsem v smislu samooskrbe in trajnostnega razvoja.

18. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem tudi v novem sklicu. Spremembe so bile predvsem v samem procesu priprave, za nas je sedaj lažje, saj so tudi RRA in drugi člani sveta že osvojili koncept in pomen podeželja ter vključevanja tega vidika v RRP in ni potrebno ponovno učenje. Opažam tudi več naklonjenosti obstoju in razvoju podeželja v novem RRP.

Priloga E: Intervju z gospo Vido Ogorevc Wagner, direktorico Fundacije za trajnostni razvoj Umanotera, (8. 9. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Osredotočila se bom bolj na po osamosvojitveno obdobje, saj obdobja prej ne poznam dobro in ni tako pomembno. Po osamosvojitvi je osrednja regija pridobila kot središče Slovenije, v smislu prometne in povezovalne infrastrukture (avtocestni križ). Te povezave so omogočile dostop v Ljubljano za vsakodnevno mobilnost ter po drugi strani sprožile proces t. i.

desitizacije, selitve ljudi iz mestnega središča na primestna in obmestna področja, tudi na podeželje, zlasti zaradi kakovosti življenja in nižjih cen. Ta trend se mi zdi, da se v zadnjem času spreminja. Industrija v Ljubljani ni bila nikoli perspektiva, bilo je je vseskozi malo v primerjavi z drugimi regijami. Veliko se je v tem času spremenilo na okoljskem področju in izboljševanju kakovosti okolja. Izboljšala se je kakovost zraka, saj je Termoelektrarna in toplarna Ljubljana prešla z zasavskega premoga na druge vire, vendar pa so se po drugi strani povečali razpršeni onesnaževalci zraka, kot je npr. promet. Regija v tem času ni uspela vzpostaviti trajnostne mobilnosti, saj ni bilo podpore državne ravni. Ni bilo podpore pri razvoju infrastrukture, saj regija tega sama ne more početi. Državna raven je delala na uvedbi enotne vozovnice, kar je ena redkih zadev pri razvoju trajnostne mobilnosti, vendar je danes, kljub verjetno velikim finančnim vložkom, še vedno nimamo. Povečalo se je povezovanje urbanega in suburbanega območja, kjer vidim potencial predvsem v turizmu in v razvoju samooskrbe. Tudi na področju energetike se nekaj dogaja, saj je Ljubljana pripravila načrt trajnostne energetike do leta 2030, prav tako postaja pametno mesto in se kot prva prestolnica vključuje v 'zero waste' princip ravnanj z odpadki. To so teme, ki se pojavljajo predvsem zadnje leto. V času priprave RRP 2007–2013 razprav na to temo ni bilo, saj so bili v ospredju gospodarstvo, infrastruktura, prometni projekti. Preobrat se je zgodil v zadnjih letih. Ključne strateške usmeritve LUR bi morale biti neločevanje gospodarstva od drugih sektorjev, torej njihovo povezovanje. EU promovira t. i. pametni, trajnostni in vključujoči razvoj. Ljubljana ima potencial predvsem kot univerzitetno mesto, ima znanje, da se vzpostavi kot center za reševanje tehnoloških in netehnoloških težav, vse več programov v tujem jeziku, da bo fluktuacija ljudi večja. Ta potencial po mojem mnenju še ni uporabljen. Trajnostni vidik je tudi povezava regije z mestnim središčem. Manjkajo npr. kolesarske steze, ki bi bile uporabne tako v turistično rekreacijskem smislu kot v dnevni mobilnosti ljudi v službo in nazaj domov. Predvsem so le-te potrebne v smeri polhograjskega dela in Ljubljanskega barja. Kmetijstvo je tudi potencial, ne le samooskrba, ampak predvsem ekološka pridelava in predelava. Uvajanje javnega naročanja po zgledu drugih mest, kot je npr. Rim za šole vrtce in druge javne ustanove. Energetika bi morala iti v smeri 100% prehoda na obnovljive vire energije in obstaja potreba po sistematičnem urejanju tega področja. Prometna politika naj bi se nadaljevala v smeri zapiranja mestnih središč in v namenjanju le-teh pešcem in kolesarjem. Pohvale vredna je uvedba sistema BicikeLJ, pogrešam pa več t. i. park + ride površin, kjer bi lahko dnevni migranti pustili svoje avtomobile, tu je potencial predvsem v povezavi z Dolenjsko in kamniškim območjem. Prav tako pa se mi zdi pomembna kultura, ki sicer ne spada med gospodarske panoge, pa lahko kljub temu prinaša neko dodano vrednost za regijo,

podobno je tudi z razvojem (trajnostnega) turizma. Kulture ne vidim kot breme, ampak kot potencial.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj vidim kot edino realno paradigmo za razvoj. Mogoče smo utopisti, vendar smo po drugi strani utopisti tudi, če menimo, da lahko nadaljujemo življenje v prihodnosti z obstoječimi vzorci obnašanja. Na tem področju je veliko nerazumevanja, premalo pa je institucionalnih nosilcev, ki bi pozornost namenjali definiciji trajnostnega razvoja in razumevanju te definicije ter njeni vpeljavi v različne segmente razvoja. Nekaj je vezano na lokalno raven kot npr. biodiverzitet, ohranjanje pitne vode, reke, pri ozračju pa govorimo že o globalni ravni. Trajnosten razvoj razumem na treh ravneh, in sicer zapustiti okolje prihodnjim generacijam v takem stanju, kot smo ga prejeli sami, dematerilizacija (kljub omejitvam virov lahko uporabimo neomejene možnosti našega uma), se pravi prehod k osebni rasti, ter tretji vidik – družbena pravičnost tako pri nas kot globalno. Gandhi je enkrat izjavil, da je virov dovolj za vse ljudi tega sveta, a ne dovolj za pohlep nekaterih ljudi. Teh zadev v državnih načrtih ni in to pogrešam.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Sodelovanje v svetu je bilo okrnjeno. Na konstitutivni seji ni bilo vsebinske debate, kasneje so nekatera srečanja sklicevali še po običajni pošti. Sestankov je bilo vsekakor malo in še ti le za potrjevanje stvari. Menim, da bi proces moral potekati po Aarhuški konvenciji, ki temelji na treh stebrih vključevanja ljudi v (so)odločanje – informiranje o okolju, odločanje javnosti o zadevah, vezanih na okolje, in pravno varstvo pri obveščeni in odločanju o okoljskih zadevah. Vključevanje javnosti, ko je dokument izdelan in niti ne podrobno predstavljen, nima smisla. Nisem videla vrednosti tega procesa, saj je šlo po mojem mnenju zgolj za formalni mehanizem potrjevanja. Niti se ne spomnim, ali smo program sploh kdaj potrjevali kot regijski razvojni svet ali je že bil potrjen.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Dobro vprašanje. Vsekakor se spomnim, da ni bilo postopka izbire za predstavnico nevladnega sektorja in da me ni nihče predlagal. Zdi se mi, da sem bila k sodelovanju povabljena neposredno. Sedaj npr. ta proces vodi Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij (CNVOS), ki vodi postopek imenovanja predstavnikov nevladnega sektorja v različne odbore, svete. Proces se je kar spremenil in legitimiziral.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Da in ne. Poklicno me je ta del razvoja zanimal, saj sem delala kot moderatorka priprav razvojnih načrtov na občinski ravni. Hkrati pa sem podrobneje spremljala državno raven, ravno regijsko raven sem tako v tistem času spremljala najmanj.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Ne v veliki meri. Moje sodelovanje se je kmalu končalo iz osebnih razlogov in ker nisem videla smisla sodelovanja v formalnem organu.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Ne, saj nismo imeli vpliva na projekte v RRP. Spremljali smo prostor, promet, energetiko. Debat se ne spomnim, zdi pa se mi, da smo bili k sodelovanju v svetu vabljeni že, ko je bila velika večina dokumenta že dokončanega.

8. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Interesov nevladnega sektorja nismo zastopali v taki meri, kot bi si želeli, vendar tudi možnosti za to nismo imeli, saj predlogov projektov nismo uvrščali v dokument. Vpliv našega sektorja je bil skromen oz. ničen. Večjega sodelovanja med nami ni bilo.

9. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Sama sem sodelovala le v začetku, na nekaj srečanjih, kasneje pa ne več, saj nisem videla smisla v sodelovanju.

10. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP?

Ker niti nismo imeli vpliva na sam dokument, tudi večjega sodelovanja z drugima sektorjema ni bilo.

11. Kako je TR vključen v RRP?

Slabo, saj nismo imeli vpliva na vključevanje projektov v RRP 2007–2013.

12. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Ne vem, kateri projekti so bili na koncu dejansko izvedeni, od navedenih v RRP. Poročila za člane regijskega razvojnega sveta 2007–2013 nimam. Umanotera je sodelovala predvsem pri pripravi operativnega načrta za prostor in promet. Ne vem, ali je bilo spremljanje izvedbenega dela RRP sploh naša naloga. Zanimivo pa je, ko sem v zadnjem času opazila, kaj vse se je financiralo preko EU skladov, npr. tudi izgradnja stadiona v Ljubljani, za kar sem prepričana, da ni bilo del RRP.

13. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Če bi bil proces tega regijskega sveta narejen na zelo strukturiran način, bi se s tem lahko zagotavljala legitimnost. Mi kot deležniki v procesu nismo oz. ne zaupamo tem procesom. Javni uslužbenci in koordinatorji, ki vodijo te procese, so za to posebej plačani, nas pa za sodelovanje in pripravo projektov nihče ne plača. Že sama udeležba na posameznih dogodkih odraža ali naš interes ali interes npr. gospodarstva ali javnega sektorja. Politika podjetij, gospodarstva ni trajnostna, zato se v teh zgodbah težko najdejo. Zaenkrat ni zaupanja, da se bo naša udeležba oz. udeležba nevladnega sektorja obrestovala. Imamo občutek, da so odločitve sprejete le v ozadju, vsaj tako je bilo v preteklosti. Če bi bil proces spremenjen, jasen, bi to povečevalo tudi legitimnost.

14. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Niti ga nisem več spremljala, saj sem ga imela bolj ali manj zgolj za formalni organ, ki je potrjeval vnaprej pripravljene dokumente. Kasneje je bila tudi moja udeležba na sestankih skoraj ničelna, zaradi odsotnosti in življenja v tujini.

15. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Evalvacija je bila ničelna, niti implementacije nismo spremljali. Niti ne vem, ali je bila to naša naloga oz. ali se je to od nas pričakovalo. Kot sem omenila že prej, je bila to zame zgolj formalnost, da so potrdili neke vnaprej pripravljene dokumente. Naš regijski razvojni svet novemu niti ni predal dela oz. ni bilo primopredaje, niti mi uradno nismo bili razrešeni oz. nas o tem niso obvestili.

16. Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih je predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Izvedbenega dela nisem spremljala, projektov nismo predlagali niti ob nastajanju projekta oz. ob njegovem sprejemanju, tako da je bilo uresničevanje slabo oz. ga niti ni bilo.

17. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Ne, smatram ga za neuspešnega.

18. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Osebnostno ne, ima pa Umanotera predstavnika tudi v novem regijskem razvojnem svetu. Saj smo skupaj z RRA LUR pripravili dve delavnici pred pripravo novega RRP. Ena je potekala na temo prehranske samooskrbe, druga na temo prometa. Imeli smo namen izvesti še delavnico o energetiki, vendar je potem niso. Predstavnika mreže Plan B v regijskem razvojnem svetu, kamor spada tudi Umanotera, sta Ana Marija Slabe in Matej Ogrin.

Priloga F: Intervju z gospo Teo Urbanija, sekretarko Območne obrtno podjetniške zbornice Trbovlje, (12. 9. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Po 2. svetovni vojni se je razvil energetska bazen, Trbovlje in Zasavje sta bila pomembna tako v republiškem kot jugoslovanskem merilu. Bili smo na četrtem mestu po industrijskem razvoju. Vse je baziralo na energetiki, tovarne so zrasle kot nadgradnja tega bazena,

podjetništva skoraj ni bilo oz. se je na takratne podjetnike gledalo kot na napake. Takrat je vsak dobil službo, bil je vzpon. Posledice teh panog so bile zanemarjeno okolje, takrat na ekologijo nihče ni dal nič, saj je bilo denarja dovolj. V drugem obdobju, po osamosvojitvi, je prišlo do izgube jugoslovanskega trga za naše tovarne in kdo se ni pravočasno prilagodil, razvil tehnologij, s katerimi je lahko sodeloval tudi na zahodnih trgih, je propadel. Pojavile so se težave tudi v energetiki, saj je bila cena naše energije višja kot ostale energije na trgu. Takrat smo se prvič začeli pogovarjati o podjetništvu kot prihodnosti, vendar bolj ali manj na deklarativni ravni. Drugače kot npr. v Domžalah, kjer je bila to kultura, način življenja tamkajšnjih ljudi. Danes je jasno, da je z energetiko pri nas konec, ostali so mali podjetniki, slaba je tudi logistika, saj smo kot slepo črevo sredi Slovenije. Energetiko je potrebno pozabiti, črtati tudi iz načrtov in iz RRP, saj se pojavlja tudi v novem RRP. Tudi če kak del ostane, ne bo nikoli v takem obsegu, kot je bila. Možnost vidim v vzporednem razvoju, in sicer pomagati in podpirati potrebe lokalnih podjetnikov. V zbornici nismo naklonjeni finančnim pomočem podjetjem, ki so v težavah, to smo se že naučili iz prakse, bolje, da pomagamo tistim, ki imajo programe, dobro delajo, da ostanejo tu in se razvijajo naprej. Lokalna skupnost pa mora privabiti nove investitorje, da bi tu postavili proizvodnjo ter odprli nova delovna mesta, a hkrati ne pozabiti na obstoječe. Saj se velikokrat zgodi, da bi za nove investitorje naredili vse, našim tu pa ne pomagamo v taki meri. Priložnost bi vsekakor bila v proizvodnji, ki ni vezana na omejen trg, kot so storitvene dejavnosti, vendar pa so po drugi strani potrebna visoka zagonska sredstva. Ob vsem tem pa imamo v Sloveniji še zelo zahtevne predpise na področjih varstva pri delu in o delovnih razmerjih. Danes pa imamo večino podjetij v storitvenem sektorju.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj je pomemben, vprašanje pa je, ali so dokumenti prav zastavljeni. Menim, da bo potreben ponoven razmislek o novem RRP in trajnostnem razvoju v njem in ga še bolj vpeljati vanj. Ko sem bila otrok, mimo cementarne niti nisi smel iti, danes pa se je tudi v tem okolju marsikaj spremenilo. Po mojem mnenju premalo vlagamo v trajnostni razvoj, da bi ga tudi realizirali, kot smo si ga zamislili. Trajnosten razvoj vidim kot povezavo vseh nosilcev razvoja in realizacijo teh idej.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Zaznavam deficit med teorijo in prakso, vsekakor. Ne, razprav vsekakor na to temo ni bilo. Mogoče je koordinator ponudil možnost te debate, vendar se ne spomnim več. V teoriji, v dokumentih je bilo nekaj tega narejenega, manjka pa praksa.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Dogovor je bil, da ima vsaka zbornica enega predstavnika, razdeljeni smo v različne odbore in bili smo pozvani, da imenujemo člana. Mi smo bili zastopani v odboru za gospodarstvo in za človeške vire. Takrat smo se borili za male podjetnike, bili smo majhni, zato je bilo težko. Danes je dejstvo, da je vsaj v Trbovljah več malih podjetnikov kot večjih. Večjih tako rekoč ni več. Stvari se spreminjajo, tudi sami se bolj angažiramo, so pa veliki podjetniki prevzeli primat. Ugotavljam, da je potrebno tudi lobiranje, da se predstavniki neke lokalne skupnosti povežejo in zagovarjajo podobna stališča. Mi imamo 0,39% vpliva na regijski svet, zato smo bili večkrat tiho, potrebovali pa bi podporo občin.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Ne, prej nisem spremljala teh procesov oz. smo jih vsi na zbornici spremljali zelo pomanjkljivo.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP? V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Ne vem, posebnih sodelovanj nisem zaznala. Pri nas so težave bile že znotraj gospodarskega sektorja, saj je del bil namenjen velikim podjetjem v regiji, zbornice pa zagovarjamo male podjetnike. Zaradi naše majhne moči proti predstavnikom Elektroelementa Izlake (ETI), Steklarne nismo vnesli v program vsega, kar bi morali, kar smo pa poskušali, pa je naletelo na nerazumevanje velikih podjetij. Ko smo zagovarjali naše interese, smo npr. naleteli na

nerazumevanje s strani direktorja Steklarne Hrastnik, saj veliki ne razumejo majhnih. Veliki imajo različne službe, npr. računovodstvo, prodajo itd., mali podjetnik pa je za vse sam. Menim, da je razumevanje velikih podjetij z naše strani boljše kot obratno. V novem sklicu smo se vse 3 zbornice prej povezale in uskladile, iskali smo tudi podporo občin in smo jo dobili. Naši predlogi so bili delno upoštevani. Je pa izziv tudi sodelovanje z Območno gospodarsko zbornico Zasavje, saj jo vodi oseba, ki dela tudi na RCR in tako smo večkrat rivali, saj gospodarska zbornica dela za velike, mi pa za male podjetnike. Predvsem je problem v vsebini, saj se manjši borijo za druge zadeve kot velike (npr. plačevanje opravljenega dela), vsak zagovarja svoj koncept.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Ne, nismo ga omenjali mi, niti ne verjamem, da ga je omenjal kateri drugi sektor.

8. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Srečanja so potekala občasno po odborih. Mi smo bili v infrastrukturi, zagorska zbornica pa v človeških virih.

9. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP?

Sodelovali smo s politiko (predstavniki občin in župani), z nevladnim sektorjem pa ne.

10. Kako je TR vključen v RRP?

Ne morem oceniti, saj ne poznam vseh projektov, ki so bili na koncu vključeni v dokument.

11. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Sploh ne morem oceniti. Po mojem mnenju je bila v RRP infrastruktura, pa sanacije, obnove, drugi projekti pa niti ne. Tako tudi trajnosti ni bilo mnogo.

12. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Če se zgolj na tak način poveča legitimnost, nisem prepričana. Se pa le-ta vsekakor poveča, če je dogovor vseh akterjev skupen, da sledijo isti strategiji in jo tudi realizirajo. V tem primeru pa je možnost uspeha in legitimnosti vsekakor večja, ovir pa je manj.

13. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Nismo, saj kasneje vsaj sama tega procesa nisem več spremljala.

14. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Tega ne morem oceniti, saj rezultatov nisem spremljala, niti nismo izvedli evalvacije.

15. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

V preteklem sklicu oz. obdobju ocenjujem naše sodelovanje v regijskem razvojnem svetu kot neuspešno. Za novo obdobje pa imamo vizijo in vemo, kaj želimo. Takrat nismo bili dovolj aktivni, nismo lobirali, nismo znali povezovati akterjev, da bi lahko svoje ideje (bolje) implementirali. Nismo zaznali te priložnosti. Kar pa smo zaznali in kar smo predlagali, pa ni dobilo podpore za izvedbo. Z izjemo občine Hrastnik, ki nas je vseskozi podpirala, podpora s strani občine Trbovlje je bila slabša.

16. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem tudi v tem sklicu regijskega razvojnega sveta. Vsekakor smo bolje pripravljene, vse tri zasavske zbornice so sodelovale pri pripravi in bedijo nad tem, da bodo oz. so predlogi vključeni v RRP. Nikoli več se ne bomo obnašali tako, kot smo se v preteklem obdobju. Za uspeh pa bo vseeno potrebna podpora občin in novega župana oz. županov.

Priloga G: Intervju z gospodom Mirkom Mastnakom, predsednikom Območne obrtno podjetniške zbornice Hrastnik, (16. 9. 2014)

1. Kako vidite dosednji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

V preteklosti je bil poudarek predvsem na industriji in tovarnah, obrt je bila v ozadju. Zadnja kriza je prinesla propad še zadnjih velikih podjetij in počasno zamrtje zasavske energetike. Menim, da bi morale vse strukture, predvsem občinske, dati veliko podporo podjetništvu, ki je

ostalo v regiji. Da prilagodi npr. cene komunalnih storitev sedanji situaciji, ne pa da prihaja do absurdov, da ima obrtnik 50% višjo ceno za vodo kot navadno gospodinjstvo. Z ženo sva oba obrtnika že 26 let, pa imamo še vedno zelo neprijazno okolje do novega zaposlovanja, do zaposlovanja mladih, pa na to ves čas opozarjamo. Naša regija je majhna, kupna moč je nizka, želel bi si podporo občine pri urejanju oz. iskanju poslovnih prostorov. Dogaja se nam, da se podjetniki odseljujejo iz Zasavja, iz Hrastnika, v druge dele Slovenije. Vidim potencial v povezovanju znanja in prostora, ki je pri nas na voljo. Imamo mnogo hal, ki so ostale od nekdanjih tovarn, imamo ljudi, ki imajo znanje npr. v orodjarstvu. Zakaj tega ne bi povezali in odprli kako proizvodnjo s pomočjo tudi lokalnih struktur, saj je začetni vložek v tak projekt visok. Možna bi bila ustanovitev kakega konzorcija ter predvsem ukrepi pri zaposlovanju mladih in novih ljudi. Npr. pomagalo bi, da si prvo leto oproščen plačila prispevkov, naslednje leto plačuješ npr. 25%, tretje leto pa 50%. Potencial vidim tudi v vlaganju v izgradnjo elektrarn na srednji Savi, to bi prineslo delovna mesta in izboljšalo infrastrukturo.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj razumem kot vlaganje v ljudi, v zaposlovanje. Infrastruktura je sicer pomembna, vendar čedalje bolj ugotavljam, da mesto, kjer si, ni pomembno. Če si dober, te ljudje sami najdejo in jim to, da si npr. lociran v Zasavju, ne pomeni ovire. Predvsem bi morali več poudarka dajati razvoju ljudi, mreženju in pomoči pri rasti. Povezati družbo z gospodarstvom. Koncept se mi zdi uporaben, vendar pa je kar velik korak do dejanske vpeljave. Smiselno je tudi za Zasavje.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Ne spomnim se, da bi o konceptu trajnostnega razvoja potekale kakršnekoli razprave. Mislim, da jih ni bilo, ni bilo nekih delavnic ali posebnih razprav na to temo. Vse je bilo pripravljeno vnaprej, ni bilo vsebinskih razprav, mi smo le potrjevali. Predvsem pa je bila po mojem mnenju zgrešena časovnica na RCR, kdaj se dobivajo gradiva za seje in koliko časa smo imeli za pregled le-teh. Ponavadi vedno premalo. Tako, da niti oceniti ne morem, če smo trajnostni razvoj v kakršnemkoli smislu uvajali v dokumente in ga izvajali.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Zastopali smo interese malega gospodarstva naše regije. Na zbornico smo dobili vabilo, nato se je srečal upravni odbor, ki je odločil, kdo nas bo zastopal v regijskem razvojnem svetu. Sam sem potem dal k temu svoje soglasje. Predlog smo posredovali na RCR, ki nas je vključil v regijski svet.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Regionalnega razvoja niti nisem spremljal v veliki meri. Zraven sem bil, ko se je ustanavljal RCR. Takrat je tudi sedanji direktor Garantini predstavljal pomen ustanovitve takega razvojnega centra in predaval o posledicah zapiranja rudnika. Imel sem velika pričakovanja, ki se niso uresničila. V tem obdobju se je premalo naredilo za razvoj regije, premalo za vključevanje vseh segmentov zainteresirane javnosti ali splošne javnosti v te načrte in projekte. Sedaj si čedalje bolj želimo biti zraven, saj so bili rezultati preteklih projektov minimalni, saj ni bilo učinka za širšo skupnost, šlo je za ozek krog ljudi in organizacij. Želimo si videti, da se vložen npr. evropski denar okrepi in da pomeni razvoj za regijsko gospodarstvo, za ljudi, ki tu živijo.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Srečevali smo se na sestankih odborov, mi smo sodelovali v dveh, ter na sejah sveta, kjer pa smo bolj ali manj le potrjevali pripravljeno.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Ne, nismo.

8. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Ni bilo našega velikega vpliva na pripravo RRP 2007–2013, v novem ga je nekoliko več. Izplen starega programa je bil slab, predvsem pa me skrbi stanje mladih v Zasavju in zaposlovanje.

9. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Srečevali smo se na odborih. Sam sem sodeloval v odboru za človeške vire in kasneje tudi v odboru za kmetijstvo, kjer sem nadomestil našo predstavnico. Srečevali smo se nekajkrat na začetku pred sprejemom, kasneje ne več.

10. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP?

Sodelovali smo malo z nevladnim sektorjem, s politiko pa skoraj ne. Konkretnih srečanj med nami ni bilo, smo pa spoznali, da smo se s politiko premalo povezovali, zato skušamo v novem sklicu več sodelovati z njimi, se povezovati s predstavniki občin, župani in tudi poslanci, ki nas zastopajo v novem sklicu parlamenta.

11. Kako je TR vključen v RRP?

Po mojem mnenju ni bil.

12. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Se niti ne spomnim.

13. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Legitimnost se na tak način vsekakor poveča. Pomembna je enotnost sektorjev in v tem primeru bi moral biti izplen za regijo visok. Večkrat smo slišali, da naši predstavniki na nacionalni ravni (npr. poslanci) nič ne morejo, da ne morejo vplivati na spremembe dokumentov, pa čeprav so bili v koaliciji.

14. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Sodeloval sem na rednih sejah na RCR, povedali so nam, kako poteka implementacija. Konkretno pa se ne spomnim, da bi to podrobneje spremljal. Ne poznam projektov, ki so bili izvedeni v okviru RRP.

15. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Pripravljalci so vedeli, kaj počnejo in kak je namen, mi pa smo bili tam bolj ali manj le kot potrjevalci predlaganega, ozadij pa nisem poznal.

16. Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Svojih projektov nismo predlagali, zato tudi nisem spremljal izvedbe RRP. Zato izvedbeni del RRP težko ocenim.

17. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Delno. V prejšnjem sklicu ne toliko, sedaj bolj.

18. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem tudi v novem sklicu. Za tokratni RRP smo se veliko več pogovarjali in povezovali na ravni zbornic, spremenili smo način dela in pristopa, kako rešiti izzive v regiji. Predvsem se nam pojavlja vprašanje zakonodaje, ki bi jo bilo potrebno spremeniti ali dopolniti, saj je večkrat za obrtnike in podjetnike neživljenjska. Upam, da so bili pripravljavci RRP na RCR in politiki iskreni, ko so nam v novi finančni perspektivi obljubili pomoč na tem področju.

Priloga H: Intervju z gospo Stašo Baloh Plahutnik, vodjo podjetniškega inkubatorja RCR Zasavje, (10. 10. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sectorji itd.)?

Po drugi svetovni vojni se je v Zasavju razvila tradicionalna industrija s premogovništvom ter s tem povezana industrija. Imeli smo dober razvoj in dobro demografsko sliko, število prebivalcev se je v najbolj cvetočih letih zelo povečalo in imeli smo tudi največjo gostoto prebivalstva na kvadratni meter, če se ne motim. Trbovlje so bile kot regijsko središče v tistem času eno izmed najbolj razvitih mest v Jugoslaviji. Kot center regije je imel svoj pomen, razvile so se tudi druga področja, vezana na gospodarstvo in prebivalstvo, kot so bolnica, banka, energetika, povezana z rudnikom. Tako rekoč je nastala regija, ki je imela

veliko več vpliva in pomena, kot ga ima danes. Po osamosvojitvi in odločitvi o zapiranju rudnika je razvoj usahnil. Zapiranje rudnika najprej v Zagorju in potem še rudnika Trbovlje Hrastnik je pomenil padec tudi na ostalih področjih. S tem procesom se je zmanjšala tudi naklonjenost in podpora politike tej regiji na nacionalni ravni in lagodnega življenja je bilo nekako konec. Ko hodim po Evropi, je podobno logiko v razmišljanju zaznati v vseh podobnih regijah, da so včasih rudniki vodili občine, danes pa morajo občine voditi rudnik in posledice so vidne. Procesi so se začeli po osamosvojitvi, mi v Zasavju pa smo verjeli, da nas bodo ti procesi zaobšli oz. se nas ne bodo dotaknili. Tako imamo danes najmanj podjetništva, propadel nam je jugoslovanski trg. Imamo pa trajnostni razvoj kot nov element, ki pa se ga ne da vpeljati od danes na jutri. Zadnja leta, kot sem že omenila, nacionalna politika Zasavju ni naklonjena in ne omogoča odločitve o smeri razvoja regije. Danes je pomembno, da ohranimo in okrepimo hrbtenična podjetja, da podpremo podjetja, ki delujejo na svetovnih trgih, saj se storitveni sektor hitro nasiči in je vezan na manjši trg. Starih podjetij ne bomo mogli nadomestiti, sploh ne tistih, ki so propadla, lahko pa delamo na izboljšanju te situacije. Priložnosti morajo biti vezane tudi na strukturo prebivalstva in izobrazbo. Tako kot v starem RRP so tudi v novem smernice iste ali podobne, saj jih še nismo dosegli – kvaliteta, okolje, delovna mesta. Tradicionalne industrije se iztekajo, nove morajo dobiti priložnost in podporo (npr. center za nove materiale). Podpora je potrebna podjetjem z visoko tehnologijo ali tistim, ki so v sistemih verig. Panoge so okolje/ekologija ter nastanek storitev. Vprašanje je, ali bomo sami dovolj dobri, da bomo razvijali te storitve oz. procese ali jih bomo uvozili od drugje ter plačevali zanje. Tudi na turizem in kreativne vsebine ne smemo pozabiti. Potrebno pa je spremeniti filozofijo prebivalcev, zbuditi potencial v ljudeh, vendar je to proces, da spremeniš okolje in ljudi v njem, tek na dolge proge, vsaj 20 let in več. Socialne storitve se tudi še ne razvijajo oz. jih trg še ne potrebuje, vendar menim, da bodo čez nekaj let zelo pomembne. Pri energetiki pa čakamo na ključne odločitve države.

2. Kako bi vi definirali koncept trajnostnega razvoja oz. kako ga razumete? Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj vsak razlaga po svoje, lahko pomeni vse, lahko pa je zelo neprijemljiv. Imeti moramo osnovna vodila za odločanje, razumevanje ljudi. Pri nas so pereča področja povezana s tem konceptom, urejanje zraka v regiji, urejanje rudniških površin. Potrebne so širše diskusije. Trajnostni razvoj je v Zasavju pogoj in ne cilj in ga vidim predvsem v vidiku, da potomcem omogočimo, da bodo živeli boljše ali vsaj tako, kot je živela naša generacija.

Veliko je moč narediti na osebnem nivoju, pri transportu, osebnih navadah pri energiji, vodi. Vse v zadnjih 10 letih gre v to smer, da je umazanih industrij konec in prihajajo čistejše, s tem pa se mora spremeniti tudi razmišljanje ljudi. Nove generacije, ki prihajajo, bodo v tem zagotovo močnejše in boljše, kot smo mi. Za našo regijo ta koncept ni le smiseln, ampak nujno potreben.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Tega področja posebej nismo imeli, je bil pa vpeljan v vse ukrepe, vsaj tako smo si prizadevali. Ko smo razmišljali o preživetju in smeri razvoja, nismo mogli zaobiti tega koncepta. Predvsem smo se držali reka, da sedanjega stanja ne smemo z ničimer poslabšati, kvečjemu ga le izboljševati.

4. Na kak način je potekal postopek izbire članov regijskega razvojnega sveta za predstavnike gospodarstva, političnih predstavnikov in nevladnega sektorja?

Po zakonu sta bila dva organa – razvojni svet in svet regije. Svet regije so sestavljali župani, razvojni svet pa gospodarstveniki ter predstavniki civilnih organizacij, kot so sindikati, delodajalci, nevladne organizacije. Poziv za predlaganje članov smo poslali občinam in različnim inštitucijam, Razvojni svet ni imel vloge odločevalca, le vlogo predlagatelja.

5. Kako je potekala sama priprava RRP in kako ste predstavnike gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključevali v pripravo RRP? Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Oblikovali smo odbore za ključna področja, potekale pa so tudi druge oblike srečanj, kot so delavnice, konference, diskusije in srečanja. Oblikovali smo spletno stran za pobude in vprašanja. Vsi so lahko predlagali svoje predloge in pobude. Naš RRP je bil pripravljen zelo široko, ponekod tudi 'pravljичno'. Državo je na koncu zanimal le del, ki je bil del izvedbenih načrtov in ki je imel definirane vire financiranja. Ostalo je bilo potisnjeno na stranski tir.

6. Kaka je razvojna vizija regije? Kdo po vašem mnenju najbolj vpliva/usmerja to vizijo? Kako si kot RRA predstavljate razvoj svoje regije? katerim področjem dajete največji poudarek?

Kot sem omenila že prej, nam je najpomembnejši vidik zaposlovanje in razvoj podjetništva, ob tem pa tudi ekologija in okolje. Ta vizija je vizija vseh nas, prihaja od spodaj navzgor, s strani gospodarstva in tudi ljudi. Tudi mi imamo vpliv na to vizijo, saj koordiniramo pripravo dokumentov. Iščemo čim več rešitev in pristopov, da nastane mozaik sprejemljiv za vse akterje v regiji.

7. V kolikšni meri je koncept trajnostnega razvoja pri posameznih področjih, ki jih RRP obravnava, prisoten? Kako ga vpeljujete v dokumente?

Ta koncept je prisoten predvsem na področjih urejanja degradiranih območij, pri vprašanju zraka v Zasavju, pri urejanju komunalne infrastrukture in podobno.

8. V kolikšni meri menite, da so lahko posamezni sektorji (politika, gospodarstvo, nevladni sektor) zagovarjali svoje interese pri pripravi RRP? Kako bi ocenili njihov vpliv in vaš vpliv na pripravo RRP ter ali izpostavljajo koncept trajnostnega razvoja?

Največ vpliva so imeli vsekakor župani, saj so sprejemali odločitve, prav tako pa občine podpirajo te projekte ter vlagajo sredstva za sofinanciranje posameznih projektov. V zadnjem času je največ teh aktivnosti povezanih z onesnaževanjem in izboljšanjem zraka v Zasavju.

9. Kateri vaši ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 po vašem mnenju sledijo konceptu trajnostnega razvoja in zakaj?

Zasavje je iz naslova za razvoj regije prejel 19 milijonov eurov, ki so bili porabljeni za razvoj gospodarstva, podeželja (razpisi LAS), občine pa so te projekte podprle in sofinancirale. Vlagalo se je v urejanje mestnih in vaških jeder, čistilne naprave in komunalno infrastrukturo, inkubatorje, človeške vire in podjetništvo, predvsem s projektom 'Podjetno v svet podjetništva'. Večina izvedenih projektov je bila trajnostnih, saj prispevajo k izboljšanju kvalitete življenja v regiji.

10. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Vsekakor. Po eni strani gre za dokumente, ki jih skupaj pripravljamo, po drugi strani pa za ukrepe, ki se nanašajo na te deležnike, koliko lahko realizirajo in uresničijo svoje načrte, cilje.

11. V kolikšni meri ste zadovoljni z implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, zabeleženi v RRP, uresničeni in v kolikšni meri?

Odvisno od področja. Na področju energetike vsekakor ne moremo biti zadovoljni z rezultati, smo pa zadovoljni na področju podjetništva, ker smo naredili korak naprej, vendar se zavedamo, da je ta proces šele stekel in je še v začetni fazi ter tudi na ostalih področjih, kjer nam je uspelo zagotoviti sofinanciranje. V Zasavju smo zabeležili visok procent koriščenja sredstev, tako da vemo, da je regija usposobljena za črpanje sredstev, rezultati pa so vidni v občinah, v investicijah v podjetja, v turističnem projektu 'V tri krasne', pri podjetniških inkubatorjih.

12. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Člani regijskega razvojnega sveta so bili ponavadi aktivnejši, saj so se zavedali svojega položaja in priložnosti v svetu. Najbolj aktivni so bili seveda predstavniki občin, tudi predstavniki gospodarstva, zanemarljiv pa ni bil niti vpliv nevladnega sektorja. Tu je svojo vlogo odigral Mrest, saj nevladniki sodelujejo v vseh odborih, svet je vodil predstavnik gospodarstva (direktor ETI). Iskali smo sinergijo, splošne evalvacije pa ni bilo, evalvirali smo le kot koordinatorji same projekte, učinke in rezultate teh projektov. Stari svet smo že razpustili, sedaj je oblikovan že nov.

13. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe pri vpeljavi koncepta trajnostnega razvoja? Ste vpeljali katere dobre prakse od drugje (Slovenija, tujina)?

Osnovni problem pri pripravi novega RRP je po našem mnenju zakonodaja na nacionalni ravni, saj le-ta ne podpira vseh ukrepov, ki jih regije potrebujejo, pa tudi sofinanciranja ni zagotovljenega za vse. Dokumenti se še vedno usklajujejo, pa smo na koncu prvega leta nove perspektive, saj je Bruselj na naš operativni program poslal 50 strani pripomb. Pristop je v novi perspektivi drugačen, ni več zagotovljenih sredstev za razvoj regij, obstajajo le kvote za Vzhodno in Zahodno kohezijsko regijo, zato pričakujemo, da bo borba za pridobitev sredstev večja in težja. Naše stališče je, da ima kljub temu Vzhodna kohezijska regija toliko slabšo izhodišče, da bodo za doseganje višjega standarda in razvitosti potrebni posebni dodatni ukrepi. Nov pristop v novem obdobju je poudarek na konkurenčnosti in pametni specializaciji. V Zasavju so najpomembnejša naslednja področja – največ aktivnosti poteka na vpeljavi horizontalnega podjetništva, pri odpiranju novih delovnih mest, v nadaljevanju dela razvojnega centra, pri spodbujanju inovacij v podjetništvu ter internacionalizacija. Še vedno

ostaja pri nas odprto vprašanje energetike, vendar pa je to odvisno od države, ne od nas. Na to situacijo nimamo vpliva.

Priloga I: Intervju z gospo Heleno Budin Čuk, višjo svetovalko za kmetijstvo, gospodarstvo in turizem na občini Dobrava – Polhov Gradec, (17. 10. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Prvo obdobje po 2. svetovni vojni je bil v sedanji LUR velik 'bum', razvoj gospodarstva, veliko selitev v mesto, število ljudi se je povečevalo neprestano. Tudi po osamosvojitvi se je tak razvoj nadaljeval. Poudarek predvsem na razvoju infrastrukture, turizma, predvsem v centru Ljubljane, obrobje tega vpliva ni bilo tako deležno, razvoj okoliških občin je bil počasnejši in slabši, tudi naše. Iz tega razloga se je veliko malih občin odcepilo in osamosvojilo, da so lahko lažje razporejale svoja razvojna sredstva in sprejemale odločitve. Še vedno ostajata prometna infrastruktura in javni potniški promet izziva za prihodnost. Koraki naprej so bili že storjeni, vendar bo treba narediti še marsikaj, da bo stanje še boljše. Vlagalo se je v kanalizacijski sistem, v osnovno strukturo in turizem. Vse to je že na dobri ravni. Dandanes lahko res vidimo razvoj na teh področjih. Kar je bil v tem času verjetno minus, je bila gradnja obrtnih con v okolici Ljubljane, ki so bile drage, sedaj pa niso zasedene. Poteza ni bila najboljše domišljena, ponekod so bile preveč umetno vpeljane v okolje.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj je po mojem mnenju vključuje vse - od okolja, infrastrukture do prometa. Pomeni zavedanje države, da je naša narava narodno bogastvo. Tega bi se morale zavedati tako lokalne skupnosti kot država. Stvari nam polzijo iz rok predvsem v smislu lastništva zemljišč in privatnih zemljišč (npr. trajnostni razvoj v gozdovih je bil v preteklosti nacionalnega pomena, novodobni lastniki pa takega odnosa do gozdov nimajo več in delajo, kar hočejo, ker to lahko). Tega včasih ni bilo. Okolje ne prehaja zgolj na drugi, ampak celo na tretji tir pri sprejemanju odločitev. Trajnosten razvoj se mi vsekakor zdi smiselno in pomemben za vpeljavo v vsako regijo, tudi našo.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Verjetno so razprave potekale, vendar se več ne spomnim. Trajnostni razvoj je všečna beseda, pojavlja se povsod in v različnih segmentih, vendar pa se ga slabo izvaja oz. uvaja. Predvsem ga vidim kot besedišče pri projektih, zadaj pa ni nobenega efekta. Uporaben v praksi zagotovo je, vendar se premalo izvaja. Pa še to, vsaj v tem obdobju, v t. i. mehkih projektih, ne v tistih ključnih.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je bil vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Občina je bila moj predlagatelj, zastopala pa sem politični sektor. Vsi zainteresirani so na poziv prijaviili svoje kandidate, zavrženih članov ni bilo, saj je svet razmeroma velik in ga sestavljajo župani oz. predstavniki vseh občin. Število članov je veliko, preveliko za učinkovito odločanje, saj bi po mojem mnenju svet regije moral imeti zgolj 7 ali 9 članov, ne pa več kot 50. Odbori v obdobju 2007–2013, oz. v času priprave RRP, niso bili tako pomembni in niso imeli toliko vpliva, kot ga imajo npr. v novi finančni perspektivi.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Regionalni razvoj sem spremljala s službenega vidika. V preteklosti projektov ni bilo oz. so bili sami sebi namen. Pri nas je do spremembe prišlo s prihodom Jankovića, ko je prišlo do večje povezave med občinami v LUR. Takrat so se pojavile ojačane ekipe, ki so začele pripravljati velike projekte, razvijale so nove ideje.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Naprej so zbirali projekte, na podlagi le-teh pa so potem sprejeli ukrepe za regijo. Pripravili so različne vrste ukrepov, na nobenem pa ni bilo potem posebnega dela. Mi, na naši občini, smo krajevnim skupnostim, društvom in drugim zainteresiranim poslali poziv, vendar pa je bil odziv zelo slab, zato smo predloge pripravili na občini. Vsi so bili usmerjeni v sredstva za regionalni razvoj, ki so nam bila namenjena, smo pa potem sami iskali priložnosti tudi v drugih EU projektih, kot so ESS, kohezija, kultura, kmetijstvo, norveški skladi, tudi Leader.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Ni bilo hudega sodelovanja, niti posebnih debat o trajnostnem razvoju.

8. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Sodelovanja ni bilo na začetku, predloge projektov so sprejemali na odborih, ki so zadevo spravil skozi proces. Odbori so se sestajali ločeno, župani so se tudi dobivali ločeno in potem o predlogih tudi odločali. Odbori in regijski razvojni svet so bili zgolj posvetovalni organi. Sama sem bila imenovana v odbora za turizem in kmetijstvo, sodelavka pa v odbora za človeške vire in šolstvo. Znotraj svojega sektorja smo sodelovali relativno slabo.

9. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Po odborih občasno. Regijski svet pa se je srečal nekajkrat pred sprejetjem dokumenta.

10. Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP? Kako je trajnostni razvoj vključen v RRP?

Povezave med sektorji takrat ni bilo, v procesu priprave novega programa pa vsekakor sodelujemo več in bolje.

11. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Pri nas je bil trajnostni projekt predvsem izgradnja vodovoda Prapreče. Dobili smo dobrih 160.000 evrov, projekt pa je bil vreden veliko več. Takrat povezovanja projektnih idej v večje projekte ni bilo, kar bi bilo potrebno za večjo učinkovitost. Sodelovali pa smo pri drugih projektih LUR, ki so tudi delno trajnostni, npr. pri pripravi sistema P+R, pri uveljavljanju linij potniškega prometa v primestnem območju, pri urejanju prometa, pri regijski štipendijski shemi, kjer občina krije del sredstev, pri komunalni smo bili bolj slabi.

12. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

V principu ne, saj največ vpliva oz. idej pride iz lokalnih skupnosti in javnih zavodov v posamezni regiji. Lokalne skupnosti in javni zavodi ponavadi gledajo širše, pri civilni družbi

pa je že razlika, saj ponavadi gledajo predvsem svoje ozke interese. Moč odločanja pa je bila na koncu tako ali tako v rokah županov.

13. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Implementacijo sem spremljala občasno. Kot sem omenila že prej, smo bili mi zgolj v posvetovalnem telesu, odločitve so bile v rokah županov. Zraven smo bili predvsem zato, ker smo si želeli del pogache za uresničitve naših projektov in izpeljavo idej oz. potreb na našem področju.

14. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Ocenjujem, da je bilo moje sodelovanje delno uspešno. Idej takrat nismo predlagali, delili, projekti so bili pripravljani v odborih, kjer pa tistem času nismo delali tako učinkovito kot sedaj.

15. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem. Priprave so potekale podobno kot v prejšnjem obdobju. Zadeve se sicer spreminjajo, RRA namreč lahko vodi tudi projekte, ki jih prijavlja v druge programe in ne bodo zgolj vezana na sredstva za razvoj regije. Na odborih je bilo zaznati večji angažma, vsaj na odboru za kmetijstvo. Skupaj smo pripravili velik projekt lokalne samooskrbe s poreklom iz okolice Ljubljane, kar bo na voljo v Ljubljani sami. Pričakujem, da bo projekt res povezal regijo. Izvedba pa bo potekala po segmentnih. Napredujemo tudi na področju turizma, razvijali bomo področje regijske kulinarike in izlete.

Priloga J: Intervju z gospodom mag. Iztokom Lesjakom, direktorjem Tehnološkega parka Ljubljana, (30. 10. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes?

LUR je nekoliko specifična, saj ima tudi glavno mesto. Obstaja velik razkorak med mestom in okolico, ki je relativno podeželska. Tudi potrebe so tako drugačne. Predvsem me moti razkorak med statistikami in dejanskim stanjem. V LUR se tako obračunavajo vsi prihodki

policije, vojske, ministrstev, vendar pa to ne pomeni, da celoten finančni izračun ostaja v LUR, saj v vseh teh sektorjih delajo ljudje iz vse Slovenije. To je naš hendikep. Ta sistem je po mojem mnenju napačen in nepravičen. V LUR se npr. ne moreš iti agrarne reforme, po drugi strani pa se tehnološkega razvoja ne moremo iti drugje kot v LUR, saj je tu največja koncentracija človeških virov. Za LUR bi si želel drugačne ukrepe, bolj prilagojene prej omenjenim situacijam. Razvoj, ki je zazrt v enakost, ne more in ne bo mogel biti uspešen, saj vsaka slovenska vas ne more imeti univerze, tehnološkega parka in do tega zavedanja moramo priti čim prej. Vprašanje, ki je tu na mestu, je, kaj je na mojem področju uporabnega in to razvijati, ne vsega kopirati od drugje.

2. Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

V LUR so sedaj v ospredju projekti samooskrbe, še vedno prometni projekti, kar napihuje finančni del RRP. Poglobitev železnice je pomembna za celotno državo, ni regijski projekt. Ideja je, da bodo vsi tiri v center Ljubljane prišli iz severne oz. jeseniške smeri. V LUR so največji kapital človeški viri. Imamo tudi gozdove, vodo, nekaj industrije, vendar so pomembni predvsem ljudje. Po mojem mnenju bi bilo potrebno vlagati predvsem v ljudi in njihove ideje. Da ne vlagamo zgolj v ohranjanje socialne države. Tudi, vendar ne zgolj. Ampak da vlagamo sredstva v talente, v nova delovna mesta, v ustvarjalce novih delovnih mest, zdravnike.

3. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Pride neka doktrina, neko poimenovanje, vedno je tako bilo in tako je tudi z trajnostnim razvojem. Prej smo to npr. poimenovali strateški razvoj, sedaj je to trajnost. Zame trajnostni razvoj pomeni predvsem oz. ga razumem tako, da morajo imeti outputi naših vlaganj nov imput v nove zadeve, nove akcije, nove projekte. Tu bi veljala matematika, da je $1 + 1 = 3$, načrtovano, zazrto naprej z jasnimi cilji.

4. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri TR oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Družba se spreminja v to smer, kar je dobro. Lahko pričakujemo, da bomo imeli v življenju od 5 – 6 poklicev, ki jih bomo izvajali, da bomo tudi tu trajno naravnani. Tu je vključeno tudi vlaganje v nove tehnologije, v načine dela, nove procese. Če tudi tega ne bo, bomo zaostali, postali bomo obrobna družba. Pa tudi sodelovanje je pomembno. Če si ne bomo dali možnosti, smo obsojeni na neuspeh. Dogaja se nam 'zaplankanost', težave imamo s prevzemanjem odgovornosti in imamo strah pred neuspehom, od uradnikov naprej. Ohranjamo status quo, kar pa ne pomeni razvoja. Preveč temeljimo na predpisih, uredbah, namesto da bi uporabljali zdravo kmečko pamet, zato smo neprestano vpeti v zaostanke že pri pripravi dokumentov, kaj šele pri implementaciji zapisanega. Mene v teh procesih ne zanima, kaj se ne da. Zanima me, kaj se da in kako bomo to naredili. Preveč se držimo principa, da je potrebno sredstva razdeliti, namesto da bi multiplicirali njihov učinek. Župani so ponavadi najbolj navdahnjeni za pisanje teh projektov, to pa ni smisel RRP, ki bi moral povezati regijo, ne biti le skupek želja.

5. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je bil vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Tehnološki park je nastal v javno zasebnem partnerstvu. Ustanovitelji so Mestna občina Ljubljana (MOL), Institut Jozef Stefan, Kemijski inštitut, Nacionalni institut za biologijo, LEK, Iskratel in Iskrasistemi. Zastopali smo gospodarski sektor, sam sem vodil tudi odbor za gospodarstvo.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovanja je bilo veliko, pri energetiki, okolju, varovanju narave. Sodelovali smo z obema sektorjema. V LUR imamo nekaj velikih podjetij, še vedno pa nam jih manjka še nekaj, da bi bili še močnejši. Po mojem mnenju je razvoj posameznega mesta odvisen ali izrecno povezan z načrti največjih podjetij v lastnem okolju oz. največjih delodajalcev. Razvojni model bi moral slediti njihovim potrebam. V LUR je obrtno podjetniška zbornica analizirala naše območje s tega vidika, da smo projekte skušali prilagajati njim ter povezati ideje v smeri povezovanja in razvoja za naprej. Največji vir naše regije so po mojem mnenju človeški viri, to bi morala biti srž našega razvoja, vlaganje v ljudi in za ljudi. Slovenija in LUR sta npr. izgubili primat kraja, kjer bi mladi ostajali in živeli. Sedaj odhajajo. Priložnost vidim v podpori talentom, ki si bodo želeli živeti tu. To bi bil cilj LUR.

7. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Znotraj gospodarskega sektorja smo sodelovali v smislu, ki sem ga omenil prej, da smo skušali poslušati in razvoj prilagoditi tudi potrebam največjih podjetij v regiji.

8. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Potekale so delavnice in odbori. Kot sem že omenil, sem sam vodil gospodarskega, katerega namen je bilo ravno povezovanje in odgovarjanje na potrebe gospodarstva.

9. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije? Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Projekti, ki so bili povezani z mehкими merili, so bili usmerjeni v višanje zavesti, vrednot. Drug del projektov pa je bil investicijski, kar je bil poudarek v RRP 2007–2013. Veliko se je vlagalo v različne prosto časovne objekte, npr. trimske steze, ki pa danes propadajo, saj jih nihče ne vzdržuje. Kot primer lahko navedem, da je bil izpeljan odličen projekt Po poteh Josipa Jurčiča na področju kulture in turizma. Vendar nam nekaj manjka po projektu ali že med njim - trženje. Zakaj tega produkta ne poznate vi, ne pozna EU, da bi sem hodili turisti in obiskovalci? Povrnitve vložka ne merimo, to bo pomembna točka za naprej. Poudarek na trženju. Tehnološki park je na tem področju uspešen, usmerjeni smo v trženje, promoviramo poslovno odličnost, pomagamo start upom, želimo nuditi podporo ter izkoristiti ustvarjalni potencial, ki pri nas obstaja, da bodo mladi razvili svoje lastne firme.

10. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Tak način legitimnost vsekakor poveča. Vidim potrebo, da je ta skupina mešana iz različnih sektorjev, da se učimo medsebojnega sodelovanja, strpnosti, da se naučimo poslušati drug drugega. Potrebno je poslušati vse strani in najti kompromis. Tako kot bi ga npr. morali najti pri javnih finančah in javnem sektorju. Menim, da smo v finančnem smislu prerevna družba, da bi imeli vse sektorje od A do Ž in da bi sami delali vse, od sociale, nevladnega sektorja do visoke znanosti. Treba bo izbrati področja.

11. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Da, saj napredujemo in že spreminjamo miselnost članov sveta. Vsaj delno.

12. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem tudi v novem sklicu. Pripravo novega smo začeli delati veliko prej kot RRP 2007–2013. Vsa pravila in postopki so bili jasnejši, lotevali smo se bolj ključnih vsebin. Moje mnenje je, da bi morala imeti RRA 5 - 7 ključnih projektov in jih voditi, da so dejansko regijski, ne projekti posameznega župana, saj posamezne občine večinoma nimajo dovolj sredstev, da bi večje projekte izvedle. Moj predlog bi bil, da se v take projekte, npr. samooskrbo, vključi RRA in da se najde nekoga, ki bo to delal kako leto, uredil vse podrobnosti, izvedel dogovore med kmeti in odjemalci (npr. hoteli, šolami, vrtci, menzami itd.), uredil vse poti in sodelovanja. Za to leto bi pokrili stroške, kasneje pa bi moral tak projekt delati samostojno in biti ustanovljeno podjetje. Mene zanima predvsem t. i. povrnitev investicije. Tako razmišljanje pogrešam tudi tokrat, manjka podpora za razvoj talentov.

Priloga K: Intervju z gospodom Davorinom Korenom, vodjo službe za trajnostni razvoj pri Triglavskem narodnem parku (TNP), (30. 10. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes?

Pred osamosvojitvijo bi razvoj naše regije težko komentiral, ker je nisem spremljal. Bila je podobna kot drugod po Sloveniji. Pomembneje se mi zdi, kaj se dogaja pri nas v zadnjem obdobju. Z vidika regijskega razvoja smo nehomogena regija. Na prvi pogled se sicer upoštevajo mikro razvojne potrebe, dejansko stanje pa ni tako. Težko je na enem mestu združiti in povezati potrebe mestne občine, pri nas Kranja, in občine, kot je npr. Bohinj. Vpliv moči vedno pretehta na stran večjih, kratko pa potegnejo manj vplivni. Težko je pripraviti usklajene cilje, želimo rešiti veliko stvari hkrati, na koncu pa se denar porabi za manjše projekte. Zgornja Gorenjska ima specifične potrebe, ki niso primerljive z ostalim delom regije.

2. Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Težko je pripraviti usklajene cilje, želimo rešiti veliko stvari hkrati, na koncu pa se denar porabi za manjše projekte. Zgornja Gorenjska ima specifične potrebe, ki niso primerljive z ostalim delom regije. Strateške usmeritve z mojega vidika so predvsem razvoj trajnostnega turizma v dejanskem smislu trajnosti, ureditev infrastrukture, čiščenje odpadnih voda, izziv je razpršena poselitev in na področju čiščenja voda bo prebivalstvo prepuščeno samemu sebi, v alpskih dolinah bi si želeli ureditve in umiritve prometa s strani upravljanja in nadziranja (npr. Pokljuka, Bohinjsko jezero). Tja se steka veliko ljudi, dodane vrednosti za lokalno prebivalstvo pa ni. Smernice razvoja so preveč megalomanske, strateški cilji usmerjeni v velike projekte, premalo pa v mikro podjetniško sceno. Opažam tudi premalo aktivno vlogo regije pri oblikovanju in usklajevanju programskih dokumentov na nacionalni ravni. Sedaj se končuje operativni program za to finančno perspektivo in za nas bi bilo izrednega pomena, če bi uspeli z vključitvijo celostne teritorialne naložbe za območje TNP. To se nanaša na upravljanje zaokroženega območja s cilji in ukrepi. To bi lahko financirali iz sredstev EU, vendar me skrbi, da ni več dovolj časa, da bi to uvrstili v ta dokument, da smo zamudili ta vlak. Da ni bilo dovolj politične volje. Je pa to velika škoda za obe regiji, v katerih je TNP. Po mojem mnenju Gorenjska razmišlja z možgani Kranja bolj kot z možgani Bohinja. Sektorji, ki bi jih izpostavil, so: čiščenje odpadnih voda, biotska raznovrstnost, umirjanje prometa, trajnostni turizem, odpadki, razvoj podeželja v najširšem smislu. Država se je odločila za Naturo 2000 in ta območja bi morali bolje, kot to počnejo drugje, uporabiti za nadaljnji razvoj. Tega pa ne počnemo.

3. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite trajnostni razvoj kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri trajnostnem razvoju oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Sam ga razumem kot super koncept, ki pa se pri nas na žalost pre pogosto uporablja in izgublja na veljavi. Postaja standard, ki pa nima vrednosti. Kot npr., če si kmet pridobi ekološki certifikat za svojo dejavnost, tega pa potem v realnem življenju ne živi in ne prakticira. Podobno je pri upravljanju z gozdovi. Sam bi si želel, da trajnostni razvoj prinaša dodano vrednost za človeka, ki tam živi, da dejavnost nima negativnega vpliva na naravo in je samovzdržna. Ozaveščenost ni dovolj. Trajnosti razvoj je povezava narave/okolja, ljudi in gospodarstva.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je bil vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

TNP je sicer javni zavod, vendar menim, da smo bili uvrščeni v kvoto nevladnega sektorja ali kot upravitelji TNP, ki pokriva določeno območje v regiji.

5. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP? V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP?

S predstavniki drugih dveh sektorjev sem sodeloval na posameznih odborih oz. v odboru, katerega član sem bil. Menim, da smo bili kot TNP relativno dobro upoštevanji. Z naše strani smo v RRP uvrstili naravovarstvene smernice in ukrepe ter sodelovali pri pripravi dokumentov ter prenašanju vsebin parka v RRP. Implementacija je bila slabša. Zdi se mi, da se vedno ustavi pri dobro napisanih papirjih, kar pa je lahko tudi naša težava, ne le izziv za politiko. Naš glavni projekt, ki je bil tudi izveden, je bilo odprtje informacijskega centra Triglavsko roža na Bledu. Sodelovali smo mi in občine. Odprt je bil v 2013, predstavlja pa naravovarstveni in turistično informacijski center ter regijsko destinacijsko organizacijo (RDO). Tu menim, da smo bili uspešni.

6. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Srečanja so potekala po odborih, sej regijskega razvojnega sveta pa se je udeleževala direktorica.

7. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Da, menim, da bi morale prispevati k legitimnosti. Premalo članov regijskega razvojnega sveta se sicer dejansko pogloblja v program, mogoče le v smeri, kaj lahko sami iztržijo iz teh projektov.

8. Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013? Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP? So bili projekti, ki jih je predlagal vaš sektor, uresničeni in v kolikšni meri?

Zagotovo smo se marsičesa naučili v obdobju 2007–2013. To lahko sedaj uporabljamo za naprej. Sedaj procesi potekajo konkretnije, manj je kompliciranja. V preučevanem obdobju je bilo odločanje zelo demokratično z delavnicami in odbori, potekalo je ogromno komunikacije. Sedaj so bila navodila že bolj pragmatična, bolj konkretna, vsaka regija je izbrala specializacijo. Gorenjska je izbrala turizem, podjetništvo. V prihodnje bi si želeli, da gre razvoj v smeri podpore človeku, ki na območju TNP živi. Podpiramo vse, kar ni v nasprotju s cilji parka. Za varovanje narave pa so/bodo potrebna sredstva, finančni viri pa se krčijo na državni ravni, obeti pa so še slabši.

9. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Odkvisno. Sodeloval sem posredno preko odbora. Moje sodelovanje se pokriva z dejavnostmi službe za trajnostni razvoj v TNP in z drugimi inštitucijami. Prejšnji RRP je bil dobro zastavljen, vendar pa je bila večina projektov občinskega in ne regijskega značaja. Nekaj je bilo narejenega, vendar ne toliko, kot bi si želeli.

10. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem tudi pri novem RRP kot član odbora, ne kot član regijskega razvojnega sveta. Tega mesta tudi v prejšnjem nisem zasedal, predstavnica v svetu je bila takratna direktorica parka.

Priloga L: Intervju z gospo Romano Oman, sekretarko območne organizacije Zveze svobodnih sindikatov Slovenije Gorenjske, (3. 11. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Prvo obdobje je na Gorenjskem zaznamovala rast industrije in s tem povezanih sektorjev. Po osamosvojitvi je sledil hud padec, industrije tako rekoč ni več. Danes je poudarek predvsem na storitvenem sektorju, na komunalni in urejanju infrastrukture. Delovnih mest v industriji pa ni več. Področja, ki jih vidim kot potencialna, ki imajo možnost za razvoj ali nadaljnji razvoj, so turizem, nemnožičen, ampak petičen, lesna industrija, dobrodošel bi bil tudi razvoj

specializiranih industrij in novih tehnologij. Menim, da bodo to manjša področja, industrijskega poka, ki smo ga imeli v preteklosti, ne bo več.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite trajnostni razvoj kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj vidim kot skupno vizijo za regijo, da se skupaj odločimo, kam želimo iti, kaj bodo naše prioritete in le tem potem tudi slediti. To sedaj pogrešam, ni enotnosti. Pri nas se občine še za ureditev ravnanja s smetmi ne morejo dogovoriti, kaj šele, da bi se dogovorili kaj drugega, večjega, zahtevnejšega.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu?

Nekih večjih debat na to temo ni bilo.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je bil vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Predlagala me je Zveza svobodnih sindikatov Gorenjske, saj gre za reprezentativni organ sindikatov v regiji. Sodelovala pa sem v odboru za človeške vire in v samem svetu.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Regionalni razvoj sem spremljala po službeni dolžnosti. Predvsem me je zanimalo stanje pri zaposlovanju, razvoju oz. propadu gospodarstva. Vseskozi je bilo v naši regiji zaskrbljujoče izgubljanje delovnih mest.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovala sem v odboru za človeške vire, znotraj katerega so potekale konstruktivne razprave. Dobro smo sodelovali tako s predstavniki industrije oz. gospodarstva kot tudi s predstavnicami zavoda za zaposlovanje in drugimi zavodi, ki so sodelovali v odboru. Dali smo nekaj predlogov, ki so bili tudi upoštevani, realizacije pa nato nisem več spremljala.

7. Ste pri pripravi RRP sami oz. kot sektor omenjali trajnostni razvoj? Če da, kako?

Ne.

8. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP?

Povezovali smo se v aktivnosti s šolstvom, nato so oni vodili projekte. Mi smo se predvsem zavzemali za ohranjanje delovnih mest v naši regiji.

9. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Legitimnost se na ta način vsekakor poveča, saj ima ta trojka akterjev možnost, da vpliva. Brez civilne družbe tako ali tako ni rezultatov in razvoja, morali bi biti še bolj upoštevani.

10. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Podrobneje je nisem spremljala.

11. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Sodelovanje ravno ne, je pa bilo dobro, da smo bili zraven. Bilo je priporočljivo zaradi večje možnosti informiranja.

12. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Ne.

Priloga M: Intervju z gospo Lijano Vidic Ristič, direktorico območne službe Zavoda RS za zaposlovanje Trbovlje, (10. 11. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Če pogledam s svojega vidika, prvo obdobje je bilo uspešnejše, veliko industrije, po osamosvojitvi in po krizi pa je prišlo do višanja brezposelnosti. Propadla so podjetja PAK4, Peko, Lisca, Agrad, Mehanika, Splošno gradbeno podjetje Zasavje in drugi, sledi pa še odpuščanje v rudniku Trbovlje – Hrastnik. Najnovejši podatki pravijo, da je v Zasavju brezposelnih 17,5 %, le Pomurje ima višjo stopnjo - 17,6 %. RRP na tem področju ni prenesel dovolj delovnih mest. Z letom 2005 se je nekako začelo vlaganje v razvoj

podjetništva, kar je pozitivno. Program za sofinanciranje samozaposlovanja je bil ustavljen leta 2013. Projekt Podjetno v svet podjetništva je tudi uspešen projekt, ki prinaša neke spremembe. Področje človeških virov, kjer sem sodelovala, je vsekakor povezano z brezposelnostjo, z vseživljenjskim učenjem, z dvigom zaposljivosti. Premiki so, na to je vplival tudi program Jamstvo za mlade. To je del, ki je povezan z ZRSZ in RRP. Področja, ki jih vidim kot perspektivna, so turizem, zelena delovna mesta in ekološka usmerjenost, kmetijstvo, manjša podjetja, kot so Dewesoft, Chipolo. V preteklosti je bil odhod znanja iz regije vsekakor težava, danes vidimo, da se da z dobro idejo uspeti tudi pri nas. Tudi razvoj tretje razvojne osi bi prinesel prednost predvsem za Hrastnik in Trbovlje.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite trajnostni razvoj kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj razumem kot zmanjševanje izkoriščanja virov, ki so na voljo, tudi človeških. Vprašanje je, kaj vsaka aktivnost prinese za okolje in ljudi, pomembna je ekologija ter zavedanje le-te že na osebni ravni. Želela bi si čim več zelenih delovnih mest in ohranitev znanja v regiji (npr. znanje iz Svee pri razvoju lesne industrije). Vse se mora začeti zgodaj, že v osnovni šoli. Vsekakor je to smer za Zasavje.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri trajnostnem razvoju oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Bilo je nekaj projektov v to smer, kot so npr. mreža nevladnih organizacij Mrest, ki jo je vodil Sklad dela, štipendijska shema delno, projekt Podjetno v svet podjetništva, projekt vseživljenjskega učenja, ki ga je vodil ZLU. Veliko je bilo samozaposlovanja, lahko pa bi bilo v te projekte vključenih še več ljudi.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je bil vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

V regijskem svetu sem zastopala ZRSZ, saj imamo vpogled na področje zaposlovanja za to regijo. Predlagal me je ZRSZ na pobudo RCR.

5. Na kak način ste pred imenovanjem v regijski svet spremljali regionalni razvoj? Vaša karierna pot?

Da, sem ga spremljala, kolikor smo bili vabljeni na posamezne posvete na RCR. Spremljala sem predvsem službeno, nekaj pa tudi v sodelovanju z občinami.

6. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovali smo v odboru za človeške vire in v svetu regije. Mi smo dajali inpute v odboru. RCR ima tu največjo vlogo, saj časovno ne uspem, da bi sodelovala še več.

7. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Predvsem povečanje zaposlovanja, projekti kot so Projektno učenje mladih, Podjetno v svet podjetništva.

8. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Da, menim, da to vpliva pozitivno na legitimnost, saj sodelujejo pri odločanju tudi lokalne skupnosti in gospodarstvo ter civilna družba.

9. Na kak način ste kot članica regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Implementacijo sem spremljala, naše delo je bilo predstavljeno tudi na srečanjih med vsemi odbori in kasneje v svetu regije. Srečevali smo se tako nekako dvakrat letno.

10. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Delno sem zadovoljna, bolj sem imela možnost, da opozarjam na področje človeških virov.

11. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da. Naučili smo se predvsem, da smo bolj realni v naših pričakovanjih in imamo manj večjih želja. Da nimamo pričakovanj, kot so npr. ustanovitev inštituta za coaching ali višje šole v naši regiji. Do krize 2008 smo bili bolj optimistični. Vnaprej pričakujem, da bo poudarek predvsem na podjetništvu in da bodo šli projekti v to smer.

Priloga N: Intervju z gospo Lučko Žižek, višjo področno svetovalko na Zavodu RS za zaposlovanje, (10. 11. 2014)

1. Kako vidite dosedANJI razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Pred osamosvojitvijo sem še študirala, zato teh aktivnosti nisem veliko spremljala, po osamosvojitvi sem se zaposlila, po letu 2003 pa začela sodelovati tudi z RRA. V tem času se je na povezovanju in sodelovanju v regiji naredilo veliko, podprti so bili projekti, ki povezujejo celotno regijo in presegajo okvire posamezne občine. Taki projekti so bili npr. GORKI, poslovne cone, nastale v širši komunikaciji, razvoj človeških virov pa je pri tem zelo pomemben. Ključno je bilo vlaganje v 4T. Menim, da to še vedno drži in da drži čedalje bolj. Področja, ki jih vidim kot perspektivna, so trajnostni turizem, saj ga niti slabo vreme letos ni ustavilo, ter povezava turizma z ohranjanjem okolja in da k temu prispevajo tudi turisti in obiskovalci. Drugo področje je še lesna industrija, saj imamo gozdove. To bi vključevalo tako pridelavo in predelavo ter ustvarjanje produktov. Tudi vode so potencialne (npr. Sava).

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite trajnostni razvoj kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj je zelo pomembna komponenta, ki pa je tudi zlorabljena. Trajnosten razvoj je po mojem mnenju povezan z vsem, od tega, da skrbimo za čiste vode, zmanjšujemo onesnaževanje, urejamo promet in infrastrukturo, spreminjamo uporabljeno gorivo. Trajnosten razvoj je kompletna sprememba načina naših življenj. Za Gorenjsko je to zelo smiselna smer razvoja. V to smer bomo po mojem mnenju prisiljeni, saj si sedaj žagamo prav tisto vejo, na kateri sedimo. Imamo resurse, zato imamo možnost, da se regija razvija v to smer.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri trajnostnem razvoju oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

Ne, razprave ni bilo, razen v delu 4T. Implementacijski deficit vsekakor obstaja, saj se je na gospodarskem področju uresničilo premalo projektov. V praksi je temu težje slediti, kot to napisati v dokumente.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

V regijskem svetu sem zastopala ZRSZ. RRA me je zaprosila za sodelovanje. Postopek je potekal tako, da sem podpisala soglasje in bila potem potrjena na konstitutivni seji.

5. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Ti dokumenti omogočajo zelo široko sodelovanje, v odborih so sodelovali vsi trije sektorji. Pripravili smo predlog RRP, ki je bil potem predstavljen na občinskih svetih v regiji. Če pa so svetniki prenesli informacije naprej v krajevne skupnosti, pa ne vem, a ta možnost je obstajala. Vsi trije sektorji so se lahko znašli v projektih RRP, je pa bila pripravljenost za sodelovanja manjša med civilno družbo. Ta priprava je resnično združila različne profile ljudi, različne generacije, kar je bilo vsekakor dobro.

6. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Projekti, ki so bili uspešni, so poslovne cone, polovica načrtovanih je bila uspešna in so zaživele. Postavljam si vprašanje, koliko so taki projekti dejansko trajnostni, saj se ob tem uniči tudi njive, gozdove, poveča se onesnaževanje. Cone so ponekod le stavbe za sedeže podjetij. Drugi gospodarski projekti niti niso bili izvedeni, zato bodo z njimi verjetno nadaljevali tudi v tem programu. Turizem je relativno uspešen, vendar v veliki meri odvisen od tega, kdo vodi posamezno občino in kdo vodi lokalno turistično organizacijo. V tem obdobju smo bili uspešni tudi pri urejanju infrastrukture, pri urejanju mestnih jeder (npr. stari del Radovljice in blejski grad), stavb, cest.

7. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Da, sodelovali smo aktivno 3 leta in ta čas vzpostavili spoštovanje in razumevanje. Določene ideje smo uveljavili, usmeritev predvsem na človeške vire, zaposlitve in delovna mesta. Politična volja pa je včasih vprašljiva.

8. Na kak način ste kot članica regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013?

Implementacijo sem spremljala, RRP spremljam tudi v novem obdobju, čeprav nisem več članica sveta.

9. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Delno sem zadovoljna, saj so realnost in cilji ponavadi različni.

10. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Ne, pri novem procesu ne sodelujem, saj sem spremenila zaposlitev. Vendar pa zasebno spremljam, kaj se na tem področju dogaja, predlog RRP sem tudi prebrala, saj v tej regiji živim, osebno sem povezana z ljudmi, ki tu delajo, in vsekakor me zanima, kam bomo šli naprej.

Priloga O: Intervju z gospodom Leopoldom Pogačarjem, županom občine Žirovnica, (13. 11. 2014)

1. Kako vidite dosednji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes?

Za prvo obdobje pred osamosvojitvijo niti ne bi rekel, da je bilo razvojno. Bolj je bilo stihijsko, prepuščeno odločitvam posameznikom. Turizem in gospodarstvo sta bili tisti področji, ki sta prevladovali. Prevladovala so podjetja npr. železarna na Jesenicah, Sava Kranj, zato se je manj vlagalo v to območje in se ga manj prepoznavalo kot turistično destinacijo. Po osamosvojitvi je v Zgornji Gorenjski presahnila industrija. Lahko bi rekli, da je prišla tranzicija, izgubili smo mnogo delovnih mest, brezposelnost se je povečala. Prava priložnost je bila zaznana v trajnostnem turizmu, da izkoristimo naravne danosti regije, kot so jezera, reke, planine ter infrastruktura, ki je tu že na voljo. Sem optimist, zato menim, da je današnja pot prava, da smo znali izkoristiti tudi EU sredstva v obdobju 2007–2013. Sicer stanje in finance države vplivajo tudi na dinamiko na tem področju razvoja, a s programom in

vizijo, ki obstaja, vidim priložnost, da nam uspe. Nova perspektiva je namenjena predvsem mehkim vsebinam, turizem prepoznavamo kot največjo gospodarsko panogo, ne le za Gorenjsko, ampak tudi za celotno Slovenijo. Sektorji, ki so za nas pomembni, so zeleni turizem, lokalna samooskrba, kulturna in krajinska krajina ter dediščina. Želje za 2020 so, da bo Gorenjska prepoznavna turistična destinacija, da izkoristimo naravne danosti in infrastrukturo, ki je nastala, možnost za kmete, da proizvajajo hrano. Za turista je namreč pomembno, kam gre, kaj je in kaj se mu ponudi. Na vse to lahko Gorenjska odgovori, zato bi si do konca perspektive želel povečanja števila obiskovalcev ter pridelovalcev hrane. Zavedam pa se, da industrije ne bo več.

2. Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Trajnostni razvoj meni pomeni smer, kjer ohranjamo in pazimo na naravo in okolje ter da kar danes narediš, jutri ne uničiš. Trajnostni razvoj je sicer zelo popularna beseda, vendar pa je to tudi trend v svetu. Menim pa, da se pri današnjem znanju in tehnologijah lahko razvijamo tako, da virov ne bomo uničili. In če bomo delali, kot govorimo, nam bo vsem boljše in bo trajnostni razvoj dobil svoj pomen.

3. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Debata o trajnostnem razvoju na ravni regije je potekala, je bil pa to koncept, ki nam ga je ponudila že sama RRA. V prejšnji perspektivi je bil poudarek na urejanju infrastrukture – kanalizacija, vodovod, ceste, pločniki, čistilne naprave. Če si želimo v regijo pripeljati na leto do petkrat več turistov, kot jih pride danes, bomo potrebovali kakovostno infrastrukturo, ki bo lahko prenesla povečanje števila ljudi. Kot dobro prakso lahko v naši občini izpostavim primer doline Završnice. Tam del so domačini in obiskovalci od drugod prej uporabljali za parkiranje, piknike, tam sta plezalna stena, umetno jezero, možnost kolesarjenja. Pomembna za nas je tudi naravna in kulturna dediščina tega območja, saj tam raste več kot 100 različnih rastlinskih vrst, kar zagotavlja biotsko raznovrstnost tega območja. To območje smo izkoristili in ga uredili v turistično – športno območje. S EU sredstvi smo uredili novo cesto, parkirišča v začetku doline, ki so brezplačna, uredili igrišča za nogomet, odbojko, otroško igrišče, trim stezo, plezalno steno, kolesarske poti, klopce, koše itd. Postavili smo okvir in pravila za

delovanje ter odprli možnost za razvoj turizma. Področje smo uredili tako, da je v najmanjši možni meri moteče za okolje in naravo.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj?

Lokalne interese občine Žirovnica. Predlagatelj je bila občina.

5. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovanje med vsemi sektorji je bilo korektno, dalo pa bi se ga vsekakor izboljšati. Gospodarstveniki so menili, da mi pozabljamo nanje, da so vir financiranja občin. Civilna družba pa je nekako skrbela za uravnoteženost med nami in opozarjala na prioritete. Sodelovanje pa bi se vsekakor dalo izboljšati. Sedaj imamo izkušnje, kako delovati naprej.

6. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Prva naloga vsakega župana je, da se zavzema za svojo občino ter prepozna tudi širše interese regije in se vanje vključuje. Lokalni in regijski interesi morajo biti uravnoteženi in v našem primeru menim, da so bili in da smo imeli od tega vsi koristi. Zastopal sem lokalne interese med odločevalci. Razlik med občinami ni bilo, je pa logično, da so Kranj, Jesenice in Radovljica, ker so večji, močnejši in ker imajo infrastrukturo, pomembno za širše območje, kot je npr. gledališče, kino, univerza, da dobijo oz. da so dobile več sredstev in da imajo nekoliko več vpliva. Manjše občine so vezane na to, zato je potrebno iskati sinergije.

7. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Nisem bil član posameznega odbora, sem pa bil član t. i. zahodne kohezijske regije za pripravo RRP. RRA je svoje delo opravila dobro. Sem pa večkrat v tem obdobju opozoril na obvladovanje stroškov dela na RRA, saj so občine tiste, ki sofinancirajo njeno delovanje. Stroški dela so bili mnogokrat precenjeni. Opozoril sem tudi na pravno obliko naše RRA, ki je d. o. o., kar pa ni najprimernejša oblika za razvojno agencijo. Ta organizacijska oblika sicer ni vplivala na uspešnost oz. na finance, je pa tu možnost konflikta interesov.

8. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP?

Implementacijo RRP bi ocenil z oceno 3 na lestvici od 1 do 5. Menim, da imamo v Sloveniji katastrofalni birokratski aparat, ki je še hujši od evropskega. Težava je v tem, da se pri nas v zadnjem času vlade velikokrat menjajo, s tem pa tudi ministri in državni sekretarji. Zato postaja druga birokracijska raven samozadostna, nekooperativna in neživljenjska. Zavirajo črpanje EU sredstev z izmišljanjem neživljenjskih pravil. Da pa ne kritiziram zgolj državne ravni, lahko tudi regijo oz. občine. Da je veliko projektov slabih, slabo pripravljenih. Pri nas smo vse projekte, ki smo jih prijavi, pripeljali od ideje do konkretnih korakov, da smo imeli ob prijavi vsa soglasja, služnost, vsa dovoljenja, v posameznih primerih tudi gradbena dovoljenja. Pomembno je, da se držimo pripravljenega načrta občine, da imamo idejo, razvojni program za to idejo, roke in postavljene nosilce izvedbe. Le na tak način smo bili lahko uspešni.

9. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Edino na tak način je ta dokument legitimen. Po mojem mnenju je država tista, ki mora ustvarjati pogoje za razvoj, gospodarstvo tisto, ki to izkoristi in spelje, civilna družba pa tista, ki te odločitve živi in doživlja. Dokument je legalen, ko ga sprejmejo organi regije, legitimen pa le tako, da pri pripravi in odločanju v njem sodelujejo vsi omenjeni sektorji.

10. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Da, ker sem kot župan manjše občine bil slišan in upoštevan, pomagal sem, da so bile skupne odločitve boljše tako pri finančnih kot pri razvojnih programih.

11. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, sodelujem. Sprememba je v toliko, da v tej perspektivi iz betona prehajamo na vsebine. Ustvarjati je potrebno okolje, ki bo stimulatивно za gospodarstvo, turizem, kmetijstvo, izpostaviti je treba les. Logično je, da je bil prvi korak v prejšnji perspektivi vezan na popravilo manjka na infrastrukturi, ki je osnova za vse ostalo. Sedaj je poudarek na novih delovnih mestih, kmetijstvu. Mi, kot občina, smo predlagali kup lokalnih projektov, smo pa vključeni tudi v regijske projekte, kot je npr. povezonost kolesarskih poti med vsemi občinami v regiji.

Priloga P: Intervju z gospodom Simonom Hlebcom, predstavnikom Obrtne zbornice Vrhnika, (14. 11. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes?

Za čas, ko sem sodeloval v regijskem svetu LUR, lahko rečem, da so se zadeve premaknile naprej, da pa je razvoj počasnejši, kot je v drugih regijah. Razlog za to je verjetno v tem, da je bil LUR na višji startni poziciji, kot so jo imele ostale regije. Nisem profesionallec na tem področju, sodeloval sem kot predstavnik obrtno - podjetniške zbornice. Ima pa LUR največjo gostoto poselitve in največjo koncentracijo gospodarstva, vendar ne industrije.

2. Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Izpostavil bi predvsem trajnostni razvoj, turizem, samooskrbo za Ljubljano in okolico. Ureditev zadev in razvoja po zdravi kmečki pameti.

3. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj bi definiriral kot čim manjše poseganje v naravo, uporabo naravnih dobrin, ki se jih ne okrne ali izkoristi. Trajnostni razvoj je za LUR vsekakor smiselno. Predvsem bi si želel za razvoj gospodarskega dela vzpostavitev malih podjetniških con, ne megalomanskih, na različnih koncih mesta. Tako ne vplivajo potem tako zelo na okolje in okoliško prebivalstvo in omogočajo razvoj lokalne skupnosti, imajo dostop do avtoceste. To, da se potencialne izkoristi, vendar se jih ne obremenjuje.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj?

Interese obrtno podjetniške zbornice oz. njenih članov. Spadali smo v sektor gospodarstva.

5. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovanja z drugimi sektorji nisem zaznal. Sodelovali so pač tisti deležniki, ki so imeli interese v posameznih projektih.

6. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Sodelovanja znotraj gospodarskega sektorja niti ni bilo. Vse je bilo pripravljeno vnaprej, mi svojih projektov nismo predlagali kot zbornica, smo le sodelovali pri potrjevanju programa na seji.

7. Kako so potekala srečanja in dogovori za vključevanje projektov v RRP?

Srečevali smo se na sejah sveta. V odborih pa nisem sodeloval. Mi nismo predlagali nobenih projektov, smo se pa seznanili s programom kot celoto.

8. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP?

Implementacija je bila po mojem mnenju polovična. Program je bil preveč megalomanski, zato je del projektov ostal neizveden, ker so bili preveliki in prenapihnjeni. Projekte, ki bi jih izpostavil v tem času, da je bil uspešen in da tudi odgovarja trajnostnemu vidiku, je Čista Ljubljana, ki je vključeval urejanje kanalizacije, vodovodov in čistilnih naprav. Tudi kadrovska štipendijska shema menim, da deluje dobro.

9. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Absolutno. Je pa tudi res, da je to za nas pomenilo, da je vse pripravljeno vnaprej, mi smo zgolj sprejemali in se z gradivom seznanjali. V tem primeru je moč na strani politike.

10. Kako ste pred sodelovanjem v regijskem svetu spremljali regionalni razvoj?

Zanimal me je in me še razvoj našega območja, območja Vrhnike. Širše zadev niti nisem spremljal, saj je težko imeti vpliv na že leta zatečene zadeve.

11. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Menim, da sem iz tega pridobil, kolikor časa sem za to vložil. Težko je, če ob drugem delu pripravljavci načrtujejo, da v 2 - 3 dneh lahko predelaš 300 – 400 strani gradiva za posamezno sejo. Informacije, ki smo jih na sejah dobili, smo delili s člani zbornice in to je bilo to.

12. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Ne sodelujem več, saj za to nimam dovolj časa. Menim pa, da so v novem programu projekti zastavljeni bolj realno, kot so bili v prejšnjem programu, kjer so za leto 2015 načrtovali povezavo s hitrim vlakom med Trstom in Ljubljano, pa vemo, kje smo danes. V novem obdobju so pomembne tiste manjše stvari.

Priloga R: Intervju z gospodom mag. Miranom Gajškom, vodjem oddelka za urejanje prostora Mestne občine Ljubljana, (19. 11. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Prvo, kar se mi zdi pomembno izpostaviti, je, da je Slovenija razdeljena na regije po NUTS 2. LUR je ostala enaka po osamosvojitvi in po letu 1999. Sodeloval sem v pogajalski skupini za regijski razvoj 1997–1999, zelo sem bil vpet v te procese, tudi magistririj sem napisal na to temo. LUR ima potencial pri regijskem prostorskem planu. V osemdesetih letih smo pripravljali razvoj MOL do leta 2000, ki je bil strateško in izvedbeno pripravljen. In prostorski dokumenti imajo določeno navezavo do regijskega razvojnega programa. Vidim tri ključne usmeritve, in sicer javni trajnostno usmerjen transport/promet, upravljanje z vodami (kanalizacija, vodovod, plovba, poplavna zaščita, hidroelektrarne) ter znanje, saj je tu sedež univerze, raziskovalnih inštitucij. Pobuda Mol je, da je Ljubljana slovensko stičišče inovativnosti, slovenska silicijeva dolina.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite TR kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj je pojem, ki je bil objavljen v Brundtlaninem poročilu. Lahko je zelo uporaben koncept, če imamo cilje trajnostnega razvoja, splošen opis le teh v dokumentih in zastavljene merljive rezultate (namen – cilj – rezultat). Izziv je v celosti oz. celovitosti tega videnja teh ciljev v programih, kot je RRP. Rezultat je tisto, kar se zgodi. V Ljubljani smo se z direktorico RRA sestali večkrat pred pripravo samega RRP 2007–2013 ter razpravljali o tem, kaj so naši izzivi. Prišli smo do sklepov, da je največji izziv ureditev javnega potniškega

prometa v celi regiji. Vse občine so sodelovale, ko smo pripravili strokovno nalogo na tem področju. Nekaj ukrepov je bilo povezanih z investicijami, kot npr. uvedba rumenih pasov in sistema BicikeLJ, nekaj je mehkih ukrepov, kot je npr. uvedba Urbane, sistema park & ride. Te aktivnosti smo v tem času razširili na 8 novih prog ter vključili 7 sosednjih občin. Rezultat procesa je boljši zrak, pa tudi Ljubljanski potniški promet je v lanskem letu prvič posloval brez izgube. Če gre razmišljanje o trajnostnem razvoju v tej smeri, potem ni floskula. Rezultate dobro zastavljenega procesa vidimo danes po 8 letih vpeljave in izvajanja ukrepov.

3. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj?

Interese MOL predvsem na prostorskem področju.

4. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Kako je potekala sama priprava RRP?

Sodelovanje s političnim sektorjem in celotnim regijskim razvojnim svetom je bilo zelo dobro. Sodelovali in poenotili so se predstavniki (župani) iz različnih političnih strank in enoglasno sprejeli odločitve za dobre projekte. Odločili so se na podlagi, kaj lahko storimo, se odločili za prioritete ter jih izvajali po projektih. Sodelovanje med stroko in politiko je bilo odlično, sodelovanje z državo pa slabo. Država sama ne zna opredeliti svojih prioritet ter vztrajati na teh smernicah. Poljska je svoj RRP za 2014–2020 končala leta 2013. V operativnem programu RS, ki je bil sprejet pretekli teden, ima končno vključen tudi 2. tir, poplavno varnost, vendar pa je to vseeno dokument, dolg 300 strani. Politika ne zna opredeliti oz. ni znala postaviti prioritet, manjkajo kanalizatorski projekti, indici pa obstajajo, da bi jih lahko imeli.

5. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Lahko smo zagovarjali svoje interese in imeli smo vpliv na pripravo RRP. Znotraj svojega sektorja smo sodelovali korektno.

6. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP?

Implementacijo RRP sem spremljal redno, saj sem sodeloval pri obeh pripravah RRP. Izvedbeni del je bil v nekaterih segmentih boljši kot v drugih.

7. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Vsekakor je na tak način legitimnost večja in zagotovljena. Za legitimnost so pomembne strokovnost, transparentnost sprejemanja in legalnost. Ne pristajam na mantre, da imamo slabo zakonodajo in da ni denarja. Denarja je, kolikor ga je, in zakonodaja je, kakršna je. Pri nas smo npr. uspeli za MOL v 3 letih urediti in sprejeti prostorski načrt, kar jim marsikje drugje ni uspelo. Po mojem mnenju sta v teh situacijah pomembna političin interes po legitimnosti in operativna sposobnost administracije ter njena strokovnost, da te postopke izpelje.

8. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

S sodelovanjem z RRA sem bil zadovoljen, tudi z regijskim razvojnim svetom, in s svetom regije, kamor so bili vključeni župani občin v LUR. Nisem pa bil zadovoljen s sodelovanjem z državo.

9. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, aktivno sodelujem tudi pri pripravi novega programa 2014–2020. Iz izkušenj smo se naučili, da je pomembno postaviti si prioritete, sodelovati. Vse izkušnje iz prejšnjega obdobja smo vnesli v nov program, tako v občinske strategije kot v regijske usmeritve. Je pa po mojem mnenju bolj problematično in slabše sodelovanje z državo. Skladni razvoj je deloval v 70, 80 letih prejšnjega stoletja še v nekdanji skupni državi, kasneje regijskega razvoja do leta 1999 sploh nismo imeli. Takrat smo tudi ustanovili 12 regij ter še dve – okolico Ptuja in okolico Velenja. Pozitivno je, da nas je EU prisilila, da imamo regije, za razvoj pa je problematična razdrobljenost 211 občin, saj se razvoj vodi izrazito sektorsko. Rezultat tega je upad vloge regijskih centrov, ne delamo več na regijski infrastrukturi, npr nimamo 3. razvojne osi, je pa veliko vlaganja v lokalno infrastrukturo.

Priloga S: Intervju z gospodom Matjažem Berčonom, direktorjem občinske uprave Bled, (19. 11. 2014)

1. Kako vidite dosedanji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre,

slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Prvo obdobje je bilo zaznamovano z industrijo, dominirala je v Kranju, Škofji Loki, na Jesenicah in v Trziču. Imeli smo kovinarsko, lesno industrijo, čevljarstvo, predilnico, turizem tudi. Med redkimi trendi v tistem obdobju so bile Julijske Alpe, ki so nekako povezovala to regijo, kar je bila dobra popotnica. Bili smo med najrazvitejšimi regijami v Jugoslaviji. Drugo obdobje je prineslo konec industrije, razen Akronija, ki je v tujih rokah, in Sava tires, ni ostalo praktično nič drugega od gigantov, ki smo jih imeli. Elan je npr. zgolj še nostalgija. Turizem se je, ne glede na šok, ki ga je doživel, vrnil na takratno raven, kjer je bil, pa tudi nekaj investicij je bilo izvedenih. Vendar pa nas tudi v turizmu pestijo iste težave kot drugod netransparentni prevzemi turističnih podjetij, katerih ujetnice so vse tri glavne destinacije – Bled, Bohinj in Kranjska Gora. Če se v naslednjih petih letih zadeve na tem področju ne uredijo in podobno v industriji, nadaljnje rasti ni mogoče pričakovati. Ampak lahko pričakujemo nazadovanje. Manjša podjetja tega izpada ne morejo nadomestiti. Sektorji, ki jih vidim kot potencial, so turizem, izkoriščanje naravnih danostih in naravnih virov, ki jih imamo - gozdno-lesna veriga. RRP poudarja druge aktivnosti, ki se mi ne zdijo tako smiselne, saj je uspeh na strani tistih, ki imajo vire, naša dva glavna vira pa sem omenil. Vse ostale dejavnosti so seveda legitimne, vendar v globalnem smislu ne morejo biti strateško uspešne. Strategija brez realnih ciljev je jalovo početje. V turizmu vidim možnost za napredek v povezovanju in nadgradnji v kakovost.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite trajnostni razvoj kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj v RRP je floskula in uporabljen za projekte. Narava je glavni vir, zato je že samo po sebi umevno, da se s temi viri ravna trajnostno, da jih ne uničimo. Za našo regijo je to smiselno v povezavi z omenjenimi prioritetami.

3. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj?

Pri novem programu zastopam interese občine Bled.

4. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Težava prejšnjega programa je bila, da je bil izrazito lokalni, občine so predlagale lokalne projekte. Kot regijski projekt lahko izpostavim otvoritev info centra TNP Triglavsko roža. V tem projektu so pri vsebini sodelovale vse občine, vseh 18. Vsaka je videla potencial sodelovanja pri projektu, saj je trajnostno koncipiran. Podoben je še čebelarstvo v Radovljici, vendar pa ne odraža regijskega vidika. Ker na Bled pride tri četrtine vseh gostov, ki obišejo Gorenjsko regijo, je Bled nosilec regijske turistične organizacije, kjer lahko sodelujejo vse regijske občine. Tu je Bled vsekakor odigral svojo vlogo. Smo pa na Gorenjskem pogoreli pri urejanju odlaganja odpadkov in nadgradnji prometne infrastrukture. V novem RRP to ni vključeno, občine solirajo pri ravnanju z odpadki, pri urejanju prometnih zadev ni rdeče niti. Mreža kolesarskih poti, ki je zasnovana, je edini skupen projekt za novo obdobje, ki pa je nedomišljen. RRA pa kot koordinator ni sposoben predstaviti pomena skupnih projektov občinam, zato so projekti še vedno razpršeni.

5. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Menim, da je že sama RRA naredila premalo pri pripravi RRP, pa tudi občine smo to premalo izkoristile. Ne odreagiramo na pobude, ki so dane, debata se razvname, ko je program narejen. Tako je vsekakor v procesu premalo strateškega koncepta, s čimer je potrebno soočiti tudi občine in jih prepričati o pomenu skupne vizije in skupnih prioritet. Z RRP nisem bil zadovoljen, niti nisem zadovoljen z osnutkom novega. Znotraj sektorja še vedno premalo sodelujemo.

6. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete izvedbeni del RRP?

Sam v prejšnjem sklicu nisem sodeloval, sem pa spremljal izvedbo RRP 2007–2013 nekje od leta 2011 naprej. RRP v pripravljalni fazi sem spremljal kot občinski svetnik. Občutek v tem novem obdobju je, da so vsaj formalno drugi segmenti bolj vključeni v sam proces, stopnja formalizacije v novem obdobju je vsekakor višja.

7. Ali po vašem mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Formalno gledano je dokument legitimen. Eno je forma, drugo pa vsebina. Ne moremo zanikati, da nismo bili povabljeni k sodelovanju in oblikovanju RRP, vendar pa ni bilo dovolj debate in razpravljanja. Sam bi izdelal vizijo, če bi bil seveda vizionar, program pa je razvojni dokument, ki ga lahko pripravim tudi sam. Treba je razmišljati hkrati vizionarsko in realno ter omejiti apetite. Leta 2011, ko sem prišel v občino Bled, smo imeli želja v proračunu za 25 milijonov evrov, ki pa jih nimamo, zato je vprašanje prioritete na mestu.

8. Ali ocenjujete svoje sodelovanje v regijskem svetu kot uspešno?

Kot sem omenil, pri pripravi prejšnjega programa nisem aktivno sodeloval, sem pa spremljal njegovo implementacijo.

9. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Da, pri pripravi novega RRP sem sodeloval oz. sodelujem, saj je bil ravno pred kratkim predlog zavržen in poslan v dopolnitev nazaj na RRA. RRP za prejšnje obdobje je bil narejen s figo v žepu, saj se je že od začetka vedelo, da vse ne bo in ne more biti uresničeno. Pri novem smo dobili navodila, kaj in kako spomladi vse urediti. Nekateri smo se držali navodil in sledili regijskim potrebam, nekateri se navodil niso držali in so predlagali tudi lokalne projekte. RRA ni tukaj naredila reda. Še vedno se, kot je potekalo v preteklem obdobju, vse dela preveč stihijsko, projekti so razpršeni, zato tudi sinergije ni. Država pa to še vedno podpira. Po mojem mnenju vse še ni zamujeno, iz vsega, kar je bilo predlagano, se lahko izlušči 1 do 3 prioritete, pomembne za Gorenjsko regijo. Zaradi prevelikega števila projektov, ki so premajhni, izgubljam. Tu sta prioriteti dve – narava, ki nam je dana, ter les. Če bi se odločal sam, bi bila zgodba regije vezana na to, vse dejavnosti bi bile povezane s tema dejavnostima, infrastruktura bi šla v to smer. Poznam dobre prakse, ki niso daleč od nas, le do Avstrije je treba, pa so nekateri odgovori na dlani. Gorenjska je Avstrija v malem. Avstrijci so pred 20 leti oblikovali te prioritete – les in turizem. Lesna industrija jim na letni ravni prinese 10 milijard, turizem pa 20 milijard evrov. Avstrija je poznana kot vrhunska turistična destinacija, ki vključuje gostoljubnost, primerno infrastrukturo. Tri četrtine Avstrije so povezane s tem, le okolica Dunaja je nekoliko ven iz tega koncepta, vendar pa je le-ta prepoznan kot glavno mesto, prav tako pa pomembna turistična točka. Imajo pa poleg omenjenih razvite tudi druge sektorje. Na nivoju Gorenjske ni dvoma o tem, da je to smer za našo regijo, na nivoju Slovenije pa temu že ni več tako. Menim, da lahko Slovenija razvija

turizem. Težava pa je v neprepoznavnosti blagovne znamke, preveč vse gledamo z lokalnega vidika, ne na Slovenijo kot celoto, predvsem na strateški ravni.

Priloga Š: Intervju z gospodom Markom Hočvarjem, predstavnikom Mestne občine Kranj, (28. 11. 2014)

1. Kako vidite dosednji razvoj svoje regije v treh točkah - po drugi svetovni vojni, po osamosvojitvi in danes? Katere ključne strateške usmeritve regije bi izpostavili? Dobre, slabe strani teh usmeritev in zakaj? V kaki smeri menite sami, da bi se regija morala razvijati (katera so ključna področja/sektorji itd.)?

Glede preteklega razvoja nimam zadosti vedenj, saj se s področjem nisem srečeval. Verjetno bi več na to temo vedel povedati BSC, zagotovo ste jih povprašali. Za naprej pa menim, da je potrebno predvsem podpirati podjetništvo, tehnološki razvoj, inovativnost in varstvo okolja (sanacija degradiranih območij, energetska samozadostnost ter trajnostna mobilnost) in s področja kmetijstva prehransko samooskrbo.

2. Kako razumete koncept trajnostnega razvoja – kot uporaben ali teoretičen koncept? V kolikšni meri vidite trajnostni razvoj kot cilj za vašo regijo? Kako smiselno se vam zdi za vašo regijo? Zakaj da/ne?

Trajnostni razvoj je pomemben za vse regije, ne samo za našo. Pomembno je celostno načrtovanje, ki je osredotočeno na ljudi. Star način načrtovanja je privedel do upadanja delovnih mest, neustrezne prometne politike, zastarele infrastrukture, degradiranih območij, velikih stanovanjskih sosesk, prevelikega onesnaževanja okolja ipd.

3. Ali so v času priprave potekale razprave o tem konceptu? V kolikšni meri lahko zaznamo implementacijski deficit pri trajnostnem razvoju oz. ali gre zgolj za privzet EU model? Kakšna je razlika med teoretičnim pristopom in realnostjo oz. prakso?

MO Kranj je področju trajnostnega razvoja posvečala pri pripravi RRP 2014–2020 veliko pozornost. V osnutek dokumenta smo zato vključili več strateško pomembnih projektov s tega področja.

4. Čigave interese ste zastopali v regijskem svetu in kdo je vaš predlagatelj? Kako je potekal postopek vašega imenovanja v regijski svet?

Sam v regijskem svetu nisem sodeloval.

5. Kako ste bili kot predstavniki gospodarstva/nevladnega sektorja/politike vključeni v pripravo RRP? Na kak način ste pri pripravi RRP sodelovali z ostalima sektorjema v regijskem svetu ter RRA kot koordinatorjem priprav RRP?

Pri pripravi RRP sem sodeloval tako, da sem pripravljaj projektne predloge. Sicer je moje delovno področje energetika in v zvezi s tem povezana področja, kot je npr. zmanjševanje onesnaženja zraka. Preko slednjega področja bomo v naslednjih letih izvajali projekte, kot so npr. energetske sanacije objektov, izgradnja daljinskih sistemov na lesno biomaso (s tem bomo istočasno spodbudili koriščenje lokalne surovine), zamenjava voznega parka javnega potniškega prometa in vozil javnega podjetja.

6. V kolikšni meri ste lahko zagovarjali interese svojega sektorja pri pripravi RRP? Kako bi ocenili svoj vpliv in vpliv svojega sektorja na pripravo RRP? Kako ste sodelovali znotraj svojega sektorja v regijskem svetu?

Glede na področje, na katerem delujem, in glede na aktivnosti, ki se v zadnjem času pojavljajo na tem področju na vseh nivojih, so bili naši predlogi v veliki meri upoštevani.

7. Kateri ukrepi/projekti v RRP 2007–2013 so bili po vašem mnenju trajnostni in zakaj? Kriterij selekcije?

Pri pripravi RRP 2007–2013 nisem sodeloval.

8. Ali po vaše mnenju sodelovanje politike, gospodarstva in nevladnega sektorja daje večji pomen RRP oz. lahko poveča njegovo legitimnost? Če da, na kak način, oz. zakaj ne?

Sam menim, da je pomembno predvsem sodelovanje stroke. Prav ta je odgovorna za pripravo legitimnih predlogov, ki jih mora na ustrezen način predstaviti politiki, le ta pa poskrbeti za sprejem predlogov in vzpostavitev pogojev za izvedbo.

9. Na kak način ste kot član regijskega sveta spremljali implementacijo RRP 2007–2013? Kako ocenjujete celotno delo regijskega sveta pri pripravi, implementaciji in evalvaciji RRP 2007–2013?

Nisem bil član regijskega sveta.

10. Ali sodelujete tudi pri pripravi novega RRP 2014–2020? Če da, ali so bile pri pripravah uvedene kakršnekoli spremembe?

Pri pripravi RRP 2014–2020 sodelujem. Prejšnjega RRP ne poznam dovolj, sem pa poskrbel, da so bili z moje strani predlagani projekti čim boljše pripravljene, ocene realne, vsebina projektov pa taka, da bo za izvedbo možno pridobiti tudi zasebna sredstva. Slednje bo v novi finančni perspektivi še kako pomembno, saj javni sektor vseh bremen pri izvedbi RRP ne bo zmogel. Vsekakor bo uspeh izvedenih projektov v primeru vključitve zasebnega vlaganja večji.